

The Project Gutenberg eBook of Kapteeni Grantin löytyminen, by Jules Verne

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Kapteeni Grantin löytyminen

Author: Jules Verne

Translator: Eino Voionmaa

Release date: March 5, 2012 [EBook #39059]

Language: Finnish

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK KAPTEENI GRANTIN LÖYTYMINEN ***

Produced by Tapio Riikonen

KAPTEENI GRANTIN LÖYTYMINEN

Kirj.

Jules Verne

Suomentanut Eino Voionmaa

Karisto Oy, Hämeenlinna, 1922.

SISÄLLYS:

Macquarie
Uuden Seelannin historiaa
Uuden Seelannin verilöyly
Tyrskyt
Matkustajat matruuseina
Ihmissyöntiä käsitellään teoreettisesti
Maa, jota pitäisi karttaa
Uuden Seelannin nykyisyys
Neljäkymmentäkahdeksan kilometriä pohjoiseen
ansallisjoki
Taupo-järvi
Maoripäällikön hautajaiset

Viimeiset hetket
Tabu-vuori
Paganelin voimakeinot
Kahden tulen välissä
Miksi Duncan risteili Uuden Seelannin rannikolla
Ayrton eli Ben Joyce
Sopimus
Huuto yössä
Tabor-saari
Jacques Paganelin viimeinen hajamielisyys

MACQUARIE

Nyt jos koskaan oli kapteeni Grantin etsijöillä syytä epätoivoon, kun heiltä puuttui yhdellä kertaa kaikki? Missä päin jatkaa etsintöjä? Kuinka tutkia uusia maita? *Duncania* ei enää ollut, eikä myöskään voitu edes heti palata kotimaahan. Niinpä siis näiden jalomielisten skotlantilaisten yritys oli epäonnistunut. Rauennut! Surullinen sana, jota rohkea ihminen ei tunnusta, mutta Glenarvanin täytyi kuitenkin kohtalon lyömänä tunnustaa, ettei alusta ja uhrautuvaa työtä voitu enää jatkaa.

Mary Grantilla oli kylliksi mielenlujuutta ollakseen näissä oloissa lausumatta isänsä nimeä. Hän salasi tuskansa, ajatellen onnetonta surmansa saanutta laivamiehistöä. Tyttären tunne väistyi, ja hänestä juuri tuli se ystävätär, joka nyt lohdutti lady Glenarvania tämän lohdutettua häntä niin monta kertaa aikaisemmin! Hän alkoi ensimmäisenä puhua Eurooppaan palaamisesta. John Mangles ihaili häntä, nähdessään hänet niin rohkeana ja kohtaloon alistuvana, ja aikoi vielä viimeisen kerran puhua kapteenin hyväksi, mutta Mary kielsi sen katseellaan ja sanoi myöhemmin:

— Ei, herra Mangles, ajatelkaamme niitä, jotka ovat uhrautuneet. Lordi Glenarvanin on palattava Eurooppaan!

— Te olette oikeassa, neiti Mary, John Mangles vastasi, — niin hänen pitääkin tehdä. Englannin viranomaisen tulee myös saada tietää *Duncanin* kohtalo. Mutta älkää silti kokonaan luopuko toivosta. Mieluummin kuin että lopettaisimme aloittamamme etsiskelyt, jatkan niitä vaikka yksinäni! Minä löydän kapteeni Grantin tai sorrun sitä yrittäessäni!

John Mangles antoi näin vakavan lupauksen. Mary otti sen vastaan ja ojensi nuorelle kapteenille kätensä ikään kuin sopimuksen vahvistukseksi. John Manglesin puolelta se oli koko hänen elämänsä uhraus, Maryn puolelta loppumatonta kiitollisuutta.

Tämän päivän kuluessa lähtö päätettiin lopullisesti. Heidän tuli viipymättä pyrkiä Melbourneen. Seuraavana päivänä John meni tiedustelemaan lähdössä olevia laivoja. Hän toivoi, että kulkuyhteys Edenin ja Victorian pääkaupungin välillä oli vilkas.

Mutta siinä hän pettyi. Laivoja oli vähän. Kolme tai neljä Twofold-lahdella ankkuroivaa alusta oli seudun koko kauppalaivastona. Yksikään ei ollut menossa Melbourneen tai Sydneyhin tai Point of Walesiin. Mutta vain näissä kolmessa Australian satamassa Glenarvan olisi tavannut Englantiin meneviä laivoja, sillä mainittujen paikkojen ja emämaan välillä *Peninsular Oriental Steam Navigation Company* pitää säännöllistä laivaliikettä.

Mitä oli näin ollen tehtävä? Pitikö jäädä odottamaan jotakin laivaa? Sitä voisi kestää kauan, sillä Twofold-lahdessa ei ole vilkasta liikettä. Kuinka moni laiva meneekään ohitse tänne poikkeamatta!

Hyvän aikaa mietittyä ja väiteltä Glenarvan oli jo vähällä päättää lähteä Sydneyhin rannikkotietä, kun Paganel teki ehdotuksen, jota kukaan ei ollut odottanut.

Maantieteilijä oli puolestaan myös käynyt Twofold-lahdella. Hän tiesi, että ei ollut mahdollisuutta päästä Sydneyhin ja Melbourneen. Mutta kolmesta ulkosatamassa ankkuroivasta laivasta yksi aikoi lähteä Aucklandiin, Ikana-Mauin, Uuden Seelannin pohjoisen saaren pääkaupunkiin. Ja Paganel ehdotti, että vuokrattaisiin tämä alus ja lähdetäisiin Aucklandiin, josta olisi helppo palata Eurooppaan *Peninsular Companyn* laivoilla.

Tämä ehdotus otettiin vakavasti harkittavaksi. Paganel puolestaan ei tuonut esiin syytä ja todisteluja, joita hänellä tavallisesti oli niin runsaasti. Hän tyytyi ilmoittamaan asian ja lisäsi, että matka kestäisi

vain viisi tai kuusi päivää. Australian ja Uuden Seelannin väliä ei todella olekaan kuin noin tuhat meripeninkulmaa.

Omituisesta sattumasta Auckland sattui olemaan juuri sillä samalla 37. leveysasteella, jota etsijät itsepintaisesti olivat seuranneet Araucanian rannikolta saakka. Maantieteilijä olisi tietysti voinut mainita tämän seikan ehdotustaan puoltavana seikkana, herättämättä epäluuloja mistään sivutarkoituksista. Se olisi tosiaan ollut luonteva syy käydä Uuden Seelannin rannikolla.

Mutta Paganel ei käyttänyt tätä etua. Kahden peräkkäisen erehdyksen jälkeen hän ei varmaankaan halunnut yrittää tulkita asiakirjaa kolmannella tavalla. Ja mitäpä muuten olisi voinut päätellä? Siinähan oli selvästi sanottu, että kapteeni Grantin pelastuspaikkana oli "continent", mannermaa, eikä saari. Mutta Uusi Seelanti oli vain saari. Se tuntui ratkaisevalta. Joko tämän tai jonkin muun syyn takia Paganel ei siis liittänyt uuden etsinnän aikomusta tähän ehdotukseensa, että lähdettäisiin Aucklandiin. Hän huomautti ainoastaan, että sen ja Ison-Britannian välillä oli säännöllinen kulkuyhteys ja että sitä olisi helppo käyttää.

John Mangles kannatti Paganelin ehdotusta. Hän neuvoi hyväksymään sen, koska ei voitu odottaa laivan epävarmaa saapumista Twofoldiin. Mutta ennen asian lopullista ratkaisemista hän piti parhaana lähteä katsomaan maantieteilijän mainitsemaa alusta. Glenarvan, majuri Paganel, Robert ja hän ottivat veneen ja saapuivat muutaman aironvedon jälkeen muutaman sadan metrin päässä laiturista ankkuroivan laivan luo.

Se oli kahdensadanviidenkymmenen tonnin kantoinen priki, nimeltään *Macquarie*, joka teki rannikkomatkoja Australian ja Uuden Seelannin eri satamien välillä. Kapteeni tai oikeammin sanoen "kippari" otti tulijat vastaan työkeästi. He havaitsivat olevansa tekemisissä sivistymättömän miehen kanssa, joka ei ollut sanottavasti korkeammalla aluksensa viiden matruusin tasoa. Suuri punainen naama, paksut kädet, lättänenä, puhkaistu toinen silmä, piipunperskoista likaiset huulet ja sen lisäksi röyhkeä käytös tekivät Will Halleysta vastenmielisen henkilön. Mutta nyt ei ollut valinnan varaa, eikä muutamien päivien matkan vuoksi kannattanut siitä välittää.

— Mitä te etsitte, miehet? Will Halley kysyi vierailta, jotka nousivat hänen laivaansa.

— Kapteenia, John Mangles vastasi.

— Se olen minä, Halley sanoi. — Entä sitten?

— Onko *Macquarie* aikeissa lähteä Aucklandiin?

— On. Entä sitten?

— Mitä sillä on lastina?

— Mitä myydään ja ostetaan. Entä sitten?

— Milloin se lähtee?

— Huomenna, päivän nousuveden aikaan. Entä sitten?

— Ottaisiko se matkustajia?

— Ketä vain, jos tyytyvät laivamuonaan.

— He tuovat ruokansa mukanaan.

— Entä sitten?

— No mitä sitten?

— Niin, montako niitä on?

— Yhdeksän; niistä kaksi naista.

— Minulla ei ole hyttejä.

— Pankaa kuntoon kanssi heidän käyttöönsä.

— Entä sitten?

— Suostutteko? kysyi John Mangles, jota kapteenin tyyli ei hämmentänyt.

— Saa nähdä, *Macquarien* isäntä vastasi.

Will Halley asteli pariin kertaan edestakaisin kolistellen suurilla rautakorkosaappaillaan kantta ja palasi sitten äkkiä John Manglesin luo.

— Mitäs maksetaan? hän kysyi.

— Mitäs pyydetään? John vastasi.

— Viisikymmentä punttaa.

Glenarvan antoi hyväksymisen merkin.

— Olkoon. Viisikymmentä punttaa, John Mangles vastasi.

— Mutta ei muuta kuin pelkkä kuljetus, Will Halley lisäsi.

— Ei muuta.

— Sapuska erikseen.

— Erikseen.

— Sovittu. Entä sitten? Will sanoi ojentaen kättään.

— Mitä?

— Käsiraha!

— Tässä on puolet hinnasta, kaksikymmentäviisi punttaa, John Mangles sanoi laskien rahat kipparille, joka pani ne kiittämättä taskuunsa.

— Huomenna laivalle, hän sanoi, — ennen puolta päivää. Olitte paikalla tai ette, minä lähden.

— Olemme täällä.

Tämän jälkeen Glenarvan, majuri, Robert, Paganel ja John Mangles lähdvät laivalta Will Halleyyn yrittämättä edes sormellaan koskea vahakangaslakkiinsa, joka oli kuin kasvanut kiinni hänen punaiseen tukkaansa.

— Aika moukka, John sanoi.

— On, mutta minua hän miellyttää, Paganel vastasi. — Hän on oikea merisusi.

— Oikea karhu, majuri huomautti.

— Ja minä arvelen, John Mangles lisäsi, — että tuo karhu on aikoinaan tehnyt kauppaa ihmislihalla.

— Mitäpä siitä, Glenarvan sanoi, — kunhan hän vain on *Macquarien* kapteeni ja laiva menee Uuteen Seelantiin. Twofold-lahdesta Aucklandiin emme häntä juuri näe, Aucklandin jälkeen emme lainkaan.

Lady Helena ja Mary Grant olivat hyvillään, että lähtö oli määrätty huomiseksi. Glenarvan huomautti heille, että *Macquarie* ei ollut *Duncanin* veroinen mukavuudessa. Mutta paljon kokeneina naiset eivät näin vähästä hämmentyneet. Olbinett sai asiakseen varustaa eväät. *Duncanin* menetyksen jälkeen oli miesparka usein surrut onnetonta rouva Olbinettia, joka oli jäänyt laivalle ja siis muun laivaväen mukana joutunut rosvojen julmuuden uhriksi. Hän hoiti kuitenkin muonamestarin tehtäviä yhtä innokkaasti kuin ennenkin, ja "eri muona" oli tosiaan sellaista, jota prikin ruokalistalla ei ollut milloinkaan nähty. Muutamassa tunnissa olivat eväät koossa.

Tällä välin majuri muutti erään rahanvaihtajan luona rahaksi Melbournen Union-pankkiin osoitettuja Glenarvanin maksumääräyksiä. Ei tahdottu olla ilman kultaa eikä myöskään ilman aseita ja ampumatarvikkeita; niinpä nämä varastot uusittiin.

Paganel puolestaan hankki Johnstonin Edinburgissa julkaiseman mainion kartan Uudesta Seelannista.

Mulrady oli jo hyvissä voimissa. Hän tuskin tunsikaan enää haavaa, joka oli vaarantanut hänen henkensä. Muutama tunti merellä saisi hänet täysin kuntoon. Tyynen valtameren tuulista hän arveli saavansa hyvän lääkkeen.

Wilson sai tehtäväkseen panna matkustajien oleskelutilat kuntoon *Macquariella*. Harjan ja luudan avulla tuli kanssi toisennäköiseksi. Will Halley antoi hartioitaan kohauttaen matruusin tehdä mielensä mukaan. Glenarvanista ja hänen kumppaneistaan hän ei välittänyt sen enempää. Hän ei edes tiennyt heidän nimiään eikä viitsinyt kysyä. Nämä matkustajat tuottivat hänelle viisikymmentä punttaa, siinä

kaikki, mutta lisä sinänsä ei hänestä ollut niin arvokas kuin ne kaksisataa tonnia parkittuja nahkoja, jotka täyttivät ruuman. Nahat ensin, ihmiset sitten. Hän oli kauppias. Merimiehenä pidettiin häntä hyvinkin perehtyneenä näihin vesiin, jotka koralliriuttojen takia olivat melko vaarallisia.

Päivän viimeisinä tunteina Glenarvan halusi palata sille rannikon kohdalle, jota 37. leveysaste leikkaa. Hän teki sen kahdesta syystä.

Hän halusi vielä kerran tutkia tämän haaksirikon oletetun paikan. Ayrtonhan oli todellakin *Britannian* perämies, ja *Britania* oli tosiaan voinut tuhoutua tällä kohtaa Australian rannikkoa, itärannikkolla länsirannikon asemesta. Ei siis sopinut huolettomasti jättää paikkaa, jota ei enää toiste nähtäisi.

Mutta olipa *Britannian* laita kuinka hyvänsä, ainakin *Duncan* oli siellä joutunut rosvojen käsiin. Ehkä ensin oli käyty taistelu! Miksei rannalta saattaisi löytyä taistelun, viimeisen vastarinnan jälkeä? Jos laivaväki oli saanut surmansa aalloissa, eivätkö nämä olisi voineet huuhtoa jotakin ruumista rantaan?

Uskollisen Johninsa saattamana lähti Glenarvan tälle tutkimusretkelle. *Victoria*-hotellin isäntä antoi heidän käytettäväkseen kaksi hevosta, ja he ratsastivat Twofold-lahtea kiertävää pohjoista tietä pitkin.

Se oli alakuloinen matka. Glenarvan ja kapteeni John ratsastivat äänettöminä. Mutta he ymmärsivät toisiaan. Samat ajatukset ja siis samat tuskat painoivat heidän mieltään. He katselivat meren uurtamia kallioita. Heidän ei tarvinnut kysyä eikä vastata.

Kun vain ajattelee Johnin intoa ja älyä, niin saa olla varma siitä, että jokainen rannikon metri tutkittiin huolellisesti, pienimmätkin lahdemat tarkastettiin samoin kuin viettävät rinteet ja hiekkarannat, jonne Tyynen valtameren mainingit olisivat voineet kuljettaa jonkin hylyn kappaleen. Mutta minkäänlaista merkkiä, joka olisi ollut omiaan antamaan aihetta uusiin etsiskelyihin näillä seuduilla, ei löytynyt. Haaksirikosta ei vielääkään näkynyt jälkeä. *Duncanista* ei myöskään. Koko tämä valtameren rajoittuva Australian osa oli autio.

Rantaa tutkiessaan John Mangles keksi kuitenkin selviä leirytyksen merkkejä, jäännöksiä yksinäisten myallien alla äskettäin palaneista nuotiotulista. Oliko tästä siis muutamia päiviä sitten kulkenut jokin vaeltava alkuasukasheimo? Ei, sillä eräs todistuskappale sattui Glenarvanin silmään ja osoitti ratkaisevalla tavalla, että tällä rannikon paikalla oli äskettäin ollut karkotusvankeja. Tämä todistuskappale oli harmaa ja keltainen pusero, kulunut, paikattu, kurja riepu, joka oli jätetty erään puun juurelle. Siinä oli Perthin vankilan merkinnumero. Vankia ei enää ollut täällä, mutta likainen repale puhui hänen puolestaan. Tämä rikoksen virkapuku, joka oli ollut jonkun roiston verhona, mätäni nyt autiolla rannalla.

— Siinä näet, John, Glenarvan sanoi, — rosvot ovat saapuneet tänne!
Ja meidän toveriparkamme *Duncanilla*...?

— Niin, John sanoi synkällä äänellä, — se on varmaa, että heitä ei ole tuotu maihin, että he ovat hukkuneet...

— Roistot! Glenarvan huudahti. — Jos he milloinkaan joutuvat minun käsiini, koston laivaväkeni puolesta...!

Suru oli koventanut Glenarvanin piirteet. Muutamia minutteja lordi silmäili ääretöntä ulappaa, etsien ehkä katseellaan viimeistä kertaa jotakin kaukaisuuteen häipynyttä laivaa. Sitten hänen silmänsä sumenivat, hän oli taas entisensä, ja sanaakaan sanomatta tai mitään merkkiä antamatta hän lähti nelistämään takaisin Edeniin.

Yksi muodollisuus oli vielä suoritettavana, näiden tapahtumien ilmoittaminen poliisiviranomaisille. Se tehtiin samana iltana Thomas Banksille. Tämä virkamies saattoi tuskin salata tyytyväisyyttään selaillessaan muistiinpanojaan. Hän oli kerrassaan riemastunut Ben Joycen ja koko joukkion poistumisesta näiltä tienoilta, ja kaupunki iloitsi samoin. Rosvot olivat siis lähteneet Australiasta, tosin uuden rikoksen tehtyään, mutta joka tapauksessa heistä oli päästy eroon. Tämä tärkeä uutinen sähkötettiin heti Melbournen ja Sydneyn viranomaisille.

Ilmoituksensa tehtyään Glenarvan palasi *Victoria*-hotelliin.

Matkalaiset viettivät tämän viimeisen illan perin alakuloisina. Heidän ajatuksensa harhailivat tässä onnettomuuksista rikkaassa maassa. He muistelivat Kap Bernouillissa saatuja hyviä toiveitaan, jotka Twofold-lahden rannalla niin surkeasti murtuivat!

Paganel oli kuumeisen kiihtymyksen vallassa. John Mangles, joka oli tarkkaillut häntä Snowyn rannalla sattuneen kohtauksen jälkeen, tunsu vaistomaisesti, että maantieteilijä sekä tahtoi että ei tahtonut puhua. Monta kertaa hän oli ahdistanut Paganelia kysymyksillä, joihin toinen ei ollut

vastannut.

Mutta tänä iltana saattaessaan häntä huoneeseensa John kysyi, miksi hän oli niin hermostunut.

— John-ystäväni, Paganel vastasi vältellen, — minä en ole tavallista hermostuneempi.

— Herra Paganel, John sanoi, — teitä painaa jokin salaisuus!

— No niin, minkäpäs sille mahdan, maantieteilijä huudahti, — se on minua voimakkaampi!

— Mikä on teitä voimakkaampi?

— Iloni yhtäältä, epätoivoni toisaalta.

— Oletteko siis samalla kertaa sekä toiveikas että toivoton?

— Olen, Uuteen Seelantiin lähtemisestä.

— Onko teillä syy siihen? John Mangles kysyi innokkaasti. — Oletteko löytänyt kadonneet jäljet?

— En, John-ystäväni. *Uudesta Seelannista ei ole helppo palata*. Mutta kuitenkin, kaikitenkin ... niin, te tunnette ihmisluonnon. Ei tarvita muuta kuin että ihminen hengittää, silloin hän jo toivoo. Ja minun tunnukseni on *dum spiro, spero*, joka on maailman kaunein lause.

UUDEN SEELANNIN HISTORIAA.

Seuraavana eli 27. päivänä tammikuuta olivat *Macquarien* matkustajat asettuneet paikoilleen prikin ahtaaseen kanssiin. Will Halley ei ollut tarjonnut kajuuttaansa naisille. Sitä kohteliaisuutta ei tarvinnut surra, sillä pesä oli karhun mukainen.

Kello puoli yksi varustauduttiin lähtemään laskuveden mukana. Ankkuri kiskottiin ylös ja saatiin vaivoin irtautumaan pohjasta. Lounaasta puhalsi kohtalainen tuuli. Vähitellen levitettiin purjeet. Laivan viisi miestä teki laiskasti töitä. Wilson yritti auttaa heitä. Mutta Halley käski hänen pysyä alallaan ja olla sekaantumatta siihen, mikä ei hänelle kuulunut. Kipparilla oli tapana hoitaa asiansa itse, pyytämättä apua tai neuvoja.

Se oli sanottu John Manglesille, joka oli hymähtänyt muutamien temppujen kömpelyydelle. John painoi vihjeen mieleensä, päättäen puuttua asiaan silloin kun miehistön taitamattomuus vaarantaisi aluksen turvallisuuden.

Vähitellen saatiin kuitenkin kipparin kirousten saattamana purjeet kuntoon viiden miehen voimalla. *Macquarie* purjehti alihangan halssilla myötätuulella, alapurjeet, märssypurje, prammipurje, haruspurje levällään. Myöhemmin nostettiin vielä sivupurje ja yläprammipurje. Mutta tästä purjeiden määrästä huolimatta priki kulki hitaasti. Keulan kömpelö muoto, pohjan pulleus ja perän paksuus tekivät siitä huonon purjehtijan, oikean "purkin".

Täytyi mukautua oloihin. Niin huono kuin *Macquarien* vauhti olikin sen täytyisi onneksi ehtiä Aucklandin satamaan viidessä, korkeintaan kuudessa päivässä.

Kello seitsemän illalla häipyi näkyvistä Australian rannikko ja Edenin majakka. Aaltoileva meri uuvutti laivaa, joka painui raskaasti aaltojen väliin ja heitteli matkustajia sinne tänne. Se teki olon kanssissa kiusalliseksi. Mutta he eivät voineet oleskella kannellakaan, sillä satoi rankasti. Heidän oli siis pysyttävä epämukavassa vankilassaan.

Kukin oli omissa ajatuksissaan. Puhuttiin vähän. Tuskin edes lady Helena ja Mary Grant vaihtoivat muutamia sanoja. Glenarvan ei pysynyt paikoillaan. Hän asteli edestakaisin, kun taas majuri istui hievahtamatta. John Mangles nousi Robertin seuraamana tuon tuostakin kannelle tutkimaan merta. Paganel taas mutisi nurkassaan sekavia ja käsittämättömiä sanoja.

Mitä kelpo maantieteilijä ajatteli? Uutta Seelantia, jota kohti kohtalo häntä kuljetti. Hän palautti mieleensä näiden saarten koko historian, ja kolkon maan menneisyys kajasti hänen silmissään.

Mutta oliko sen historiassa mitään seikkaa tai tapahtumaa, joka milloinkaan olisi oikeuttanut saarien löytäjiä pitämään niitä mannermaana? Voiko nykyaikainen maantieteilijä tai kukaan merenkulkija antaa

niille sellaista nimitystä? Kuten näkyy, Paganel palasi aina asiakirjan tulkintaan. Se oli hänellä painajaisena, pakkomielteenä. Patagonian ja Australian jälkeen takertui hänen mielikuvituksensa yhden sanan innostamana Uuteen Seelantiin. Mutta yksi kohta, yksi ainoa kohta, hajoitti koko ajatusrakennelman.

— *Contin ... contin ...* hän toisteli, — sehän on tietenkin *continent*, mannermaa!

Hän palautti muistiinsa ne purjehtijat, jotka olivat löytäneet nämä kaksi eteläisten merien suurta saarta.

Löydettyään Van Diemenin maan hollantilainen Abel Tasman saapui 13. päivänä joulukuuta 1642 Uuden Seelannin tuntemattomille rannoille. Hän kulki pitkin rannikkoa muutamia päiviä ja 17. päivänä joulukuuta hänen laivansa tunkeutuivat leveään lahteen, joka päättyi kahden saaren väliseen kapeaan salmeen.

Pohjoinen saari oli Ikana-Maui, joka Seelannin kielellä merkitsee "Mauin kalaa". Eteläinen saari oli "Mahai-Punamu", "vihreänkiven valaskala".

Tasman lähetti kanootteja maihin, ja ne palasivat mukanaan kaksi ruuhta täynnä meluavia alkuasukkaita. Nämä villit olivat keskikokoisia, ruskea- ja keltaihoisia; poskipäät olivat hyvin ulkonevat, ääni karhea, musta tukka sidottu päälle japanilaiseen tyyliin, suuri valkoinen töyhtö ylimpänä.

Tämä ensimmäinen eurooppalaisten ja alkuasukkaiden kohtaaminen näytti lupaavan pitkäaikaisia ystävällisiä suhteita. Mutta seuraavana päivänä, kun yksi Tasmanin kanooteista lähti tutkimaan ankkuripaikkaa lähempänä maata, sen kimppuun hyökkäsi rajusti seitsemän ruuhta, joissa oli suuri joukko alkuasukkaita. Kanootti kallistui kyljelleen ja täyttyi vedellä. Komentajana olleen perämiehen kaulaan osui heti alussa kömpelösti teroitettu keihäs, ja hän putosi mereen. Hänen kuudesta kumppanistaan tapettiin neljä; muut kaksi ja perämies uivat laivoja kohti ja saatiin pelastetuiksi.

Näin kauhean tapauksen jälkeen Tasman purjehti pois, tyytyen kostoksi ampumaan villejä kohti muutamia pyssynlaukauksia, jotka luultavasti eivät osuneet. Hän poistui tästä lahdesta, jolle on jäänyt nimeksi Massacre-bay, kulki pitkin länsirannikkoa ja laski 5. päivänä tammikuuta ankkurin lähellä pohjoiskärkeä. Siellä esti voimakas merenkäynti ja villien uhkaava käyttäytyminen häntä noutamasta juomavettä, ja hän poistui lopullisesti näiltä mailta, joille hän antoi nimeksi Staten-Land eli säätyjen maa, valtiosäätyjen kunniaksi.

Hollantilainen purjehtija kuvitteli näet tämän maan olevan lähellä Tulimaan itäpuolelta, Amerikan eteläkärjestä löydettyjä samannimisiä saaria ja siten löytäneensä "Etelän suuren mantereen".

— Mutta, Paganel mutisi itsekseen, — se mitä seitsemännentoista vuosisadan merimies on voinut nimittää mantereeksi, ei ole merkinnyt samaa yhdeksännentoista vuosisadan purjehtijalle! Sellainen erehdys ei ole mahdollinen! Ei, tässä on jotakin, mitä en ymmärrä!

Toista vuosisataa oli Tasmanin löytö unohduksissa eikä Uutta Seelantia tuntunut olevankaan, kunnes eräs ranskalainen purjehtija Surville saapui sinne 35° 37' leveysasteen kohdalla. Aluksi hänellä ei ollut alkuusukkaista valittamista; mutta tuulet ahdistelivat häntä ankarasti ja sitten nousi myrsky, jonka aikana retkikunnan sairaita kuljettava vene ajautui Refuge-lahden rannalle. Siellä otti Nagi-Nui-niminen päällikkö ranskalaiset ystävällisesti vastaan ja hoiti heitä omassa asunnossaan. Kaikki kävi hyvin, kunnes muuan Survillen veneistä varastettiin. Surville vaati turhaan sitä takaisin ja luuli olevan tarpeellista varkauden vuoksi rangaista erästä kylää, jonka hän kokonaan poltti. Se oli hirvittävä ja väärä kosto, joskin yleinen niissä verisissä rangaistuspuuhissa, joiden kohteeksi Uusi Seelanti joutui.

Lokakuun 16. päivänä 1769 näille rannoille ilmestyi kuuluisa Cook. Hän ankkuroi Taue-Roa-lahdessa *Endeavour* laivallaan ja koetti voittaa alkuasukkaiden luottamuksen hyvällä kohtelulla. Mutta hyvä kohtelu vaati kosketuksen heihin, ja Cook otatti sitä varten kaksi tai kolme heistä vangiksi ja tyrkytti hyvyyttään heille väkisin. Kun nämä olivat saaneet runsaasti lahjoja ja kokeneet pelkkää hyvyyttä, heidät lähetettiin takaisin maihin. Pian tuli useita muita alkuasukkaita toverien kertomusten houkuttelemina vapaaehtoisesti laivalle tekemään vaihtokauppaa eurooppalaisten kanssa. Muutamia päiviä sen jälkeen Cook suuntasi matkansa laajaan Hawkes-lahteen, joka on pohjoisen saaren itärannikolla. Siellä olivat alkuusukkaat sotaisia, räyhääviä, uhittelevia. Heidän mielenosoituksensa menivät niin pitkälle, että heitä oli pakko rauhoittaa raehauleilla.

Endeavour ankkuroi sitten 20. päivänä lokakuuta Toko-Malun lahdessa, jonka rannalla asusti kaksisataa henkeä käsittävä rauhallinen väestö. Laivan kasvitieteilijät tekivät menestyksekkäitä retkiä seudulla, ja alkuusukkaat toivat heitä rannalle omissa ruuhissaan. Cook kävi kahdessa kylässä, joiden turvana oli paaluvarustuksia, rintasuojia ja kaksinkertaisia kaivantoja, mikä osoitti tuntuvaa perehtyneisyyttä linnoitustaitoon. Tärkein näistä linnoituksista sijaitsi eräällä kalliolla, joka nousuveden aikana oli todellinen saari, jopa saarta parempi, sillä vesi ei ainoastaan ympäröinyt sitä, vaan se kohisi

parinkymmenen metrin korkuisen luonnonholvin lävitse, jonka päällä tämä luoksepääsemätön "pah" oli. Koottuaan viiden kuukauden aikana suuren joukon harvinaisia esineitä, seudun kasveja, kansatieteellisiä todisteita, Cook antoi molempien saarten väliselle salmelle oman nimensä ja lähti 31. päivänä maaliskuuta Uudesta Seelannista. Myöhemmillä matkoillaan hän kävi siellä uudelleen.

Vuonna 1773 suuri merenkulkija todella palasikin Hawkes-lahteen ja sai seurata ihmissyöntiä. Yllytyksestä sellaiseen raakuuteen täytyy kuitenkin syyttää hänen kumppaneitaan. Jotkut merimiehet löysivät nuoren villin silvottuja jäseniä, toivat ne laivalle, "keittivät ne" ja tarjosivat alkuasukkaille, jotka kävivät niihin ahnaasti käsiksi. Surkea mielijohde ruveta ihmissyöjien aterian valmistajiksi!

Kolmannella matkallaan Cook kävi vielä kerran näillä saarilla, joita hän erikoisesti harrasti ja joiden hydrografisen mittauksen hän tahtoi tehdä loppuun. Hän lähti sieltä viimeisen kerran 25. päivänä helmikuuta 1777.

Vuonna 1791 viipyi Vancouver kaksikymmentä päivää Sombre-lahdessa hyödyttämättä kuitenkaan luonnon- tai maantiedettä. D'Entrecasteaux mittasi v. 1793 neljäkymmentä kilometriä Ikana-Mauin pohjoisen osan rannikkoa. Merikapteenit Hausen ja Dalrymple, sitten Baden, Richardson ja Moody käväisivät siellä myös, ja viiden viikon oleskelun aikana tohtori Savage kokosi mielenkiintoisia erikoistietoja uusseelantilaisten tavoista.

Samana vuonna 1805, tuli Rangi-Hun päällikön veljenpoika, älykäs Dua-Tara, mukaan *Argo*-laivalle, kun tämä kapteeni Badenin komennossa ankkuroi Saarten-lahdessa.

Ehkäpä Dua-Taran seikkailut antavat sankarirunoelman aiheen jollekin maorilaiselle Homerokselle. Ne olivat täynnä onnettomuuksia, vääryyksiä ja ilkeää kohtelua. Lupausten rikkomista, laitonta vankinapitoa, pieksemistä sai villiraukka palkakseen hyvistä palveluksistaan. Millaisen käsityksen hän lieneekään saanut ihmisistä, jotka sanovat itseään sivistyneiksi! Hänet kuljetettiin Lontooseen. Hänestä tehtiin alimman luokan matruusi, laivaväen ilkeyden ja pilkan kohde. Ilman pastori Marsdenia olisi hänet rääkätty kuoliaaksi. Tämä lähetysaarnaaja kiinnitti huomionsa nuoreen villiin, jonka hän havaitsi arvostelukykyiseksi, jaloluonteiseksi sekä harvinaisen herkäksi, hyväksi ja uskolliseksi. Marsden hankki suojatilleen muutaman säkillisen viljaa ja erinäisiä maanviljelyskaluja hänen kotimaataan varten. Mutta pikku omaisuus varastettiin häneltä. Onnettomuuksia ja kärsimyksiä tuli uudelleen Dua-Taran osaksi vuoteen 1814 asti, jolloin hän vihdoin taas pääsi isiensä maahan. Hän ryhtyi korjaamaan näin monien vaiheidensa hedelmiä, kun hän kuoli kahdenkymmenen kahdeksan ikäisenä juuri valmistautuessaan uudestisyntyttämään veristä Seelantia. Tämä korvaamaton onnettomuus hidastutti epäilemättä sivistystä pitkiksi vuosiksi. Ei mikään korvaa älykästä ja hyvää ihmistä, jonka sydämessä ovat yhtyneet rakkaus hyvään ja rakkaus isänmaahan!

Vuoteen 1816 saakka Uusi Seelanti jätettiin omiin hoteisiinsa. Silloin Thompson, v. 1817 Lydyard Nicholas, v. 1819 Marsden samoilivat useilla seuduilla kummallakin saarella, ja v. 1820 oleskeli 84. jalkaväkirykmentin kapteeni Richard Cruise siellä kymmenen kuukautta, tehden tieteelle arvokkaita tutkimuksia alkuasukkaiden tavoista.

Vuonna 1824 *Coquillen* kapteeni Duperrey oleskeli Saarten-lahdessa kaksi viikkoa ja sai alkuusukkaista vain hyvän käsityksen.

Hänen jälkeensä, v. 1827, täytyi englantilaisen valaanpyyntilaivan *Mercuryn* puolustautua ryöstöä ja murhaa vastaan. Samana vuonna otettiin taas kapteeni Dillon kahdella käynnillään vastaan mitä vieraanvaraisimmin.

Maaliskuussa 1827 *Astrolaben* kapteeni, kuuluisa Dumont d'Urville, saattoi turvallisesti ja aseettomana viettää muutamia öitä maissa alkuasukkaiden joukossa, vaihtaa lahjoja ja lauluja, nukkua majoissa ja suorittaa häiritsemättä mielenkiintoiset mittaustyönsä, joista meriministeriöön on saatu arvokkaita karttoja.

Sitä vastoin seuraavana vuonna joutui John Jamesin komennossa englantilainen priki *Hawes* — käytyään Saarten-lahdessa ja mentyään sieltä Itäisen niemen seudulle — kärsimään paljon Enararonimisen päällikön kavaluudesta. Monet hänen miehistään kokivat hirveän kuoleman.

Näistä vastakkaisista tapahtumista, milloin lempeydestä, milloin raakalaisuudesta täytyy päätellä, että uusseelantilaisten julmuudet usein olivat vain kostotoimia. Hyvä tai huono kohtelu johtui hyvistä tai huonoista kapteeneista. Epäilemättä alkuusukkaat ovat joskus hyökänneet aiheettomasti, mutta enimmäkseen eurooppalaisten herättämästä kostonhimosta; onnettomuudeksi kosto vain osui sellaisiin, jotka eivät sitä ansainneet.

D'Urvillen jälkeen täydensi Uuden Seelannin tutkimista rohkea löytöretkeilijä, joka kaksikymmentä kertaa kulki maapallon ympäri, tutkimusmatkailija, tieteen tienraivaaja, englantilainen Earle. Hän kävi molempien saarien tuntemattomissa osissa saamatta aihetta omasta puolestaan moittia alkuusukkaita,

vaikka usein joutui näkemään ihmislihan syöntiä. Uusseelantilaiset ahmivat toisiaan niin halukkaasti, että sitä oli inhottavaa katsella.

Saman koki kapteeni Laplace oleskellessaan Saarten-lahden rannoilla v. 1831. Taistelutkin olivat jo pelottavia, sillä villit käyttivät tuliaseita merkillisen taitavasti. Ikana-Mauin ennen niin kukoistavat ja asutut seudut olivat muuttumassa suorastaan autiomaiksi. Kokonaisia heimoja oli kadonnut, niin kuin lammaslauamat häviävät paistettuina ja syötyinä.

Lähetysaarnajat ovat turhaan taistelleet hävittääkseen nämä veriset luonnonvietit. Vuodesta 1808 *Church Missionary Society* oli lähettänyt taitavia asiamiehiään — se on sopiva nimitys — pohjoisen saaren pääpaikoille. Mutta uusseelantilaisten julmuus pakotti heidät lykkäämään toistaiseksi lähetysaarnajien perustamista. Vasta vuonna 1814 herrat Marsden, Dua-Taran suojelija, Hall ja King nousivat maihin Saarten-lahdessa ja ostivat päälliköiltä kahdensadan eekkerin suuruisen alueen kahdellatoista rautakirveellä. Sinne perustettiin anglikaanisen kirkon siirtola.

Alku oli perin hankala, mutta vihdoinkin maorit oppivat kunnioittamaan lähetysaarnajien elämäntapaa ja omaksuma heidän hoitotapojaan ja opetuksiaan. Muutamat villit alkuasukkaat kesyntyivät, ja heidän epäinhimillisissä sydämissään heräsi kiittolisuus. Tapahtuipa v. 1824, että seelantilaiset suojelivat "arিকেja", pappejaan, hurjia matruuseja vastaan, jotka solvasivat ja uhkasivat pahoinpidellä heitä.

Näin lähetysaarnajat vaurastuivat vähitellen, huolimatta Port Jacksonista karanneista rikollisista, jotka turmelivat alkuasukkaita. Vuonna 1831 oli jo kaksi huomattavaa siirtolaa, toinen Kidi-Kidissä, Saarten-lahdessa mereen laskevan joen varrella, toinen Kawa-Kawan joen rannalla. Kristinuskoon kääntyneet maorit olivat rakentaneet uusia teitä "arikien" johdolla, raivanneet kulkuyhteyksiä suunnattomien metsien läpi ja rakentaneet siltoja jokien poikki. Lähetysaarnajat kävivät vuorotellen saarnaamassa sivistyksen uskontoa kaukaisten heimojen keskuudessa, rakentaen kappeleita kaisloista tai kaarnasta ja kouluja nuorisolle. Ja näiden vaatimattomien rakennusten katolla liehui lähetyslippu, johon oli merkitty Kristuksen risti ja sana "Rongo-Pai", evankeliumi Uuden Seelannin kielellä.

Onnettomuudeksi lähetysaarnajien vaikutusvalta ei ulottunut heidän siirtokuntiaan kauemmas; väestön koko kiertelevä osa ei saanut kokea heidän toimintaansa. Ihmissyönti saatiin juurrutetuksi vain kristittyjen keskuudesta, eikä näitäkään vastakääntyneitä voinut jättää suurelle kiusaukselle alttiiksi. Heissä oli vielä verenhimo.

Sitä paitsi nämä villit maat ovat alituudessa sotatilassa. Seelantilaiset eivät ole eläimellisiä australialaisia, jotka pakenevat eurooppalaisen anastajan tieltä; he tekevät vastarintaa ja puolustautuvat, kostavat valloittajille, ja sammumaton viha kiihottaa heitä nykyään englantilaisia siirtolaisia vastaan. Näiden suurten saarien tulevaisuus on arvan varassa; joko niitä odottaa lähiaikoina sivistys tai vuosisatainen syvä raakalaisuus, sotaonnesta riippuen.

Aivojensa työskennellessä täydellä teolla oli Paganel ajatuksissaan näin käynyt läpi Uuden Seelannin historian. Mutta mikään seikka tässä historiassa ei oikeuttanut nimittämään tätä kahden saaren aluetta mantereeksi, ja vaikka eräät asiakirjan sanat olivat kiihottaneet hänen mielikuvitustaan, jäivät nuo kaksi tavua *contin* itsepintaisesti häiritsemään uutta tulkintaa.

UUDEN SEELANNIN VERILÖYLYT.

Neljä päivää lähtönsä jälkeen, 31. päivänä tammikuuta, *Macquarie* ei ollut vielä päässyt kahta kolmannesta Australian ja Uuden Seelannin väliin puristuneen meren taipaleesta. Will Halley ei juuri puuttunut aluksensa hoitoon: hän antoi sen vain mennä. Häntä nähtiin harvoin, mistä tosin kukaan ei ollut pahoillaan. Kenelläkään ei olisi ollut mitään muistuttamista, vaikka raaka kippiari olisi viettänyt kaiken aikansa kajuutassaan, ellei hän olisi joka päivä ollut juovuksissa katajanmarjaviinasta. Matruusit olivat kärkkäitä noudattamaan esimerkkiä, eikä kai milloinkaan laiva ole kulkenut niin sattuman varassa kuin *Macquarie* Twofold-lahdesta.

Tämä anteeksiantamaton huolimattomuus pakotti John Manglesin alinomaiseen valppauteen. Mulrady ja Wilson tarttuivat useammin kuin kerran peräsimen tankoon, kun jokin tuulenpuuska oli painaa prikin kyljelleen. Will Halley tuli usein väliin ja haukkui molemmat matruusit kauheasti kiroten. Nämä taas kärsimättöminä olisivat tahtoneet sitoa juopon ja jättää hänet ruuman pohjalle loppumatkaksi. Mutta John Mangles pidätti heitä ja sai vaivoin heidän oikeutetun suuttumuksensa tyyntetyksi.

Tämä laivan tila kuitenkin huolestutti häntä; mutta ollakseen tekemättä Glenarvania levottomaksi hän puhui siitä vain majurille ja Paganelille. MacNabbs antoi hänelle, vaikka toisin sanoin, saman neuvon kuin Mulrady ja Wilson.

— Jos se näyttää teistä hyödylliseltä, John, MacNabbs sanoi, — ei teidän sovi empiä ryhtymästä päälliköksi tai jos teistä kuuluu paremmalta, edes ohjaamasta laivaa. Aucklandiin tultuamme tuo juoppo pääsee taas aluksen isännäksi ja saa mennä pohjaan, jos häntä huvittaa.

— Epäilemättä, herra MacNabbs, John vastasi, — ja minä teen sen, jos se on välttämätöntä. Niin kauan kuin olemme aavalla merellä, riittää vain vähäinen silmälläpito; matruusini ja minä olemme koko ajan kannella. Mutta ellei tuo Will Halley rannikkoa lähetessä palaa järkiinsä, niin myönnän olevani huolissani.

— Ettekö te voisi määrätä kurssia? Paganel kysyi.

— Se on vaikeaa, John vastasi. — Uskoisitteko, että laivalla ei ole ainoatakaan merikorttia!

— Todellako?

— Niin. *Macquarie* tekee vain rannikkomatkoja Edenin ja Aucklandin välillä, ja Will Halley on niin tottunut näihin seutuihin, ettei toimita edes peilausta.

— Hän luulee varmaankin, Paganel vastasi, — että hänen laivansa tuntee reitin ja ohjaa itse itseään.

— Hm, John Mangles sanoi, — minä en luota aluksiin, jotka kulkevat omin päin, ja jos Will Halley on juovuksissa maata lähestyessä, saattaa hän meidät vakavaan pulaan.

— Toivokaamme, Paganel lausui, — että hän on tullut järkiinsä maata nähtyään.

— Mutta jollei niin kävisi, MacNabbs kysyi, — ettekö voisi ohjata *Macquarieta* Aucklandiin?

— Ilman tämän rannikon karttaa se on mahdotonta. Matalikot ovat hyvin vaarallisia. Siellä on pieniä säännöttömiä, oikullisia vuonoja kuin Norjan rannikolla. Salakareja on paljon, ja niiden väistämiseen tarvitaan suurta tottumusta. Olkoon laiva kuinka luja tahansa, se on mennyttä kalua, jos sen emäpuu sattuu johonkin noista arviolta metrin verran pinnan alla piilevistä kallioista.

— Silloin, majuri sanoi, — ei kai miehistöllä ole muuta neuvoa kuin yrittää rannalle.

— Niin, herra MacNabbs, jos on aikaa.

— Kova ehto, Paganel huomautti, — sillä Uuden Seelannin rannat eivät ole vieraanvaraisia, ja niiden sisä- kuin ulkopuolella vaara on yhtä suuri.

— Puhutteko maoreista, herra Paganel? John Mangles kysyi.

— Puhun, ystäväni. Heidän maineensa on vakiintunut Intian valtamerellä. He eivät ole arkoja ja rappeutuneita australialaisia, vaan älykästä ja verenhimoista rotua, ihmissyöjiä, joilta ei ole odotettavissa mitään sääliä.

— Niinpä, majuri sanoi, — jos kapteeni Grant olisi haaksirikkoutunut Uuden Seelannin rannikolla, te ette neuvoisi lähtemään etsimään häntä?

— Rannikolta kyllä, maantieteilijä vastasi, — sillä sieltä voisi ehkä löytää *Britannian* jälkiä; mutta sisämaasta en, sillä se olisi hyödytöntä. Jokainen eurooppalainen, joka lähtee noille kolkoille seuduille, joutuu maorien käsiin, ja jokainen maorien käsiin joutunut vanki on mennyttä miestä. Minä olen kehottanut ystäviäni kulkemaan pampan ja Australian halki, mutta en koskaan ohjaisi heitä Uuden Seelannin poluille. Taivaan käsi ohjatkoon meitä ja Herra varjelkoon koskaan joutumasta näiden julmien alkuasukkaiden vangiksi.

Paganelin pelko oli liiankin oikeutettua. Uudella Seelannilla on hirveä maine, ja jokaiseen sen löytöä koskevaan tapahtumaan liittyy jokin verityö.

Löytöretkeilijäin marttyyrikirjaan merkittyjen uhrien luettelo on pitkä. Abel Tasmanin viisi murhattua ja syötyä matruusia ovat näissä raakalaisuuden verisissä aikakirjoissa ensimmäisinä. Heidän jälkeensä sama kohtalo koitui kapteeni Tuckneyn ja koko hänen venekuntansa osaksi. Foveauxin salmen itäosassa kuusi *Sydney Coven* kalastajaa sai niin ikään loppunsa alkuasukkaiden hampaissa. Vielä on mainittava kuunari *The Brothersin* neljä miestä, jotka salamurhattiin Molineuxin satamassa, useita kenraali Gatesin sotamiehiä ja kolme *Matildan* karkuria, ennen kuin tullaan surullisen kuuluisan kapteeni Marion du Fresnen nimeen.

Kapteeni Cookin ensimmäisen retken jälkeen ankkuroi Saarten-lahdessa ranskalainen kapteeni Marion 11. päivänä toukokuuta 1772 *Mascarin* ja *Castries* nimisillä laivoillaan, joista jälkimmäisen päällikkönä oli kapteeni Crozet. Kavalat uusseelantilaiset ottivat uudet vieraat vastaan mitä ystävällisimmin, ollen näennäisesti arkojakin, niin että tarvittiin lahjoja, palveluksia, jokapäiväistä seurustelua ja pitkää ystävällistä yhdessäoloa, ennen kuin he uskalsivat tulla laivoille.

Mikäli Dumont d'Urvillen kertomukseen on luottamista, heidän päällikkönsä, älykäs Takuri, kuului Wangaroa-heimoon ja oli sukua sille alkuasukkaalle, jonka Surville kaksi vuotta ennen kapteeni Marionin tuloa oli petollisesti vienyt pois.

Maassa, jossa kunnia velvoittaa jokaisen maorin hankkimaan verihyvityksen jokaisesta kärsimästään häväistyksestä, ei Takuri voinut unohtaa heimoaan kohdannutta vääryyttä. Hän odotti kärsivällisesti jonkin eurooppalaisen laivan saapumista, laati kostosuunnitelmansa ja pani sen toimeen kammottavan kylmäverisesti.

Oltuaan ensin pelkäävinään ranskalaisia Takuri teki kaikkensa tuodittaakseen heitä petolliseen turvallisuudentunteeseen. Hän ja hänen miehensä viettivät usein yötä laivoilla. He toivat erinomaisia kaloja ja olivat ottaneet vaimonsa ja tyttärensäkin mukaan. Pian he oppivat tuntemaan upseerien nimet ja kutsuivat heidät vierailemaan kylissä. Tällaisten ystävydenosoitusten eksyttämänä Marion ja Crozet kulkivat läpi koko tämän rannikon missä oli neljätuhatta asukasta. Maorit tulivat heitä vastaan aseettomina ja koettivat herättää heissä rajatonta luottamusta.

Kapteeni Marionin aikomuksena Saarten-lahdessa oleillessaan oli varustaa *Castries* uusilla mastoilla, vanhat kun olivat pahoin vaurioituneet viime myrskyissä. Hän teki siis matkan saarten sisäosiin ja löysi 23. päivänä toukokuuta komean seetrimetsikön kahdeksan kilometrin päässä rannasta lähellä erästä lahtea, jonne laivoilta oli matkaa noin neljä kilometriä.

Sinne raivattiin leiripaikka, missä kaksi kolmannesta laivaväestä kirvein ja muin työvälinein kaatoi puita ja pani lahden rannalle johtavia teitä kuntoon. Sitten valittiin vielä kaksi muuta asemaa, toinen pienellä Motu-Aron saarella keskellä satamaa, jonne siirrettiin retkikunnan sairaat ja laivojen sepät ja astiantekijät, toinen pääsaarella, valtameren rannalla, viiden kilometrin päässä laivoilta; tämä jälkimmäinen oli yhteydessä kirvesmiesten leiriin. Kaikissa näissä paikoissa auttoivat reippaat ja palveluhaluiset villit merimiehiä näiden eri töissä.

Kapteeni Marion ei tähän mennessä kuitenkaan ollut luopunut eräistä varotoimista. Villit eivät koskaan saaneet tulla aseellisina laivaan, ja veneet lähetettiin maihin aina hyvin aseistettuina. Mutta Marionin ja hänen epäluuloisimmatkin upseerinsa sokaisi alkuasukkaiden käytös, ja kapteeni antoi käskyn poistaa aseet kanooteista. Kapteeni Crozet kehotti kyllä Marionia perumaan tämän käskyn, mutta ei onnistunut.

Silloin kävi uusseelantilaisten nöyryys ja huomaavaisuus kahta vertaa suuremmaksi. Heidän päällikkönsä ja laivan upseerit olivat täysin ystävyystyneitä. Monta kertaa toi Takuri poikansa laivalle ja antoi hänen olla siellä yötä. Marion julistettiin erään juhlallisen vastaanoton aikana maissa 8. päivänä kesäkuuta koko maan "pääisännäksi", ja hänen päähänsä kiinnitettiin neljä valkoista sulkaa kunniamerkiksi.

Kolmekymmentäkolme päivää oli tällä tavoin kulunut laivojen saapumisesta Saarten-lahteen. Mastojen valmistus edistyi; vesiastiat täytettiin Motu-Aron lähteestä. Kapteeni Crozet oli itse päällikkönä kirvesmiesten leirillä, eikä milloinkaan ole ollut parempia toiveita työn onnistumisesta.

Kello kaksi 12. päivänä kesäkuuta pantiin päällikön vene kuntoon suunniteltua kalaretkeä varten Takurin kylän edustalla. Marion ja kaksi nuorta upseeria, Vaudricourt ja Lehoux, yksi vapaaehtoinen, laivan vääpeli ja kaksitoista matruusia laskeutui veneeseen. Takuri ja viisi muuta heimopäällikköä oli mukana. Ei mistään voinut aavistaa, mikä kauhea kohtalo odotti kuuttatoista seitsemästätoista eurooppalaisesta.

Vene lähti vesille, eteni maata kohti ja katosi pian molempien laivojen näkyvistä.

Illalla kapteeni Marion ei palannut laivalle, mutta kukaan ei ollut levoton hänen poissaolostaan. Arveltiin hänen halunneen käydä mastonvalmistuspaikalla ja jääneen sinne yöksi.

Seuraavana päivänä kello viisi meni *Castriesin* vene tavan mukaan noutamaan vettä Montu-Aron saarelta. Se palasi laivalle seikkailuja kokematta.

Kello yhdeksän huomasi *Mascarinin* vahtimatruusi vedessä miehen, joka näännyksissä ui laivaa kohti. Lähetettiin vene pelastamaan ja tuomaan hänet laivalle.

Hän oli Turner, yksi kapteeni Marionin soutajista. Hänen kyljessään oli kaksi keihäänhaavaa, ja hän

yksin pääsi palaamaan niistä seitsemästätoista miehestä, jotka edellisenä päivänä olivat lähteneet laivalta.

Häntä kuulusteltiin, ja pian saatiin kuulla tämän kauhean tapauksen kaikki yksityiskohdat.

Onnettoman Marionin vene oli saapunut kylän rantaan kello seitsemän aamulla. Villit tulivat hilpeästi vieraitaan vastaan. He kantoivat upseereja ja matruuseja olkapäillään, jotta nämä eivät kastuisi maihin noustessa. Sen jälkeen ranskalaiset hajautuivat.

Villit syöksyivät nyt keihäin ja sotanuijin heidän kimppuunsa, kymmenen yhtä vastaan, ja murhasivat heidät. Matruusi Turnerin, joka oli saanut kaksi keihäänpistoa, onnistui päästä vihollisiaan pakoon ja piiloutua pensaikkoon. Sieltä hän joutui näkemään mitä hirvittävimmän näytelmän. Villit riisuivat uhrinsa, viilsivät auki heidän vatsansa, hakkasivat heidät kappaleiksi...

Tällöin Turner syöksyi veteen kenenkään huomaamatta, ja *Mascarinin* vene pelasti hänet, kun hän oli jo uupumaisillaan.

Moinen tapaus tyrmistytti molempien laivojen miehistöä. Huudettiin kosta; mutta ennen kuin kostettiin kuolleiden puolesta, täytyi pelastaa elossa olevat. Maissa oli kolme leiripaikkaa ja niiden ympärillä tuhansia verenhimoisia viljelä, jotka olivat päässeet ihmislihan makuun.

Koska kapteeni Crozet oli poissa — hän oli jäänyt yöksi mastoleirille — ryhtyi laivan ensimmäinen perämies, Duclesmeur, välttämättömpiin kiireellisiin toimenpiteisiin. *Mascarinilta* lähetettiin veneessä eräs upseeri ja osasto sotilaita. Tämän upseerin oli määrä ennen kaikkea mennä kirvesmiesten avuksi. Hän soudatti joukkonsa pitkin rantaa, huomasi kapteeni Marionin veneen rannalla ja nousi maihin.

Kapteeni Crozet, joka kuten sanottu oli poissa laivalta, ei tiennyt mitään verilöylystä, nähdessään kello kahden aikaan iltapäivällä tämän osaston saapuvan. Hän aavisti pahinta, riensi tulijoita vastaan ja sai kuulla mitä oli tapahtunut. Varovasti hän ilmoitti miehilleen, etteivät nämä olisi menettäneet rohkeuttaan.

Villit olivat kokoontuneet ryhmiin kaikille kukkuloille. Kapteeni Crozet otti mukaan tärkeimmät työaseet, kaivatti maahan muut, käski sytyttää tuleen vajat ja aloitti peräytymisen kuudenkymmenen miehen kanssa.

Alkuasukkaat seurasivat häntä huudellen: *Takuri mate Marion* — Takuri on tappanut Marionin! He toivoivat pelästyttävänsä matruusit kertomalla heidän päällikkönsä kuolleen. Raivostuneina nämä tahtoivat iskeä roistojen kimppuun, ja kapteeni Crozet sai töin tuskin hillityksi heidät.

Näin marssittiin kahdeksan kilometriä. Osasto pääsi rantaan ja veneisiin toisen leiripaikan miehistön kanssa. Koko ajan istui tuhatkunta villiä maassa paikaltaan hievahtamatta, mutta kun veneet lähtivät vesille, alkoi sataa kiviä. Nyt ampui neljä matruusia, jotka olivat hyviä pyssymiehiä, vuoron perään kaikki päälliköt, tuliaseita tuntemattomien alkuasukkaiden suureksi ihmeeksi.

Kapteeni Crozet saavutti *Mascarinin* ja lähetti heti venekunnan Motu-Aron saarelle; osasto sotamiehiä varustautui viettämään siellä yön, ja sairaat tuotiin takaisin laivoille.

Seuraavana päivänä vahvistettiin saaren varusväkeä toisella osastolla, sillä oli välttämätöntä puhdistaa saari sitä häiritsevistä villoista ja jatkaa vedenottoa. Motu-Aron kylässä oli kolmesataa asukasta. Ranskalaiset hyökkäsivät heidän kimppuunsa; kuusi päällikköä ammuttiin, muut surmattiin pistimillä, ja kylä poltettiin.

Mutta *Castries* ei voinut lähteä merelle ilman mastoja, ja Crozetin, jonka täytyi luopua seetrimetsän puista, oli pakko rakentaa hätämastoja. Vedenottoa jatkettiin yhä.

Kului kuukausi. Villit yrittivät muutamia kertoja vallata takaisin Motu-Aron saarta, mutta onnistumatta. Kun heidän ruuhensa tulivat ampumamatkan päähän laivoista, ne käännyttiin kanuunojen tulella.

Vihdoin olivat työt lopussa. Enää oli selvitettävä oliko kukaan noista kuudestatoista pelastunut verilöylystä, ja muiden puolesta kostaminen. Suuri upseeri- ja sotilasjoukko lähetettiin Takurin kylään. Sen uskon ja pelokas päällikkö pakeni kapteeni Marionin takki hartioillaan. Kylän asumukset tutkittiin tarkoin. Päällikön majassa löydettiin äskettäin keitetty ihmisen pääkallo, jossa vielä näkyi merkkejä ihmisen hampaista, eräässä puuvartaassa oli ihmisen reisi; kauluksesta verinen paita tunnettiin Marionin omaksi. Vielä tavattiin pukuja, nuoren Vaudricourtin pistoolit, veneen aseet ja vaateriepuja sekä kauempana eräässä toisessa kylässä puhdistettuja ja keitettyjä ihmisen sisälmyksiä.

Nämä murhan ja ihmissyönin kiistämättömät todisteet koottiin ja ihmisten jäännökset haudattiin

kunnianosoituksin, minkä jälkeen Takurin ja hänen liittolaisensa Piki-Oren kylät poltettiin. Molemmat laivat lähtivät sitten 14. päivänä heinäkuuta 1772 näiltä kauheilta seuduilta.

Sellainen oli tämä surullinen loppunäytös, jonka matkustajan tulee tarkoin muistaa, jos hän astuu Uuden Seelannin rannikolle. Ainoastaan varomaton ei ota varteen tätä opetusta. Uusseelantilaiset ovat yhä vieläkin epäluotettavia ja ihmisyyöjiä. Cook puolestaan sai myös kokea samaa toisella matkallaan v. 1773.

Kapteeni Furneauxin komennossa olevan Cookin laivueeseen kuuluvan laivan *Adventuren* vene, joka oli 17. päivänä joulukuuta lähtenyt maihin kokoamaan villikasveja, ei palannut. Siinä oli yksi merikadetti ja yhdeksän miestä. Kapteeni Furneaux tuli levottomaksi ja lähetti luutnantti Burneyn etsimään sitä. Saavuttuaan maihinnousupaikalle Burney, kuten hän kertoi, tapasi "ihmisteurastuksen ja julmuuden näyn, jota on mahdoton kertoa ilman kauhua, meidän kumppaneidemme päitä, sisälmyksiä, keuhkoja oli hajallaan hiekassa, ja ihan lähellä oli koiria ahmimassa muita samanlaisia jäännöksiä".

Lopettaaksemme tämän verisen luettelon tulee vielä mainita laiva *Brothers*, jonka kimppuun uusseelantilaiset hyökkäsivät vuonna 1815, ja kapteeni Thompsonin komennossa olleen *Boydin* koko miehistö, joka murhattiin vuonna 1820. Vihdoin, 1. päivänä maaliskuuta 1829, ryösti heimopäällikkö Enararo Walkitaassa englantilaisen prikin *Hawesin* Sydneystä; hänen ihmisyyöjäjoukkionsa teurasti useita matruuseja, keitti ruumiit ja söi ne.

Sellainen on Uusi Seelanti, jota kohti *Macquarie* kulki typerän miehistön hoitamana humalaisen komennossa.

TYRSKYT.

Vaivalloista purjehdusta jatkui yhä pitemmälle. Kuusi päivää lähdön jälkeen, 2. päivänä helmikuuta, ei *Macquarielta* vielä näkynyt Aucklandin rantoja. Tuuli oli kuitenkin hyvä ja pysytteli lounaassa; mutta merivirrat kulkivat vastakkaiseen suuntaan, ja priki eteni tuskin laisinkaan. Kova merenkäynti rasitti sen mastoja; sen liitokset natisivat, ja se kykeni vain työläästi nousemaan maininkien harjalle. Vantit, taakit ja partuunat oli tuettu huonosti, niin että mastot taipuivat ja tutsivat kovasti joka heilahduksella.

Onneksi Will Halley, joka ei pitänyt kiirettä, ei lisännyt purjeita, sillä silloin olisi koko riki ehdottomasti romahtanut. John Mangles toivoi siis, että tämä kurja alus saapuisi satamaan enemmittä onnettomuuksitta, mutta hän kärsi nähdessään matkatoveriensa epäasukavat tilat.

Mutta lady Helena tai Mary Grant eivät valittaneet, vaikka yhtämittäinen sade pakotti heidät pysymään kansissa. Raittiin ilman puute, ja laivan tärähtelyt tuntuivat perin kiusallisilta. He tulivatkin usein kannelle uhmaamaan taivaan tylyyttä, kunnes sietämättömät puuskat pakottivat heidät taas alas. He palasivat silloin ahtaaseen koppiinsa, joka olisi ollut sopivampi markkinamiesten kuin matkustajien ja varsinkaan naisten asunnoksi.

Heidän ystävänsä koettivat pitää heitä hyvällä tuulella. Paganel yritti tappaa aikaa tarinoillaan, mutta ei siinä oikein onnistunut. Paluumatkalle joutuminen oli saanut mielen alakuloiseksi. Yhtä paljon mielenkiintoa kuin maanteiteilijän kertomukset pampasta ja Australiasta aikanaan herättivät, yhtä välinpitämättömästi ja kylmästi ottivat kuulijat vastaan hänen mietelmänsä ja kuvailunsa Uudesta Seelannista. Eihän tätä uutta synkkien muistojen maata kohti purjehdittukaan omasta halusta, vakaumuksesta, vapaaehtoisesti, vaan kohtalon oikusta. Kaikista *Macquarien* matkustajista oli lordi Glenarvan surkuteltavin. Hän oli harvoin kanssissa. Hän ei voinut pysyä paikallaan. Hänen hermostunut, kiihtynyt luonteensa ei mukautunut vankeuteen neljän ahtaan seinän sisään. Huolimatta sateen ryöpyistä ja meren pärskeistä hän oleili kannella päivät, jopa yötkin, milloin nojaten partaaseen, milloin levottomana astellen edestakaisin. Hän tähysteli lakkaamatta näköpiiriä. Kun hetkittäin hiukan seestyi, hän seisoi yhtä mittaa tutkien merta kaukoputkella. Hän näytti tekevän kysymyksiä mykille aalloille. Hän olisi tahtonut yhdellä kädensivalluksella pyyhkäistä pois näköpiiriä sumentavat sumut ja huurut. Hän ei kyennyt alistumaan, ja hänen kasvoiltaan kuvastui katkera suru. Hän oli tarmokas, tähän saakka onnellinen ja mahtava mies, jolta äkkiä oli riistetty onni ja mahti.

John Mangles ei jättänyt häntä ja kesti hänen rinnallaan ilmojen vimman. Tänä päivänä Glenarvan tutki näköpiiriä tavallista itsepäisemmin, milloin sumuun ilmestyi jokin aukko. John tuli hänen luokseen:

— Etsittekö maata, mylord? hän kysyi.

Glenarvan pudisti päättään kieltävästi.

— Täytyyhän teidän jo haluta pois tältä prikiltä, nuori kapteeni jatkoi. — Jo puolitoista vuorokautta sitten olisi Aucklandin tulien pitänyt näkyä.

Glenarvan ei vastannut. Hän tähysti yhä, ja minuutin ajan oli hänen kaukoputkensa suuntautunut tuulen alla olevaan horisontin reunaan.

— Maa ei ole sillä puolella, John Mangles sanoi. — Teidän tulee katsoa enemmän oikealle, mylord.

— Minkä vuoksi, John? Glenarvan vastasi. — Minä en lainkaan etsi maata.

— Mitä sitten?

— Laivaani, *Duncania!* Glenarvan vastasi kiihkeästi. — Sen täytyy olla täällä, näillä vesillä, ryöstämässä, merirosvon kauheaa ammattia harjoittamassa! Se on täällä, sanon sinulle, John, tällä kulkuväylällä Australian ja Uuden Seelannin välillä, ja minä aavistan, että me tapamme sen!

— Jumala varjelkoon meitä siitä, mylord!

— Miksi, John?

— Te unohdatte meidän asemamme! Mitä me tekisimme tällä prikillä, jos *Duncan* ryhtyisi ajamaan sitä takaa! Emmehän kykenisi pakenemaankaan!

— Pakenemaanko, John?

— Niin, mylord! Se olisi turha yritys! Me joutuisimme vangiksi, noiden roistojen armoille, ja Ben Joyce on näyttänyt, että hän ei kavahda rikosta. Minä en pelkää omaa henkeämme. Me puolustaudumme kuolemaan saakka. Entä sitten? Ajatelkaa lady Glenarvania, mylord, ajatelkaa Mary Grantia!

— Naisraukat! Glenarvan mutisi. — John, mieleni on murtunut, ja minä tunnen epätoivon saavan siinä sijaa. Minusta tuntuu, että uusia onnettomuuksia on meitä odottamassa ja että taivas on asettunut meitä vastaan. Suorastaan pelkään!

— Tekö, mylord!

— En omasta puolestani, John, vaan niiden, joita rakastan, niiden puolesta, joita sinäkin rakastat.

— Rauhoittukaa, mylord, nuori kapteeni vastasi. — Ei ole syytä pelkoon. *Macquarie* purjehtii huonosti, mutta purjehtii kuitenkin. Will Halley on kelvoton olento, mutta olenhan minä täällä, ja jos rannikko näyttää minusta vaaralliselta, käänän laivan jälleen ulapalle. Niinpä siltä kannalta ei ole sanottavaa vaaraa, jos on lainkaan. Mutta Jumala varjelkoon meitä joutumasta laidatusten *Duncanin* kanssa, ja jos etsitte sitä kaukoputkenne, mylord, niin tähystätäkää karttaaksemme sitä, paetaksemme sitä!

John Mangles oli oikeassa. *Duncanin* kohtaaminen olisi ollut *Macquarien* tuho. Mutta se oli pelättävissä näin kapeilla vesillä, missä merirosvot saattoivat ryöstellä vaaratta. Ainakaan tänä päivänä ei *Duncania* sentään näkynyt, ja kuudes yö Twofold-lahdesta lähdön jälkeen koitti John Manglesin pelon toteutumatta.

Mutta sitten yö olikin kauhea. Kello seitsemän illalla tuli melkein äkkiä pimeä. Taivas oli perin uhkaava. Juopumuksen tylsyyttä väkevämpi merimiehen vaisto herätti Will Halley'n. Hän lähti kajuutastaan, hieroi silmiään ja pudisteli suurta, punaista päätänsä. Sitten hän haukkasi keuhkojen täydeltä ilmaa, niin kuin toinen olisi nielaissut suuren lasillisen vettä virkistyäkseen, ja tarkasteli rikiä. Tuuli tuimeni ja kääntyi neljänneksen verran länteen suoraan Uuden Seelannin rannikkoa kohti.

Will Halley kutsui miehistöään kovasti kiroillen, otatti alas prammipurjeen ja järjesteli purjeet yötä varten. John Mangles hyväksyi tämän mitään sanomatta. Hän oli luopunut keskustelemasta raa'an merimiehen kanssa, mutta hän tai Glenarvan eivät poistuneet kannelta. Kaksi tuntia myöhemmin kävi tuuli ankaran navakkana. Will Halley reivautti märssypurjeen, mikä olisi ollut kova työ viidelle miehelle, ellei *Macquariella* olisi ollut kaksia märssyraakoja amerikkalaiseen malliin. Nyt tarvitsi vain hilata alas ylempi raaka, jotta märssypurje supistui pienimpään laajuuteensa.

Kului kaksi tuntia. Merenkäynti yltyi. *Macquarie* sai sellaisia tärähdyksiä pohjaansa, että olisi voinut luulla emäpuun kaapivan kallioita. Se johtui kuitenkin vain siitä, että raskas runko kohosi työläästi aallokossa. Tyynenpuolella taas löivät laineet runsaasti vettä sisään, ja alihangan taaveteissa riippuvan veneen vei eräs hyökyaalto mennessään.

John Mangles tunsu yhä levottomuutta. Jokainen muu laiva olisi kestänyt nämä oikeastaan vielä

keskinkertaiset laineet kuin leikitellen. Mutta tämän raskaan rungon saattoi pelätä menevän suoraan pohjaan, sillä kansi täyttyi joka kerta, kun riki painui, ja vesiröykkiö, joka ei kyllin nopeasti päässyt pois valurei'istä, saattoi upottaa prikin. Kaiken varalta olisi ollut viisasta hakata reikiä laivan kaiteeseen veden valumisen helpottamiseksi, mutta Will Halley ei suostunut ryhtymään tähän varotoimeen.

Muuten *Macquarieta* uhkasi suurempi vaara, jota varmaankin oli jo myöhäistä välttää.

Noin puoli kahdentoista aikaan kuulivat John Mangles ja Wilson, jotka seisoivat suojanpuolella, äkkiä omituisia kohua. Heidän merimiesvaistonsa heräsi. John tarttui matruusin käteen.

— Tyrskyjä! hän huudahti.

— Niin on, Wilson vastasi. — Laineet lyövät särkkien yli.

— Korkeintaan kolmensadan metrin päässä!

— Korkeintaan. Nyt tullaan maihin!

John kumartui partaan yli, katsoi synkkiä aaltoja ja huusi:

— Luoti, Wilson, luoti!

Kipparilla, joka seiso keulassa, ei näyttänyt olevan aavistustakaan asemastaan. Wilson tarttui luotinuoraan, joka oli vyyhditty soikkoon, ja riensi keularäystäälle. Hän heitti ulos lyijyn, nuora lipui hänen sormiensa välitse, ja kolmannen solmun kohdalla luoti koski pohjaan.

— Viisi metriä, Wilson huusi.

— Kapteeni, John sanoi juostuaan Will Halleyyn luo, — me olemme tyrskyissä!

Vähät siitä, näkikö hän vai ei Halleyyn kohauttavan olkapäitään. Hän riensi peräsimen luo ja käänsi sen tankoa, sillä välin kun Wilson, joka oli lakannut luotaamasta, haalasi märssypurjeen auki, saadakseen laivan luovaamaan. Peräsintä hoitanut matruusi, joka oli voimakkaasti sysätty syrjään, ei ymmärtänyt mitään tästä äkkihyökkäyksestä.

— Päin tuulta! Hellittäkää! nuori kapteeni huusi kääntäen alusta karttaakseen riuttoja.

Puolen minuutin ajan prikin kuve melkein sipaisi riuttoja, ja pimeydestä huolimatta näki John valkovahtoisen viirun alle kymmenen metrin päässä laivasta.

Will Halley, joka käsitti vaaran suuruuden, menetti nyt kokonaan malttinsa. Matruusit, jotka tuskin olivat selviä, eivät ymmärtäneet hänen käskyjään. Hänen katkonaiset sanansa ja ristiriitaiset käskynsä osoittivat muuten, että tältä tylsältä juopolta kerrassaan puuttui kylmäverisyyttä. Hän ällistyi maan läheisyyttä, kun oli kahdeksan meripeninkulman päässä suojanpuolella, vaikka hän oli luullut sen olevan kolmen- tai neljäkymmenen peninkulman päässä. Virta oli siirtänyt laivan pois suunnastaan ja äkkiaarvaamatta yllättänyt kurjan laivurin, joka kulki vain vanhan tavan mukaan.

John Manglesin ripeä toiminta oli kuitenkin kääntänyt *Macquarien* pois tyrskyistä. Mutta hän ei tiennyt, missä nyt oltiin. Kenties laiva oli keskellä riuttarengasta. Tuuli oli suoraan läntinen ja joka laskulla voitiin osua karille.

Pian kuuluikin edestä oikealta puolen kahta kovemmat tyrskyt. Täytyi luovata vieläkin. John käänsi taas peräsintä ja kun tyrskyt lisääntyivät prikin keulapuolella, täytyi kääntää vastatuulen ympäri, jotta olisi päästy ulapalle. Onnistuisiko tämä yritys näin kömpelöllä aluksella ja niin vähin purjein? Se oli epävarmaa, mutta täytyi yrittää.

— Peräsimen tanko kokonaan tuulen alle! John Mangles huusi Wilsonille.

Macquarie alkoi lähestyä uutta riuttajonoa. Pian meri vaahtosi taas salakarien yllä tyrskyen.

Hetki oli sanomattoman tuskallinen. Vaahto sai aallot loistamaan. Olisi voinut sanoa vesisäihkyn äkkiä valaisevan niitä. Meri ärjyi kuin sillä olisi ollut samanlainen ääni kuin muinaisilla kallioilla, joita pakanallinen tarusto kuvaa eläviksi. Wilson ja Mulrady painoivat peräsimen tankoa kaikin voimin. Mutta samalla tuntui laiva raapaisevan pohjaa.

Äkkiä seurasi kova tärähdys. *Macquarie* oli kolahtanut kallioon. Etummaisat vantit katkesivat, niin että oli epävarmaa, pysyisikö keulamasto pystyssä. Voitaisiko kääntää aiheuttamatta muuta vauriota?

Ei, sillä äkkiä tuuli tyyntyi hetkeksi ja alus painui takaisin. Yritys ei onnistunut. Valtava laine nosti alusta ja vei sen edemmäs riuttaa kohti, minkä jälkeen seurasi kauhea romahdus. Keulamasto meni yli

laidan kaikkineen päivineen. Priki hypähti kaksi kertaa ja jäi sitten paikalleen, kolmekymmentä astetta oikealle kyljelle kallistuneena.

Kanssin ruudut olivat sälähtäneet rikki. Matkustajat syöksyivät ulos. Mutta laineet huuhtoivat kantta laidasta laitaan, eivätkä he voineet pysytellä siellä vaaratta. John Mangles, joka tiesi laivan olevan tukevasti tarttuneena pohjaan, pyysi heitä palaamaan kanssiin.

— Totuus, John? Glenarvan kysyi kylmästi.

— Totuus, mylord, John Mangles vastasi, — on se, että me emme uppoa. Murskaako meri aluksen, se on toinen kysymys, mutta siitä ehdin ilmoittaa sitten.

— On keskiyö.

— Niin, mylord, ja täytyy odottaa aamua.

— Eikö voisi laskea venettä vesille?

— Tässä aallokossa ja pimeydessä se on mahdotonta. Ja missä päin nousta maihin?

— Hyvä on, John, jääkäämme tänne aamuun saakka.

Will Halley juoksi kuin hullu prikinsä kannella. Hänen matruusinsa olivat tointuneet ällistyksestään, löivät pohjan pois eräästä viina-ankkurista ja rupesivat juomaan. John aavisti, että heidän juopumuksensa pian aiheuttaisi hirvittävän näytelmän. Kapteeni ei pystynyt heitä pidättämään. Tämä hurja mies repi vain tukkaansa ja väenteli käsiään. Hän ei ajatellut muuta kuin lastiaan, joka ei ollut vakuutettu.

— Kaikki mennyt! Minä olen hukassa! hän huusi juosten laidalta toiselle.

John Mangles ei yrittänytkään lohduttaa häntä. Hän jakoi kumppaneilleen aseet, ja kaikki olivat valmiina torjumaan matruuseja, jotka kaatoivat kurkkuunsa viinaa julmasti herjaillen ja sadatellen.

— Ensimmäisen, joka noista lurjuksista lähestyy kanssia, majuri sanoi tynesti, — minä tapan kuin koiran.

Matruusit näkivät epäilemättä, että matkustajat olivat päättäneet pitää heidät kurissa, sillä muutamien ryöstörytysten jälkeen he katosivat näkyvistä. John Mangles ei välittänyt juopuneista, vaan odotti kärsimättömästi päivää.

Laiva oli silloin yhä paikallaan. Meri tyyntyi vähitellen, ja tuuli lauhtui. Runko saattoi siis kestää vielä muutamia tunteja. Päivän noustessa John aikoi tarkastella maata. Jos maihinpääsy näyttäisi olevan helppoa, käytettäisiin laivan venettä miehistön ja matkustajien kuljetukseen. Siihen tarvittaisiin ainakin kolme matkaa, sillä tilaa oli vain neljälle hengelle kerrallaan. Kuten sanottu, meri oli vienyt isomman veneen.

Miettiessään tilanteen vaikeuksia kanssin seinään nojaten John Mangles kuunteli tyrskyjen kohinaa. Hän yritti nähdä syvän pimeyden läpi ja arvailla, kuinka kaukana tuo kaivattu ja samalla niin pelottava maa nyt oli. Tyrskyt ulottuvat usein peninkulmien päähän rannikosta. Kestäisikö hauras vene vähänkään pitempää matkaa?

Sillä välin kun John mietiskeli näitä toivoen pimeän taivaan hiukankin valkenevan, lepäsivät naiset hänen sanaansa luottaen vuoteillaan. Prikin liikkumattomuus soi heille muutaman tunnin rauhan. Kun Glenarvan, John ja muut eivät enää kuulleet juopuneen miehistön huutoja, hekin virkistivät itseään lyhyellä unella, ja kello yhden aikaan yöllä vallitsi syvä hiljaisuus prikillä, joka itse oli nukahtanut karivuoteelleen.

Kello neljän tienoilla näkyi idästä ensimmäinen päivänvalo. Pilvet saivat hiukan kajastusta aamuruskon kalpeista säteistä. John nousi jälleen kannelle. Näköpiiriä peitti sumuverho. Muutamia epämääräisiä hahmoja häämötti aamusumussa, mutta verraten korkealla. Heikko maininki liikutti vielä merta, mutta ulapan aallot haihtuivat paksujen liikkumattomien pilvien keskelle.

John odotti. Valo lisääntyi vähitellen, taivaanranta muuttui punertavaksi. Esirippu nousi hitaasti laajan näyttämön edestä. Mustia kallioita pisti esiin vedestä. Sitten piirtyi vaahtoviirun yläpuolelle viiva, loistava piste syttyi kuin majakka erään kukkulan laelle, joka heitti varjonsa nousevan, vielä näkymättömän auringon kehrälle. Siellä oli maa, vähintään yhdeksän peninkulman päässä.

— Maa! John Mangles huudahti.

Hänen toverinsa heräsivät tähän huutoon, riensivät kannelle ja katselivat ääneti rannikkoa, joka näkyi

taivaanrannassa. Vierasvarainen tai turmiota tuova, sinne heidän joka tapauksessa täytyi pyrkiä.

— Missä on Will Halley? Glenarvan kysyi.

— En tiedä, mylord, John Mangles vastasi.

— Entä hänen matruusinsa? 504

— Kadonneet kuten hänkin.

— Ja kuten hänkin epäilemättä täysin juovuksissa, majuri lisäsi.

— Heidät pitää etsiä! Glenarvan sanoi. — Eihän heitä voi jättää tälle laivalle.

Mulrady ja Wilson menivät keulakanssiin, mutta palasivat parin minuutin kuluttua. Se oli tyhjä. He tutkivat sitten välikannen ja koko prikin ruumanpohjaa myöten, mutta eivät löytäneet Will Halleyta eikä hänen matruusejaan.

— Mitä? Eikö ketään? Glenarvan kysyi.

— Ovatko he pudonneet mereen? Paganel tiedusteli.

— Kaikki on mahdollista, John Mangles vastasi perin huolissaan tästä katoamisesta.

Sitten hän sanoi, kääntyen perään päin:

— Veneeseen!

Wilson ja Mulrady seurasivat häntä laskeakseen veneen vesille. Sekin oli kadonnut.

MATKUSTAJAT MATRUUSEINA.

Will Halley ja hänen miehensä olivat yön turvin paenneet prikin ainoalla veneellä matkustajien nukkuessa. Siitä ei ollut epäilystäkään. Tämä kapteeni, jonka velvollisuutensa mukaan olisi pitänyt jäädä laivalle viimeiseksi, oli jättänyt sen ensimmäisenä.

— Ne lurjukset ovat karanneet, John Mangles sanoi. — Sen parempi, mylord. Säästyyhän meiltä yhtä monta kiusallista yhteenottoa kuin heitäkin oli.

— Niin minäkin arvelen, Glenarvan vastasi. — Ja onhan meillä joka tapauksessa kapteeni laivalla, John, ja uljaita matruuseja, joskaan ei taitavia, sinun kumppanisi. Käske ja me olemme valmiit tottelemaan.

Majuri, Paganel, Robert, Wilson, Mulrady, jopa Olbinettkin hyväksyivät ääneen Glenarvanin sanat ja asettuen kannelle riviin tarjoutuivat John Manglesin käytettäväksi.

— Mitä on tehtävä? Glenarvan kysyi.

Nuori kapteeni katseli merta, tarkasti laivan vaurioitunutta rikiä ja sanoi hetken mietittyään:

— Mylord, meillä on kaksi mahdollisuutta pelastautua, joko panna alus taas kuntoon ja lähteä merelle tai mennä rannalle lautalla, joka on helppo rakentaa.

— Jos laivan saa kuntoon, niin tehkäämme se, Glenarvan vastasi. — Se on parempi keino, eikö niin?

— Niin on, mylord, sillä mitäpä teemme maissa ilman kulkuneuvoja?

— Paras kun kartamme rannikkoa, Paganel lisäsi. — Uuteen Seelantiin ei ole luottamista.

— Sitäkin vähemmän, kun olemme joutuneet kauas väylältä, John myönsi.

— Halley'n huolimattomuus on kuljettanut meitä etelään, se on ilmeistä.

Puolenpäivän aikaan teen mittaukseni, ja jos kuten oletan olemme Aucklandin alapuolella, niin koetan päästä *Macquariella* ylöspäin pitkin rannikkoa.

— Entä prikin vauriot? lady Helena kysyi.

— Luulen etteivät ne ole suuria, rouva, John Mangles vastasi. — Minä pystytän keulaan hätämaston menetetyin tilalle, ja silloin pääsemme eteenpäin, tosin hitaasti, mutta kuitenkin sinne, mihin pyrimme. Jos onnettomuudeksi prikin runko on saanut vuodon tai ellei sitä saada vesille, täytyy tyytyä pyrkimään rannalle ja yrittää maata myöten Aucklandiin.

— Tarkastakaamme siis laivan tila, majuri sanoi. — Se on kaikkein tärkeintä.

Glenarvan, John ja Mulrady avasivat ruuman luukun ja laskeutuivat alas. Noin kaksisataa tonnia parkittua nahkaa oli siellä huonosti lastattuna. Ne voitiin vähäisin vaivoin sijoittaa toisiin taljoilla, jotka kiinnitettiin harusköyteen luukun yläpuolelle. John heitätti osan lastia heti mereen prikin keventämiseksi.

Kolmen tunnin ankaran työn jälkeen voitiin tutkia prikin pohja. Kylkeen oli auennut kaksi rakoa vasemmalle puolelle hultin kohdalle. Mutta kun *Macquarie* makasi oikealla kyljellään, oli rikkonainen vasen puoli ilmassa. Vettä ei siis tullut niiden kautta. Sitä paitsi Wilson kiiruhti tilkitsemään raot naulaten huolellisesti päälle kuparilevyn.

Mitattaessa ei ruumassa ollut puoltakaan metriä vettä, joka voitaisiin helposti pumputa pois, ja siten vastaavasti kevennettäisiin alusta.

Runkoa tutkittaessa John havaitsi sen kärsineen karilleajossa varsin vähän. Luultavasti osa irrallista emäpuuta oli jäänyt riutan hiekkaan, mutta ilman sitäkin voitiin tulla toimeen.

Kun laivan sisusta oli tutkittu, Wilson sukelsi veteen todetakseen prikin aseman karilla.

Macquarie oli törmännyt hyvin jyrkälle liejuiselle hiekkasärkälle, kokka pohjoisluodetta päin. Keulavantaan aliosa ja noin kaksi kolmannelta emäpuusta olivat tunkeutuneet siihen syvälle; muu osa perävantaaseen asti kellui noin puolentoista metrin syvyisessä vedessä. Peräsin oli siis vahingoittumaton ja vapaasti liikutettavissa. Johon katsoi tarpeettomaksi irrottaa sitä, mikä oli suuri etu, sillä nyt sitä voitaisiin käyttää heti tarpeen tullessa.

Vuoroveden vaihtelu Tyynellä valtamerellä ei ole kovin suuri. Kuitenkin John Mangles luotti nousuveteen *Macquarien* irrottamiseksi. Priki oli törmännyt karille noin tuntia ennen nousuvettä. Siitä alkaen kun laskuvesi oli alkanut tuntua, oli laiva yhä enemmän kallistunut oikealle kyljelleen. Kello kuusi aamulla veden ollessa matalimmillaan oli kallistuma pahimmillaan, mutta sen tukeminen tuntui kuitenkin tarpeettomalta. Voitiin siis pitää laivalla raa'at ja muut pyöröpuut, joita John aikoi käyttää keulapuolen hätämastoksi.

Piti siis vain ryhtyä toimiin *Macquarien* saamiseksi irti karilta, pitkälliseen ja vaivalloiseen puuhaan. Ilmeisestikin oli mahdotonta ehtiä valmiiksi ennen nousuveden alkua kello neljänestä yli kaksitoista. Saataisiin vain nähdä, mitä se vaikutti prikin asentoon, sitten kun osa lastia oli heitetty mereen, ja vasta seuraavan nousuveden aikana voitaisiin yrittää.

— Työhön! John Mangles komensi.

Tilapäismatruusit tottelivat.

John kaski ensin kääriä aukilepattavat purjeet. Majuri, Robert ja Paganel kiipesivät Wilsonin johdolla isonmaston märssyyn. Märssypurje, johon tuuli pääsi puhaltamaan, olisi estänyt alusta irtoamasta ja oli sidottava kokoon, mikä tehtiinkin niin hyvin kuin osattiin. Uutteran ja ankaran työn jälkeen käsillä, jotka eivät olleet tottuneet tällaiseen, otettiin isoprammitanko alas. Ketteränä kuin kissa, uskaliaana kuin oikea laivapoika oli pikku Robert tässä vaikeassa työssä ollut suurimmaksi avuksi.

Nyt oli laskettava ankkuri tai ehkä kaksi prikin peräpuolelle, emäpuun suuntaan. He aikoivat näet siten hinata laivaa väljille vesille. Se onkin helppoa, jos on käytössä vene; silloin otetaan varppiankkuri ja lasketaan se sopivalle paikalle, joka ensin on tutkittu. Mutta venettä ei nyt ollut ja piti keksiä jotakin muuta sen tilalle.

Glenarvan oli liikkunut niin paljon vesillä, että käsitti näiden toimenpiteiden olevan tarpeellisia. Ankkuri täytyi saada lasketuksi vetämään irti alusta, joka oli kiinni matalassa vedessä.

— Mutta mitäs tehdään ilman venettä? hän kysyi Johnilta.

— Teemme lautan keulamaston jäännöksistä ja tyhjästä astioista, nuori kapteeni vastasi. — Se on kyllä vaikeata, mutta ei mahdotonta, sillä *Macquarien* ankkurit ovat verraten pienikokoisia. Jos ne vain eivät luisu pitkin pohjaa, toiveet ovat hyvät, kun kerran olemme saaneet ne paikoilleen.

— Hyvä, älkäämme tuhlatko aikaa, John.

Kaikki matruusit ja matkustajat kutsuttiin kannelle. Jokainen otti osaa työhön. Hakattiin poikki takila, mikä vielä piti kiinni keulamastoa. Se oli kaatuessaan taittunut rotin kohdalta, joten märssy saatiin helposti irti. John Mangles aikoi käyttää sitä alustaksi lauttaan, jota kannattaisivat tyhjät astiat, niin että sillä voisi kuljettaa ankkureita. Siihen sovitetiin kääntöairo, jolla voitaisiin ohjata. Laskuvesi veisi muuten lautan suoraan prikin taakse, ja kun ankkurit oli saatu lasketuksi, olisi helppoa palata laivalle hinaamalla kiinnitetystä kaapelista.

Tämä työ oli puoliaksi valmiina, kun aurinko lähestyi keskipäivän meridiaania. John Mangles määräsi Glenarvanin valvomaan työn jatkamista ja ryhtyi ottamaan selkoa laivan maantieteellisestä asemasta; tämä mittaus olikin hyvin tärkeä. Onneksi John oli löytänyt Will Halley'n hytistä Greenwichin merialmanakan lisäksi sekstantin, tosin perin likaantuneen, mutta kuitenkin sellaisen, että sen avulla saattoi määrätä auringon korkeuden. Hän puhdisti sen kuntoon ja toi kannelle.

Liikkuvien peilien avulla palautetaan aurinko taivaanrantaan keskipäivän hetkellä, siis silloin kun se on ratansa korkeimmalla kohdalla. Näin ollen selviää, että sitä varten pitää sekstantin kiikarilla nähdä todellinen taivaanranta, se raja jonka taivas ja vesi yhtyessään luovat. Mutta maa piteni täällä laajaksi niemeksi pohjoista kohti ja asettumalla mittajaan ja todellisen taivaanrannan väliin teki havainnon mahdottomaksi.

Siellä, missä ei ole vapaata taivaanranta, se korvataan keinotekoisesti. Tavallisesti käytetään laakeaa astiaa, joka on täytetty elohopealla. Tämä on itsestään täysin vaakasuora peili. Johnilla ei ollut elohopeaa, mutta hän voitti tämän vaikeuden käyttämällä juoksevilla tervalla täytettyä sankoa, jonka pinta riittävän tarkasti heijasti auringon kuvan.

Hän tiesi jo pituusmitan, koska oltiin Uuden Seelannin länsirannikolla, ja se oli onni, sillä ilman kronometriä hän ei olisi voinut laskea sitä. Puuttui siis vain leveysaste, ja hän ryhtyi määrittämään sitä.

Sekstantin avulla hän sai auringon puolipäiväkorkeuden taivaanrannan yli. Se oli $68^{\circ} 30'$. Auringon etäisyys taivaanrannasta oli siis $21^{\circ} 30'$, koska näiden lukujen summa on 90 astetta. Mutta tänään, 3. päivänä helmikuuta, oli auringon poikkeama $16^{\circ} 30'$ merialmanakan mukaan, ja kun siihen lisättiin matka keskitaivaasta, $21^{\circ} 30'$, saatiin leveysmitaksi 38° .

Macquarien asema oli siis: pituusaste $171^{\circ} 13'$, leveysaste 38° , lukuunottamatta mittavälineistä aiheutuvia pieniä virheitä, joista ei tarvinnut välittää.

Verratessaan sitä Johnstonin karttaan, jonka Paganel oli ostanut Edenissä, John Mangles näki, että karilleajo oli tapahtunut Aotea-lahden suulla, Cap Cahuanin niemen yläpuolella, Aucklandin maakunnan rannikolla. Koska Aucklandin kaupunki on 37 . leveysasteella, oli *Macquarie* joutunut yhtä astetta etelämmäksi. Tarvitsi siis purjehtia asteen verran pohjoisemmaksi, jotta päästäisiin Uuden Seelannin pääkaupunkiin.

— Niinpä, Glenarvan sanoi, — matkaa on enintään kaksikymmentäviisi meripeninkulmaa. Sehän ei ole mitään.

— Mikä on lyhyt matka merellä, se on pitkä ja vaivalloinen maalla, vastasi Paganel.

— Siksipä teemmekin kaikki mikä ihmisvoimille on mahdollista saadaksemme *Macquarien* liikkeelle, John Mangles vastasi.

Kun paikka oli määritetty, jatkettiin taas töitä. Neljänestä yli kaksitoista oli meri korkeimmillaan. John ei voinut sitä käyttää hyväkseen, kun ankkureita ei vielä ollut laskettu. Mutta hän katseli *Macquerieta* silti jokseenkin levottomana. Nostaisiko nousuvesi sen vapaaksi? Se nähtäisiin viiden minuutin kuluttua.

Odotettiin. Tuntui jonkinlaista natinaa; vaikka alus ei tosin noussut, oli nousuvesi kuitenkin saanut sen hievahtamaan. John oli toiveikas seuraavan vuoksen varalta, vaikka oikeastaan priki ei ollut liikkunut.

Sitten tehtiin jälleen työtä. Kello kaksi oli lautta valmis. Varppiankkuri laahattiin sille. John ja Wilson lähtivät viemään sitä kiinnitettyään touvin laivan perään. Laskuvesi kuljetti heitä, ja he laskivat ankkurin sadan metrin päähän kymmenen metrin syvyyteen.

Pohja oli hyvä, ja lautta palasi laivalle.

Nyt oli jäljellä iso rana-ankkuri. Sekin saatiin tosin työläästi lautalle, joka toisti uudelleen äskeisen tempun, ja pian oli tämä toinen ankkuri laskettu toisen taakse kahdenkymmenenviiden metrin syvyyteen.

John ja Wilson palasivat *Macquarielle* hinaustouvin avulla.

Ankkurien ketjut kiinnitettiin kelaan ja odotettiin seuraavaa nousuvettä, jonka piti alkaa kello yhden aikaan yöllä. Kello oli nyt kuusi illalla.

John Mangles kiitti matruusejaan ja sanoi Paganelille, että kestäväenä ja tottelevaisena hänestä kerran voisi tulla toinen perämies.

Tällä välin erinäisissä töissä apuna ollut Olbinett oli palannut keittiöön. Hän oli valmistanut virkistävän aterian, joka tulikin sopivaan aikaan. Laivaväellä oli huikea ruokahalu. Se tyydytettiin täydellisesti, ja kaikki tunsivat saaneensa uusia voimia. Aterian jälkeen John Mangles ryhtyi viimeisiin varotoimiin, joiden tuli taata yrityksen menestys. Kun laiva on saatava irti matalikolta, ei sovi laiminlyödä mitään. Usein yritys jää onnistumatta, kun kevennys ei ole ollut täysin riittävä, jotta kiinni tarttunut emäpuu irtautuisi hiekasta.

John Mangles oli heittänyt mereen suuren osan lastia keventääkseen prikiä; mutta jäljellä olevat tavarapaalut, raskaat pyöröpuut, vararaa'at ja muutama tonni takkirautaa, joka oli painolastina, siirrettiin perään helpottamaan painollaan keulapuolen nousemista. Samasta syystä Wilson ja Mulrady vierittivät sinne joukon tynnyreitä, jotka he täyttivät vedellä.

Oli puoliyö, kun kaikki oli vihdoinkin saatu valmiiksi. Laivaväki oli väsyksissä, mikä oli pahaksi sillä hetkellä, jolloin kaikki heidän voimansa olisi tarvittu vääntämään kela: se sai John Manglesin tekemään uuden päätöksen.

Tuuli oli tyyntynyt. Näkyi tuskin väreitäkään laineiden pinnassa. John huomasi taivaanrantaa tarkastellessaan, että tuuli oli kääntymässä lounaasta luoteeseen. Merimies ei voi erehtyä pilvien muuttuneesta muodosta ja väristä. Wilson ja Mulrady olivat samaa mieltä kapteeninsa kanssa.

John ilmoitti havaintonsa Glenarvanille ja ehdotti, että prikin irrottamisyritys jätettäisiin huomiseen.

— Minun syyntä ovat seuraavat, hän sanoi. — Ensinnäkin me olemme lopen väsyneitä, mutta laivan irrottamiseen tarvitaan kaikki voimamme. Sitten, jos laiva saataisiinkin irti, kuinka ohjata sitä näiden vaarallisten tyrskyjen välissä pilkkopimeässä? Parempi on toimia päivänvalossa. Sitä paitsi odottamista puoltaa vielä lisäsyykin. Tuuli lupaa tulla meille avuksi; tarkoitan, että se panee tämän vanhan purkin kulkemaan, kun meri sen ensin nostaa. Ellen erehdy, tuuli puhaltaa huomenna luoteisesta. Me panemme isonmaston purjeet suoraan tuulta vasten, ja ne auttavat samalla prikin irrottamisessa.

Nämä syyt olivat ratkaisevia. Glenarvan ja Paganel, laivaväestä maltittomimmat, myöntivät tähän, ja yritys lykättiin seuraavaan päivään. Yö kului hyvin. Oli järjestetty vahtivuorot varsinkin ankkurien silmälläpitoa varten.

Päivä koitti. John Manglesin ennustus toteutui. Pohjoisluoteesta alkoi puhaltaa tuuli, joka oli voimistumaan päin. Se oli hyvin edullinen voimanlisä. Laivaväki käskettiin paikoilleen. Robert, Wilson, Mulrady nousivat isoonmastoon, majuri, Glenarvan, Paganel asettuivat kannelle levittämään purjeet määrähetkellä. Suurmärssyn raaka hinattiin ylös, isopurje ja suurmärssypurje jätettiin nostotouvien varaan.

Kello oli yhdeksän aamulla. Nousuveden täyteen korkeuteen oli vielä neljä tuntia. Niitä ei tuhlatu. John käytti ne pystyttääkseen prikin keulaan hätämastonsa keulamaston korvaukseksi. Näin alus voisi poistua näiltä vaarallisilta vesiltä heti, kun se irtautuisi karilta. Laivaväki teki uusia ponnistuksia, ja ennen puoltapäivää oli keularaaka tukevasti pystytetty mastoksi. Lady Helena ja Mary Grant olivat apuna ja kiinnittivät varapurjeen etuprammin raakaan. He olivat iloisia voidessaan työskennellä yhteiseksi hyväksi. Kun tämä takila oli valmis, saattoi *Macquarie* ainakin purjehtia sillä ehdolla, ettei loittonisi rannikolta aavalle merelle, joskin siinä sirouden kannalta oli kyllä toivomisen varaa.

Tällä välin vesi nousi. Meren pinta kohosi pienin, kieppuvin lainein. Tyrskyjen harjat häipyivät vähitellen kuin merieläimet, jotka palaavat määrän elementtinsä syvyyksiin. Suuren yrityksen hetki lähestyi. Kuumeinen maltittomuus piti miehiä kiihdyksissä. Ei kukaan puhunut. Katsottiin Johniin. Odotettiin hänen määräystänsä. John Mangles katseli aallokkoa peräpartaan yli kumartuneena. Hän silmäsi levottomana ankkurien köysiä, jotka olivat jo kiristyneet tiukalle. Kello yksi nousi meri korkeimmilleen. Tuli seisahdus, se lyhyt hetki, jolloin vesi ei enää nouse eikä vielä laske. Nyt oli toimittava nopeasti. Isopurje ja suurmärssypurje levitettiin, ja tuuli pullisti ne kireälle.

— Vintturiin! John huusi.

Se oli vivuilla varustettu laite, kuten palopumput. Glenarvan, Robert, Mulrady yhdellä, Paganel, majuri, Olbinett toisella puolella painoivat vipuja, joista vintturi sai liikevoimaa. Samalla John ja Wilson autoivat sauvoimilla lykäten niin paljon kuin jaksoivat.

— Painakaa! nuori kapteeni huusi, — ja yhtäkaa!

Vintturin voimasta köydet pingoittuivat. Ankkurit pysyivät lujasti kiinni eivätkä lähteneet luisumaan. Pian oli pakko onnistua. Nousuveden huippu kestää vain muutaman minuutin. Alettuaan laskea vedestä ei enää ollut avuksi. Ponnistettiin kahta voimakkaammin. Tuuli puhalsi rajusti ja painoi purjeita mastoa vasten. Laivan runko vavahteli ikään kuin olisi vähällä irtautua. Ehkä riittäisi vain yksi mies lisää saamaan sen hiekasta irti.

— Helena! Mary! Glenarvan huusi.

Molemmat nuoret naiset riensivät avuksi. Hammasratas kierähti vielä yhden napsahduksen eteenpäin.

Mutta siinä olikin kaikki. Priki ei liikahtanut. Yritys oli epäonnistunut. Nyt alkoi jo laskuvesi. Ilmeistä oli, että tuulenkään ja meren avulla ei näin vähälukuinen laivaväki jaksaisi kiskoa alustaan irti.

IHMISYÖNTIÄ KÄSITELLÄN TEOREETTISESTI.

Ensimmäinen John Manglesin yrittämä pelastuskeino oli epäonnistunut. Oli ryhdyttävä heti yrittämään toista. Oli ilmeistä, ettei *Macquarieta* voitu saada liikkeelle, mutta yhtä ilmeistä myös, että laivalta niin ollen oli lähdettävä. Jääminen odottamaan epävarmaa apua olisi ollut varomatonta ja mieletöntä. Ennen jonkin laivan saapumista sattumalta haaksirikkopaikalle olisi *Macquarie* murskaantunut. Ensimmäinen myrsky tai ulapan tuulten nostama vähänkin ankarampi aallokko työntäisi sen kauemmaksi hiekalle, ruhjoisi sen, murskaisi kappaleiksi ja siroittaisi pirstaleet pitkin rannikkoa. Ennen tätä välttämätöntä tuhoutumista John halusi päästä maihin.

Hän ehdotti siis lautan rakentamista, joka olisi kyllin tukeva kuljettamaan matkustajat ja riittävän määrän elintarvikkeita Seelannin rannikolle.

Siinä ei ollut neuvottelemista; oli vain ryhdyttävä toimeen. Töihin ryhdyttiinkin, ja ne olivat edistyneet jo hyvin pitkälle, kun pimeä keskeytti ne.

Noin kello kahdeksan illalla, illallisen jälkeen, kun lady Helena ja Mary Grant lepäsivät vuoteillaan kanssissa, Paganel ja hänen ystävänsä keskustelivat vakavista asioista kävellen laivan kannella. Robert halusi olla mukana. Uljas poika kuunteli korvat tarkkoina valmiina tarjoamaan apuaan ja ryhtymään miten vaaralliseen yritykseen tahansa.

Paganel oli kysynyt John Manglesilta, eikö lautalla voisi kulkea pitkin rannikkoa Aucklandiin saakka laskematta matkustajia maihin. John vastasi, että sellainen purjehdus olisi mahdoton niin heikkorakenteisella lautalla.

— Ja kun emme voi yrittää lautalla, kysyi Paganel, — olisiko sen voinut tehdä laivaveneellä!

— Miksei, John Mangles vastasi, — mutta vain sillä ehdolla, että purjehditaan päivällä ja ankkuroidaan yöllä.

— Ne roistot ovat siis jättäessään meidät...

— Niin, John Mangles vastasi, — he olivat juovuksissa, ja pelkäänpä, että he tässä pimeydessä ovat saaneet maksaa hengellään pelkurimaisen tekonsa.

— Sen pahempi heille, Paganel sanoi, — ja sen pahempi meille, sillä se vene olisi ollut perin tarpeellinen.

— Vielä mitä, Paganel, Glenarvan sanoi. — Lautta vie meidät kyllä maihin.

— Sitäpä juuri olisin tahtonut karttaa, maantieteilijä vastasi.

— Mitä! Voiko kolmen- tai neljänkymmenen kilometrin matka pelästyttää vaivoihin tottuneita miehiä sen jälkeen, mitä olemme kokeneet Amerikassa ja Australiassa?

— Ystäväni, Paganel vastasi, — minä en epäile rohkeuttamme enkä toveriemme valppautta. Kolmekymmentä kilometriä! Mitätön matka missä muualla tahansa kuin Uudessa Seelannissa. Älkää pitäkö minua pelkurina. Minähän ensimmäisenä ehdotin kulkua Amerikan ja Australian halki. Mutta minä toistan, mikä tahansa on parempaa kuin lähteä seikkailemaan tuolle kavalalle maaperälle.

— Mikä tahansa on parempaa kuin jäädä varmaan kuolemaan haaksirikkoutuneelle laivalle, John Mangles lausui.

— Mitä pelättävää meillä sitten on Uudessa Seelannissa? Glenarvan kysyi.

— Villit, Paganel vastasi.

— Villit! Glenarvan toisti. — Eikö niitä voi välttää pysyttelemällä rannikolla? Eihän muutaman pelkurin hyökkäys voi pelottaa kymmentä aseissa olevaa ja puolustukseen valmista eurooppalaista.

— Ei ole puhe pelkureista, Paganel vastasi päätään pudistaen. — Uuden Seelannin heimot ovat rohkeita; ne taistelevat englantilaisten herruutta ja maahantunkeutujia vastaan ja usein myös voittavat vastustajansa jotka aina sitten syödään.

— Ihmissyöjiä! Robert huudahti.

Sen jälkeen kuiskasi hiljaa kaksi nimeä:

— Sisko parka! Helena-rouva!

— Älä pelkää, poikaseni, Glenarvan sanoi häntä rauhoittaakseen. — Ystävämme Paganel liioittelee!

— En liioittele yhtään, Paganel jatkoi. — Robert on osoittanut olevansa mies, ja minä kohtelen häntä miehenä, kun en salaa häneltä totuutta. Uusseelantilaiset ovat ihmissyöjistä julmimpia, ellen sanoisi ahneimpia. He hotkivat kaikki, mitä vain käsiinsä saavat. Sota on heille vain ihmiseksi sanotun mehevän riistan metsästystä, ja täytyy myöntää, että se on ainoaa järjellistä sotaa. Eurooppalaiset tappavat vihollisensa ja hautaavat heidät. Villit tappavat vihollisensa ja syövät heidät, eikä kuten maanmieheni Toussenel on sattuvasti sanonut ole niinkään suuri rikos paistaa vihollisensa, kun hän on kuollut, kuin tappaa hänet, kun hän ei tahdo kuolla.

— Paganel, majuri huomautti, — tuosta voimme kyllä keskustella, mutta nyt siihen ei ole oikea hetki. Olkoon toisen ruoaksi tuleminen järjellistä tai ei, me emme halua, että meidät syödään. Mutta miten kristinusko ei vielä ole hävittänyt näitä ihmissyöjien tapoja?

— Luuletteko kaikkien uusseelantilaisten olevan kristittyjä? Paganel vastasi. — Niitä on pieni vähemmistö, ja lähetyssaarnaajat joutuvat useinkin noiden villien uhreiksi. Viime vuonna kidutettiin pastori Walkner hirvittävän julmasti kuoliaaksi. Maorit hirttivät hänet. Heidän naisensa kaivoivat häneltä silmät päästä. Hänen verensä juotiin, hänen aivonsa syötiin. Ja tämä murha tapahtui vuonna 1864, Opotikissa, parinkymmenen kilometrin päässä Aucklandista, niin sanoakseni englantilaisten viranomaisten silmien edessä. Ystäväni, ihmisrodun muuttumiseen tarvitaan vuosisatoja. Mitä maorit ovat olleet, sellaisia he tulevat olemaan vielä kauan. Koko heidän historiansa on kirjoitettu verellä. Kuinka monen laivan väen he ovatkaan murhanneet ja syöneet alkaen Tasmanin matruuseista *Hawesin* merimiehiin saakka! Eikä heidän ruokahaluaan ole herättänyt vain valkoinen liha. Paljon ennen eurooppalaisten tuloa seelantilaiset tyydyttivät ahnasta ruokahaluaan murhilla. Heidän parissaan ovat monet tutkimusmatkailijat nähneet ihmisaterioita, jotka ovat aiheutuneet yksinomaan halusta saada herkullinen ruokalaji, kuten nainen tai lapsi.

— No, majuri sanoi, — eivätköhän nuo kertomukset ole suureksi osaksi tutkimusmatkailijoiden mielikuvitusta? Heidän tekee mieli tarinoida vaarallisista maista ja ihmissyöjien vatsasta.

— Myönnän liioittelua esiintyvän, vastasi Paganel. — Mutta kun ihmissyönnistä kertovat luotettavat henkilöt, kuten lähetyssaarnaajat Kendall ja Marsden, kapteenit Dillon, d'Urville, Laplace sekä muut, niin uskon heidän kertomuksiinsa, minun täytyy uskoa. Seelantilaiset ovat luonnostaan julmia. Päälliköidensä kuollessa he toimittavat ihmisuhreja. He olettavat näillä urheilla lepyttävänsä vainajan vihaa, joka voisi kohdistua eläviin, ja tahtovat samalla antaa hänelle mukaan palvelijoita toiseen elämään! Mutta kun he kuolemantakaiset palvelijat tapettuaan syövät nämä, on syytä luulla enemmän vatsan kuin taikauskon kehottavan heitä siihen.

— Arvelen kuitenkin, John Mangles sanoi, — että taikauskolla on tuntuva osansa ihmissyönnissä. Kun siis uskonto muuttuu, muuttuvat tavatkin.

— Siinä te, ystäväni John, teette vakavan kysymyksen ihmissyönnin alkuperästä, Paganel vastasi. — Onko uskonto vai nälkä saanut ihmiset syömään toisiaan? Keskustelu olisi vähintään hyödytöntä tällä hetkellä. Mistä tämä julma tapa johtuu, sitä ei ole vielä ratkaistu; mutta se on olemassa vakavana tosiasiana, jota meillä vain on liiaksikin syytä ajatella.

Paganel puhui totta. Ihmisyönti on muodostunut pysyväksi ilmiöksi Uudessa Seelannissa samoin kuin Fidsi-saarilla tai Torres-salmen rannoilla. Taikauskolla on ilmeisesti osasyynsä näihin inhottaviin

tapoihin, mutta ihmissyöjiä on myös sen vuoksi, että on hetkiä, jolloin riistaa on vähän, mutta nälkä kova. Villit ovat alkaneet syödä ihmislihaa tyydyttääkseen harvoin täyttyneen vatsansa vaatimuksia; sitten heidän pappinsa ovat säännöstäneet ja pyhittäneet nämä kauheat ateriat. Niistä on tullut juhlatoimitus, siinä kaikki. Maorien mielestä toistensa syöminen on muuten mitä luonnollisin asia. Lähetyssaarnaajat ovat usein keskustelleet heidän kanssaan tästä raakalaisuudesta ja kysyneet heiltä, miksi he syövät veljiään. Heidän päällikkönsä ovat vastanneet, että kalat syövät kaloja, koirat syövät ihmisiä, ihmiset syövät koiria ja koirat toisia koiria. Kerrotaanpa heidän jumaltaruissaankin, että yksi jumala söi toisen jumalan. Kun on tällaisia esikuvia, kukapa kieltäytyisi nautinnosta syödä vertaisensa?

Lisäksi seelantilaiset väittävät, että kun syö kuolleen vihollisen, silloin hävittää myös hänen henkisen puolensa. Perii siis hänen sielunsa, hänen voimansa, hänen uljuutensa, joiden paikka on erikoisesti aivoissa. Niinpä aivot ovatkin juhla-aterioissa arvokkain ja suosituin ruokalaji.

Paganel väitti kuitenkin eikä syyttä, että lihanhimo, nimenomaan nälkä, ajoi seelantilaiset ihmissyöntiin, eikä ainoastaan heitä ja muita Tyynen valtameren viljejä, vaan myös Euroopan villit.

— Niin, hän lisäsi, — ihmissyönti oli kauan aikaa vallalla sivistyneimpien kansojen esi-isien keskuudessa, ja — älkää käsittäkö tätä loukkaukseksi — varsinkin skotlantilaisten parissa.

— Tosiaanko? MacNabbs kysyi.

— Niin, majuri, Paganel jatkoi. — Kun luette Pyhästä Hieronymuksesta erinäisiä kohtia Skotlannin atticoleista, saatte nähdä, mitä esivanhemmistanne on ajatteleminen! Mutta menemättä historiallista aikaa kauemmaksi, eikö Elisabethin aikana, juuri siihen aikaan, jolloin Shakespeare uneksi Shylockistaan, sattunut, että skotlantilainen pahantekijä Sawney Bean teloitettiin ihmislihan syömisen takia? Ja mikä oli ajanut hänet syömään ihmislihaa? Uskontoko? Ei, nälkä.

— Nälkähkö? John Mangles kysyi.

— Nälkä, Paganel vastasi, — mutta varsinkin lihansyöjän tarve voimistaa lihaansa ja vertaan elävässä olennessa olevalla tyypellä. Tosin juurihedelmillä ja tärkkelyspitoisilla kasveilla on hyvä tyydyttää elimistön tarpeita. Mutta jos tahtoo olla voimakas ja notkea, pitää syödä näitä plastisia ravintoaineita, jotka vahvistavat lihaksia. Niin kauan kuin maorit eivät liity jäseniksi mihinkään kasvissyöjien seuraan, syövät he lihaa, nimenomaan ihmislihaa.

— Miksei eläinten lihaa? Glenarvan kysyi.

— Kun heillä ei ole eläimiä, Paganel vastasi, — ja se tulee muistaa, ei heidän ihmissyöntitapojensa puolustukseksi, vaan selitykseksi. Nelijalkaiset, jopa linnutkin ovat harvinaisia tässä karussa maassa. Maorit ovatkin aina ravinneet itseään ihmislihalla. Onpa heillä erikoiset "ihmissyöntikaudet", kuten sivistyneissä seuduissa metsästysajat. Silloin tapahtuvat suuret metsästyksset, tarkoitan suuret sodat, ja kokonaisia väestöjä tarjoillaan voittajien pöydässä.

— Niinpä, Glenarvan sanoi, — teidän mukaanne, Paganel, ihmissyönti ei lakkaa ennen kuin lampaista, nautoja ja sikoja on runsaasti Uuden Seelannin laiturilla.

— Ei, rakas lordi, ja lisäksi tarvitaan vuosia, ennen kuin maorit oppivat hylkimään seelantilaislihaa, jota he pitävät kaikkea muuta parempana, sillä isien tavat periytyvät pojille. Heidän kertomuksensa mukaan tämä liha muistuttaa maultaan sianlihaa, mutta on muka ruokahalua kiihottavampaa hajultaan. Valkoisten liha ei ole niin haluttua, valkoiset kun lisäävät ravintoonsa suolaa, mikä antaa sille erikoisen, herkkusuiden moittiman sivumaun.

— Hepä ovat nirsoja! majuri sanoi. — Mutta syövätkö he lihan, valkoisen tai mustan, raakana vai keitetynä?

— No, mitä sillä teille sitten enää on väliä, herra MacNabbs? Robert huudahti.

— Eipä juuri, poikaseni, majuri vastasi vakavasti, — mutta jos minun joskus täytyy päätyä ihmissyöjän hampaisiin, tahtoisin mieluummin tulla keitettyksi.

— Miksi?

— Ollakseni varma, ettei minua syödä elävältä!

— Hyvä on, majuri, Paganel huomautti, — mutta entä jos he keittävät elävältä!

— No, en ainakaan ihan vähästä antaisi heille valinnanvaraa!

— Oli miten hyvänsä, MacNabbs, ja koska se saattaa olla teille miellyttävää, Paganel selitti, — niin uusseelantilaiset syövät lihaa ainoastaan keitetynä tai savustettuna. He ovat oppinutta väkeä ja hyvin

perehtyneitä keittotaitoon. Mutta omasta puolestani on syödyksi tulemisen ajatus minusta peräti vastenmielinen. Päättää päivänsä villin vatsassa, puh!

— No, kaikesta tästä on tuloksena, ettei saa joutua heidän käsiinsä, John Mangles sanoi. — Toivokaamme vain, että kristinuskokerran saa hävitetyksi nämä kauheat tavat!

— Niin, sitä meidän sopii toivoa, Paganel vastasi, — mutta uskokaa minua, villi, joka on maistanut ihmislihaa, ei siitä hevin luovu. Päätelkää itse kahdesta seuraavasta tapauksesta.

— Kertokaa nuo tapaukset, Paganel, Glenarvan sanoi.

— Ensimmäinen on mainittu Brasilian jesuiittaliiton aikakauskirjassa. Eräs portugalilainen lähetyssaarnaaja tapasi hyvin sairaan vanhan brasilialaisnaisen, jolla oli vain muutama päivä elinaikaa. Jesuiitta selitti hänelle kristinuskon totuuksia, jotka kuoleva omaksui vastaanotomatta. Sielun ravitsemisen jälkeen ajatteli hengenmies ruumiin ravintoa ja tarjosi sairaalle eurooppalaista ruokaa. — Ei, vanhus vastasi, — minun vatsani ei voi sietää minkäänlaista ravintoa. Ei ole kuin yksi ainoa ruoka, jota tahtoisin maistaa, mutta sitä ei valitettavasti kukaan täällä voi tehdä minulle. — Mitä se sitten on? jesuiitta kysyi. — Voi, poikani, se on pienen pojan käsi. Luulenpa, että mielihyvin pureskelsin pikku luita!

— Niinkö! Mutta onko se sitten hyvää? Robert kysyi.

— Toinen kertomukseni antaa sinulle vastauksen, poikaseni, Paganel jatkoi. — Kerran muuan lähetyssaarnaaja moitti erästä ihmissyöjää tästä kauheasta ja Jumalan lakien vastaisesta tavasta. — Ja sitä paitsi se kuuluu olevan pahanmakuista! hän lisäsi. — Herra pastori, villi vastasi luoden ahneen katseen lähetyssaarnaajaan, — sanokaa, että Jumala sen kieltää! Mutta älkää sanoko, että se on pahanmakuista! Jospa vain olisitte maistanut sitä!

MAA, JOTA PITÄISI KARTTAA.

Paganelin kertomat tosiasiat olivat kiistämättömiä. Uusseelantilaisten julmuudesta ei ollut epäilystäkään. Niinpä oli vaarallista nousta maihin. Mutta vaikka tämä vaara olisi ollut sata kertaa suurempi, sitä täytyi uhmata. John Mangles tunsu, kuinka välttämätöntä oli viipymättä lähteä pian tuhoutuvalta laivalta. Kahden vaaran välillä, joista toinen oli varma, toinen mahdollinen, ei ollut valinnanvaraa.

Sitä mahdollisuutta, että päästäisiin johonkin toiseen laivaan, ei voinut lainkaan ottaa lukuun. *Macquarie* ei ollut niiden laivojen väylällä, jotka käyvät Uudessa Seelannissa. Ne purjehtivat joko pohjoisempaa Aucklandiin tai etelämpää New Plymouthiin. Haaksirikko oli tapahtunut juuri näiden molempien kaupunkien puolivälissä Ikana-Mauin rannikon autiossa osassa. Tämä seutu on hirveätä, vaarallista, pahamaineista. Alukset karttavat sitä huolellisesti, ja jos tuuli vie ne sinne, ne pyrkivät pois mahdollisimman pian.

— Milloin lähdemme? Glenarvan kysyi.

— Huomenaamulla kello kymmenen, John Mangles vastasi. — Vuoksi alkaa nousta ja kuljettaa meidät maihin.

Seuraavana eli 5. päivänä helmikuuta, kello kahdeksan, oli lautta saatu valmiiksi. John oli tehnyt sen hyvin huolellisesti. Keulamärssy, jota käytettiin ankkurien laskemiseen, ei riittänyt kuljettamaan matkustajia ja elintarvikkeita. Tarvittiin tukevaa ohjattavaa kulkuvälinettä, joka kykeni kestämään yhdeksän meripeninkulman pituisen purjehduksen. Vain mastoista voitiin saada sen rakentamiseen tarvittavat ainekset.

Wilson ja Mulrady olivat ryhtyneet työhön. Takila katkottiin vanteja myöten; isomasto hakattiin kirveellä poikki tyvestä ja kaatuessaan se murskasi oikeanpuolisen kaiteen. *Macquarie* oli nyt silvottu sileäksi kuin proomu.

Isonmaston alaosa, märssy- ja pramitangot sahattiin ja paloitetiin. Lautan pääosat kelluivat pian vedessä. Niihin liitettiin keulamaston jäännökset, ja sitten kaikki sidottiin lujasti yhteen. John käski sijoittaa puoli tusinaa tyhjiä tynnyreitä väleihin tekemään lautasta uimakelpoisen.

Näin saatiin ensimmäinen, lujasti rakennettu alusta, ja sille oli Wilson kyhännyt eräänlaisen

pohjaristikon välipermannoksi. Laineet saattoivat siis pyyhkiä lautan yli ja matkustajat pysyä kuivina. Sitä paitsi tanakasti kiinnitetyt vesiastiat olivat tavallaan ympäröivänä partaana, joka suojeli kantta suurilta laineilta.

Kun John aamulla havaitsi tuulen suotuisaksi, hän pystytti lautan keskelle etuprammin raakapuun mastoksi. Se tuettiin mastotouveilla ja varustettiin hätäpurjeella. Suuri, leveälapainen perään kiinnitetty airo teki lautan ohjaamisen mahdolliseksi, jos tuuli antoi sille riittävää nopeutta.

Tämä mitä parhaiten rakennettu lautta saattoi siis kestää aallokon. Mutta pystyisikö sitä ohjaamaan, pääsisikö se maihin, jos tuuli kääntyi? Se oli ongelma. Kello yhdeksän alkoi lastaus.

Ensinnäkin varattiin elintarvikkeita riittävä määrä kestäämään Aucklandiin saakka, sillä karun rannikon tuotteisiin ei voinut luottaa.

Olbinettin erikoisvarastosta saatiin lihasäilykkeitä, joita oli jäljellä *Macquarien* matkaa varten ostetuista eväistä. Paljon sitä tosin ei ollut. Täytyi siis turvautua laivan yksinkertaiseen muonaan, laadultaan keskinkertaisiin laivakorppuihin ja kahteen tynnyriin suolakalaa. Muonamestari oikein häpesi niitä.

Nämä elintarvikkeet pantiin tiiviisti suljettuihin, vedenpitäviin astioihin ja sidottiin lujilla nuorilla hätämaston juurelle. Aseet ja ampumatavarat pantiin kuivaan ja turvalliseen paikkaan. Onneksi matkustajilla oli hyvät pyssyt ja revolverit.

Samoin otettiin mukaan pieni ankkuri siltä varalta, ettei laskuveden aikana päästäisi maihin ja että olisi pakko ankkuroida ulapalla.

Kello kymmenen alkoi nousuvesi tuntua. Tuuli puhalsi heikosti luoteisesta. Kevyt aallokko keinutteli meren pintaa.

— Olemmeko valmiit? John Mangles kysyi.

— Kaikki on valmiina, kapteeni, Wilson vastasi.

— Lautalle! John huusi.

Lady Helena ja Mary Grant laskeutuivat paksuja köysiportaita myöten ja istuutuivat maston viereen elintarvikeastioiden päälle, kumppanit heidän lähelleen. Wilson tarttui peräsimeen. John asettui hoitamaan purjetta, ja Mulrady katkaisi köyden, joka piti lauttaa kiinni prikin kyljessä.

Purje levitettiin, ja lautta alkoi liikkua maata kohti nousuveden ja tuulen kuljettamana.

Maa oli yhdeksän meripeninkulman eli noin kuudentoista kilometrin päässä, jonka vähäisen matkan hyväairoinen laivavene olisi suorittanut kolmessa tunnissa. Mutta lautalla täytyi tyytyä paljon hitaampaan vauhtiin. Jos tuulta kestäisi, voitaisiin ehkä päästä rantaan yhden ainoan nousuveden aikana. Mutta jos tuuli tyyntyisi, veisi laskuvesi sitä pois päin, ja silloin olisi pakko ankkuroida ja odottaa seuraavaa nousuvettä. Se oli vakava asia ja askarrutti lakkaamatta John Manglesin ajatuksia.

Hän toivoi kuitenkin onnistuvansa. Tuuli kiihtyi. Kun nousuvesi oli alkanut kello kymmenen, piti maissa olla kello kolmen aikaan, ettei olisi pakko asettua ankkuriin tai jouduttaisi laskuveden mukana takaisin ulapalle.

Matka sujui alussa onnellisesti. Vähitellen peittyivät riuttojen mustat huiput ja särkkien kellertävä hiekka aallokon ja nousuveden alle. Tarvittiin suurta valppautta ja tavatonta taitoa näiden salakarien välttämiseksi ja peräsintä niin huonosti tottelevan ja helposti ajelehtimaan lähtevän lautan ohjaamiseksi.

Puolenpäivän aikaan oli vielä noin yhdeksän kilometriä rantaan. Kun taivas oli jokseenkin kirkas, saattoi pääpiirtein erottaa maan muodon. Koillisessa kohosi kahdeksansadan metrin korkuinen vuori. Sen huippu oli omituisen muotoinen: kuin taaksepäin katsova irvistävä apinanpää. Se oli Pirongia, kartan mukaan tarkalleen S8. leveysasteen kohdalla.

Kello puoli yksi Paganel huomautti, että kaikki karit olivat peittyneet kohoavan nousuveden alle.

— Paitsi yksi, lady Helena lausui.

— Missä se on, rouva Paganel kysyi.

— Tuolla! lady Helena vastasi viitaten mustaa pistettä kohti paria kilometriä edempänä.

— Tosiaankin, Paganel myönsi. — Yritetään määrittää sen paikka, ettemme tartu siihen, sillä pian

nousuvesi peittää senkin.

— Se on suoraan vuoren pohjoisen särmän kohdalla, John Mangles sanoi.
— Wilson, koeta pysyä siitä ulapan puolella.

— Kyllä, kapteeni, matruusi vastasi painaen koko voimallaan suurta peräairoa.

Puolessa tunnissa päästiin noin kilometri. Mutta omituista: musta piste oli yhä veden päällä.

John katseli sitä tarkkaavasti ja paremmin nähdäkseen lainasi Paganelin kiikarin.

— Se ei ole kari, hän sanoi hetken tarkasteltuaan, — se on uiva esine, joka nousee ja laskee aallokon mukana.

— Eikö se ole jokin *Macquarien* maston kappale? lady Helena kysyi.

— Ei, Glenarvan vastasi, — mikään niistä ei ole voinut ajelehtia näin kauas laivasta.

— Odottakaa! John Mangles huudahti. — Minä tunnen sen, se on laivan vene!

— Prikin venekö? Glenarvan kysyi.

— Niin, mylord. Prikin vene, emäpuu ylhäällä!

— Onnettomat! lady Helena huudahti. — He ovat hukkuneet!

— Niin, rouva, John Mangles vastasi, — ja heidän täytyi hukkua, sillä näissä tyrskyissä, kovassa aallokossa ja sellaisessa pimeydessä he menivät varmaa kuolemaa kohti.

— Taivas heitä armahtakoon! Mary Grant lausui.

Matkustajat olivat hetkisen ääneti. He katselivat lähestyvää haurasta venettä. Se oli nähtävästi kaatunut noin seitsemän kilometrin päässä rannasta, eikä niistä, jotka siinä olivat olleet, varmaankaan yksikään ollut pelastunut.

— Mutta tuo vene voi olla meille hyödyllinen, Glenarvan sanoi.

— Tosiaan, John Mangles vastasi. — Wilson, käännä sinne!

Lautan suunta muuttui, mutta tuuli vaimeni vähitellen, ja vene saavutettiin vasta kello kaksi.

— Tyhjä? John Mangles kysyi.

— Niin, kapteeni, matruusi vastasi, — vene on tyhjä ja sen laidat halki. Siitä ei meille ole apua.

— Eikö siitä voi olla mitään hyötyä? MacNabbs kysyi.

— Ei mitään, John Mangles vastasi. — Se on hylky, joka kelpaa vain poltettavaksi.

— Sepä ikävää, Paganel sanoi, — sillä tuo vene olisi voinut viedä meidät Aucklandiin.

— Täytyy alistua kohtaloon, herra Paganel, John Mangles vastasi. — Näin aaltoilevalla merellä pidän sitä paitsi lauttaamme tuollaista haurasta venettä parempana. Ei ole tarvittu kuin heikko tärähdys, ja se on mennyt murskaksi! Niinpä, mylord, meillä ei kai ole täällä enää mitään tekemistä?

— Kuinka vain tahdot, John! Glenarvan vastasi.

— Matkaan, Wilson, nuori kapteeni lausui, — ja suoraan rantaa kohti.

Vuoksen piti nousta vielä noin tunnin verran. Päästiin pari kolme kilometriä eteenpäin. Mutta silloin tuuli taukosi melkein täysin ja näytti aikovan puhaltaa maalta päin. Lautta pysyi paikallaan, alkoipa pian laskuveden vaikutuksesta ajautua merelle päin. John ei epäröinyt sekuntiakaan.

— Laskekaa ankkuri! hän huusi.

Mulrady, joka oli valmiina tottelemaan tätä käskyä, laski ankkurin yhdeksän metrin syvyyteen. Lautta liukui pari metriä ankkuriköyden pingottuessa. Hätäpurje laskettiin alas, ja nyt valmistauduttiin pitkään odotukseen.

Uusi nousuvesi alkaisi näet vasta kello yhdeksän illalla, ja kun John Mangles ei tahtonut purjehtia yöllä, ankkuroitaisiin tässä kello viiteen saakka aamulla. Maa oli näkyvissä tuskin viiden kilometrin päässä.

Jokseenkin kovat mainingit myllersivät merenpintaa ja näyttivät yhtä mittaa ajautuvan maata kohti. Kun Glenarvan sai kuulla, että tässä vietettäisiin koko yö, hän kysyi sen vuoksi Johnilta, miksei hän käyttänyt hyväkseen tätä aaltoilua lähestyäkseen rantaa.

— Mylord, nuori kapteeni vastasi, — silmät pettäivät teidät. Mainingit eivät liiku, vaikka siltä näyttää. Se on vain veden keinumista, ei muuta. Heittäkää puunkappale keskelle näitä laineita. Silloin saatte havaita, että se kelluu paikallaan, kunnes laskuvesi alkaa viedä sitä ulapalle. Meidän pitää siis vain maltaa mieltämme.

— Ja syödä, majuri lisäsi puolestaan.

Olbinett otti eräästä muona-astiasta esille muutamia paloja kuivattua lihaa ja tusinan verran laivakorppuja. Hän punastui tarjotessaan matkustajille näin laihan aterian. Mutta se otettiin vastaan hyvillä mielin, vieläpä naistenkin puolelta, joiden ruokahalua aaltoilu kuitenkin vähensi. Lautan keinahtelut sen nykiessä ankkuriköyttään päin maininkeja, olivatkin väsyttävän kiusallisia. Lyhyiden, oikullisten aaltojen lakkaamatta heittelemänä se ei olisi voinut pahemmin nytkytellä vedenalaisella kalliolla. Tuntui melkein että se olikin sellaisella karilla. Köysi pysyi tiukkana, ja aina puolen tunnin välein laski John puolitoista metriä köyttä veteen, ettei se olisi hankautunut samalta kohdalta. Ilman tätä varokeinoa se olisi epäilemättä katkennut ja lautta ajalehtinut oman onnensa nojassa ulapalle.

Johnin huolestumisen saattoi siis hyvin ymmärtää. Joko köysi saattoi katketa tai ankkuri luisua, ja kummassakin tapauksessa jouduttaisiin pahaan pulaan.

Yö lähestyi. Säteiden taittumisen suurentama auringonkehrä laski jo veripunaisena horisontin taakse. Viimeiset säteet loistivat lännessä ja kipinöivät kuin sula hopeakalvo. Sillä puolella oli kaikki taivasta ja vettä, lukuunottamatta selvästi piirtyvää pistettä, *Macquarien* hylkyä, joka pysyi liikkumatta särkällään.

Lyhyt hämärä viivästytti vain muutaman minuutin pimeään tuloa, ja pian peittyi idän ja pohjoisen horisonttia rajoittava maa yöhön.

Pimeään jääneiden ahtaalla lautalla värisevien haaksirikkoisten asema oli tosiaan viheliäinen! Toiset vaipuivat levottomaan horrokseen, jossa syntyi painajaisia, toiset eivät saaneet tunninkaan unta. Päivän noustessa olivat kaikki väsyksissä yön rasituksista.

Meren noustessa virisi tuuli ulapalta. Kello oli kuusi aamulla. Nyt oli pidettävä kiirettä. John ryhtyi toimiin, jotta päästäisiin taas liikkeelle. Hän käski nostaa ankkurin. Mutta sen koukut olivat köyden nykiessä kaivautuneet syvälle hiekkaan. Ilman kelaa sitä oli mahdotonta saada irti edes Wilsonin keksimien vipujen avulla.

Puoli tuntia kului turhissa yrityksissä. John, joka tahtoi päästä liikkeelle, käski katkaista köyden, luopuen ankkuristaan ja mahdollisuudestaan pysähtyä, jos nousuvesi ei kuljettaisikaan lauttaa maihin. Mutta hän ei tahtonut viivytellä kauempaa, ja kirveenisku antoi lauttan tuulen valtaan, jota auttoi kaksi solmuväliä tunnissa kulkeva nousuvesi.

Nyt levitettiin purje. Näin he ajautuivat verkalleen maata kohti, joka harmahtavina röykkiöinä häämötti nousevan auringon valaisemaa taustaa vasten. Riutat kartettiin ja kierrettiin huolellisesti. Mutta epätasaisessa merituulella ei lautta tuntunut lähestyvän rantaa. Kuinka vaivalloista olikaan päästä Uuteen Seelantiin, jossa kuitenkin oli niin vaarallista nousta maihin!

Mutta kello yhdeksän oli enää lähes kaksi kilometriä rantaan. Tyrskyt pärskyivät sitä vastaan. Se oli hyvin jyrkkä. Piti löytää sopiva kohta maihinnousulle. Tuuli hiljeni vähitellen ja vihdoin lakkasi kokonaan. Purje hakkasi velttona mastoa. John otatti sen alas. Nyt lauttaa kuljetti rantaa kohti ainoastaan nousuvesi, mutta vauhtia ei ollut tarpeeksi, jotta olisi voinut ohjata; sitä paitsi kulkua hidastutti suunnaton määrä meriruokoa.

Kello kymmenen oli lautta melkein paikallaan, viidensadan metrin päässä rannasta. Ankkuria ei ollut. Jouduttaisiinko laskuveden viemänä takaisin ulapalle? Kädet nyrkissä ja sydän pamppaillen loi John hurjan silmäyksen tähän maahan, jota näytti olevan mahdoton saavuttaa.

Onneksi — tällä kertaa onneksi — tapahtui tärähdys, lautta pysähtyi. Se oli tarttunut nousuveden aikana hiekkasärkälle neljäkymmenen metrin päähän rannasta.

Glenarvan, Robert, Wilson ja Mulrady heittäytyivät veteen. Lautta kiinnitettiin lujasti köysillä läheisiin kiviin. Naiset kannettiin sylissä maihin, niin ettei heiltä kastunut hameenhelmakaan, ja pian olivat kaikki, aseet ja elintarvikkeet mukana, astuneet tälle Uuden Seelannin pelottavalle rannalle.

UUDEN SEELANNIN NYKYISYYS.

Glenarvan olisi tahtonut tuntiakaan hukkaamatta lähteä pitkin rannikkoa Aucklandia kohu. Mutta aamusta alkaen oli taivaalle kertynyt suuria pilviä, ja kello yksitoista mihinnousun jälkeen ne puhkesivat ankaraksi sateeksi, minkä vuoksi oli mahdotonta lähteä matkalle ja täytyi etsiä suojaa.

Wilson löysi aivan sattumalta meren uurtaman luolan rannan basalttikallioissa. Matkalaiset pakenivat sinne aseineen ja eväineen. Siellä oli suuri joukko aaltojen aikanaan tuomia kuivia leviä. Siitä saatiin käyttöön mukava vuode. Muutamia puunpaloja kasattiin luolan suulle ja sytytettiin, ja kukin kuivasi itsensä parhaansa mukaan.

John toivoi, että tämän vedenpaisumuksen tapaisen sateen kesto olisi päinvastaisessa suhteessa sen ankaruuteen. Siitä ei tullut mitään. Kului tuntikausia sateen vähääkään hellittämättä. Tuuli yltyi puolenpäivän tienoissa ja lisäsi myrskyn rajuutta. Mutta mitä tehdä? Olisi ollut hulluutta ilman kulkuneuvoja uhmata sellaista säätä. Ja Aucklandiin päästäisiin muutamassa vuorokaudessa, joten päivän viivytyks ei aiheuttaisi mitään haittaa retkikunnalle, ellei alkuasukkaita ilmestyisi paikalle.

Tämän pakollisen viivytyksen aikana kääntyi keskustelu sen sodan tapahtumiin, jota Uudessa Seelannissa parhaillaan käytiin. Mutta niiden olojen merkityksen ymmärtämiseksi ja arvioimiseksi, joiden keskelle *Macquarien* haaksirikkoiset olivat joutuneet, on tarpeen tuntea Ikana-Mauin saarella silloin raivonneen sodan historia.

Aina Abel Tasmanin saapumisesta Cookin salmeen 16. päivänä joulukuuta 1642 olivat uusseelantilaiset, joiden luona usein kävi eurooppalaisia laivoja, säilyttäneet vapautensa itsenäisillä saarillaan. Yksikään eurooppalainen valtio ei suunnitellut alistavansa valtaansa tätä Tyynenmeren saariryhmää. Vain eri paikoille asettuneet lähetyssaarnaajat toivat näille uusille seuduille kristillisen sivistyksen siunauksia. Muutamat heistä kuitenkin, etupäässä anglikaanit, neuvoivat seelantilaisia päälliköitä alistumaan Englannin ikeen alle. Ovelasti houkuteltuina nämä allekirjoittivat kuningatar Victorialle osoitetun kirjeen pyytäen hänen suojelustaan. Mutta selvänäköisemmät aavistivat tämän toimenpiteen tyhmyyden, ja yhden heistä kuultiin piirrettyään kirjelmän alle tatuointimerkkinsä lausuvan seuraavat profeettalliset sanat: — Me olemme menettäneet maamme; se ei tästedes enää ole meidän; pian tulevat muukalaiset valtaamaan sen ja me olemme heidän orjiaan.

Tammikuun 29. päivänä 1840 saapui korvetti *Herald* todellakin Saarten-lahteen, joka on Ikana-Mauin pohjoisosassa. Laivan kapteeni Hobson nousi maihin Korora-Rekan kylässä. Asukkaat kutsuttiin yleiseen kokoukseen protestanttiseen kirkkoon. Siellä luettiin ne valtuudet, jotka kapteeni Hobson oli saanut Englannin kuningattarelta.

Seelannin huomattavimmat heimopäälliköt kutsuttiin sitten 5. päivänä helmikuuta Englannin kuvernöörin luo Paian kylään. Kapteeni Hobson koetti saada heitä Englannin alaisuuteen ilmoittaen, että kuningatar oli lähettänyt sotaväkeä ja laivoja suojelemaan heitä, että heidän oikeutensa taattaisiin ja että he saisivat säilyttää täydellisen vapautensa. Mutta heidän täytyi myydä alueensa kuningatar Victorialle.

Useimmat heimopäälliköt katsoivat suojeluksen hinnan liian kalliiksi ja kieltäytyivät suostumasta siihen. Mutta lupauksilla ja lahjoilla oli villeihin enemmän vaikutusvaltaa kuin kapteeni Hobsonin suurilla sanoilla, ja niin Englannin yliherruus vahvistettiin. Mitä oli tapahtunut tuon vuoden 1840 jälkeen aina siihen päivään, jolloin *Duncan* lähti Clyde-lahdesta? Ei mitään, mitä Jacques Paganel ei olisi tiennyt ja ollut valmis kertomaan kumppaneilleen.

— Hyvä rouva, hän vastasi lady Helenan kysymyksiin, — minä toistan, mitä jo olen saanut tilaisuuden sanoa, että uusseelantilaiset ovat rohkea kansakunta, joka annettuaan hetkeksi periksi vastustaa askel askelelta Englannin anastuksia. Maorien heimot on järjestetty kuin Skotlannin muinaiset klaanit. Ne ovat suuria sukuja, joilla on arvostaan perin tarkka päällikkö. Näiden heimojen miehet ovat ylpeitä ja urhoollisia, toiset kookkaita, sileätukkaisia, maltalaisten tai Bagdadin juutalaisten näköisiä ja korkeampaa rotua, toiset pienempiä, vantteria, mulattien näköisiä, mutta kaikki ovat voimakkaita, uljaita ja sotaisia. Heillä on ollut kuuluisa päällikkö, nimeltä Hihi, oikea Vercingetorix. Teidän ei siis tule hämmästyä siitä, että sota englantilaisia vastaan pitkittyy Ikana-Mauilla, sillä täällä asuu kuuluisa Waikato-heimo, jota William Thompson yllyttää puolustamaan maataan.

— Mutta eivätkö Uuden Seelannin tärkeimmät paikkakunnat ole englantilaisten hallussa? John Mangles kysyi.

— Epäilemättä, rakas John, Paganel vastasi. — Kun kapteeni Hobson, josta sitten tuli saaren kuvernööri, oli ottanut maan Englannin alaisuuteen, perustettiin vuosina 1842-1862 vähitellen yhdeksän siirtokuntaa edullisimmille paikoille. Niistä on syntynyt yhdeksän maakuntaa, pohjoissaarella

neljä: Aucklandin, Taranakin, Wellingtonin ja Hawkes Bayn maakunnat; eteläisellä viisi: Nelsonin, Marlboroughin, Canterburyn, Otagon ja Southlandin, joiden yhteinen asukasmäärä 30. päivänä kesäkuuta 1864 oli satakahdeksankymmentätuhatta kolmesataa neljäkymmentäkuusi henkeä. Tärkeitä kauppakaupunkeja on perustettu kaikkialle. Kun tulemme Aucklandiin, teidän on pakko ehdottomasti ihaila tämän etelän Korintin asemaa. Se hallitsee kapeaa kuin sillaksi meren yli luotua kannastaan, ja siellä on jo nyt kaksitoistatuhatta asukasta. Lännessä on New Plymouth, idässä Ahuhiri, etelässä Wellington; ne ovat jo kukoistavia ja vilkasliikkeisiä kaupunkeja. Tawai-Punamun saarella ette tiedä, mikä olisi pantava etusijalle, Nelson, joka on kuin antipodien Montpellier, Uuden Seelannin yrttitarha, Picton Cookin salmen rannalla, Christchurch, Invercargill vaiko Dunedin Otagon rikkaassa maakunnassa, minne koko maailman kulanetsijät rientävät. Ja huomatkkaa, että tässä ei ole puhe muutamien hökkeliä rykelmästä, alkuaasukasperheiden kylästä, vaan todellisista kaupungeista satamineen, kirkkoineen, pankkeineen, telakkoineen; siellä on myös kasvitieteellisiä puutarhoja, luonnontieteellisiä museoita, eläintarhoja, sanomalehtiä, sairaaloita, hyväntekeväisyyslaitoksia, tiedeseuroja, vapaamuurarilooseja, herrasklubeja, laulukoroja, teattereita, komeita palatseja kansainvälisiä näyttelyjä varten yhtä hyvin kuin Lontoossa tai Pariisissa! Ja ellei muistini petä, on juuri vuonna 1865, tänä samana vuonna ja ehkäpä juuri tällä hetkellä, jona puhun teidän kanssanne, koko maailman teollisuustuotteita näytteillä ihmissyöjien maassa!

— Mitä! Alkuauskaiden kanssa käytävästä sodasta huolimatta? lady Helena kysyi.

— Englantilaiset, rouva, eivät tee sodasta sen suurempaa numeroa! Paganel vastasi. — He taistelevat ja pitävät näyttelyjä yhtäaikaan. Se ei heitä häiritse. Rakentavatpa rautateitäkin uusseelantilaisten kivääritulessa. Aucklandin maakunnassa kulkevat Dryryn ja Mere-meren rautatiet kapinallisten miehittämien paikkakuntien kautta. Minä lyön vetoa, että työmiehet ampuilevat pyssyillä vetureista.

— Mutta missä vaiheessa tämä loputon sota on? John Mangles kysyi.

— Siitä on kuusi pitkä kuukautta, kun olemme lähteneet Euroopasta, Paganel vastasi, — enkä minä siis voi tietää, mitä on tapahtunut meidän lähdeyämme, lukuunottamatta muutamia tapahtumia, jotka luin Maryboroughin ja Seymourin sanomalehdistä Australian läpi kulkiessamme. Mutta silloin ainakin Ikana-Mauin saarella käytiin ankaria taisteluja.

— Ja milloin tämä sota alkoi? Mary Grant kysyi.

— Tarkoitatte 'alkoi uudelleen', rakas neiti, vastasi Paganel, — sillä ensimmäinen kapina puhkesi 1845. Loppuvuodesta 1853, mutta todellisuudessa paljon aikaisemmin valmistautuivat maorit vapautumaan englantilaisten vallasta. Alkuauskaiden kansallinen puolue toimi innokkaasti voidakseen pitää maorilaispäällikön vaalin. He tahtoivat tehdä kuninkaan vanhasta Potatausta ja uuden kuningaskunnan pääkaupungin hänen kylästään, joka sijaitsee Waikato- ja Waipa-jokien välissä. Tämä Potatau oli pikemminkin viekas kuin rohkea vanhus. Hänellä oli kuitenkin tarmokas ja älykäs pääministeri, joka oli ennen englantilaisten saapumista Aucklandin kannaksella asuneen Ngatihahuaheimon jälkeläisiä. Mainitusta ministeristä, nimeltään William Thompson, tuli vapaussodan sielu. Hän järjesti taitavasti maorien joukot. Hänen innostamana eräs taranaki-päällikkö yhdisti hajanaiset heimot yhteiseen pyrkimykseen; eräs toinen Waikato-päällikkö perusti 'maaliiton', todellisen yhteistä hyvää ajavan yhtymän, jonka tarkoituksena oli estää alkuauskaita myymästä maitaan Englannin hallitukselle. Siellä pantiin toimeen juhlatilaisuuksia, kuten kapinaa valmistavissa sivistysmaissa. Englannin sanomalehdet alkoivat kiinnittää huomiota näihin levottomuuden oireisiin, ja hallitus oli vakavasti huolissaan maaliiton puuhista. Lyhyesti, mielet olivat kiihdyksissä, pommi valmiina räjähtämään. Puuttui vain kipinä tai paremmin sanoen vastakkaisten etujen yhteentörmäys, jotta leikki alkaisi.

— Ja tämä yhteentörmäys...? Glenarvan kysyi.

— Tapahtui vuonna 1860, Paganel vastasi, — Taranakin maakunnassa Ikana-Mauin lounaisrannalla. Eräällä alkuauskaalla oli kuusi sataa eekkeriä maata New Plymouthin läheisyydessä. Hän myi ne Englannin hallitukselle. Mutta kun maanmittarit tulivat mittaamaan myytyä aluetta, päällikkö Kingi vastusti kauppaa, julisti nämä kuusisataa eekkeriä kielletyksi alueeksi ja rakennutti maaliskuussa niiden ympärille korkean aitauksen. Muutamaa päivää myöhemmin eversti Gold joukkoineen valtasi tämän alueen, ja samana päivänä ammuttiin kansallissodan ensimmäinen laukaus.

— Onko maoreja paljonkin? John Mangles kysyi.

— Maoriväestö on vähentynyt tuntuvasti sadan viime vuoden aikana, maantieteilijä vastasi. — Vuonna 1769 arvioi Cook alkuauskasmäärän neljäksisadaksituhanneksi. Vuonna 1845 oli '*alkuauskaiden suojelusalueen*' väestö vähentynyt sataanyhdeksään tuhanteen. Sivistyksen tuomat tuhot, eri taudit ja

alkoholi, ovat supistaneet sitä; mutta molemmilla saarilla on vielä yhdeksänkymmentä tuhatta alkuasukasta ja niistä kolmekymmentätuhatta sotilasta, jotka pitävät kauan aikaa eurooppalaisia joukkoja ahtaalla.

— Onko kapina ollut menestyksellinen tähän asti? lady Helena kysyi.

— On, rouva, ja englantilaiset ovat itse usein ihmetelleet uusseelantilaisten rohkeutta. Nämä käyvät sissisotaa, asettuvat väijyksiin, hyökkäävät pikkuosastojen kimppuun, ryöstävät uudisasukkaiden tiloja. Kenraali Cameron ei tuntenut itseään turvalliseksi näillä seuduilla, missä hänen täytyi taistella joka pensasta vastaan. Vuonna 1863 maorit valloittivat pitkän ja verisen taistelun jälkeen Waikato-kukkulalla jyrkän vuoriharjanteen päässä suuren linnoitetun aseman, joka oli suojattu kolmella puolustuslinjalla. Papit kutsuivat koko maori-väestön puolustamaan maata ja karkottamaan "pakekat", mikä merkitsee valkoisia. Kolmetuhatta miestä kenraali Cameronin johdolla otti osaa taisteluun, eivätkä he antaneet mitään armoa maoreille kapteeni Sprentin julman murhan jälkeen. Kahakat olivat verisiä. Muutamat kestivät kaksitoista tuntia maorien väistämättä eurooppalaisten kanuunoja. William Thompsonin komentama hurja Waikato-heimo oli itsenäisyysarmeijan ytimenä. Tämä seelantilaiskenraali komensi alussa kahtatuhattaviittäsataa sotilasta, sitten kahdeksaatuhatta. Kahden pelottavan päällikön, Shongin ja Hekin, alamaiset tulivat hänen avukseen. Naiset ottivat tässä pyhässä sodassa osaa raskaimpiin töihin. Mutta oikeassa oleville ei ole aina parhaita aseita. Veristen taistelujen jälkeen kenraali Cameron sai kukistetuksi Waikaton alueen, mutta tyhjänä ja asumattomana, sillä maorit livahtivat joka puolelta hänen käsistään. Tehtiin mahtavia urotöitä. Neljäsataa maoria oli saarrettu Orakanin linnoitukseen ilman ruokaa ja vettä, kenraalimajuri Careyn komennossa olevien tuhannen englantilaisen piirittämänä, mutta he kieltäytyivät antautumasta. Sitten äkkiä, keskellä päivää, he raivasivat itselleen verisen tien 40:nneen rykmentin läpi ja pelastuivat soille.

— No, lopettiko Waikaton alueen valtaus tämän verisen sodan? John Mangles kysyi.

— Ei, ystävänä, Paganel vastasi. — Englantilaiset päättivät marssia Taranakin maakuntaan ja piirittää Mataitawaa, William Thompsonin linnoitusta. Mutta he eivät saa sitä ilman tuntuvia tappioita. Juuri Pariisista lähtiessäni olin lukenut, että kuvernööri ja kenraali olivat suostuneet Taranga-heimojen antautumiseen ja jättämään heille kolme neljännestä heidän maistaan. Kerrottiin myös, että kapinan pääjohtaja, William Thompson, aikoi antautua. Mutta australialaiset sanomalehdet eivät ole vahvistaneet tätä tietoa, päin vastoin. On siis luultavaa, että juuri tällä hetkellä vastarintaa järjestetään uusin voimin.

— Ja teidän luullaksenne, Paganel, Glenarvan sanoi, — tämän taistelun näyttämönä ovat Taranakin ja Aucklandin maakunnat?

— Niin luulisin.

— Juuri tämä maakunta, johon olemme *Macquarien* haaksirikossa joutuneet?

— Juuri tämä. Me olemme joutuneet maihin muutamia kilometrejä pohjoiseen Kawhian satamasta, missä vielä liehuneet maorien kansallislippu.

— Niinpä meidän on viisainta pyrkiä pohjoiseen, Glenarvan sanoi.

— Varmasti, Paganel vastasi. — Uusseelantilaiset ovat raivoissaan eurooppalaisille ja varsinkin englantilaisille. Niinpä meidän on paras välttää joutumasta heidän käsiinsä.

— Ehkäpä tapaamme jonkun eurooppalaisen sotilasosaston, lady Helena sanoi. — Se olisi onni.

— Ehkäpä, rouva, maantieteilijä vastasi, — mutta suuria toiveita ei juuri ole. Erilliset osastot eivät mielellään tutki seutua, missä joka pensas, pieninkin risukko voi kätkeä taitavan ampujan. Minä en siis odota 40. rykmentin sotilaita saattueeksi. Mutta eräitä lähetyssasutuksia on länsirannalla, jota tulemme kulkemaan, ja me voimme helposti vaeltaa sellaisesta toiseen Aucklandiin saakka. Luulisin, että me voisimme marssia samaa reittiä kuin herra von Hochstetter seurattessaan Waikaton juoksua.

— Oliko hän joku tutkimusmatkailija, herra Paganel? Robert Grant kysyi.

— Oli, poikani, saman tiedemiesryhmän jäsen, joka oli mukana itävaltalaisella fregatilla *Novaralla*, kun se kiersi maapallon ympäri vuonna 1858.

— Herra Paganel, jatkoi Robert, joka silmät kiiluen kuunteli tarinoita suurista maantieteellisistä retkistä, — onko Uudessa Seelannissa ollut kuuluisia tutkimusretkeilijöitä, kuten Burke ja Stuart Australiassa?

— Muutamia, lapseni, kuten tohtori Hooker, professori Brizard, luonnontutkijat Dieffenbach ja Julius

Haast; mutta vaikka monet heistä ovat maksaneet hengellään seikkailuhalunsa, eivät he ole niin kuuluisia kuin Australian tai Afrikan tutkijat...

— Tunnetteko te heidän tarinansa? nuori Grant kysyi.

— Tottakai, poikaseni, ja kun näen sinun haluavan tietää yhtä paljon kuin minä, niin kerron sen sinulle.

— Kiitos, herra Paganel, minä kuuntelen.

— Ja me kuuntelemme myös, lady Helena sanoi. — Eipä nyt satu ensimmäistä kertaa, että huono sää on pakottanut meitä oppimaan. Kertokaa meille kaikille, herra Paganel.

— Kuten käskette, rouva, maantieteilijä vastasi, — mutta kertomuksestani ei tule pitkää. Tässä ei ole kysymyksessä ne uskaliaat löytöretkeilijät, jotka kamppailivat rinta rinnan Australian Minotauruksen kanssa. Uusi Seelanti on alaltaan liian pieni maa voidakseen vastustaa ihmisen tutkimuksia. Niinpä minun sankarini eivät ole löytöretkeilijöitä sanan tavallisessa merkityksessä, vaan tavallisia matkailijoita, aivan arkipäiväisten tapaturmien uhreja.

— Keitä he ovat? Mary Grant kysyi.

— Matemaatikko Witcombe ja Charlton Howitt. Jälkimmäinen löysi muuten Burken jäännökset sillä ikimuistettavalla matkalla, josta kerroin teille viipyessämme Wimerran rannoilla. Witcombe ja Howitt johtivat kumpainenkin omaa tutkimusretkeä Tawai-Punamun saarella. Molemmat lähtivät Christchurchista alussa vuotta 1863 etsimään eri kulkuteitä Canterburyn maakunnan pohjoisten vuorten yli. Howitt kulki vuorijonon yli maakunnan pohjoisrajalla ja pystytti päämajansa Brunner-järven rannalle, Witcombe sitä vastoin löysi Rakaian laaksossa solan, joka johti Tyndall-vuoren itäpuolelle. Witcombella oli matkatoveri, Jakob Louper, joka on *Lyttleton Times*-lehdessä julkaissut kertomuksen matkasta ja sillä tapahtuneesta tapaturmasta. Muistaakseni 22. päivänä huhtikuuta 1863 molemmat nämä matkailijat olivat erään jäätikön reunalla, mistä Rakaia saa alkunsa. He nousivat vuoren laelle saakka ja varustautuivat etsimään uusia ylitysteitä. Seuraavana päivänä Witcombe ja Louper lepäsivät väsymyksestä ja kylmästä näännyksissä paksussa lumessa toistatuhatta metriä merenpinnan yläpuolella. Seitsemän päivää he harhailivat vuoristossa ja laaksojen pohjalla, joiden äkkijyrkkien seinämien välistä ei ollut mitään pääsyä, usein ilman tulta, joskus ilman ravintoa, sokeri sulaneena, leipä lionneena, vaatteet ja peitteet läpimärkinä, syöpäläisten ahdistamina, päästen parhaina päivinä etenemään viisi kilometriä, pahimpina tuskin kahtakaan sataa metriä. Vihdoin, 29. päivänä, he kohtasivat maorimajan ja saivat eräästä puutarhasta muutaman kourallisen perunoita. Se oli viimeinen ateria, jonka ystävykset söivät yhdessä. Illalla he saapuivat merenrannalle lähellä Taramakaun suuta. Piti päästä sen oikealle rannalle, jotta olisi voitu jatkaa matkaa pohjoiseen Grey-joelle. Taramakau oli syvä ja leveä. Tunnin etsittyään Louper löysi kaksi pientä rikkinäistä kanoottia, jotka hän korjasi parhaansa mukaan ja satoi kiinni toisiinsa. Matkamiehet lähtivät yrittämään sillä. Mutta ei oltu vielä keskellä virtaa, kun kanootit täyttyivät vedellä. Witcombe heittäytyi uimaan ja kääntyi vasenta rantaa kohti. Jakob Louper, joka ei osannut uida, piti kiinni kanootista. Se pelasti hänet, joskaan ei ilman seikkailuja. Virta vei hänet tyrskyjä kohti. Ensimmäinen aalto painoi hänet merenpohjaan, toinen nosti jälleen pinnalle. Kolmas paiskasi kallioita vasten. Sitten seurasi kolkko yö. Sade kohisi herkeämättä. Joka puolelta kolhiintuneena ja meriveden pöhöttämänä hän oli tällä tavoin riepoiteltavana monta tuntia. Vihdoin kanootti paiskautui maalle, ja haaksirikkoinen makasi tajuttomana rannalla. Päivän koitteessa hän rämpi erään lähteen luo ja huomasi, että virta oli kuljettanut hänet puolentoista kilometrin päähän siltä kohtaa, missä he yrittivät ylitse. Hän nousi, laahusti pitkin rantaa ja löysi pian onnettoman Witcomben, jonka ruumis ja pää olivat vajonneet liejuun. Witcombe oli kuollut. Louper kaivoi käsillään kuopan hiekkaan ja hautasi kumppaninsa ruumiin. Kaksi päivää jälkeenpäin hän tapasi nälkään nääntymäisillään vieraanvaraisia maoreja — sellaisiakin on muutamia — ja saapui 4. päivänä toukokuuta Brunner-järvelle, Charlton Howittin luo, joka kuusi viikkoa myöhemmin itse hukkuu samalla tapaa kuin onneton Witcombe.

— Näyttää siltä kuin nuo onnettomuudet olisivat yhteydessä keskenään, John Mangles sanoi, — ikään kuin retkeilijöitä olisi yhdistänyt kohtalon side, jonka katketessa toisenkin täytyi kuolla.

— Te olette oikeassa, ystäväni John, Paganel vastasi, — ja minä olen usein tehnyt saman huomion. Mikä sai Howittin kuolemaan melkein samanlaisissa oloissa? Sitä en osaa sanoa. Hallituksen töistä määräävä mies, herra Wyde, oli antanut Charlton Howittin tehtäväksi viitoittaa hevosilla kuljettavan tien Hurunuin tasangolta Taramakaun suulle. Howitt lähti 1. päivänä tammikuuta 1863, mukanaan viisi miestä. Hän suoritti tehtävänsä taitavasti, ja runsaasti kuudenkymmenen kilometrin pituinen tie viitoitettiin eräälle Taramakaun kohdalle asti, josta ei enää päästy pitemmälle. Howitt palasi silloin Christchurchiin ja pyysi pian alkavasta talvesta huolimatta saada jatkaa työtään. Herra Wyde suostui siihen. Howitt lähti viemään majapaikkaansa muonaa, viettääkseen siellä pahimman vuodenajan. Tällöin juuri hän tapasi Jakob Louperin. Kahden miehensä, Robert Littlen ja Henri Mullisin, seurassa

Howitt lähti 27. päivänä kesäkuuta leiripaikastaan. He pyrkivät Brunner-järven yli. Sen koommin heitä ei ole nähty. Heidän pieni ja matala veneensä löydettiin rannalle ajautuneena. Heitä etsittiin yhdeksän viikkoa turhaan, ja selvää on, että nämä onnettomat, jotka eivät osanneet uida, olivat hukkuneet järven aaltoihin.

— Mutta mikseivät he voisi olla elossa ja terveinä jonkin seelantilaisen heimon luona? lady Helena kysyi.

— Ei, rouva, Paganel vastasi, — sillä vielä elokuussa 1864, vuosi katoamisensa jälkeen, he eivät olleet palanneet ... ja jos Uudessa Seelannissa on vuoden kadoksissa, hän lisäsi hiljaisella äänellä, — se merkitsee, että on auttamattomasti hukassa!

NELJÄKYMMENTÄKAHDEKSAN KILOMETRIÄ POHJOISEEN.

Kello kuusi aamulla 7. päivänä helmikuuta Glenarvan antoi lähtömerkin. Sade oli yön kuluessa tauonnut. Pienten harmaiden pilvien peittämä taivas peitti auringon viiden kilometrin päässä maanpinnan yläpuolella. Siitä lauhtuneen lämmön varassa saattoi uhmata päivämatkan rasituksia.

Paganel oli mitannut kartalla, että Cahuan vuoren ja Aucklandin väliä oli satakaksikymmentäkahdeksan kilometriä; se oli kahdeksan päivän matka, kuusitoista kilometriä vuorokaudessa. Mutta sen sijaan, että olisi kuljettu pitkin mutkaista rantaa, hän katsoi paremmaksi pyrkiä Waikaton ja Waipan yhtymäkohtaan, Ngarnavahian kylään, neljänkymmenen kahdeksän kilometrin päähän. Sen kautta jatkuu tie tai paremmin sanoen polku, jota voi kulkea rattailta ja joka halkaisee suuren osan saarta Napierista Hawkes-lahden rannalla Aucklandiin. Sieltä olisi helppo päästä Druryyn ja levähtää siellä mainiossa majatalossa, jota luonnontutkija Hochstetter erityisesti suosittelee.

Retkeilijät, kukin kantaen muonaosuuttaan, lähtivät kiertämään Aotea-lahden rantaa. Varovaisuudesta he eivät eronneet toisistaan kauas ja pyssyt ladattuina pitivät vaistomaisesti silmällä idän aaltoilevaa tasankoa. Mainio kartta kädessään Paganel totesi ihastuneena kuin taiteilija, että sen pienimmätkin yksityiskohdat olivat täsmällisiä.

Osan päivää polki pieni joukkue hiekkaa, jossa oli kaksikuoristen simpukoiden jäänteitä ja läkkikalojen ruotoja, seassa suuri määrä raudan peroksidia ja oksidulia. Maanpintaan laskettu magneetti olisi heti peittynyt kimaltelevilla kiteillä.

Rannalla, jota nousuvesi huuhtoi, leikki muutamia merieläimiä pakoon pyrkimättä. Hylkeiden pyöreät päät, leveät ja kuperat otsat ja ilmeikkäät silmät tekivät lempeän, jopa miellyttävän vaikutuksen. Saattoi ymmärtää, että satu tapansa mukaan runoillen on tehnyt näistä aaltojen omituisista asukkaista ihastuttavia seireenejä, vaikka niiden röhkeminen ei juuri ole sulosointuista. Näillä eläimillä, joita Uuden Seelannin rannoilla on runsaasti, tehdään vilkasta kauppaa. Niitä pyydystetään sekä rasvansa että nahkansa vuoksi.

Niiden joukossa huomattiin kolme tai neljä harmaansinistä, seitsemän, jopa yhdeksän metrin pituista merinorsua. Nämä valtavan isot merieläimet loikoivat laiskasti paksuilla merileväpatjoilla, nostelivat kankeata kärsäänsä ja liikuttelivat virnistellen karheita harjaksia pitkissä, kuin korkkiruuveiksi kiertyneissä viiksissään, jotka muistuttivat keikarin partaa. Robert katseli huvikseen tätä mielenkiintoista eläinmaailmaa ja huudahti hämmästyneenä:

— Kas, hylkeet syövät kiviä!

Ja todellakin monet näistä eläimistä ahmivat rannan kiviä oikein halukkaasti.

— Niin totisesti tekevät! Paganel vahvisti. — Syövät kuin syövätkin rannan somerikkoja!

— Omituisia ravintoa, Robert sanoi, — ja vaikeasti sulavaa.

— Ne eivät syö niitä ravinnokseen, poikani, vaan lastikseen. Ne lisäävät sillä tavoin ominaispainoaan päästäkseen helpommin merenpohjaan. Palattuaan taas maihin ne purkavat kivet jälleen ulos ujostelematta. Sinä saat nähdä niiden sukeltavan aaltojen alle.

Pian todellakin puoli tusinaa hylkeitä, jotka olivat riittävässä painolastissa, laahusti raskaasti pois rannalta ja katosi veteen. Mutta Glenarvan ei voinut kuluttaa kallista aikaa niiden paluun odottamiseen,

jotta olisi nähty lastin purkaustoimitus, vaan keskeytynyttä matkaa jatkettiin Paganelin suureksi suruksi.

Kello kymmenen levähdettiin aamiaisen syömistä varten suurten basalttikallioiden juurella, jotka olivat järjestyneet meren rannalle kuin kelttiläisten soturien hautapatsaat. Eräästä osterisärkästä saatiin suuri määrä näitä ruokasimpukoita. Ne olivat tosin pieniä eivätkä juuri hyvänmakuisia.

Mutta Olbinett käristi niitä Paganelin neuvon mukaan hehkuvilla hiilillä, ja näin valmistettuna katosi tusina tusinan perään koko aterian aikana.

Aamiaislevon jälkeen jatkettiin retkeä lahden rantaa pitkin. Sen hammaslaitaisilla kallioilla ja varsinkin näiden laella asui kokonainen lauma merilintuja, laivalintuja, kalalokkeja ja suuria albatrosseja, jotka istuivat liikkumattomina terävien kallionkielekkeiden ylimmillä huipuilla. Kello neljä iltapäivällä oli kuusitoista kilometriä kuljettu vaivattomasti ja väsymystä tuntematta, ja naiset pyysivät jatkamaan matkaa iltaan saakka. Suuntaa oli nyt muutettava ja pohjoisessa näkyvien vuorten juuritse kierrettyä edettävä Waipa-laaksoon.

Niin kauas kuin silmä kantoi, näkyi vain suuria ruoholakeuksia, jotka häipyivät etäisyyteen ja näyttivät lupaavan helppoa reittiä, mutta kun retkeilijät tulivat näiden vehreiden kenttien rajalle, tämä näköhäiriö häipyi. Laidun muuttui viidakoksi, jossa kasvoi valkokukkaisia pensaita; niiden välissä oli tiheässä korkeita sananjalkoja, joille Uuden Seelannin maaperä on erikoisen suotuisa. Täytyi suurella vaivalla raivata tietä näiden puumaisten varsien lomitse. Kuitenkin kello kahdeksan illalla kierrettiin Hakarihoata-selänteiden ensimmäiset kukkulat ja järjestettiin viipymättä leiripaikka.

Kahdenkymmenen kahdeksan kilometrin vaelluksen jälkeen olikin lupa ajatella lepoa. Ei ollut tosin enää vankureita eikä telttaa, ja kukin sai asettua nukkumaan suurenmoisten petäjien juurelle. Peitteitä ei puuttunut, ja niitä käytettiin patjoina.

Glenarvan ryhtyi yöksi tarkkoihin varotoimiin. Sekä miesten että hänen itsensä piti parittain valvoa ase kädessä päivän nousuun saakka. Tulta ei sytytetty. Nämä hehkuvat suojamuurit ovat hyödyllisiä petoeläimiä vastaan, mutta Uudessa Seelannissa ei ole tiikereitä, leijonia, karhuja tai muita petoeläimiä; uusseelantilainen itse sen sijaan korvaa ne kaikki yltäkylläisesti, ja tuli olisi vain houkutellettu paikalle näitä kaksijalkaisia jaguaareja.

Lyhyesti sanoen, yö kului hyvin, lukuunottamatta muutamia hiekkakärpäsiä, maorinkielellä "ngamuja", joiden purema on perin kiusallinen, ja eräitä röyhkeitä rottia, jotka yhtä mittaa nakersivat eväspusseja.

Seuraavana eli 8. päivänä helmikuuta Paganel heräsi luottavaisempana ja melkein tyytyväisenä tähän maahan. Maoreja, joita hän erikoisesti pelkäsi, ei ollut näyttäytynyt, eivätkä nämä villit ihmissyöjät uhanneet häntä edes unissa, mistä hän lausui suuren mielihyvänsä Glenarvanille.

— Minä luulen todellakin, hän sanoi lordille, — että tämä pieni kävelyretki päättyy ilman ikävyyksiä. Tänä iltana ehdimme Waipan ja Waikaton haaraan, ja kun olemme päässeet sieltä, ei juuri tarvitse pelätä tapaavansa alkuasukkaita matkalla Aucklandiin.

— Kuinka pitkälti tästä on matkaa Waipan ja Waikaton yhtymäkohtaan?
Glenarvan kysyi.

— Kaksikymmentäneljä kilometriä, jokseenkin sama matka, jonka eilen marssimme.

— Mutta kulkumme hidastuu tuntuvasti, jos nuo loppumattomat pensaikot yhä tukkivat tietä.

— Ei, Paganel vastasi, — me kuljemme pitkin Waipan rantaa, ja niin pian kuin pääsemme sinne, ei ole esteitä enää, vaan päinvastoin tie on helppo.

— Lähtekäämme siis, sanoi Glenarvan, joka näki naisten olevan lähtövalmiina.

Tämän päivän matkan ensimmäisinä tunteina tiheät pensaikat hidastuttivat edelleen kulkua. Vaunuin ja hevosin ei täällä olisi päässyt mihinkään eikä siis australialaisia ajoneuvoja lainkaan kaivattu. Siihen saakka, kunnes maanteitä on raivattu näiden kasvimetsiköiden läpi, voi Uudessa Seelannissa liikkua ainoastaan jalkamies. Saniaiset, joita täällä on lukemattomia lajeja, auttavat yhtä itsepintaisesti kuin maorit kotimaan puolustamista.

Pikku joukolla oli siis lukemattomia vaikeuksia päästä niiden tasankojen poikki, joilta Hakarihoatan kukkulat kohoavat. Mutta ennen puoltapäivää he saapuivat Waipan rannalle ja marssivat sitten esteettömästi pohjoiseen pitkin jokivartta.

Se oli ihana laakso, jonka poikki virtasi pieniä, pensaiden välissä hilpeästi solisevia puhdas- ja

makeavetisiä puroja. Kasvitieteilijä Hookerin mukaan on Uudessa Seelannissa tähän saakka tavattu kaksituhatta kasvilajia, joista viisisataa on sille ominaista. Kukat ovat siellä harvinaisia ja yksivuotisia kasveja ei ole juuri ollenkaan, mutta sen sijaan on sananjalkoja, heinäkasveja ja sarjakukkaisia sitä runsaammin.

Muutamia pitkiä puita kohosi siellä täällä tummanvihreän alikasvillisuuden yllä, "metrosideroja" helakanpunaisine kukkineen, valtavia honkia, thuija-kasveja pystyyn puristuneine oksineen ja eräänlaatuista syypressejä, "rimuja", yhtä synkkiä kuin niiden eurooppalaiset sukulaiset; kaikkien näiden puiden rungot olivat moninaisten saniaisten ympäröimiä.

Isojen puiden oksilla ja pensaiden latvoissa hyppeli ja räkätti papukaijoja, niiden joukossa vihreä, punakaulainen "kakariki" ja "taupo", jolla on kaunis musta poskiparta, sekä eräs sorsan kokoinen laji, jolla on ruskeanpunaiset höyhenet ja räikeänkirkkaat siivenalustat ja jolle eläintieteilijät ovat antaneet nimen "Etelän Nestor".

Majuri ja Robert kumppaneistaan eroamatta pystyivät ampumaan muutamia heinäkurppia ja peltopyitä, jotka oleilivat hirsimetsän suojassa. Ajan voittamiseksi Olbinett otti kyniäkseen ne matkan varrella.

Paganel puolestaan ajatteli vähemmän riistan ravintoarvoa ja olisi mieluummin halunnut saada jonkin Uudelle Seelannille ominaisen linnun. Luonnontieteilijän harrastus tukahdutti matkamiehen nälän. Ellei hänen muistinsa pettänyt, täällä piti olla erikoinen lintu, maorien "tui", jota sanotaan milloin "pilkkakirveeksi" alituisen, ivallisen naurunsa vuoksi, milloin "pastoriksi", sen leuan alla kun on valkoiset liperit kuin papilla.

— Tämä tui, Paganel sanoi majurille, — lihoo talvella niin, että se on siitä sairaana. Se ei jaksa enää lentää. Silloin se puhkoo nokallaan rintaansa päästäkseen liikarvasvoistaan ja keventyäkseen. Eikö se ole omituista, Nabbs?

— Siinä määrin omituista, majuri vastasi, — etten usko siitä sanaakaan.

Mutta Paganel ei suureksi surukseen saanut käsiinsä ainoatakaan tällaista lintua näyttääkseen epäuskoiselle majurille veriset merkit sen rinnassa.

Sitäkin parempi onni hänellä oli, mitä tulee erääseen toiseen lintuun, joka ihmisen, kissan ja koiran vainoamana on paennut asumattomille seuduille ja on häviämässä Seelannin eläinkunnasta. Robert, joka nuuski kaikkialla kuin kärppä, löysi eräässä punotuista juurista tehdyssä pesässä kaksi siivetöntä ja pyrstötöntä kanaa, joilla oli neljä varvasta jaloissa, pitkä suokurpannokka ja valkoinen höyhenpeite yli koko ruumiin. Outoja eläimiä, jotka näyttivät viittaavan välivaiheeseen munivista imettäväisiin.

Se oli seelantilaisten "kiwi", luonnontieteilijäin "apterix australis", joka syö toukkia, hyönteisiä, matoja tai siemeniä. Tämä lintu on nimennyt uusseelantilainen. Sitä on ollut vaikea saada Euroopan eläintarhoihin. Sen puolivalmiit muodot, hassunkuriset liikkeet ovat aina herättäneet tutkimusmatkailijoiden huomiota, ja *Astrolabe*- ja *Zelé*-laivoilla tehdyllä suurella Tyynen-meren tutkimusretkellä Dumont d'Urville sai tiedeakatemialta erikoistehäväksi tuoda edes yhden tällaisen linnun mukanaan. Mutta huolimatta alkuasukkaille luvatuista palkinnoista hän ei saanut hankituksi ainoakaan elävää kiwiä.

Ihastuneena tällaisesta onnenpotkusta satoi Paganel molemmat kanansa yhteen ja kantoi niitä uskollisesti aikoen antaa ne kunnialahjaksi Jardin des Plantes-laitokselle Pariisissa. "*Lahjoittanut herra Jacques Paganel*": hyväuskoinen maantieteilijä luki jo tämän houkuttelevan kirjoituksen koko laitoksen kauneimman häkin yläpuolella.

Joukko eteni yhtä vaivattomasti Waipan jokivartta pitkin. Seutu oli autio; ei ollut ainoatakaan polkua osoittamassa ihmisen liikkuvan näillä mailla. Joki virtasi milloin korkeiden pensaiden, milloin loivien hiekkarantojen välillä. Silloin ulottui horisontti matalaan vuoriselänteeseen asti, joka idässä rajoitti laaksoa. Omituisen muotoisena, eksyttävässä auteressa häämöttävine piirteineen nämä vuoret muistuttivat esihistoriallisen ajan jättiläiseläimiä. Olisi luullut näkevänsä suuria, äkkiä kivettyneitä valaslajeja. Yhteensulloutuneet rykelmät kertoivat ilmeisesti vulkaanisesta alkuperästä. Uusi Seelanti on näet myöhäisempää tuliperäistä syntyä. Se kohoaa yhä veden yläpuolelle. Muutamat kohdat ovat kahdessakymmenessä vuodessa kohonneet kokonaista pari metriä. Tuli liikkuu yhä sen sisällä, tärisyttää ja puistattaa sitä ja puhkeaa esiin monissa paikoissa kuumien suihkulähteiden ja tulivuorten aukkojen kautta.

Kello neljä iltapäivällä oli helposti kuljettu neljatoista kilometriä. Kartan mukaan, jota Paganel yhtä mittaa tarkasti, ei ollut enää kahdeksaa kilometriä Waipan ja Waikaton yhtymäkohtaan. Sieltä meni tie Aucklandiin. Siellä oltaisiin yötä. Mitä sitten niihin kahdeksaankymmeneen kilometriin tuli, jotka vielä erottivat heitä pääkaupungista, niin riittäisi kaksi tai kolme päivää niiden suorittamiseen ja korkeintaan

kahdeksan tuntia, jos Glenarvan tapaisi postivaunut, jotka kahdesti viikossa kulkevat Aucklandin ja Hawkes Bayn välillä.

— Siis meidän täytyy vielä ensi yönä nukkua taivasalla, Glenarvan lausui.

— Niin täytyy, Paganel vastasi, — mutta toivoakseni viimeistä kertaa.

— Sitä parempi, sillä tämä on sentään kova koettelemus lady Helenalle ja Mary Grantille.

— Jotka kuitenkin kestävät sen nurkumatta, John Mangles lisäsi. — Mutta ellen erehdy, herra Paganel, niin te puhuitte jostakin kylästä näiden jokien risteyksessä.

— Niin tein, maantieteilijä vastasi. — ja se on merkitty tähän Johnstonin karttaan. Se on Ngarnavahia, noin kolme kilometriä yhtymäkohdan alapuolella.

— No, emmekö voi olla yötä siellä? Lady Helena ja neiti Grant kävelisivät kyllä neljättä kilometriä päästäkseen hiukankin siedettävään hotelliin.

— Hotelliin! Paganel huudahti. — Hotelliin maorikylässä! Ei siellä ole edes ravintolaa tai majataloa! Kylässä on vain rykelmä alkuasukashökkeleitä, ja minun mielestäni on paras karttaa sitä eikä suinkaan etsiä sieltä suojapaikkaa.

— Te pelkääte kaikkea, Paganel, Glenarvan sanoi.

— Rakas lordi, maoreja on parempi epäillä kuin uskoa. Minä en tiedä, millaiset välit heillä on englantilaisiin, onko kapina kukistettu vai ei vai joudummeko keskelle sotaa. Ja ilman väärää häveliäisyyttä puhuen meidän kaltaisemme väki on aina hyvä saalis, en minä ainakaan vapaaehtoisesti halua koetella seelantilaisten vieraanvaraisuutta. Minusta on siis viisasta karttaa Ngarnavahian kylää, kiertää se ja välttää kohtaamasta alkuasukkaita. Niin pian kuin ollaan Druryssa, on tilanne aivan toinen, ja siellä voivat uljaat naisemme kyllikseen levätä matkan vaivoista.

Maantieteilijän mielipide pääsi voitolle. Lady Helena piti parempana yön viettämistä taivasalla kuin kumppaniensa saattamista vaaraan. Sen enempiä Mary Grant kuin hänkään ei pyytänyt pysähtymään, ja niin jatkettiin matkaa pitkin joen rantaa.

Kahta tuntia myöhemmin alkoivat ensimmäiset illan varjot laskeutua vuorilta. Ennen katoamistaan läntisen horisontin taakse käytti aurinko pilvien avointa pälvä lähettääkseen vielä muutamia myöhäisiä säteitä. Päivän viimeinen heijastus purppuroi idän kaukaisia kukkuloita. Se oli kuin nopea tervehdys retkeilijöille.

Glenarvan kumppaneineen joudutti askeleitaan. He tiesivät, kuinka lyhyt hämärä on tällä leveysasteella ja kuinka äkkiä yö yllättää. Oli päästävä jokien yhtymäkohtaan ennen pimeän tuloa. Mutta maasta nousi sakeaa sumua, joka teki tien näkemisen kovin vaikeaksi.

Onneksi kuulo korvasi näön, jonka sumu teki hyödyttömäksi. Pian ilmaisi veden kovempi kohina molempien jokien yhtymisen samaan uomaan. Kello kahdeksan saavuttiin sille kohtaa, missä Waipa laskee Waikatoon aaltojen yhtyessä kohisten.

— Tuolla on Waikato, Paganel huudahti, — ja tie Aucklandiin kulkee pitkin sen oikeaa rantaa.

— Me näemme sen huomenna, majuri lausui. — Yöpykäämme tähän. Minusta tuntuu kuin nuo tummemmat varjot osoittaisivat metsikköä, joka on vartavasten asetettu tähän antamaan meille suojaa. Syökäämme ja nukkukaamme.

— Syökäämme, Paganel sanoi, — mutta vain laivakorppuja ja kuivaa lihaa, sytyttämättä tulta. Olemme tulleet tänne salavihkaa, koettakaamme päästä lähtemään samalla tavalla. Onneksi tekee sumu meidät näkymättömiksi.

KANSALLISJOKI.

Siirryttiin metsikköön ja toteltiin maantieteilijän määräyksiä. Syötiin kylmä illallinen hiljaisuudessa, ja pian olivat kahdenkymmenenneljän kilometrin matkasta väsyneet vaeltajat syvän unen helmassa.

Seuraavan päivän sarastaessa joen pintaa peitti sakea sumu. Osa ilmaa kylästäneistä vesihöyryistä

oli jäähtyessään saennut ja peitti vedenpinnan paksuun pilveen. Mutta auringonsäteet puhkaisivat pian näiden rakkomaisen rakenteen, ja sulatti sen lämmöllään. Sumupeitteiset rannat paljastuivat ja Waikato esiintyi koko aamukauneudessaan.

Pitkä, kapea, pensaita kasvava niemeke päättyi terävään kärkeen jokien yhtymäkohdassa. Vuolaampi Waipa virtasi noin puoli kilometriä omine aaltoineen Waikaton veden läpi siihen yhtymättä, mutta tämä valtava ja tyyni virta voitti pian kuohuvan lisäjoen ja vei sen rauhallisesti mennessään Tyyneenmereen saakka.

Sumun haihtuessa näkyi Waikatoa ylöspäin kulkeva vene.

Se oli parikymmentä metriä pitkä, puolitoista leveä ja metrin syvä kanootti, jonka keula oli korkea kuin venetsialaisessa gondolissa. Tämä alus oli yhtenä kappaleena koverrettu kahikatea-kuusen rungosta. Pohjaa peitti kerros kuivia saniaisia. Kahdeksat aivot kuljettivat sitä eteenpäin, ja perässä istui mies melalla sitä ohjaamassa.

Peränpitäjä oli kookas, noin neljäkymmenenviiden ikäinen alkuasukas, leveärintainen, jänteväjäseninen, voimakasraajainen. Hänen kaareva, syvien vakojen uurtama otsansa, hänen tuima katseensa ja synkät kasvonsa tekivät hänestä pelottavan näköisen.

Hän oli korkea-arvoinen maoripäällikkö, kuten saattoi nähdä hienosta ja tiheästä tatuoinnista, joka seebrajuovaisena peitti hänen ruumistaan ja kasvojaan. Hänen kotkannenänsä juurelta lähti kaksi mustaa kierukkaa, jotka hänen kellervät silmänsä kaartuen yhtyivät otsassa ja häipyivät tuuheaan tukkaan. Leuka ja valkohampainen suu olivat säännöllisten kuvioden peitossa, joiden sirot piirteet ulottuivat hänen leveälle rinnalleen asti.

Tatuointi, uusseelantilaisten "moko", on korkean arvon merkki. Ainoastaan se, joka on käyttäytynyt uljaasti useissa taisteluissa, on arvollinen käyttämään näitä kunniakoristeita. Orjat ja alhaisoon kuuluvat eivät voi saada niitä. Kuuluisat päälliköt tunnetaan näiden usein eläinten kuvia esittävien piirrosten hienoudesta, tarkkuudesta ja laadusta. Muutamat alistuvat viiteenkin kertaan perin tuskalliseen tatuointiin. Mitä kunniakkaampi mies Uudessa Seelannissa on, sitä enemmän tatuointeja.

Dumont d'Urville on kertonut tästä tavasta omituisia yksityisseikkoja. Hän on sattuvasti huomauttanut, että moko vastaa vaakunakilpiä, joista muutamat suvut Euroopassa ovat niin turhamielisiä. Mutta hän huomauttaa myös yhdestä erosta näiden kunniamerkkien välillä, siitä, että eurooppalaisten vaakunat useinkin osoittavat ainoastaan sen mieskohtaista ansiota, joka ne on ensimmäisenä saanut, todistamatta mitään hänen jälkeläistensä kunnosta, kun taas uusseelantilaisten mieskohtaiset vaakunat todistavat pätevästi, että saadakseen oikeuden niitä käyttää heidän on täytynyt osoittaa tavatonta omakohtaista uljuutta.

Riippumatta tatuoinnin myöntämästä arvonnasta, on siitä muutenkin kieltämättä hyötyä. Se vahvistaa ihokudosta, tekee ihon kestäväksi säänvaihtelua ja moskiittojen ainaisia pistoja vastaan.

Venettä johtavan päällikön korkeasta arvosta ei voinut olla vähintäkään epäilystä. Albatrossin terävä luu, jota maorien tatuoiijat käyttivät, oli tihein ja syvin piirroin uurtanut viisi kertaa hänen kasvojansa. Hän oli siis tatuoimisen viidennellä asteella, ja se näkyi hänen ylvästä olemuksestaan.

Hänen väljään, koirannahoilla reunustettuun, phormium-lajista punottuun kaislamattoon verhottu vartalonsa oli vyötetty kangaskappaleella, joka oli äskeisistä taisteluista verinen. Hänen korviensa venytetyistä lehdistä riippuivat vihreästä nefriitistä tehdyt renkaat, ja kaulan ympärillä kalisi ketjuna "punamuuta", eräänlaisia pyhiä kiviä, joilla on seelantilaisille tiettyä taikauskoista merkitystä. Hänen vierellään lojui englantilaista tekoa oleva pyssy ja "patu-patu", jonkinlainen smaragdinvärinen, vajaan puolen metrin pituinen kaksiteräinen kirves.

Lisäksi kanootissa istui täysin liikkumatta yhdeksän hirveän näköistä, samanlaiseen vaippaan puettua aseistettua, mutta alempiarvoista sotilasta, joita osaksi vielä rasittivat äskettäin saadut haavat. Kolme kesyttömiltä näyttävää koiraa loikoi heidän jaloissaan. Keulan puolelle sijoitetut kahdeksan soutajaa näyttivät olevan päällikön palvelijoita tai orjia; he soutivat voimakkaasti, ja vene kulki hyvää vauhtia ylös Waikaton virtaa, joka ei ollutkaan kovin vuolas.

Keskellä tätä pitkää venettä oli vierekkäin sullottu kymmenen eurooppalaista vankia, jalat sidottuina, mutta kädet vapaina.

He olivat Glenarvan ja lady Helena, Mary Grant, Robert, Paganel, majuri, John Mangles, muonamestari ja molemmat matruusit.

Eilen illalla he olivat sakean sumun peittäminä leiriytyneet keskelle suurta alkuasukasosastoa. Sydänyöllä heidät yllätettiin kesken unien, vangittiin ja vietiin veneeseen. Tähän mennessä heitä ei ollut

pahoinpidelty, mutta heidän olisi ollut turha yrittää mitään vastarintaa. Heidän aseensa ja ampumatarvikkeensa olivat villien käsissä, ja heidän omat luotinsa olisivat nopeasti kaataneet heidät maahan.

Muutamista englantilaisista sanoista, joita alkuasukkaat käyttivät, he saivat pian selville, että kärsittyään suurta mieshukkaa, englantilaisen sotaväen torjumina ja voittamina nämä olivat matkalla ylempään Waikaton alueelle. Sitkeän vastarinnan jälkeen ja vasta kun 42. rykmentin sotilaat olivat kaataneet hänen parhaat soturinsa, maoripäällikkö palasi uudelleen kokoamaan jokiheimoja ja liittymään peräänantamattomaan William Thompsoniin, joka yhä vielä taisteli anastajia vastaan. Päällikön nimi oli "Kai-Kumu", onnettomuutta ennustava nimi, sillä se merkitsee "hän joka syö vihollisensa". Hän oli urhoollinen ja rohkea, mutta hänen julmuutensa oli yhtä suuri kuin hänen urhoollisuutensa; häneltä ei ollut odotettavissa sääliä. Hänen nimensä oli englantilaisten sotilaiden keskuudessa hyvin tunnettu, ja hänen päästään oli Uuden Seelannin kuvernööri julistanut palkinnon.

Tämä kauhea isku oli kohdannut lordi Glenarvania juuri kun hän oli saavuttamaisillaan niin kauan toivotun Aucklandin palatakseen sieltä Eurooppaan. Kun katsoi hänen kylmiä ja tyyniä kasvojaan, ei olisi voinut arvata hänen tuskiensa suuruutta. Vaarallisissa tilanteissa Glenarvan osoitti olevansa onnettomuuden yläpuolella. Hän tiesi, että hänen täytyi pysyä voimakkaana, olla esikuvana vaimolleen ja seuralaisilleen, hänen, puolison ja päällikön, valmiina ensi sijassa kuolemaan yhteiseksi hyväksi, jos olot niin vaativat. Syvästi uskonnollisena hän ei halunnut epäillä sitä, että Jumala vanhurskautensa mukaan ohjaisi hänen ylevää yritystään, eikä hän keskellä yhä yltyneitä vaaroja hetkeäkään katunut jaloa vaikutinta, joka oli hänet tuonut tähän alkukantaiseen maahan.

Hänen seuralaisensa olivat hänen arvoisiaan; heidän ajatuksena olivat yhtä jaloja kuin hänen, ja kun katsoi heidän tyyniä ja ylväitä piirteitään, ei olisi voinut uskoa, että heitä kuljetettiin suoraan surman suuhun. Sopimuksen mukaan ja Glenarvanin neuvosta he olivat muuten päättäneet pysytellä täysin välinpitämättömän näköisinä; se oli ainoa keino, joka saattoi vaikuttaa näihin villeihin. Villeillä yleensä ja varsinkin maoreilla on oma arvokkuutensa, josta he eivät koskaan luovu; he kunnioittavat sitä, joka kylmäverisesti ja rohkeasti ansaitsee kunnioitusta, ja Glenarvan tiesi tällä käytöksellä estävänsä itsensä ja seuralaistensa turhan pahoinpitelyn.

Alkuasukkaat, jotka olivat vaiteliaita kuten kaikki villit, eivät leiriltä lähdettyä olleet puhuneet keskenään paljon, mutta muutamista sanoista Glenarvan huomasi heidän osaavan englantia. Hän päätti siis kysyä päälliköltä, mikä heitä odotti. Kai-Kumun puoleen kääntyen hän sanoi äänellä, jossa ei tuntunut vähääkään pelkoa:

— Minne sinä viet meitä, päällikkö?

Kai-Kumu katsoi häntä kylmästi vastaamatta.

— Mitä aiot tehdä meille? Glenarvan toisti.

Kai-Kumun silmissä välähti äkillinen leimahdus, ja nyt vastasi hän vakaalla äänellä:

— Vaihtaa sinut, jos maanmiehesi tahtovat; tappaa sinut, jos eivät huoli.

Glenarvan ei kysynyt enempää; mutta toivo syttyi hänen sydämeensä. Varmaankin maoripäälliköitä oli joutunut englantilaisten käsiin, ja Kai-Kumu tahtoi vaihtamalla lunastaa heidät vapaiksi; oli siis olemassa pelastumisen mahdollisuus, eikä tilanne ollut ihan toivoton.

Tällä välin vene kulki nopeasti ylös virtaa. Paganel, jota luontainen vilkkaus helposti ajoi yhdestä äärimmäisyydestä toiseen, oli saanut takaisin täyden luottavaisuutensa. Hän väitti, että maorit säästivät heiltä vaivan mennä englantilaisten vartiostojen luo ja että tämä oli suuri voitto. Täydellisesti mukautuen kohtaloonsa hän seurasi kartalta Waikaton kulkua maakunnan tasankojen ja laaksojen läpi. Lady Helena ja Mary Grant peittivät pelkonsa ja keskustelivat Glenarvanin kanssa hiljaisella äänellä, eikä taitavinkaan tarkkailija olisi heidän kasvoistaan voinut nähdä heidän sydämensä tuskaa.

Waikato on Uuden Seelannin kansallisjoki. Maorit katselevat sitä ylpeästi ja kateellisesti, kuten saksalaiset Reiniään ja slaavilaiset Tonavaansa.

Yli kolmensadan kilometrin pituisena se kastelee pohjoisen saaren kauneimpia seutuja Wellingtonin maakunnasta Aucklandin maakuntaan saakka. Se on antanut nimensä kaikille niille jokivarren heimoille, jotka toistaiseksi kukistamattomina olivat yhtenä miehenä nousseet englantilaisia vastaan.

Tällä virralla lienee tuskin vielä mikään vieras alus liikkunut; sen pintaa viiltävät ainoastaan alkuasukaskanoottien keulat. Hädin tuskin on joku uskalias löytöretkeilijä uskaltanut meloa näiden pyhitettyjen rantojen välistä uomaan, ja pääsy Ylä-Waikatoon näyttää olevan epäpyhiltä eurooppalaisilta

kielletty.

Paganel tunsu maorien kunnioituksen tätä Seelannin valtasuonta kohtaan. Hän tiesi, että englantilaiset ja saksalaiset luonnontutkijat eivät juuri olleet päässeet sen Waipan haaran yhtymäkohtaa pitemmälle. Minne Kai-Kumu aikoi viedä vankinsa? Hänen olisi ollut vaikea saada siitä selvää, ellei päällikön ja hänen soturiensa välillä usein vaihdettu sana "Taupo" olisi herättänyt hänen huomiotaan.

Hän tutki karttaansa ja näki, että Taupo oli saaren vuorisimmassa osassa, Aucklandin maakunnan eteläpäässä sijaitsevan maantieteen aikakirjoissa kuuluisan järven nimi. Virrattuaan tämän järven poikki jatkuu Waikaton juoksua vielä noin satayhdeksänkymmentä kilometriä.

Puhutellen John Manglesia ranskaksi, jotta villit eivät olisi ymmärtäneet, Paganel pyysi häntä arvioimaan veneen vauhdin. John arvioi sen lähes viideksi kilometriksi tunnissa.

— Jos pysähdymme yöksi, maantieteilijä sanoi, — matkamme kestää siis lähes neljä vuorokautta.

— Mutta missä ovat englantilaiset vartiostot? Glenarvan kysyi.

— Sitä on vaikea tietää, Paganel vastasi, — mutta sota on kaiketi ulottunut Taranakin maakuntaan saakka, ja kenties on sotaväki keskitetty järven rannalle vuorten taakse, missä kapinan pesäpaikka on.

— Jumala suokoon! lady Helena sanoi.

Glenarvan loi murheellisen silmäyksen nuoreen vaimoonsa ja Mary Grantiin, jotka olivat näiden julmien alkuasukkaiden vankeina matkalla villiin maahan kauas kaiken ihmisavun ulottuvilta. Mutta kun hän huomasi Kai-Kumun tutkivan katseen ja piti varomattomana antaa tämän aavistaa, että toinen naisista oli hänen vaimonsa, hän peitti tunteensa ja katseli virran rantoja välinpitämättömän näköisenä. Noin kilometrin päässä jokien yhtymäkohdalta oli vene sivuuttanut kuningas Potataun vanhan asumapaikan pysähtymättä. Mitään muuta venettä ei joella nähty. Muutamit, pitkien matkojen päässä toisistaan rannoilla sijaitsevat hökkelit kertoivat raunioillaan viime sodan kauhuista. Joen varrelle raivatut vainiot olivat myös autioita. Vain joku vesilintu elävöitti siellä täällä tätä surullista erämaata. Milloin "taparunga", mustasiipinen, valkovatsainen ja punanokkainen kahlaaja pakeni pitkillä jaloillaan; milloin venettä katselivat mitä rauhallisimmin erilaiset haikaran sukuun kuuluvat linnut, niiden joukossa "matuku", eräänlainen tyhmännäköinen kaulushaikara, ja komea, valkohöyheninen, keltanokkainen ja mustajalkainen "kotuku". Missä loivat rannat olivat matalia, vaani jäälintu, maorien "katare", pieniä ankeriaita, joita Uuden Seelannin virroissa vilisee miljoonittain. Missä pensaat ulottuivat yli äyrään, ylpeät harjalinnut, rantakanat ja liejukanat olivat aamupesulla auringon ensimmäisissä säteissä. Koko tämä siivekäs maailma nautti rauhassa siitä vapaudesta, jonka sille soi sodan karkottamien tai surmaamien ihmisten poissaolo.

Alussa Waikato virtasi varsin leveänä laajojen lakeuksien halki. Mutta kauempana kukkulat ja sitten vuoret kavensivat sen uomaa. Kuusitoista kilometriä ylempänä jokien yhtymäkohdasta oli Paganelin kartan mukaan vasemmalla rannalla Kirikiriroan kylä, joka todella olikin olemassa. Mutta Kai-Kumu ei pysähtynyt. Hän jakoi vangeille näiden omia eväitä, jotka oli otettu mukaan leiriä ryöstettäessä; mitä häneen itseensä, hänen sotilaisiinsa ja orjiinsa tuli, niin he tyytyivät kotoiseen ruokaansa, syötäviin saniaisiin, joille kasvitieteilijät ovat antaneet nimen "pteris esculenta", uunissa paistettuihin juuriin ja "kapanoihin", perunoihin, joita kummallakin saarella viljellään runsaasti. Heidän ateriaansa ei kuulunut mitään liharuokaa, eikä vankien kuivattu liha näyttänyt kiinnostavan heitä.

Kello kolme kohosi oikealla rannalla muutamia vuoria, Pokarua-selänteet, jotka muistuttivat sortunutta linnoitusta. Muutamilla jyrkillä ulkonemilla oli hävitettyjä "paheja", vanhoja varustuksia, maori-insinöörien luoksepääsemättömille paikoille rakentamia. Niitä olisi voinut luulla kotkanpesiksi.

Aurinko painui horisontin taakse, kun vene karahti rannalle, joka oli täynnä tuliperäisistä vuorista alkavan Waikaton mukanaan tuomaa hohkakiveä; siellä oli muutamia puita, jotka näyttivät tarjoavan sopivaa suojaa yöpymiseen. Kai-Kumu käski vankiensa nousta maihin, miesten kädet sidottuina, mutta naiset edelleen vapaina, ja sijoitti heidät keskelle leiriä, jonka ympäri sytytetyt tulet olivat vilpääsemättömänä muurina.

Ennen kuin Kai-Kumu oli ilmoittanut vangeille aikovansa vaihtaa heidät, Glenarvan ja John Mangles olivat neuvotelleet keinoista vapautua. Mitä he eivät voineet yrittää veneessä, he toivoivat uskaltavansa maissa, leirissä, jonkin suotuisan sattuman avulla yöllä.

Mutta Glenarvanin ja Kai-Kumun välisen keskustelun jälkeen näytti olevan parasta luopua siitä; oli viisainta malttaa mielensä. Vaihto tarjosi suuremmat mahdollisuudet pelastua kuin aseellinen hyökkäys tai pako tuntemattomien seutujen halki. Tosin saattoi ilmestyä seikkoja, jotka viivästyttivät tai ehkäisivätkin tällaisen kaupan hieromista, mutta oli kuitenkin parasta odottaa tulosta. Ja mitä

oikeastaan puoli tusinaa aseetonta miestä olisi mahtanut lähes kolmellekymmenelle hyvin aseistetulle villille? Sitä paitsi Glenarvan oletti Kai-Kumun heimon menettäneen jonkin korkean päällikön, jonka se halusi saada takaisin, eikä hän siinä erehtynytäkään.

Seuraavana päivänä jatkoi vene matkaansa jokea ylös uudella vauhdilla. Kello kymmenen se pysähtyi hetkeksi Pohaiwhennan, erään pienen, oikealta puolelta Waikatoon laskevan monipolvisen joen suulle.

Täällä Kai-Kumun veneeseen yhtyi toinen, kymmenmiehinen alus. Soturit lausuvat lyhyesti tulotervehdyksen "aire maira", joka merkitsee "tule terveenä", ja molemmat veneet lähtivät jatkamaan yhtä matkaa. Tulokkaat olivat äskettäin taistelleet englantilaisia joukkoja vastaan, mikä näkyi heidän repaleisista vaatteistaan, verisistä aseistaan ja haavoista, jotka vielä vuotivat verta riepujen alla. He olivat synkkiä ja äänettämiä. Luonnostaan välinpitämättöminä, kuten alkuasukkaat yleensä, he eivät kiinnittäneet mitään huomiota eurooppalaisiin.

Puolipäivän aikaan näkyivät lännessä Maungatotarín huiput ja Waikato-laakso alkoi kaventua. Joki virtasi pian vuolaana kuin koski, mutta soutajien voima, aironvetojen tahtiin laulettu laulun tahdittamana, vei venettä eteenpäin kuohuissa. Koski noustiin, ja Waikato solui jälleen tyynenä, aina parin kilometrin päästä mutkia tehden.

Illalla Kai-Kumu laski vuorijonon juurelle, jonka ensimmäiset seinämät nousivat äkkijyrkinä kapealta töyräältä. Parikymmentä miestä, jotka olivat nousseet maihin, pystyttivät yöleirin; kaksi nuotiota paloi puiden alla. Kai-Kumun arvoinen päällikkö lähestyi lyhyin askelin ja tervehti ystävällisesti "chonguilla", hieromalla nenäänsä Kai-Kumun nenää vasten. Vangit sijoitettiin keskelle leiriä, ja heitä vartioitiin erittäin tarkoin.

Seuraavana aamuna jatkettiin pitkää matkaa Waikatoa ylöspäin. Toisia veneitä saapui pieniä sivujokia pitkin; kuutisenkymmentä sotilasta, ilmeisesti pakolaisia viime kapinasta, oli nyt koolla paluumatkalla kotiseudulleen vuoristoon englantilaisten haavoittamina. Joskus perättäin kulkevista veneistä kuului laulua. Muuan miehistä aloitti salaperäisen "Pihen", isänmaallisen hymnin:

Papa ra ti wati tidi i dunga nei...

joka innostuttaa maoreja vapaussotaan. Laulajan syvä ja sointuva ääni kajahteli kaikuna vuorista, ja joka säikeistön jälkeen toistivat muut kuorossa sotaisan kertosäkeen ja löivät rintoihinsa, jotka kumisivat kuin rumpu. Sitten taas soudettiin vastavirtaan entistä voimakkaammin ja hyvää vauhtia.

Merkillinen ilmiö sattui tämän päivän aikana joella. Epäröimättä, vauhtiaan hiljentämättä, päällikön vakavan käden ohjaamana vene laski kello neljän aikaan ahtaaseen väylään. Vesipyörteet ryöppyivät kohisten lukuisiin kareihin, joihin matka voi helposti katketa. Waikaton ahtaassa uomassa ei ollut hyvää kaatua, sillä rannalle oli mahdoton päästä. Jos astui rannan tulikuumaan liejuun, silloin oli auttamattomasti hukassa.

Joki kulki näet tässä kuumien lähteiden välissä, jotka kaikkina aikoina ovat herättäneet tutkimusmatkailijoiden uteliaisuutta. Rautaoksidi väritti liejun helakanpunaiseksi eikä jalka olisi rannassa tavannut metrinkään vertaa kiinteää maata. Ilma oli täynnä läpitunkevaa rikinhajua; alkuasukkaita se ei vaivannut, mutta vankeja rasittivat kovasti maan halkeamista pursuavat höyryt ja sisäisten kaasujen paineesta halkeilevat kuplat. Mutta jos nämä pahoin häiritsivätkin hajujaistia, niin silmä ei voinut muuta kuin ihailia tätä suurenmoista näkymää.

Veneet laskivat valkoisten, sakeiden höyrypilvien keskelle, joiden häikäisevän valkoiset pyörteet kohosivat kuin kirkko joen ylle. Rannoilla nähtiin satakunta kuumaa lähdeä, joista toisista kohosi höyryjä, toisista vesipatsaita, jotka muuttivat muotoaan kuin suihkulähteet ja putoukset ihmiskäden rakentamissa tekolammissa; olisi voinut luulla jonkin koneenkäyttäjän mielin määrin säätävän lähteiden purkauksia. Ilmassa yhtyvät höyryt ja vesi kimmelsivät auringossa kaikin sateenkaaren värein.

Tällä kohtaa Waikaton uoma oli jatkuvassa käymistilassa maanalaisen tulen takia. Verraten lähellä idässä, Rotorua-järven vierellä, kohosivat Rotomahanan ja Tataratan kuumat lähteet ja höyryävät kosket, joita eräät rohkeat tutkijat ovat saaneet katsella. Tämä seutu on täynnä geysirejä, tulivuorten kraatereita ja rikkipesäkkeitä; niiden kautta haihtuu se liika kaasu, joka ei ole voinut purkautua Tongariron ja Wakarin, Uuden Seelannin ainoiden toimivien tulivuorten kraatereista.

Neljättä kilometriä kulkivat veneet keskellä näitä höyryjä, jotka olivat kasaantuneet veden yllä leijuvaksi kuumaksi usvaksi; sitten rikinsavu hälveni, ja happea imeviä keuhkoja virkisti nopeassa vauhdissa syntynyt ilmavirta. Oli päästy kuumien lähteiden läpi.

Villien voimakkaasti soutuessa noustiin vielä kaksi koskea, Hipapatua ja Tamatea, ja illalla Kai-Kumu leiriytyi sadankuudenkymmenen kilometrin päässä Waipan ja Waikaton yhtymäkohdasta. Täällä joki kääntyi itäänpäin ja laski Taupo-järven eteläosaan, ikään kuin suunnaton vesisuihku altaaseen.

Seuraavana päivänä Paganel huomasi karttansa avulla oikealla rannalla Taubara-vuoren, joka kohoaa tuhannen metrin korkeuteen.

Puolenpäivän aikaan koko venekunta laski laajan suun kautta joelta Taupo-järvelle, ja maorit tervehtivät iloisesti vaaterieppua, joka liehui tuulussa erään hökkelin katolla. Se oli kansallislippu.

TAUPO-JÄRVI.

Kerran, kauan ennen historiallista aikaa, aukeni saaren keskellä trachytissä laavassa vuorenonkaloiden sortuessa neljäkymmentä kilometriä pitkä, kolmekymmentäkaksi leveä pohjaton kuilu ja täyttyi vuorilta virtaavalla vedellä. Kuilusta muodostui järvi, joka on edelleen pohjaton, eikä sen syvyyttä ole tähän asti saatu mitatuksi.

Sellainen on tämä merkillinen Taupo-järvi nelisen sataa metriä merenpinnan yläpuolella; sitä ympäröi kehänä kahdeksansataa metriä korkea vuoristo. Lännessä näkyy korkeita äkkijyrkkiä kallioita; pohjoisessa muutamia matalan metsän peittämiä kaukaisia huippuja; idässä tien halkaisema, vehreiden pensaiden välistä vilkkuvilla hohkakivillä kaunistettu leveä ranta-alue; etelässä kehystävät tuliperäiset kukkulat laajaa vedenpintaa, jonka myllertäviä myrskyjä voi verrata valtameren pyörretuuliin.

Koko tämä seutu kuohuu kuin suunnaton, maanalaiselle tulelle asetettu kattila, ja maa vapisee sisäisestä kuumuudesta. Polttavia höyryjä purkautuu esiin monin paikoin. Maankuori halkeaa kuin liiaksi pullistunut kakku hirvittävästi ryskyen ja kaikki epäilemättä syöksyisi valkohehkuiseen tulipätsiin, ellei paine purkautuisi kaksikymmentä kilometriä kauempana sijaitsevan Tongariron aukoista.

Pohjoiselta rannalta tämä tulivuori näytti olevan joukko pieniä tultasyökseviä kumpuja, ja niiden yllä oli töyhtömäinen katos savua ja lieskaa. Tongariron takana kohosi keskeltä lakeutta yksinäinen kolmetuhatta metriä korkea Ruapahu, jonka laki on pilvien peitossa. Kukaan kuolevainen ei ole noussut sen huipulle, kenenkään ihmisen silmä ei ole katsonut sen kraaterin syvyyksiin, kun sitä vastoin kahdenkymmenen vuoden aikana muut Tongariron helpommin saavutettavat huiput on mitattu kolmeen kertaan: ensin kävivät siellä Bidwill ja Dyson ja viimeksi Hochstetter.

Näillä tulivuorilla on omat tarinansa, ja missä muussa tilanteessa tahansa Paganel olisi kertonut ne kumppaneilleen. Hän olisi kertonut siitä riidasta, joka naisen vuoksi kerran syntyi Tongariron ja hänen silloisen ystävänsä ja naapurinsa Taranakin välillä. Tongariro, joka on kiivasluontoinen, kuten kaikki tulivuoret, yltyi lyömään Taranakia. Voitettuna ja nöyryytettynä Taranaki pakeni Whanganni-laakson kautta, kadotti matkalla kaksi kivilohkareta ja saapui merenrannalle, missä se nyt yksinäisenä seisoo Mount Egmont-nimisenä.

Mutta Paganel ei ollut tarinointituulella eivätkä hänen ystävänsä halunneet kuunnella. He katselivat ääneti Taupon koillista rantaa, jonne he olivat kurjasta sattumasta joutuneet. Sitä uudisasutusta, jonka pastori Grace oli perustanut Pukawan järven länsirannalle, ei enää ollut. Sota oli karkottanut lähetyssaarnaajan kauas tästä kapinan pääpesästä. Vangit olivat yksin kostoja hautovien maorien armoilla ja juuri siinä saaren autiossa osassa, jonne kristinusko ei koskaan ollut tunkeutunut.

Waikaton vesiltä poistuttuaan Kai-Kumu kulki sen pienen lahden poikki, joka on joen suppilomaisena suuna, kiersi erään terävän niemen ja nousi maihin järven itärannalla, suuren paiseen näköisen, viidensadan metrin korkuisen Manga-vuoren ensimmäisille aaltomaisille rinteille. Siellä kasvoi "phormiumia", Uuden Seelannin arvokasta pellavaa, alkuasukasten "harakekeä". Tämä kasvi on hyödyllinen joka suhteessa. Sen kukista saadaan eräänlaista mainiota hunajaa; sen varresta kumimaista ainetta, joka vastaa vahaa ja tärkkelystä; sen lehtiä voidaan käyttää mitä moninaisimmilla tavoilla: tuoreina ne kelpaavat paperiksi, kuivattuina ne ovat mainiota taulaa, leikattuina saa niistä nuoraa, köyttä ja lankaa, muokattuina ja litistettyinä ne muuttuvat peitteiksi tai vaipoiksi, matoiksi tai vöiksi; ja punaisiksi tai mustiksi värjättyinä ne ovat hienoimpien maorien kaunistuksena.

Tätä kallisarvoista phormiumia on molemmilla saarilla kaikkialla, rannikoilla, jokien varsilla, järvien rannoilla. Täällä nämä villinä rehottavat pensaat peittivät laajoja aloja; niiden punaisenruskeita, aloeta muistuttavia kukkia aukeni kaikkialla pitkien sotkeutuneiden, kuin terävistä miekoista tehtyjen lehtien lomissa. Viehättäviä lintuja, phormium-kenttien ainaisia vieraita, lenteli suurissa parvissa virkistäen itseään kukkien hunajalla.

Järvessä uiskenteli joukoittain tummahöyhensisä, harmaan ja vihreän vivahteisia sorsia, jotka ovat

helposti kesyntyviä.

Puolen kilometrin päässä näkyi erään vuoren ulkonemalla "pah", maorilaisvarustus paikalla, jota oli mahdoton valloittaa. Vangit, joiden kädet ja jalat olivat vapaat, vietiin sotilaiden saattamina yksitellen maihin. Polku päättyi linnoitukseen halki phormium-kentän ja metsikön, jossa kasvoi kauniita puita, kuten ikivihanta, punamarjainen "kaikatea", "dracena australis", alkuasukasten "ti", jonka latvusta voi hyvin käyttää palmukaanin asemesta, ja "huiu", jolla voi värjätä kankaita mustiksi. Suuria metallikiiltoisia kyyhkysia, tuhkanvärisiä harakoita ja suunnaton parvi punertavia kottaraisia lensi pois ihmisten lähestyessä.

Jokseenkin pitkän kierroksen jälkeen Glenarvan, lady Helena, Mary Grant ja heidän seuralaisensa saapuivat "pahin" sisään.

Tätä linnoitusta suojasi luja viiden metrin korkuinen paalutus; sitten oli uusi paalurivi ja sen sisäpuolella ampuma-aukoilla varustettu pajuaitaus ympäröimässä itse tasannetta, missä kohosi muutamia maorien rakennuksia ja nelisenkymmentä säännöllisiin riveihin järjestettyä hökkeliä.

Sinne saavuttaessa teki toisen aitauksen paaluihin pistettyjen ihmispäiden näky kamalan vaikutuksen vankeihin, ja lady Helena ja Mary Grant käänsivät katseensa pois enemmän inhosta kuin kauhusta. Ne olivat taisteluissa kaatuneiden vihollispäällikköjen päitä; muu osa heidän ruumistaan oli käytetty voittajien ravinnoksi. Maantieteilijä osasi tehdä tämän johtopäätöksen siitä, että silmät oli kaivettu niistä ulos.

Päällikköjen silmät näet syödään. Pää pannaan uuniin, kunhan se on alkuasukkaiden tapaan muokattu, kun aivot on otettu pois ja orvaskesi nyljetty, nenä tuettu pienin puunpalasin, sieraimet täytetty phormiumilla sekä suu ja silmäluomet ommeltu kiinni, ja sitä savustetaan kolmekymmentä tuntia. Näin käsiteltynä se kestää ikuisesti mätänemättä ja kutistumatta ja asetetaan näkyviin voitonmerkiksi.

Usein maorit säilyttävät myös omien päällikköjensä päitä, mutta silloin jätetään silmät kuoppiinsa. Uusseelantilaiset näyttelivät näitä ylväinä, asettavat ne esiin nuorten sotilaiden ihailtaviksi ja osoittavat niille kunnioitustaan juhlallisina menoina.

Mutta Kai-Kumun pahissa koristivat vain vihollispäät tätä kauheata museota, jossa varmaan enemmän kuin yksi englantilainen tyhjin silmäkuopin lisäksi maoripäällikön kokoelmaa.

Kai-Kumun asunto oli useiden pienempien hökkeliä ympäröimänä pahin takaosassa laajan aukean edustalla, jota eurooppalaiset olisivat sanoneet "harjoituskentäksi". Tämä talo oli rakennettu oksapunosin sidotuista paaluista ja sisäpuolelta peitetty phormium-matoilla. Seitsemän metrin pituisena, viiden levyisenä ja kolmen korkuisena se käsitti sataviisi kuutiota, eikä uusseelantilainen päällikkö tarvitsekaan enempää.

Siihen pääsi yhdestä ainoasta aukosta; jostakin paksusta kasvukudoksesta tehty esirippu oli ovena, ja katto oli seinien yllä samalla tavoin kuin muinaisten roomalaisten "impluvium". Muutamat puuveistokset kattoparrujen päissä koristivat tätä majaa; pääkäytävässä, "wharepunissa", oli tulijan ihmeeksi merkillinen sekamelska lehtikoristeita, hirviöitä, symbolisia kuvia, kaikki paikallisten taiteilijoiden töitä.

Sisällä kohosi tallatusta mullasta tehty lattia hiukan maata korkeammalle. "Typhan" pitkistä, taipuisista lehdistä valmistetuilla matoilla peitetty, kuivista saniaisista tehdyt, putkiristikoiden päälle sijoitetut patjat olivat vuoteina. Keskellä oli tulisijana muurattu reikä ja savutorvena toinen reikä katossa. Kun savua oli kylliksi, se päätti vihdoin löytää reiästä ulos jätettyään ensin kuitenkin huoneen seiiniin sylimustan nokikerroksen.

Rakennuksen vieressä oli aittoja; niissä säilytettiin päällikön tavaroita, phormiumia, perunoita ja syötäviä saniaisia, ja siellä olivat myös ne uunit, joissa ruoka kypsennetään kuumien kivien avulla. Kauempana oli pienissä aitauksissa sikoja ja vuohia, harvinaisia, kapteeni Cookin tuomien hyödyllisten eläinten jälkeläisiä. Koiria juoksenteli siellä täällä etsien laihaa ravintoon; ollakseen kotieläimiä, jotka ovat maorien jokapäiväisenä ravintona, ne olivat kovin huonossa kunnossa.

Glenarvan seuralaisineen oli yhdellä silmäyksellä pannut tämän kaiken merkille. Erään tyhjän hökkelin luona he odottivat, mitä päällikkö näkisi hyväksi päättää; tällä välin heitä käväisi katsomassa joukko vanhoja akkoja. Nämä syöjättäret ympäröivät heidät, ulvoivat, haukkuivat ja osoittelivat heitä sormillaan. Muutamat englantilaiset sanat, jotka kuuluivat heidän paksulta huuliltaan, ilmaisivat selvästi, että he vaativat viipymättä kosta.

Näiden haukkumisten ja uhkailujen aikana lady Helena teeskenteli ulkonaisesti tyynenä kylmäverisyyttä, joka ei voinut olla todellinen. Auttaakseen lordi Glenarvania säilyttämään

mielenmalttinsa tämä rohkea nainen salasi tunteensa sankarillisin ponnistuksin. Onneton Mary Grant sitä vastoin oli vähällä pyörtyä, mutta John Mangles, joka oli valmis uhraamaan henkensä häntä suojellakseen, tuki häntä. Muut kestivät nämä loukkaukset eri tavoin, majuri välinpitämättömänä, Paganel yhä enemmän ärtyen.

Glenarvan, joka tahtoi suojella lady Helenaa vanhojen akkojen hyökkäyksiltä, astui suoraan Kai-Kumun luo, viittasi inhottavaan joukkoon ja sanoi:

— Aja nuo pois!

Maoripäällikkö katsoi vankiaan pitkään mitään vastaamatta, mutta vaiensi sitten kädellään viitaten kirkuvan joukon. Glenarvan kumarsi kiitokseksi ja asettui verkkaisesti äskeiselle paikalleen.

Tällä välin oli satakunta uusseelantilaista kokoontunut pahiin, ukkoja, miehiä, nuorukaisia, toiset tyyninä, mutta synkkinä odotellen Kai-Kumun käskyjä, toisten osoittaessa rajua tuskaansa itkien sukulaisiaan tai ystäviään, jotka olivat kaatuneet viime taistelussa.

Kaikista niistä päälliköistä, jotka William Thompsonin kehotuksesta olivat nousseet taisteluun, Kai-Kumu oli ainoa järviipiiriin palannut ja ensimmäinen, joka ilmoitti heimolle, että kansankapina oli kärsinyt tappion Waikaton alajuoksun varrella. Niistä kahdestasadasta sotilaasta, jotka hänen komennossaan olivat lähteneet puolustamaan maataan, oli jäänyt sille tielle sataviisikymmentä. Vaikka muutamia oli englantilaisten vankeina, kuinka monta olikaan kaatunut taistelutanterelle isiensä maahan milloinkaan palaamatta!

Siitä johtui se synkkä toivottomuus, johon heimo vaipui Kai-Kumun saavuttua. Tappiosta ei näet ollut kuultu edes huhuja, ja siksi tämä tieto tuli niin odottamatta.

Alkuasukkaat ilmaisevat sieluntuskaa aina ruumiillisesti. Niinpä kuolleiden soturien vanhemmat ja ystävät, varsinkin naiset, repivät kasvojaan ja olkapäitään terävillä simpukankuorilla. Vuotava veri sekoittui kyyneliin; syvät naarmut osoittivat syvää surua. Onnettomat veren tahrimat ja mielettömät seelantilaiset naiset olivat kauheita katsella.

Toinen, alkuasukkaiden silmissä vielä tärkeämpi syy lisäsi heidän epätoivoaan. Ei siinä kyllin, että sukulainen tai ystävä oli kuollut, vaan hänen luunsa puuttuisivat sukuhaudasta. Nämä jäännökset katsotaan maorien uskonnossa välttämättömäksi tulevaa elämää varten; ei katoavaista lihaa, vaan luita, jotka huolellisesti kootaan, puhdistetaan, kiilloitetaan, jopa vernissataankin ja vihdoin pannaan "udupaan", "kunnian huoneeseen". Nämä haudat koristetaan puukuvilla, joihin on tarkoin jäljennetty vainajan tatuoinnit. Nyt jäisivät haudat tyhjiksi, uskonnolliset menot toimittamatta, ja luut, jotka kenties säilyvät villikoirien hampailta, vaalenisivat hautaamatta taistelukentällä.

Tuskan ilmaiset siis yltyivät. Naisten uhkauksia seurasivat miesten kiroukset eurooppalaisia vastaan. Haukkumasanoja sateli, eleet kävivät kiivaammiksi. Melu oli kiihtyä käsikähmäksi.

Kai-Kumu, joka pelkäsi heimon intoilijoiden tottelemattomuutta, käski viedä vangit eräaseen pyhitettyyn paikkaan pahin toiseen päähän, jyrkkärinteiselle tasanteelle. Siellä maja nojasi vuorensiinään, joka kohosi kolmisenkymmentä metriä sen yläpuolelle ja oli tällä puolen linnoituksen jyrkkänä päätyvallina. Tässä "Wareatuassa", pyhitetyssä huoneessa, papit eli "arkit" opettivat uusseelantilaisille oppia kolmiyhteisestä jumalasta: isästä, pojasta ja linnusta eli hengestä. Tilavassa ja hyvin vankkarakenteisessa majassa oli valikoitua, pyhää ravintoa, jota Maui-Ranga-Rangi syö pappiensa suun kautta.

Päästyään hetkeksi turvaan alkuasukkaiden raivolta vangit heittäytyivät siellä phormium-matoille. Lady Helena, jonka voimat olivat lopussa ja mieli masentunut, vaipui puolisonsa syliin.

Glenarvan painoi häntä rintaansa vasten.

— Rohkeutta, rakas Helena, taivas ei hylkää meitä!

Melkein heti sisälle tultuaan Robert kiipesi Wilsonin olkapäille ja työnsi päänsä eräaseen katon ja seinän väliseen aukkoon, johon oli ripustettu taikakaluja. Siitä hän saattoi nähdä yli koko pahin Kai-Kumun asuntoon saakka.

— He ovat kokoontuneet päällikön ympärille, hän ilmoitti kuiskaten. — He huitovat käsiään ... kirkuvat... Kai-Kumu haluaa puhua...

Poika oli vaiti muutaman minuutin.

— Kai-Kumu puhuu... Villit rauhoittuvat... He kuuntelevat häntä...

— Ilmeisesti päälliköllä on jokin henkilökohtainen syy suojella meitä, majuri sanoi. — Hän haluaa vaihtaa vangit heimonsa päällikköihin. Mutta suostuvatko hänen soturinsa siihen?

— Suostuvat! He kuuntelevat häntä, Robert jatkoi. — He hajaantuvat...
Toiset palaavat majoihinsa ... toiset lähtevät linnoituksesta...

— Onko se totta? majuri huudahti.

— On, herra MacNabbs, Robert vastasi. — Kai-Kumu ja hänen veneensä soturit ovat yksin jäljellä...
Yksi heistä tulee tänne...

— Tule alas, Robert! Glenarvan sanoi.

Nyt tarttui lady Helena, joka oli noussut, puolisonsa käsivarteen.

— Edward, hän sanoi vakaalla äänellä, — Mary Grant ja minä emme tahdo elävinä joutua näiden villien käsiin.

Hän ojensi Glenarvanille ladatun revolverin.

— Ase! huudahti Glenarvan, jonka katse kirkastui.

— Niin, maorit eivät tutkineet naisvankeja; mutta tämä ase on meitä varten, Edward, eikä heitä.

— Glenarvan, MacNabbs sanoi äkkiä, — kätkekää revolveri. Ei ole vielä aika...

Revolveri katosi lordin taskuun. Oviaukkoa peittävä matto työnnettiin syrjään, ja eräs alkuasukas astui sisään.

Hän antoi vangeille merkin seurata mukanaan. Glenarvan ja hänen kumppaninsa astuivat vierivieressä pahin poikki ja pysähtyivät Kai-Kumun eteen.

Heimon etevimmät soturit olivat koolla päällikkönsä ympärillä. Heidän joukossaan nähtiin se maori, jonka vene liittyi Kai-Kumun seuraan Pohainhennan ja Waikaton yhtymäkohdalla. Hän oli nelikymmenvuotias, voimakas, hurjan ja julman näköinen mies. Hänen nimensä oli Kara-Tete, mikä merkitsee "vihainen". Kai-Kumu kohteli häntä kunnioittavasti, ja tatuointien siroudesta voi nähdä, että Kara-Tetellä oli korkea asema heimossa. Huolellinen tarkkailija näki kuitenkin, että näiden molempien päälliköiden välillä oli jonkinlaista kateutta. Majuri huomasi, että Kara-Teten vaikutusvalta jätti Kai-Kumun varjoon. Molemmat hallitsivat yhtä suurella vallalla huomattavia Waikato-heimoja. Ja vaikka tämän keskustelun aikana Kai-Kumu hymyili, hänen katseensa paljasti kuitenkin syvää vihamielisyyttä. Kai-Kumu kääntyi Glenarvanin puoleen.

— Oletko englantilainen? hän kysyi.

— Olen, lordi vastasi empimättä, sillä kansallisuuden piti olla avuksi vaihdossa.

— Entä seurueesi? Kai-Kumu jatkoi.

— Seuralaiseni ovat englantilaisia, niin kuin minäkin. Me olemme matkustavaisia, haaksirikkoisia. Mutta — jos tahdot sen tietää — me emme ole ottaneet osaa sotaan.

— Se ei merkitse mitään! Kara-Tete sanoi tyyliä. — Jokainen englantilainen on meidän vihollisemme. Sinun maanmiehesi ovat anastaneet saaremmen, varastaneet maamme ja polttaneet kylämme.

— He ovat tehneet väärin, Glenarvan vastasi vakavasti. — Minä sanon sen sinulle siksi, että olen sitä mieltä, enkä siksi, että olen vankinasi.

— Kuuntele, jatkoi nyt Kai-Kumu, — Tohonga, meidän jumalamme Nui-Atuan ylimmäinen pappi, on joutunut veljiesi käsiin. Hän on nyt siellä vankina. Meidän jumalamme käskee meitä lunastamaan hänen henkensä. Minä olisin halunnut repiä sydämen rinnastasi, olisin halunnut, että sinun ja seuralaistesi päät ikuisesti koristaisivat tämän aitausten paaluja, mutta Nui-Atua on puhunut.

Kai-Kumu, joka tähän saakka oli hillinnyt itsensä, näytti vapisevan vihasta, ja hänen kasvoistaan näkyi hurjaa liikutusta.

Pienen hetken kuluttua hän jatkoi tyynemmin:

— Luuletko englantilaisten vaihtavan Tohongan itseesi?

Glenarvan ei vastannut heti, vaan katsoi maoripäällikköä tarkasti.

— En tiedä, hän sanoi hetken hiljaisuuden jälkeen.

— Puhu, Kai-Kumu jatkoi. — Onko sinun henkesi meidän Tohongamme arvoinen?

— Ei, Glenarvan vastasi. — Minä en ole päällikkö enkä pappi kansalaisten keskuudessa.

Tästä vastauksesta kummastuneena katsahti Paganel Glenarvaniin, voimatta ymmärtää hänen tarkoitustaan. Kai-Kumu näytti yhtä hämmästyneeltä.

— Sinä epäilet siis? hän sanoi.

— Minä en tiedä, Glenarvan toisti.

— Eivätkö sinun maanmiehesi ota sinua vastikkeeksi meidän Tohongastamme?

— Minuako yksin? Glenarvan vastasi. — Eivät. Meidät kaikki mahdollisesti.

— Maorien keskuudessa, Kai-Kumu sanoi, — annetaan pää päästä.

— Tarjoa ensin nämä naiset vastikkeeksi papistasi, Glenarvan sanoi, viitaten lady Helenaan ja Mary Grantiin.

Lady Helena yritti syöksyä miehensä luo, mutta majuri esti.

— Näillä molemmilla naisilla, Glenarvan jatkoi kunnioittavasti kumartaen lady Helenalle ja Mary Grantille, — on korkea asema maassaan.

Soturi katseli kylmästi vankiansa. Ilkeä hymy levisi hänen huulilleen, mutta hän tukahdutti sen heti ja vastasi äänellä, jota töin tuskin pystyi hillitsemään.

— Luuletko sinä voitasi pettää Kai-Kumua väärillä sanoilla, kirottu eurooppalainen? Luuletko sinä, että Kai-Kumun silmät eivät näe sydämiin? Ja osoittaen lady Helenaa hän lisäsi:

— Tuo on sinun vaimosi!

— Eipä kuin minun! Kara-Tete huusi.

Samassa tämä työnsi vangit syrjään ja tarttui lady Helenaa olkapäästä.

— Edward! parahti onneton nainen kauhistuneena.

Sanaakaan sanomatta lordi Glenarvan kohotti käsivartensa. Laukaus pamahti, ja Kara-Tete kaatui kuolleena maahan.

Laukauksen jälkeen syöksyi alkuasukkaita ryöppynä ulos majoista. Pah täyttyi silmänräpäyksessä, ja sata kättä kohotettiin kovaonnisia vastaan; Glenarvanin ase temmattiin hänen kädestään.

— Tabu! Tabu! Kai-Kumu huusi.

Kai-Kumu katsahti Glenarvaniin omituisesti; sitten hän toisella kädellään suojeli murhaajaa ja toisella esti joukkoa, joka tahtoi repiä eurooppalaiset kappaleiksi.

Vihdoin hänen äänensä kuului yli melun.

— Tabu! Tabu! hän huusi

Sana pysäytti joukon Glenarvanin ja hänen kumppaniensa eteen, joita yliluonnollinen voima suojeli.

Vähän myöhemmin heidät vietiin takaisin Wareatuaan, jota käytettiin heidän vankilanaan. Mutta Robert Grant ja Jacques Paganel eivät enää olleet heidän mukanaan.

MAORIPÄÄLLIKÖN HAUTAJAISSET.

Uudessa Seelannissa varsin yleisen tavan mukaan oli Kai-Kumulla heimopäällikkyyden ohella myös arikin arvo. Hän oli myös pappi ja saattoi siis julistaa ihmisiä tai esineitä tabuksi.

Kaikille Polynesian kansoille yhteisen tavan mukaan on kaikki yhteydenpito, kosketus siihen esineeseen tai henkilöön kielletty, joka on julistettu tabun alaiseksi. Maorikansan uskonnon mukaan

suuttunut jumala rankaisi kuolemalla jokaista, joka rohkeni herjaavalla kädellä koskettaa tabuksi julistettua. Ja jos jumala viivyttelisi häpäisynsä kostamista, papit pitäisivät huolta siitä.

Päälliköt käyttivät tabua poliittisiin tarkoituksiin, vaikka se usein myös on seurauksena jostakin tavallisesta tilanteesta yksityiselämässä. Alkuasukas julistetaan muutamiksi päiväksi tabuksi monissa eri tapauksissa: kun hän on leikannut tukkansa, kun hänet juuri on tatuoitu, kun hän rakentaa ruuhaan tai majaan, kun häneen tarttuu tappava tauti tai kun hän on kuollut. Jos varomaton kulutus uhkaa hävittää virroista kalat tai pelloista ennenaikaisesti perunat, niin niitä suojaamaan asetetaan tabu. Jos päällikkö haluaa karkottaa epämieluisat vieraat asunnoistaan, hän julistaa tälle tabun; tai jos hän haluaa vain omaksi edukseen pitää yhteyttä vieraaseen laivaan, laivaa koskee taas tabu; samoin, jos hän katsoo hyväksi panna karanteeniin eurooppalaisen matkustajan, johon hän on tyytymätön, niin hänellä on yhä hyvänä keinona tabu. Hänen tabu-kieltonsa on siis samanlainen kuin muinaisten kuninkaiden "veto".

Kun jokin esine on julistettu tabuksi, kukaan ei voi rankaisematta koskea siihen. Jos alkuasukas joutuu pannaan, on määrätty ravintoaineet määrätynä aikana kielletty häneltä. Ennen kuin hänet vapautetaan tästä ruokavaliosta, häntä auttavat orjat, jos hän on rikas, työntäen hänen suuhunsa ne ruoat, joita hän ei saa koskettaa käsillään; jos hän on köyhä, hänen on pakko ottaa ravintonsa suullaan, ja näin tabu muuttaa hänet eläimeksi.

Tämä merkillinen tapa määrää ja vaikuttaa sanalla sanoen uusseelantilaisten pienimpiinkin toimiin. Se on jumalan lakkaamatonta puuttumista yhteiskunnalliseen elämään. Sillä on lain voima, ja siksi voi sanoa, että alkuasukkaiden koko laki, jota vastaan ei ole kiistämistä eikä kiistettä, sisältyy tabun ahkeraan käyttöön.

Mitä Wareatuaan teljettyihin vankeihin tulee, niin mielivaltainen tabu pelasti heidät heimon raivolta. Muutamat Kai-Kumun ystävät ja kannattajat olivat pysähtyneet heti päällikkönsä äänen kuullessaan ja suojelleet vankeja.

Glenarvan ei kuitenkaan kuvitellut häntä odottavaa kohtaloa sen paremmaksi. Vain hänen kuolemansa saattoi sovittaa päällikön murhan. Mutta kuolema villien kansakuntien keskuudessa on aina vasta pitkän kidutuksen loppu. Glenarvan odotti siis saavansa julmasti sovittaa sen oikeutetun suuttumuksen, joka oli pannut aseensa hänen käteensä, mutta hän toivoi, että Kai-Kumun viha ei koskisi muita kuin häntä.

Millaisen yön hän ja hänen toverinsa viettivätkään! Kuka voisi kuvata heidän tuskaansa! Robert-parkaa ja kunnan Paganelia ei ollut ilmestynyt takaisin, mutta eikö heidän kohtalonsa ollut ilmiselvä? Eivätkö he olleet alkuasukkaiden koston ensimmäisiä uhreja? Kaikki toivo oli kadonnut jopa MacNabbsinkin sydäimestä, joka ei hevillä joutunut epätoivoon. John Mangles oli vähällä tulla hulluksi nähdessään kuinka synkän toivottomana Mary Grant suri veljeään. Glenarvan ajatteli lady Helenan hirvittävää pyyntöä, kun tämä kidutusta tai orjuutta karttaakseen tahtoi kuolla hänen kädestään! Oliko hänellä rohkeutta tähän kauheaan tekoon?

— Ja Mary, olisiko oikeutta tappaa häntä? ajatteli John, jonka sydän oli haljeta.

Karkaaminen taas oli ilmeisesti mahdotonta; kymmenen hampaisiin saakka aseistettua miestä vartioi Wareatuan ovella.

Koitti aamu 13. päivänä helmikuuta. Alkuasukkaiden ja tabun suojaamien vankien välillä ei ollut tapahtunut mitään kosketusta. Majassa oli jonkin verran ruokaa, joihin onnettomat tuskin kajosivat; tuska vei nälän. Päivä kului tuottamatta mitään muutosta tai toivoa. Epäilemättä kuolleen päällikön hautaus ja heidän kuolemanrangaistuksensa tulisi tapahtumaan samanaikaisesti.

Mutta vaikka Glenarvan ei koettanut salata itseltään, että Kai-Kumun oli täytynyt luopua vankien vaihdon ajatuksestakin, oli majurilla tässä suhteessa sittenkin toivon kipinä.

— Kuka tietää, hän sanoi, muistuttaen Glenarvanille siitä vaikutuksesta, jonka Kara-Teten kuolema oli tehnyt päällikköön, — kuka tietää, etteikö Kai-Kumu tunne olevansa teille kiitollisuudenvellassa?

Mutta tästä MacNabbsin huomautuksesta huolimatta Glenarvan ei ollut toiveikas. Seuraavakin päivä kului, eikä tehty mitään valmisteluja heidän teloittamiseksi.

Syy tähän lykkäykseen oli maorien usko, että sielu viipyy vainajan ruumiissa kolme päivää kuoleman jälkeen, eikä ruumista siis kolmeen vuorokauteen haudata. Tätä tapaa noudatettiin tarkkaan, ja helmikuun 15. päivään saakka pah pysyi autiona. John Mangles nousi Wilsonin olkapäille ja katseli usein ulkovarustuksia; mutta ainoatakaan alkuasukasta ei näkynyt. Vain vartijat kulkivat valppaina ja vuorottelivat Wareatuan ovella.

Mutta kolmantena päivänä majat avattiin, ja miehiä, vaimoja, lapsia, yhteensä monta sataa maoria, kokoontui tyyminä ja äänettöminä pahiin.

Kai-Kumu astui ulos majastaan ja asettui heimon päämiesten kanssa puolen metrin korkuiselle korokkeelle linnoituksen keskelle. Kansa asettui puoliympyrään muutaman metrin päähän hänen taakseen, ja kaikki olivat vaiti.

Kai-Kumun antamasta merkistä lähti eräs soturi Wareatuaa kohti.

— Muista! lady Helena sanoi miehelleen.

Glenarvan syleili vaimoan. Samalla hetkellä lähestyi Mary Grant John Manglesia.

— Lordi ja lady Glenarvan myöntänevät, hän sanoi, — että jos vaimo voi kuolla miehensä kädestä välttääkseen häpeällistä elämää, niin voi myös morsian puolestaan samasta syystä kuolla sulhasensa avulla. John, tänä elämämme viimeisenä hetkenä voin teille sen sanoa: enkö jo kauan aikaa ole ollut morsiamenne sydämässänne? Voinko luottaa teihin, rakas John, kuten lady Helena Glenarvaniin?

— Mary! nuori kapteeni huudahti syvästi järkyttyneenä. — Voi, rakas Mary...!

Hän ei ehtinyt lopettaa lausettaan, sillä matto vedettiin syrjään ja vangit vietiin Kai-Kumun luo; molemmat naiset olivat alistuneet kohtaloonsa, ja miehet peittivät tuskansa suorastaan yli-inhimillistä tarmoa todistavan tyyneyden alle.

He pysähtyivät seelantilaisen päällikön eteen, joka ei antanut kauan odottaa tuomiota.

— Sinä tapoit Kara-Teten? hän sanoi Glenarvanille.

— Minä tapoin hänet, lordi vastasi.

— Huomenna auringon noustessa kuolet.

— Yksinkö? kysyi Glenarvan, jonka sydän sykki kiivaasti.

— Ah, jos vain Tohongan henki ei olisi niin kallisarvoinen! huudahti Kai-Kumu, jonka katseessa paloi villi kaipaus.

Tällä hetkellä syntyi väkijoukossa hälinää ja Glenarvan katsahti pikaisesti ympärilleen.

Pian antoi joukko tietä, ja eräs soturi astui esiin märkänä hiestä, rasiusten uuvuttamana.

Heti kun Kai-Kumu näki hänet, hän sanoi miehelle englanniksi, ilmeisesti haluten, että vangit ymmärtäisivät:

— Tuletko pakekien leiriltä?

— Tulen, maori vastasi.

— Näitkö vangin, Tohongan?

— Minä näin hänet.

— Elääkö hän?

— Hän on kuollut. Englantilaiset ovat ampuneet hänet.

Nyt oli Glenarvanin seuralaistenkin kohtalo selvä.

— Te kaikki, Kai-Kumu huusi, — kuolette huomenna auringon noustessa.

Näitä onnettomia kohtaisi erotuksetta yhteinen rangaistus. Lady Helena ja Mary Grant katsahivat kiitollisina taivaaseen.

Vankeja ei viety takaisin Wareatuaan, sillä heidän piti olla läsnä päällikön hautauksessa ja siihen kuuluvissa verisissä juhlamenoissa. Joukko sotureita vei heidät muutaman askelen päähän suunnattoman "kudin" juurelle, minne vartijat jäivät heidän luokseen päästämättä heitä silmistään. Virallisen surunsa valtaama maoriheimo näytti unohtaneen heidät.

Määrätyt kolme päivää olivat kuluneet Kara-Teten kuolemasta, ja vainajan sielu oli siis iäksi jättänyt ruumiin. Toimitus alkoi.

Ruumis tuotiin pienelle kummulle keskelle linnoitusta puettuna kallisarvoiseen pukuun ja kääritynä komeaan phormium-mattoon; hänen sulilla koristetussa päässään oli vihreistä lehvistä tehty seppele; kasvot, kädet ja rinta oli voideltu öljyllä, eivätkä ne näyttäneet lainkaan muuttuneen.

Sukulaiset ja ystävät lähestyivät kummun juurta, ja yhdellä kertaa, ikään kuin orkesterinjohtajan lyödessä tahtia surukantaattiin, kuului valtava itkun, huokausten ja nyyhkytysten kuoro. Vainajaa itkettiin valittavassa, hyvin hitaassa rytmissä. Hänen lähimpänsä löivät itseään päähän ja sukulaiset raapivat kynsillä kasvojaan, tuhlaten enemmän verta kuin kyyneliä. Onnettomat naiset täyttivät tunnollisesti tämän alkukantaisen velvollisuuden. Mutta nämä surun ilmaisut eivät olleet riittäviä lepyttämään vainajan sielua, jonka suuttumus epäilemättä olisi iskenyt hänen heimonsa eloonjääneisiin, ja hänen soturinsa, jotka eivät voineet saada häntä takaisin henkiin, halusivat ainakin, ettei hän toisessa maailmassa kaipaisi maallisen elämän mukavuuksia. Kara-Teten vaimon ei pitäisi myöskään jättää puolisoaan yksin haudata, ja muuten hän olisi itsekin kieltäytynyt jäämästä eloon miehensä jälkeen. Se oli velvollisuuden vaatima tapa, eikä Uuden Seelannin historiasta puutu esimerkkejä tällaisista uhrauksista.

Vaimo astui esiin. Hän oli vielä nuori, ja hänen tukkansa hulmusi hajallaan hänen olkapäillään. Hän alkoi nyyhkyttää ja vaikertaa; epäselvät sanat, katkonaiset lauseet, joilla hän ylisti vainajan avuja, keskeyttivät hänen huokauksensa, ja äärimmäisen tuskan puuskassa hän heittäytyi kummun juurelle ja painoi päänsä maahan.

Tällä hetkellä Kai-Kumu astui hänen luokseen. Äkkiä nousi onneton uhri seisomaan; mutta valtavalla "meren", eräänlaisen tavattoman ison nuijan iskulla kaatoi päällikkö hänet jälleen maahan. Hän oli kuollut.

Heti alkoi hirveä kiljunta. Sadat nyrkit heristelivät kohti kauheasta näytelmästä tyrmistyneitä vankeja, mutta kukaan ei liikkunut, sillä menot eivät olleet vielä päättyneet.

Kara-Teten vaimo oli liittynyt mieheensä, ja molemmat ruumiit makasivat rinnakkain. Ikuista elämää varten ei vainajalle riittänyt uskollinen elinkumppaninsa. Kuka olisi palvellut heitä molempia Nui-Atuan luona, elleivät heidän orjansa olisi seuranneet heitä tästä maailmasta toiseen?

Kuusi onnetonta tuotiin isäntäväkensä ruumiiden luo. He olivat palvelijoita, jotka sodan säälimätön laki oli syössyt orjuuteen. Päällikön elinaikana he olivat kestäneet mitä ankarinta kieltäymystä, olleet tuhansin tavoin huonosti kohdeltuja, saaneet niukasti ruokaa, työskennelleet aina kuin kuormajuhdat, ja nyt heidän oli maorien uskonnon mukaan äisyydessä jatkettava tätä orjuutta.

Nämä raukat näyttivät alistuvan kohtaloonsa eivätkä vastustaneet tätä jo ammoin aavistettua uhria. Heidän kätensä olivat täysin vapaina merkiksi, että he ottivat kuoleman vastaan itseään puolustamatta.

Heidät surmattiin nopeasti, kärsimyksiä aiheuttamatta. Kidutus varattiin murhan tekijöille; nämä seisoivat kahdenkymmenen askelen päässä ja käänsivät pois katseensa tästä hirvittävästä näytelmästä, joka muuttui vielä kauheammaksi.

Kuusi "meren" iskuja, kuuden väkevän soturin kädestä, kaatoi uhrin maahan verilätäkköön.

Se oli merkinä pöyristyttävän ihmissyönnin alkamisesta. Orjen ruumiita ei suojellut tabu kuten isäntäväen, vaan ne kuuluvat heimolle; ne ovat kuin pikkurahaa, jota heitetään hautauksen itkijöille. Kun uhri oli toimitettu, koko lauma, päälliköt, sotilaat, ukot, naiset ja lapset, ikään tai sukupuoleen katsomatta syöksyivät eläimellisen raivon vallassa uhrien elottomien ruumiiden kimppuun. Lyhyemmässä ajassa kuin nopea kynä ehtisi kirjoittaa, olivat vielä höyryävät ruumiit revitty, jaettu, paloiteltu, hajoitettu, ei kappaleiksi vaan pieniksi riekaleiksi. Jokainen niistä kahdestasadasta maorista, jotka olivat läsnä uhritoimituksessa, sai osansa ihmislihasta. Taisteltiin, tapeltiin, riideltiin pienimmästäkin murusta. Lämmin veri tahri inhottavat ruokavieraat, ja koko tämä joukko rämpi punaisessa hurmeessa. Siinä oli saalistaan repivän tiikerin hurjaa raivoa.

Sitä olisi voinut pitää sirkuksena, jossa siat söivät petoja. Sitten sytytettiin kaksikymmentä nuotiota eri puolille pahia; palaneen lihan käry haisi ilmassa, ja ellei tähän juhlaan olisi liittynyt huumaavaa meteliä, ja ellei ihmislihan täyttämistä kurkuista olisi kajahdellut hurjaa ulvontaa, olisivat vangit kuulleet uhrien luiden narskuvan villien hampaissa.

Glenarvan kumppaneineen koetti tuskallisesti salata tämän ellottavan näytelmän molempien naisten katseilta. He ymmärsivät nyt, mikä kohtalo heitä odotti huomisaamuna, mitä hirveitä kärsimyksiä ennen kuolemaa oli lisäksi kestettävä. He olivat kauhusta mykkiä.

Sitten alkoi kuolemantanssi. Väkevä juoma, "piper excelsum"-kasvista valmistettu oikea pippuriviina, sai alkuasukkaat hurjistumaan, eivätkä he enää olleet ihmisten näköisiä. Ehkäpä he unohtaisivat päällikön tabun ja kävisivät käsiksi vankeihin, joita kauhistutti heidän mielipuoisuutensa?

Mutta keskellä yleistä juopumusta oli Kai-Kumu säilyttänyt malttinsa. Hän myönsi tähän veriseen hurjisteluun tunnin, jotta se saavuttaisi huippunsa ja sitten laimenisi, minkä jälkeen hautauksen viimeinen toimitus suoritettiin tavanmukaisten juhlasääntöjen mukaan.

Kara-Teten ja hänen vaimonsa ruumiit nostettiin maasta, jäsenet taivutettiin ja painettiin vatsaa vasten, kuten seelantilaisten tapana on. Heidät oli nyt laskettava hautaan siihen saakka, kunnes maa oli syönyt heidän lihansa. Jäljelle jäivät vain heidän luunsa.

Udupan eli haudan paikka oli valittu vallien ulkopuolelta noin kolmen kilometrin päässä, järven oikealta rannalta, Maunganamu-nimisen pienen vuoren huipulta.

Sinne ruumiit piti siis viedä. Kaksi hyvin alkukantaista kantotuolia tai oikeastaan vain paaria tuotiin kunnaan juurelle, ja ruumiit sijoitettiin niille kokoon taivutettuina, pikemmin istuvassa kuin makaavassa asennossa täysissä pukimissa, liaanisiteillä köytettyinä. Neljä soturia kantoi niitä olkapäillään, ja koko heimo seurasi juhlakulussa hautapaikalle, laulaen jälleen suruhymniään.

Yhä vartioidut vangit näkivät kulkueen poistuvan pahin sisäaitauksesta, minkä jälkeen laulu ja huudot vähitellen vaimenivat.

Noin puolen tuntia oli surukulkue heiltä näkymättömissä laaksossa, mutta sitten he näkivät sen taas kiemurtelevan ylös vuoripolkua, ja etäisyys sai pitkän ja käärmeäisen jonon aaltomaisen liikkeen näyttämään merkilliseltä.

Heimo pysähtyi kaksi ja puoli sataa meuiä korkealle kukkulalle, Maunganamun huipulle, jonne oli pantu kuntoon Kara-Teten hauta.

Tavallinen maori ei olisi saanut haudakseen muuta kuin kuopan ja kivikasan, mutta mahtavalle ja pelätylle päällikölle, joka epäilemättä oli pian muuttuva jumalaksi, oli heimo tehnyt hänen urotöidensä arvoisen leposijan.

Udupa oli ympäröity paaluaidalla, ja punamullalla maalatuilla kuvioilla koristettuja seipäitä kohosi lähellä hautaa, jossa ruumiit saisivat levätä. Sukulaiset eivät olleet unohtaneet, että vaidua, vainajan henki, ravitsee itseään yhtä aineellisella tavalla kuin ruumis tässä katoavaisessa elämässä.

Ei mitään puuttunut haudan mukavuudesta. Ja uusien itkuvirsien jälkeen laskettiin molemmat puoliset hautaan toinen toisensa viereen ja peitettiin mullalla ja kasveilla.

Sitten kulkue palasi äänettömänä vuorta alas, eikä kukaan tämän jälkeen saanut kuolemanrangaistuksen uhalla mennä Maunganamulle, sillä se oli tabu, samoin kuin Tongariro, jossa lepäävät eräissä maanjäristyksessä vuonna 1846 surmansa saaneen päällikön jäännökset.

VIIMEISET HETKET.

Auringon laskiessa Taupo-järven toiselle puolelle Tuhahuan ja Puketapun kukkuloiden taakse vietiin eurooppalaiset takaisin vankilaansa. Heidät noudettaisiin sieltä, kun päivän ensimmäiset säteet kultaisivat Wahitin selänteiden lakea.

Heillä oli jäljellä yksi yö valmistautua kuolemaan. Masennuksestaan ja kokemastaan kauhusta huolimatta he söivät yhteisen aterian.

— Me tarvitsemme kaikki voimamme, Glenarvan oli sanonut, — katsoaksemme kuolemaa silmiin. Meidän tulee näyttää näille raakalaisille, kuinka eurooppalaiset osaavat kuolla.

Aterian jälkeen lady Helena luki iltarukouksen ääneen. Kaikki hänen kumppaninsa yhtyivät siihen paljain päin.

Onko sellaista ihmistä, joka ei ajattele Jumalaa kuoleman uhatessa?

Tämän velvollisuuden täytettyään vangit syleilivät toisiaan.

Mary Grant ja Helena vetäytyivät majan nurkkaan ja oikaisivat itsensä matolle. Uni, joka poistaa kaikki tuskat, alkoi pian painaa heidän silmäluomiaan, ja he nukahtivat toinen toisensa syliin väsymyksen ja pitkän valvomisen uuvuttamana.

Glenarvan vei silloin ystävänsä syrjään ja sanoi:

— Rakkaat toverit, meidän ja noiden naisraukkojen henki on Jumalan kädessä. Jos taivas tahtoo, että meidän on huomenna kuoltava, niin — siitä olen varma — me osaamme kuolla kuten miehet ja kristityt, valmiina ilman pelkoa astumaan korkeimman tuomarin eteen. Jumala, joka näkee meidän sydämiimme, tietää meidän pyrkineen jaloön päämäärään. Jos meitä menestyksen sijasta kohtaa kuolema, se on hänen tahtonsa. Niin ankara kuin hänen päätöksensä onkin, en napise häntä vastaan. Mutta kuolema täällä ei ole pelkkä kuolema, vaan se on kidutusta, kenties häväisyä, ja täällä on kaksi naista...

Tässä värähti Glenarvanin tähän saakka varma ääni. Hän vaikenä hillitäkseen liikutuksensa. Hetken kuluttua hän jatkoi:

— John, hän sanoi nuorelle kapteenille, — sinä olet luvannut Marylle saman kuin minä lady Helenalle. Mitä olet päättänyt?

— Luulen Jumalan edessä, että minulla on oikeus täyttää se lupaus, John Mangles vastasi.

— Aivan, John, mutta me olemme ilman aseita.

— On tässä yksi, John vastasi näyttäen tikaria. — Minä sieppasin sen Kara-Teten kädestä, kun se villi kaatui teidän jalkoihinne. Mylord, se meistä, joka jää viimeksi eloon, täyttää lady Helenan ja Mary Grantin toivomuksen.

Näiden sanojen jälkeen vallitsi majassa syvä hiljaisuus.

Vihdoin majuri keskeytti sen:

— Ystäväni, odottakaa viimeiseen saakka ennen kuin ryhdytte tähän äärimmäiseen keinoon. Minä en ole juuri taipuvainen ajattelemaan, että kohtalomme on sinetöity.

— Minä en ole puhunut omasta puolestamme, Glenarvan vastasi. — Käy kuinka tahansa, me osaamme uhmata kuolemaa! Ah, jos olisimme yksin, olisin jo kaksikymmentä kertaa huutanut: Ystäväni, yrittäkäämme ulos! Käykäämme noiden lurjusten kimppuun! Mutta naiset, naiset..!

Tällä hetkellä John raotti mattoa ja lasi Wareatuan oven edessä olevan kaksikymmentäviisi alkuasukasta. Suuri nuotio oli sytytetty ja loi hirveää valoa pahin epätasaiselle pinnalle. Toiset villeistä makailivat nuotion ympärillä, toiset seisoivat pystyssä liikkumattomina mustina varjoina tulen kirkasta taustaa vasten. Mutta kaikki pitivät valppaasti silmällä valvontaansa uskottua majaa.

Sanotaan, että vartijan ja karkaamista suunnittelevan vangin välillä on jälkimmäisellä paremmat asemat. Ainakin toinen on toista tarkkaavaisempi. Toinen voi unohtaa, että hän vartioi, toinen ei, että häntä vartioidaan. Vanki ajattelee useammin karkaamista kuin vartija sen estämistä.

Siitä johtuu niin monen karkurin ihmeellinen onnistuminen.

Mutta tässä vankeja vartioi viha ja kosto eikä välinpitämätön vartija. Heitä ei ollut pantu kahleisiin sen takia, että kahleet olivat tarpeettomia, kun kaksikymmentäviisi miestä vartioi Wareatuan ainoata ovea.

Tähän rakennukseen, joka oli linnoituksen reunimmalla kalliolla, ei päästy kuin kapeaa kannasta myöten, joka yhdisti sen pahin etuosaan. Kahdella muulla puolella oli kolmekymmentä metriä putoavat äkkijyrkät kallioseinämät. Sitä tietä oli mahdoton päästä. Yhtä mahdotonta oli karata takakautta, jossa oli esteenä suunnaton kallio. Ainoa tie ulos oli juuri Wareatuan sisäänkäytävä, ja maorit vartioivat tätä kannasta, joka yhdisti sen pahiin kuin nostosilta. Karkaaminen oli siis täysin mahdotonta, ja Glenarvanin, joka ainakin kahteenkymmeneen kertaan oli tutkinut vankilansa muurit, täytyi myöntää se.

Mutta tämänkin tuskallisen yön tunnit kuluivat. Vuorta peitti sakea pimeys. Ei kuuta eikä tähtiä ollut valaisemassa sysimustaa avaruutta. Joku tuulenpuuska pyyhkäisi pahia. Majan paalut natisivat. Villien nuotio virisi äkkiä tästä ohimenevästä tuulahduksesta, ja liekit heijastivat hiukan valoa Wareatuaan. Vankien ryhmä oli silmänräpäyksen ajan valaistuna. Miesparat olivat vaipuneet viimeisiin ajatuksiinsa. Majassa oli kuolemanhiljaista.

Oli ehkä noin kello neljä aamulla, kun majurin huomiota herätti heikko rapina, joka tuntui tulevan takaseinän paalujen takaa, kallioon nojaavan seinämän puolelta. MacNabbs ei ensin välittänyt tästä rapinasta, mutta kun sitä jatkui, hän alkoi kuunnella; kun sitä yhä kesti, hän painoi korvansa maahan paremmin kuullakseen. Hänestä tuntui kuin ulkopuolella nakerrettaisiin tai kaivettaisiin.

Päästyään asiasta varmuuteen majuri hiipi Glenarvanin ja John Manglesin luo, herätti heidät irti tuskaisista ajatuksista ja vei majan perälle.

— Kuunnelkaa, hän sanoi hiljaa viitaten heitä kumartumaan.

Rapina oli nyt selvempää. Saattoi kuulla pienien kivien narskahtelevan jonkin terävän esineen kaivaessa ja rapisevan irti.

— Jokin eläin kolossaan, John Mangles sanoi.

Glenarvan löi otsaansa.

— Kuka tietää, hän sanoi, — vaikka se olisikin ihminen...?

— Ihminen tai eläin, majuri vastasi, — minä otan siitä selvän!

Wilson ja Olbinett olivat samaa mieltä, ja kaikki ryhtyivät kaivamaan seinää, John tikarillaan, muut maasta irrottamalla kivillä tai kynsillään, kun taas Mulrady pitkällään maassa piti oviverhon raosta silmällä villien ryhmää.

Nuotionsa ympärillä liikkumattomina kyyhöttävät villit eivät lainkaan aavistaneet, mitä kahdenkymmenen askelen päässä heistä tapahtui.

Piinsekaista karstakiveä peittävä maa oli löyhää ja murenevaa. Niinpä kolo suurenikin nopeasti työkalujen puutteesta huolimatta. Pian oli ilmeistä, että yksi tai useampi ihminen kaivoi ulkopuolella reikää pahin seinään. Mikä oli heidän tarkoituksensa? Tiesivätkö he vankien olevan täällä vai yrittivätkö he kaivautua tänne jostakin muusta syystä?

Vangit lisäsivät ponnistuksiaan. Heidän sormensa olivat verissä, mutta he kaivoivat yhä. Puolen tunnin työn jälkeen oli heidän kaivamansa kolo metrin syvyinen. Vastapuolen selvemmästä rapinasta he saattoivat havaita, että nyt välissä oli vain ohut maakerros.

Kului vielä muutama minuutti, ja äkkiä vetäisi majuri takaisin kätensä, jota terävä ase oli leikannut. Hän oli vähällä huudahtaa, mutta sai hillityksi itsensä.

John Mangles työnsi tikarillaan teräaseen syrjään ja väisti siten iskun, mutta sai kiinni asetta pitävästä kädestä. Se oli naisen tai lapsen käsi, ilmeisesti eurooppalaisen. Kummallakaan puolella ei puhuttu mitään. Oli ilmeistä, että molemmilla tahoilla haluttiin olla hiljaa. — Onko se Robert? Glenarvan kuiskasi. Mutta niin hiljaa kuin tämä nimi lausutuinkin, Mary Grant, joka oli herännyt majassa kuuluvaan rapinaan hiipi Glenarvanin luo, tarttui pojan multaiseen käteen ja peitti sen suudelmin.

— Sinä, sinä! sanoi nuori tyttö, joka ei voinut erehtyä. — sinä, Robert!

— Niin, sisko, Robert vastasi, — olen tullut pelastamaan teidät kaikki! Mutta olkaa hiljaa!

— Rohkea poika! Glenarvan toisti.

— Pitäkää silmällä alkuasukkaita! muistutti Robert. Mulrady, joka Robertin käden työnnyttyä näkyviin oli hetkeksi unohtanut tehtävänsä, palasi paikalleen.

— Kaikki on hyvin, hän sanoi, — vain neljä soturia on valveilla, muut nukkuvat.

— Rohkeutta! Wilson kuiskasi.

Tuota pikaa koloa suurennettiin, ja sisarensa sylistä siirtyi Robert lady Helenan hyväiltäväksi. Hänellä oli vyötäisillään pitkä phormium-köysi.

— Lapseni, lapseni, lady Helena kuiskasi, — villit eivät siis olekaan surmanneet sinua!

— Eivät, rouva, Robert vastasi. — En tiedä miten, mutta metelin aikana onnistuin heidän huomaamattaan livahtamaan aitauksen yli; kaksi päivää olen piileksinyt pensaikossa; öisin kuljeksin täällä päästäkseni teidän luoksenne. Kun koko heimo oli päällikön hautajaispuuhissa, minun onnistui tutkia linnoituksesta tämä puoli, jossa vankila on, ja näin, että voisin päästä luoksenne. Eräästä tyhjistä majasta sieppasin tämän veitsen ja köyden. Pitelin kiinni ruohomättäistä ja oksista; sattumalta löysin jonkinlaisen luolan tämän majan takaisesta kalliosta, minun oli kaivettava vain puolisen metriä, ja tässä minä olen!

Robert sai vastaukseksi vain mykkiä suudelmia.

— Lähtekäämme matkaan! hän sanoi päättävästi.

— Onko Paganel siellä? Glenarvan kysyi.

— Herra Paganelko? poika vastasi hämmästyneenä.

— Niin, odottaako hän meitä?

— Ei, mylord. Mitä, eikö herra Paganel ole täällä?

— Ei ole, Robert, Mary Grant vastasi.

— Mitä? Etkö sinä ole nähnyt häntä? Glenarvan kysyi. — Ettekö te tavanneet toisianne metelin aikana? Ettekö karanneet yhdessä?

— Emme, mylord, Robert vastasi masentuneena saatuaan kuulla ystävänsä Paganelin katoamisesta.

— Lähdetään matkaan, majuri sanoi, — nyt ei saa hukata minuuttiakaan. Missä Paganel sitten onkin hän ei voi olla pahemmassa pulassa kuin me täällä. Matkaan!

Hetket olivat todellakin kalliit. Oli paettava. Sen teki hankalaksi vain noin kuuden metrin korkuinen, melkein äkkijyrkkä seinämä luolan ulkopuolella. Sieltä vangit voisivat nopeasti päästä alempiin laaksoihin, kun taas maorien olisi paon huomattuaan pakko tehdä hyvin pitkä kierros saadakseen heidät kiinni, sillä he eivät tienneet mitään Wareatuan ulkorinteen väliin kaivetusta solasta.

Vangit ryhtyivät kaikkiin varotoimiin pakonsa onnistumiseksi. He pujahtivat yksitellen solan läpi luolaan. Ennen kuin John Mangles lähti majasta, hän hävitti kaivamisen jäljet ja ryömi vuorostaan koloon vetäen sen eteen maton, niin että majassa taas kaikki oli ennallaan.

Nyt oli laskeuduttava äkkijyrkkää seinämää myöten rinteelle saakka, ja se olisi ollut mahdotonta ilman Robertin phormium-köyttä.

Köysi sidottiin ulkonevaan kallionkielekkeeseen, ja sen toinen pää heitettiin alas.

Ennen kuin John Mangles päästi ystävänsä yhteen punottujen phormium-säikeiden varaan, hän tarkasti köyden; mutta se ei tuntunut hänestä kyllin lujalta, ja kun putoaminen olisi merkinnyt varmaa kuolemaa, vaaraan ei saanut turhaan antautua.

— Tämä köysi ei kestä kuin kahden hengen painon, ja meidän täytyy siis toimia sen mukaan. Lordi ja lady Glenarvan laskeutukoot ensin; kun he ovat päässeet rinteelle, he antavat kolmella nykäyksellä merkin, että seuraava pari voi lähteä.

— Minä menen alas ensin, Robert sanoi. — Löysin rinteeltä jonkinlaisen syvän uurroksen, jossa ensin alas tulleet voivat piileksiä toisia odottaessaan.

— Tee niin, poikaseni, Glenarvan sanoi puristaen Robertin kättä.

Robert katosi luolan suulta; minuuttia myöhemmin kolme nykäystä ilmoitti, että hän oli onnellisesti alhaalla.

Heti sen jälkeen lähtivät lordi Glenarvan ja lady Helena luolasta. Oli vielä pilkkopimeä, mutta harmaa hämärä alkoi jo valaista idän kukkuloita.

Aamun raikas ilma virkisti nuorta rouvaa; hän tunsu itsensä voimakkaammaksi ja aloitti vaarallisen laskeutumisen.

Ensin Glenarvan ja sitten lady Helena liukui köyttä myöten kohtaan, missä äkkijyrkkä seinämä yhtyi rinteeseen ylimpään reunaan. Sitten lordi Glenarvan lähti vaimoaan tukien takaperin haparoimaan alemmas. Hän etsi nurmimättäitä ja pieniä pensaita, joista voisi saada tukea, koetteli niitä ensin ja sovitti sitten sille lady Helenan jalan. Muutamat äkkiä heränneet linnut lähtivät kirkuen lentoon, ja pakenevat vapisivat, kun muuan irtautunut kivi vieräsi kolisten vuoren juurelle.

He olivat jo ehtineet puoliväliin rinnettä, kun luolan suulta kuului ääni.

— Seis! John Mangles kuiskasi.

Glenarvan, joka toisella kädellään piti kiinni mättästä ja toisella tuki vaimoaan, odotti ja uskalsi tuskin hengittää.

Wilson oli antanut varoituksen; hän oli kuullut jotakin melua Wareatuan edustalta ja palannut majaan,

jossa hän raotti mattoa ja tutki maoreja. Hänen merkistään John Mangles pysäytti Glenarvanin. Jotakin ääntä oudoksuen oli näet yksi sotureista noussut makuulta ja alkanut lähestyä Wareatuaa. Seisten kahden askelen päässä majasta hän kuunteli pää kumarruksissa. Noin minuutin, joka tuntui tunnin pituiselta, hän oli tässä asennossa korvat höröllä ja silmät valppaina. Sitten hän pudisti päätään kuin henkilö, joka on erehtynyt, palasi toveriensa luo, otti sylyksen kuivia puita ja heitti ne puoleksi sammuneeseen tuleen, joka jälleen alkoi loimuta. Hänen kirkkaasti valaistut kasvonsa eivät ilmaisseet enää mitään epäluuloa, ja katsahdettuaan ensimmäiseen sarastukseen, joka alkoi vaalentaa horisonttia hän laskeutui pitkälleen nuotion ääreen lämmitelläkseen kangistuneita jäseniään.

— Kaikki hyvin, Wilson sanoi.

John antoi Glenarvanille merkin jatkaa matkaa.

Glenarvan lipui hiljalleen rinnettä alas, ja pian hän ja lady Helena seisoivat sillä kapealla polulla, missä Robert odotti heitä.

Taas nykäistiin kolme kertaa köyttä, minkä jälkeen John Mangles lähti vaaralliselle matkalle kulkien vuorostaan Mary Grantin edellä.

Se onnistui, ja he liittyivät lordi ja lady Glenarvanin seuraan.

Viiden minuutin kuluttua olivat kaikki vangit päässeet onnellisesti pakoon Wareatuasta, tilapäisestä vankilastaan, ja karttaen järven asuttuja rantoja he painuivat kapeille poluille syvälle vuoristoon. Minne he olivat menossa? Minne tahansa, mutta he olivat ainakin vapaita.

Noin kello viisi alkoi aurinko nousta, ja pilvien ylemmät kerrokset saivat sinervän reunustan; vuorten huiput alkoivat paljastua aamun usvista; aurinko ilmestyisi pian, ja kuolemanrangaistuksen merkin asemesta se ilmoittaisi tuomittujen paenneen.

Oli siis välttämätöntä, että karkurit ennen tätä kohtalokasta hetkeä olivat villien pyssynkantaman ulkopuolella voidakseen jo välimatkan avulla eksyttää heidät. Mutta he eivät päässeet kulkemaan nopeasti, sillä polut olivat perin jyrkkiä. Lady Helena kapusi jyrkänteitä Glenarvanin tukemana, melkein kantamana, ja Mary Grant nojautui John Manglesin käsivarteen; Robert marssi edellä onnellisena, iloissaan, sydän täynnä riemua onnistumisestaan; viimeisinä tulivat Olbinett ja molemmat matruusit.

Vielä puoli tuntia ja päivän säteilevä kehrä alkaisi nousta horisontin sumusta.

Tämän puolituntisen vaelsivat pakolaiset umpimähkään. Paganel ei ollut heidän oppaanaan — he olivat huolissaan hänen kohtalostaan ja se varjosti heidän onneaan. He suuntasivat kulkunsa kuitenkin niin paljon itäänpäin kuin mahdollista, vaeltaen komeaa auringonnousua kohti. Pian he olivat saapuneet erälle kukkulalle, joka oli sataviisikymmentä metriä Taupo-järven pintaa ylempänä. Aamuilma oli näin korkealla purevan kylmää. Kukkuloiden ja vuorien epäselvät jonot näyttivät kerrostuvan toinen toisensa ylle; mutta Glenarvan pyrki vain niiden kätköihin. Myöhemmin näkisi, kuinka tästä vuorisokkelosta päästäisiin pois. Vihdoin nousi aurinko, valaisten ensimmäisillä säteillään pakenevia.

Äkkiä kuului sadoista kurkuista kauhea huuto. Se tuli pahista, jonka asemaa Glenarvan ei vielä tarkoin tiennyt. Sitä paitsi hänen jalkojensa alla leviävä paksu sumupeite peitti alemmat laaksot näkyvistä.

Mutta yksi asia oli selvä: heidän pakonsa oli keksitty. Välttyisivätkö he villien takaa-ajolta? Oliko heidät huomattu? Paljastaisivatko heidän jälkensä heidät?

Tällä hetkellä sumu hälveni alhaalta, peittäen heidät hetkeksi kosteaan pilveen, ja sitten he näkivät satametriä alempana villien raivoisan joukon.

He näkivät, mutta heidätkin oli nähty. Kuului hirveitä huutoja, joihin yhtyi koirien haukunna, ja yritettyään turhaan kavuta ylös Wareatuan kalliota, koko heimo syöksyi aitauksesta ja lähti oikopolkuja pitkin ajamaan takaa kosta pakenevia vankeja.

TABU-VUORI.

Vuoren huippu oli vielä kolmenkymmenen metrin päässä. Pakolaisten oli paras yrittää sinne päästäkseen vastapäiselle rinteelle piiloon maorien näkyvistä. He toivoivat voivansa jotakin sopivaa

harjannetta pitkin päästä seuraaville kukkuloille, joiden moninaisista sokkeloista Paganel epäilemättä olisi ollut selvillä, jos hän olisi ollut mukana.

Vauhtia siis lisättiin yhä lähempää kuuluvien huutojen uhatessa. Takaa-ajava joukkio saapui vuoren juurelle.

— Rohkeutta! Rohkeutta, ystäväni! Glenarvan huusi kannustaen kumppaneitaan sanoin ja elein.

Ja viidessä minuutissa he saapuivat vuoren huipulle; siellä he kääntyivät arvioimaan tilannetta ja miettimään, millä suunnalla maorit voisi eksyttää.

Näin korkealta he näkivät yli Taupo-järven, joka levisi länttä kohti viehättävässä vuoristonäkymässä. Pohjoisessa näkyivät Pirongian huiput, etelässä Tongariron tulivuoren loimuava laki; mutta idässä sulki näköpiirin pitkä vuorten ja kukkulojen sarja, jota nimitetään Wahitiselänteeksi ja joka keskeytymättä ulottuu koko pohjoissaaren läpi Cookin salmesta itäisimpään niemeen saakka. Täytyi siis taas laskeutua alas vastapäistä rinnettä ahtaisiin rotkoihin, joista kenties ei ollut pääsyä ulos.

Glenarvan katsahti huolestuneena ympärilleen; sumu oli hälvennyt auringonsäteiden tieltä, ja hän näki tarkasti maaperän pienimmätkin syvennykset. Samoin hän saattoi pitää silmällä kaikkia maorien liikkeitä.

Villit eivät olleet sadanviidenkymmenen metrinkään päässä, kun he saapuivat sille tasanteelle, jolla aikaisemmin mainittu yksinäinen keila kohosi.

Glenarvanilla ei ollut varaa pysähtyä minuutiksikaan. Väsymyksestä huolimatta täytyi paeta, ellei tahdottu joutua saarroksiin.

— Alas! hän huusi, — pitää päästä alas, ennen kuin tie katkaistaan!

Mutta juuri kun naisraukat kaikki voimansa ponnistaen nousivat lähteäkseen, MacNabbs pysäytti heidät.

— Ei tarvitse, Glenarvan. Katsokaa!

Ja he kaikki näkivät todella maorien käytöksessä tapahtuneen selittämättömän muutoksen.

Heidän takaa-ajonsa oli äkkiä keskeytetty. Rynnistys vuorta kohti loppui kuin ehdottomasta käskystä, villi joukko oli pysähtynyt kuin meren aalto ylipääsemättömän kallion edessä.

Kaikki nuo raakalaiset, jotka olivat päässeet veren makuun ja nyt saapuneet vuoren juurelle, kirkuivat, huitoivat, heiluttivat pyssyjään ja kirveitään, mutta eivät ottaneet askeltakaan eteenpäin; ja heidän koiransa vain haukkua louskuttivat paikaltaan, kuin isäntiensä tapaan maahan kiinnikasvaneina.

Mitä oli tapahtunut? Mikä näkymätön voima pidätti viljejä? Karkurit silmäilivät tätä ilmiötä ymmärtämättä ja samalla peläten, että lumous, joka piti Kai-Kumun heimoa vallassaan, pian haihtuisi.

Äkkiä John Mangles huudahti ja kaikki kääntyivät hänen puoleensa, kun viittasi kädellään kohti pientä aitausta vuoren huipulla.

— Pällikkö Kara-Teten hauta! Robert lausui.

— Onko se totta, Robert? Glenarvan kysyi.

— On, mylord, se se on; minä tunnen sen!

Robert ei erehtynyt. Viisitoista metriä ylempänä vuoren korkeimmalla huipulla oli äsken maalattuja paaluja pienenä vallituksena. Glenarvan tunsu nyt myös vuorostaan seelantilaisen päällikön haudan. Paetessaan hän oli sattumalta joutunut Maunganamun kukkulalle.

Toveriensa seuraamana lordi nousi huipun rinnettä haudan juurelle saakka. Leveä, matoilla peitetty aukko oli aitauksen ovena. Glenarvan aikoi juuri astua udupan sisään, kun hän äkkiä peräytyi.

— Villi! hän sanoi.

— Tuossa haudassako? majuri kysyi.

— Niin, MacNabbs.

— Ei se merkitse mitään; mennään sisään.

Glenarvan, majuri, Robert ja John Mangles astuivat aitaukseen. Siellä oli muuan väljään phormium-

vaippaan pukeutunut maori; udupan hämäryyden vuoksi he eivät voineet nähdä hänen kasvojansa. Mies näytti hyvin rauhalliselta ja söi aamiaista huolettomana.

Glenarvan aikoi puhutella häntä, mutta alkuasukas ehti ensin ja sanoi kohteliaasti hyvällä englannin kielellä:

— Olkaa hyvä, istuutukaa, rakas lordi, aamiainen odottaa.

Se oli Paganel. Hänen äänensä kuultuaan ryntäsivät kaikki udupaan ja joutuivat kunnan maantieteilijän pitkien käsivarsien syleiltäviksi. Paganel oli löytynyt! Hänen olemukseensa personoitui yhteinen pelastuminen. Haluttiin udella, miten ja minkä vuoksi hän oli joutunut Maunganamun huipulle; mutta Glenarvan hillitsi tämän loputtoman uteliaisuuden yhdellä sanalla.

— Villit! hän sanoi.

— Villit, Paganel toisti harteitaan kohauttaen, — ovat väkeä, jota minä halveksin syvästi.

— Mutta eivätkö ne voi...?

— Nekö? Ne naudat! Tulkaa ja katsokaa!

Kaikki seurasivat Paganelia, joka lähti ulos udupasta. Maorit seisovivat entisellä paikalla kukkulan juurella, hirvittävästi kirkuen.

— Huutakaa! Ulvokaa! Tyhjentäkää keuhkonne, senkin naudat! Paganel sanoi. — Tälle vuorelle ette sittenkään kiipeä, sen vannon!

— Ja miksei? Glenarvan kysyi.

— Siksi, että päällikkö on kuopattu tänne. Hauta suojelee meitä, sillä tämä vuori on tabu!

— Tabu?

— Niin, ystäväni! Ja siksi minä olenkin vetäytynyt tänne ikään kuin keskiaikaiseen, onnettomille varattuun turvapaikkaan.

— Jumala on meidän kanssamme! lady Helena huudahti, kohottaen käsiään taivasta kohti.

Vuori oli todellakin tabu ja siis turvassa taikauskoisten villien hyökkäyksiltä.

Se ei kuitenkaan vielä tarkoittanut pakolaisten pelastuneen, mutta tiesi ainakin otollista lepoa, jota he voisivat käyttää hyväkseen. Glenarvan, joka oli sanomattoman liikuttunut, pysyi vaiti, ja majuri hyökkäili todella tyytyväisen näköisenä.

— Ja nyt, ystäväni, Paganel sanoi, — jos nuo naudat yrittävät harjoitella kärsivällisyyttä meidän kustannuksellamme, niin he erehtyvät. Kahden päivän kuluttua olemme heidän alueensa ulkopuolella.

— Me siis pääsemme täältä, Glenarvan sanoi. — Mutta miten?

— Sitä en tiedä, Paganel vastasi, — mutta me pakenemme täältä kuitenkin.

Kaikki tahtoivat nyt kuulla maantieteilijän seikkailut. Mutta tällöin tuli esiin omituinen seikka: tavaton pidättyväisyys muuten niin puheliaassa miehessä, niin että sanat täytyi suorastaan kiskoa hänen suustaan. Hän, joka ennen kertoi niin halukkaasti, vastaili nyt vain vältellen ystäviensä kysymyksiin.

— Paganel on muuttunut, MacNabbs ajatteli.

Kunnon tiedemies ei todellakaan enää ollut entisensä. Hän kääriytyi huolellisesti väljään phormiumviittaansa ja näytti karttavan kovin uteliaita katseita. Hänen hämmentyneisyytensä, niin pian kuin tuli puhe hänestä itsestään, pisti kaikkien silmään, mutta hienotunteisuudesta kukaan ei ollut huomaavinaan sitä. Ja kun asia ei enää koskenut häntä, hänen huomattiin olevan yhtä hilpeä kuin ennenkin.

Mitä hänen seikkailuihinsa tuli, hän katsoi sopivaksi kertoa tovereilleen seuraavaa, sitten kun kaikki olivat istuutuneet hänen ympärilleen udupan paalujen juurelle.

Kara-Teten surman jälkeen Paganel käytti Robertin tavoin hyväkseen villien meteliä ja livahti pahin aitauksen ulkopuolelle. Mutta hänellä ei ollut yhtä hyvää onnea kuin nuorella Grantilla: hän sattui syöksymään erääseen maorileiriin. Siellä hallitsi komea, viisaannäköinen päällikkö, ilmeisesti kaikkia heimonsa sotureita etevämpi, joka puhui hyvää englannin kieltä ja lausui maantieteilijän tervetulleeksi hieromalla nenäänsä hänen nenäänsä vasten.

Paganel olisi halunnut saada selville, oliko hänen pideltävä itseään vankina vai ei; mutta kun hän huomasi, ettei hän voinut astua askeltakaan päällikön kohteliaasti seuraamatta, hän ymmärsi pian, mitä hänen tässä suhteessa piti ajatella.

Tämä päällikkö, jonka nimi oli "Hihi", "auringonsäde", ei ollut lainkaan ilkeä mies. Maantieteilijän silmälasit ja kiikari tuntuivat herättävän hänessä suurta kunnioitusta Paganelia kohtaan, ja hän kiinnitti vieraansa itseensä ei ainoastaan ystävällisillä teoillaan, vaan vahvoilla phormiumköysillä varsinkin öisin.

Tätä uutta tilannetta kesti kolme pitkää päivää. Kohdeltiinko Paganelia hyvin vai huonosti tänä aikana? — Niin ja näin, tiedemies vastasi lähempiin selityksiin antautumatta. Lyhyesti sanoen, hän oli vanki, ja lukuunottamatta välitöntä kuolemanvaaraa, hänen asemansa ei tuntunut juuri kadehdittavammalta kuin hänen onnettomien ystäviensä.

Sitten eräänä yönä hän onneksi sai jyrskytyksi siteensä poikki ja pääsi karkuun. Hän oli kaukaa nähnyt Kara-Teten hautauksen ja tiesi, että maoripäällikkö oli haudattu Maunganamun huipulle ja että vuori sen takia oli tabu. Hän päätti paeta sinne, koska ei halunnut poistua seudulta, missä hänen ystäviään pidettiin vankeina. Hänen vaarallinen yrityksensä onnistui; viime yönä hän saapui Kara-Teten haudalle ja odotti "jälleen voimiaan virkistäen", että taivas jonkin sattuman avulla vapauttaisi hänen ystävänsä.

Tämä oli Paganelin kertomus. Sivuttiko hän tahallaan jonkin seikan, joka liittyi hänen oleskeluunsa alkuasukkaiden parissa? Useammin kuin kerran sai hänen hämminkinsä olettaa sitä. Oli miten oli, joka tapauksessa häntä onniteltiin yksimielisesti, ja kun tarina oli kuultu, palattiin nykyisyyteen.

Asema oli edelleen hyvin epävarma. Joskaan villit eivät uskaltaneet nousta Maunganamua ylös, niin he luottivat näköjään nälkään ja janoon saadakseen vankinsa takaisin. Siihen tarvituin vain aikaa, ja alkuasukkaat ovat hyvin kärsivällisiä.

Glenarvan käsitti varsin hyvin asemansa vaikeuden, mutta hän päätti odottaa suotuisaa tilannetta ja tarpeen tullen luoda sen itse.

Ensin hän tahtoi huolellisesti tutkia Maunganamun, tämän tilapäisen linnoituksensa, ei sitä puolustaakseen, sillä rynnäkköä ei tarvinnut pelätä, vaan päästäkseen sieltä pois. Majuri, John, Robert, Paganel ja hän tarkastelivat vuorta yksityiskohtaisesti. He panivat merkille polkujen suunnan, minne ne veivät ja kuinka kaltevia ne olivat. Puolentoista kilometrin pituinen harjanne, joka yhdisti Maunganamun Wahiti-selänteeseen, laski tasankoa kohti. Sen kapea ja mutkitteleva harjanne oli ainoa mahdollinen pakotie. Jos pakolaiset voisivat yön turvin kulkea sen yli huomaamatta, heidän onnistuisi ehkä päästä alas Wahitin syviin laaksoihin ja siellä eksyttää maorisoturit.

Mutta tällä matkalla oli monenlaisia vaaroja. Matalimmalla kohdallaan se oli pyssynkantaman päässä, ja jos maorit olivat vahdissa alemmilla rinteillä, saattoivat heidän luotinsa lentää ristiin harjanteen yli ja muodostaa tien poikki tuliverkon, jonka läpi kukaan ei pääsisi ehjin nahoin.

Kun Glenarvan ja hänen ystävänsä olivat edenneet lähelle tätä vaarallista kohtaa, he saivat vastaan raekuuron lyijyä, joka ei osunut, mutta muutamia etupanoksia tuuli sentään toi heidän luokseen. Ne olivat painettua paperia; Paganel korjasi ne talteen pelkämästä uteliaisuudesta ja sai hiukan vaivaa nähtyään niistä selon.

— Hyvä! hän sanoi. — Tiedättekö, ystäväni, millä nuo villit lataavat pyssynsä?

— Emme, Paganel, Glenarvan vastasi.

— Raamatunlehdillä! Jos he käyttävät raamattua siihen tarkoitukseen, niin on sääli lähetyssaarnaajia! Heidän on vaikea perustaa maorikirjastoja.

— No millä raamatunkohdalla ne ovat meitä pommittaneet? Glenarvan kysyi.

— Kaikkivaltiaan Jumalan sanalla, vastasi John Mangles, joka vuorostaan oli lukenut laukauksen kärventämän paperin. — Se sana neuvoa meitä luottamaan hänen turvaansa, lisäsi nuori kapteeni, jonka äänessä kajahti skotlantilaisen uskon järkähtämätön vakaumus.

— Lue, John! Glenarvan sanoi.

Ja John luki ne sanat, jotka olivat säästyneet ruudilta:

— Psalmi 91: *Koska hän riippuu minusa kiinni, niin minä pelastan hänet.*

— Ystäväni, Glenarvan sanoi, — meidän on kerrottava nämä toivon sanat uljaille, rakkaille naisillemme. Ne ovat omiaan rohkaisemaan heitä.

Glenarvan ja hänen kumppaninsa nousivat kukkulan jyrkkiä polkuja takaisin haudalle, jonka he halusivat tutkia.

Matkalla he hämmästyksekseen tunsivat maaperän aina vähän väliä vavahtelevan. Se ei ollut maanjäristys, vaan sellaista jatkuvaa värinää, jota höyrykattilan seinässä tuntuu kiehuvan veden paineesta. Maanalaisen tulen synnyttämiä kiristyneitä höyryjä oli ilmeisesti kasaantunut vuoren sisään.

Tämä ilmiö oli tuttu miehille, jotka vastikään olivat kulkeneet Waikaton kuumien lähteiden keskellä. He tiesivät, että tämä Ikana-Mauin keskiosa on hyvin tuliperäinen. Se on suorastaan seula, jonka pohja päästää maan höyryjä ulos kuumien ja rikkiä sisältävien lähteiden kautta.

Paganel, joka oli huomannut sen jo aiemmin, kiinnitti ystäviensä huomiota vuoren tuliperäiseen laatuun. Maunganamu oli vain yksi saaren keskustan monista keilamaisista kummuista, siis tulevaisuuden tulivuori. Jokin pieni tärähdys voisi avata aukon sen seiiniin, jotka olivat piinsekaista vaaleaa karstakiveä.

— Niinpä niin, Glenarvan sanoi, — mutta me emme ole täällä suuremmassa vaarassa kuin *Duncanin* höyrykattilan vieressä. Tämä maankamara on sittenkin tukeva.

— On kyllä, majuri virkkoi, — mutta hyväkin höyrykattila halkeaa sentään lopulta.

— MacNabbs, Paganel lausui, — minä en halua jäädä tälle kukkulalle. Jos taivas vain osoittaa mahdollisen pääsytien, lähden heti.

— Miksi tämä Maunganamu ei itse voisi viedä meitä pois täältä, John Mangles huokasi, — kun sen sisällä on niin paljon voimaa! Meidän jalkojemme alla on ties kuinka monta miljoonaa käyttämätöntä ja hukkaan mennyttä hevosvoimaa! *Duncan* ei tarvitsisi siitä tuhannetta osaa viedäkseen meidät maailman ääriin!

Kun John Mangles tuli maininneeksi *Duncanin*, Glenarvanin mielessä heräsi mitä murheellisimpia muistoja; sillä niin huolissaan kuin hän olikin omasta asemastaan, hän unohti sen usein ajatellessaan laivaväkinsä kohtaloa.

Hän oli vielä näissä mietteissä palatessaan onnettomuustoveriensa luo Maunganamun huipulle.

Lady Helena tuli hänet nähdessään vastaan.

— Rakas Edward, hän sanoi, — te olette siis tarkastaneet asemamme. Onko meidän toivottava vai pelättävä?

— Toivottava, rakas Helena, Glenarvan vastasi. — Villit eivät ikinä astu tälle vuorelle, ja meillä on aikaa pakosuunnitelman laatimiseen.

— Muuten, rouva, John Mangles sanoi, — Jumala itse kääntää meidän toivoa.

John Mangles antoi lady Helenalle sen raamatunlehden palasen, jossa nuo pyhät sanat olivat luettavina. Nuoret naiset, joilla oli luottamusta sielussa ja sydän avoinna kaikille taivaan sanomille, näkivät näissä pyhän kirjan sanoissa pelastuksen eittämättömän enteen.

— Nyt udupaan! Paganel huudahti hilpeästi. — Se on meidän linnoituksemme, kartanomme, ruokasalimme ja työhuoneemme! Kukaan ei meitä häiritse siellä! Jalot naiset, sallikaa minun olla oppaanne tässä ihanassa asunnossa.

Kaikki seurasivat kohteliasta Paganelia. Kun villit näkivät pakolaisten uudelleen häpäisevän haudan tabua, he ampuivat useita laukauksia ja alkoivat hirvittävästi kirkua. Mutta onneksi eivät luodit kantaneet yhtä kauas kuin huudot, vaan putosivat puolitiehen, ja huudot taas häipyivät ilmaan.

Lady Helena, Mary Grant ja heidän kumppaninsa rauhoittuivat jälleen täydellisesti nähdessään, että maorien taikausko oli vielä suurempi kuin heidän raivonsa, ja astuivat hauta-aitauksen sisään.

Maoripäällikön leposijana oli punaisiksi maalatuista paaluista tehty kehä. — Symbolit, jotka oli suorastaan tatuoitu puuhun, kertoivat vainajan jaloudesta ja urotöistä. Paalujen välissä riippui nuoria, joihin oli ripustettu taikakaluja, simpukoita ja veistettyjä kiviä. Sisällä oli maa peitetty vihreillä lehvillä; keskellä osoitti pieni kumpu äsken kaivettua hautaa.

Siellä lojuivat päällikön aseet, hänen ladatut ampumakuntoon pannut pyssynsä, keihäänsä, vihreästä nefriitistä tehty mainio kirveensä sekä iäisiin metsästyksiin riittävä varasto ruutia ja luoteja.

— Täällähän on täydellinen asevarasto, jota me voimme käyttää paremmin kuin vainaja, Paganel

sanoi. — Onpa noilla villeillä mainio aate ottaa mukaan aseensa toiseen maailmaan.

— Mutta nämä pyssythän ovat englantilaista tekoa! majuri sanoi.

— Tietävästi! Glenarvan vastasi. — Typerä tapa, että annetaan tuliaseita villeille! He käyttävät niitä lopulta kuitenkin maahantunkeutujia vastaan, ja oikeassa he ovatkin. Nämä pyssyt voivat kuitenkin olla meille hyödyksi.

— Mutta vielä hyödyllisempiä meille ovat Kara-Tetelle varatut eväät ja vesi, Paganel huomautti.

Vainajan sukulaiset ja ystävät olivat todella suorittaneet tehtävänsä hyvin, ja muonitus todisti heidän kunnioituksestaan päällikön avuja kohtaan. Siellä oli riittävästi elintarvikkeita kymmenelle perheelle kahdeksi viikoksi tai oikeammin vainajalle iäistä elämää varten. Kasvisravintona oli saniaisia, imeliä bataatteja, "convolvulus batatas", ja kauan aikaa sitten eurooppalaisten maahantuomia perunoita. Suuret astiat sisälsivät seelantilaisten aterioihin kuuluvaa puhdasta vettä, ja tusina taidokkaasti punottuja vasuja oli täynnä viipaleita tuoreesta oudonlajisesta kumista.

Pakolaisilla oli siis muutamiksi päiviksi ruokaa ja juomaa, eikä heitä tarvinnut kehottaa nauttimaan ensimmäistä ateriaansa päällikön kustannuksella.

Glenarvan toi seurueelle tarpeelliset ruoka-aineet ja uskoi ne Olbinettin haltuun. Muonamestari, aina erittäin tarkka muodollisuuksien mies vaikeimmissakin tilanteissa, arveli ateriasta tulevan laihanpuoleisen. Eikä osannut kypsentää juuria, kun ei ollut tulta.

Mutta Paganel päästi hänet pulasta neuvoen häntä paistamaan juuret ja imelät bataatit yksinkertaisesti vain maan sisällä.

Päällimmäisten kerrosten lämpö määrä olikin hyvin korkea, ja maahan pistetty lämpömittari olisi varmaankin osoittanut kuuttakymmentä tai kuuttakymmentäviittä astetta. Olbinett oli vähällä polttaa itsensä pahanpäiväisesti, sillä kun hän sai kaivetuksi kolon pannakseen siihen juuret, suihkusi samassa esiin vesihöyrypatsas, nousten sihisten puolentoista metrin korkeuteen. Muonamestari kaatui säikähdyksestä selälleen.

— Hana kiinni! huusi majuri, joka molempien matruusien auttamana riensi paikalle ja peitti reiän hohkakiven siruilla, kun taas Paganel katseli tätä ilmiötä omituinen ilme kasvoillaan ja mutisi:

— Kas vain! Ahaa! Miksei?

— Ettehän kai haavoittunut? MacNabbs kysyi Olbinettilta.

— En, herra MacNabbs, muonamestari vastasi, — mutta minä en osannut odottaa...

— Niin monia taivaan antimia! Paganel jatkoi iloisella äänellä. — Kara-Teten veden ja ruokavarojen jälkeen tulta maasta! Tämä vuorihan on paratiisi! Minä ehdotan, että perustamme tänne siirtolan, viljelemme sitä, asetumme tähän loppuiäksemme. Meistä tulee Maunganamun Robinsoneja! Tosiaan, minä etsin turhaan, mitä meiltä puuttuu tällä mukavalla vuorella!

— Ei mitään, jos se vain kestää, John Mangles vastasi.

— No, eipä se ole eilen tehty, Paganel sanoi. — Se on kestänyt jo kauan maanalaista tulta ja kestää kai meidän lähtöömme saakka.

— Aamiainen on valmis, Olbinett ilmoitti yhtä juhlallisesti kuin olisi ollut virantoimituksessa Malcolmin linnassa.

Pakolaiset istuutuivat aitauksen lähelle ja alkoivat nauttia yhtä niistä aterioista, joita kaitselmus oli viime aikoina heille niin täsmällisesti lähettänyt vaikeimmissa oloissa.

Tosin ruokien valinnassa ei oltu nirsoja, mutta syötävän saniaisten juurista oltiin eri mieltä. Toiset pitivät niiden makua melkein miellyttävänä, toiset kumimaisena, tymeänä, nahkamaisena. Imelät bataatit, joita oli paistettu kuumassa maassa, olivat erinomaisia. Maantieteilijä huomautti, että Kara-Tetellä ei ollut valittamisen aihetta.

Kun nälkä oli tyydytetty, Glenarvan ehdotti viipymättä keskustelua pakosuunnitelmasta.

— Nytkö jo! Paganel sanoi vilpittömästi pahoitellen. — Mitä, aiotteko jo jättää tämän viehättävän paikan?

— Mutta, herra Paganel, lady Helena vastasi, — vaikka oletammekin olevamme Capuassa, niin ei sovi menetellä Hannibalin tavoin.

— Hyvä rouva, Paganel vastasi, — minä en tahdo vastustaa teitä, ja kun haluatte keskustella, niin keskustelkaamme.

— Minä ajattelen ensinnäkin, Glenarvan sanoi, — että meidän pitää yrittää pakoon, ennen kuin nälkä pakottaa siihen. Voimia ei meiltä puutu, ja meidän täytyy käyttää niitä. Ensi yönä koetamme päästä idänpuolisiin laaksoihin murtautumalla pimeän avulla villien saarron läpi.

— Hyvä on, Paganel sanoi, — jos maorit laskevat meidät läpi.

— Ja jos he estävät meitä? John Mangles huomautti.

— Silloin ryhdymme voimakeinoihimme, Paganel vastasi.

— Onko meillä sitten voimakeinoja? majuri kysyi.

— Niin monta, että minä en voi kaikkia käyttää, Paganel vastasi tarkemmin selittämättä.

Oli siis vain odotettava yötä, jotta päästäisiin yrittämään vartioivien villien ohi.

Nämä eivät olleet poistuneet paikoiltaan. Rivit näyttivät päin vastoin taajenneen myöhemmin saapuneista.

Siellä täällä sytytetyt nuotiot olivat tulivyönä saartamassa vuoren juurta. Kun pimeys peitti ympäröivät laaksot, Maunganamu näytti kohoavan laajasta tulirenkaasta ja vuoren huippu katosi tummaan varjoon. Kaksisataa metriä alemmaa kuului liikettä, huutoja ja sorinaa vihollisen leiriltä.

Kello yhdeksän Glenarvan ja John Mangles päättivät pilkkopimeässä tehdä tiedusteluretken, ennen kuin veisivät kumppaninsa vaaralliselle matkalle. He hiipivät alaspäin äänettömästi noin kymmenen minuuttia ja saapuivat kapealle harjanteelle, joka ulottui villien linjan poikki viittätoista metriä leiriä ylempänä.

Kaikki kävi hyvin siihen saakka. Nuotioillaan makailevat maorit eivät näyttäneet huomaavan kahta pakolaista, jotka etenivät vielä muutaman askelen. Äkkiä pamahti laukauksia harjanteen molemmilta puolilta, oikealta ja vasemmalta.

— Takaisin! Glenarvan käski, — niillä vietävillä on kissansilmät ja rihlapyssyt!

John Mangles ja hän palasivat heti vuoren jyrkkää rinnettä ylös ja saapuivat parhaiksi rauhoittamaan laukausten pelästyttämiä ystäviään. Glenarvanin lakki oli kahden luodin lävistämä. Oli siis mahdotonta lähteä pitkälle harjanteelle kahden pyssymiesrivin väliin.

— Jätetään huomiseen, Paganel sanoi, — ja koska emme saa petetyksi villien valppautta, sallinette minun tarjota heille omintakeisen annoksen!

Ilma oli erittäin viileä. Onneksi oli Kara-Tete ottanut mukaansa hautaan parhaat yöpukunsa, lämpimiä phormium-peitteitä, joihin itsekukin siekailematta kääriytyi, ja pian nukkuivat pakolaiset villien taikauskon varjelemina rauhallisesti aitauksen suojassa lämpimällä ja sisäisestä kiehumisesta vapisevalla maaperällä.

PAGANELIN VOIMAKEINOT.

Seuraavana eli 17. päivänä helmikuuta herätti nouseva aurinko ensimmäisillä säteillään Maunganamun laella nukkuvat. Maorit olivat jo kauan olleet jalkeilla ja liikuskelivat edestakaisin vuoren juurella, väistymättä vartiopaikoiltaan. Raivokkaat huudot tervehtivät häväistystä aitauksesta ilmestyviä eurooppalaisia.

Jokainen vilkaisi ensiksi ympäröiviä vuoria, vielä aamu-usvan peittämiä syviä laaksoja ja Taupo-järven pintaa, joka väreili kevyesti aamutulessa.

Sitten kaikki kokoontuivat Paganelin ympärille kyselemään hänen uusista suunnitelmistaan.

Paganel tyydytti heti kumppaniensa levottoman uteliaisuuden.

— Ystävänä, hän sanoi, — minun suunnitelmani on siitä erinomainen, että vaikka se ei olisi niin tehokas kuin odotan, vaikka se epäonnistuisikin, niin meidän asemamme ei huonontuisi. Mutta sen

pitäisi onnistua.

— Mikä se suunnitelma on? MacNabbs kysyi.

— Tämä, Paganel vastasi. — Villien taikauskon takia olemme tästä vuoresta saaneet turvapaikan, ja se auttaa meitä pääsemään täältä pois. Jos saan Kai-Kumun uskomaan, että me olemme joutuneet pyhänhäpäisymme uhreiksi, että jumalat ovat rangaisseet meitä, sanalla sanoen, että me olemme kokeneet hirveän kuoleman, niin uskotteko, että hän poistuu Maunganamun juurelta ja palaa takaisin kyläänsä?

— Epäilemättä, Glenarvan vastasi.

— Ja millä hirveällä kuolemalla te uhkaatte meitä? kysyi lady Helena.

— Pyhänhäpäisijän kuolemalla, ystäväni, Paganel vastasi. — Kostonliekit ovat meidän jalkojemme alla. Päästäkäämme ne irti!

— Mitä! Aiotteko päästää tulivuoren toimintaan? John Mangles huudahti.

— Juuri niin. Keinotekoisien tulivuoren, tilapäisen tulivuoren, jonka purkausta me johdamme! Täällä on valtava varasto maanalaista höyryä ja tulta, joka pyrkii vain purkautumaan. Järjestäkäämme keinotekoinen purkaus eduksemme!

— Ajatus on hyvä, majuri sanoi. — Hyvin keksitty, Paganel!

— Te ymmärrätte, maantieteilijä jatkoi, — että kaiken tulee näyttää siltä kuin Seelannin Pluton liekit olisivat ahmaisseet meidät, mutta me katoammekin Kara-Teten hautaan... Siellä viivymme kolme, neljä, viisi päivää, jos niin on tarpeen, toisin sanoen siihen hetkeen saakka, jolloin villit varmoina meidän kuolemastamme luopuvat pelistä.

— Mutta jos heidän päähänsä pälkähtää tulla toteamaan meidän loppumme, neiti Grant sanoi, jos he nousevat vuorelle?

— Ei, rakas Mary, Paganel vastasi, — sitä he eivät tee. Vuori on tabu, ja kun se itse on niellyt häpäisijänsä, on tabu vieläkin ankarampi!

— Suunnitelma on todellakin hyvin tehty, Glenarvan sanoi. — Sen huono puoli on vain se yksi mahdollisuus, että villit sittenkin viipyvät Maunganamun juurella niin kauan, että meiltä loppuvat ruokavarat. Mutta se ei ole luultavaa, varsinkaan jos valmistelemme juonemme hyvin.

— Ja milloin yritämme tätä viimeistä keinoa? lady Helena kysyi.

— Vielä tänä iltana, Paganel vastasi. — Niin pian kuin on kyllin pimeä.

— Se on sovittu, MacNabbs lausui, — Paganel, te olette nerokas mies, ja minä, joka en hevillä innostu, takaan menestyksen. Näytetään noille lurjuksille pieni ihme! Se kyllä hidastuttaa heidän kääntymystään ainakin vuosisadan verran. Mutta lähetysaarnaajat saavat suoda sen meille anteeksi!

Paganelin ehdotus oli siis hyväksytty, ja ottaen huomioon maorien taikauskon sen piti todellakin onnistua. Jäljellä oli vain sen toteutus. Ajatus oli hyvä, mutta toteuttaminen vaikeaa. Eikö tulivuori tuhoaisi samalla niitä uskalikkoja, jotka kaivaisivat sille aukon? Voisiko purkausta hallita ja johtaa, kun höyryt, liekit ja laavat oli laskettu irti? Eikö koko vuori hukkuisi tulimereen? Tämähän merkitsi puuttumista niihin ilmiöihin, joihin luonto on varannut itselleen ehdottoman yksinoikeuden.

Paganel oli ajatellut näitä vaikeuksia, mutta hän aikoi toimia varovasti eikä mennä liian pitkälle. Maorien silmänlumeeksi tarvittiin vain näennäinen ilmiö eikä varsinaisen suurpurkauksen hirvittävää todellisuutta.

Kuinka pitkältä tämä päivä tuntuikaan! Jokainen laski sen loputtomia tunteja. Kaikki oli valmistettu pakoa varten. Udupan ruokavarat oli jaettu ja pantu pieniin kääriihin. Pari mattoa ja ampuma-aseet täydensivät nämä päällikön haudasta anastetut varustukset. Sanomattakin on selvää, että kaikki valmistukset tehtiin aitauksen sisällä ja villien tietämättä.

Kello kuusi muonamestari tarjosi virkistävän aterian. Missä ja milloin syötäisiin tämän alueen laaksoissa, sitä ei kukaan voinut tietää. Niinpä nyt syötiin vastaisenkin varalta. Väliaruokana oli puoli tusinaa suuria Wilsonin pyydystämiä rottia, joista keitettiin muhennosta. Lady Helena ja Mary Grant kieltäytyivät jyrkästi syömästä tätä Uudessa Seelannissa niin arvossa pidettyä riistaa, mutta miehet nauttivat siitä kuin oikeat maorit. Liha oli todella erinomaista, jopa mehevää, ja kuusi nakertajaa nakerrettiin luita myöten.

Sitten tuli iltahämärä. Aurinko katosi rajuilmaa ennustavien paksujen pilvien taakse. Muutamia salamia leimahteli horisontissa, ja kaukainen ukkonen jylisi.

Paganel oli hyvillään rajuilmasta, joka tuli hänen suunnitelmansa avuksi ja täydensi esityksen. Villit ovat taikauskaisen herkkiä suurten luonnonilmiöiden suhteen. Uusseelantilaiset pitävät ukkosta suuttuneen Nui-Atuan äänenä, ja salama on vain hänen silmäniskujaan. Jumala tuntui siis itse tulevan rankaisemaan tabun häpäisijöitä. Kello kahdeksan peittyi Maunganamun huippu pilkkopimeään. Taivas oli mustana taustana liekkien loimulle, jonka Paganelin käsi aikoi nostattaa sitä kohti. Maorit eivät voineet enää nähdä vankejaan. Toiminnan hetki oli tullut.

Pidettiin kovaa kiirettä. Glenarvan, Paganel, MacNabbs, Robert, muonamestari, molemmat matruusit ryhtyivät yhtäaikaa työhön.

Tulivuoren aukolle valittiin paikka kolmenkymmenen askelen päässä Kara-Teten haudasta. Tärkeätäähän oli, että purkaus ei hävittäisi udupaa, sillä sen mukana olisi hävinnyt myös vuoren tabu. Mainitulla paikalla oli Paganel huomannut suuren kivilohkareen, jonka ympärillä pihisi höyryjä joltisenkin voimakkaasti. Tämä lohkar peitti pientä, luonnon itse puhkaisemaa aukkoa, ja vain sen paino esti maanalaisia liekkejä leimahtamasta esiin. Jos se saataisiin siirretyksi sivuun, syöksyisivät höyryt ja laava heti esiin avatusta aukosta.

Miehet valmistivat vivut haudalta ottamistaan paaluista ja kävivät kallionlohkareen kimppuun. Heidän yhteisistä ponnistuksistaan se alkoikin pian liukahdella. He kaivoivat sille pienen uran rinteeseen, jotta se pääsisi vierimään kaltevaa pintaa alas. Sitä mukaa kuin he saivat lohkareta nousemaan, kävi maan tärinä voimakkaammaksi.

Liekkien hurjaa humua ja palavan pätsin rätinää kuului ohuen kuoren alta. Uskaliaat miehet työskentelivät äänettöminä, ohjailten todellisina kykloopeina maan tulta. Pian muutamat rakokset ja polttavan höyryn pärskeet osoittivat, että paikka alkoi käydä vaaralliseksi. Mutta rajua viimeinen ponnistus irrotti kiven, joka vieräi alas vuorenrintettä ja katosi.

Samassa antoi ohentunut maankuori periksi. Hehkuva patsas syöksyi taivaalle korvia huumaavasti pamahtaen, ja villien leiriä ja alempia laaksoja kohti alkoi virrata kiehuvaa vettä ja laavaa.

Koko kukkula täräsi, näytti jopa luhistuvan pohjattomaan kuiluun. Glenarvan ja hänen kumppaninsa pääsivät toin tuskin purkaukseen; he livahtivat udupan aitaukseen, saatuaan päälleen muutamia pärskeitä melkein kiehuvan kuumaa vettä, joka aluksi hieman tuoksahti lihaliemeltä, mutta sitten sai hyvin väkevän rikin hajun.

Nyt sekoittuivat muta, laava ja muut tulesta pursuavat ainekset yhteiseen loimuun. Tulivirtoja valui Maunganamun rinteitä alas. Purkausliekki valaisi läheisiä vuoria, ja sen heijastus loisti heleänä syvissä laaksoissa.

Kaikki villit olivat kavahtaneet pystyyn, ulvoen nuotiotuliensa keskellä polttavasta laavasta saamistaan palohaavoista. Ne, joita tulivirta ei ollut tavoittanut, pakenivat ympäröiville kummuille; sitten he kääntyivät kauhuissaan katselemaan tätä hirvittävää ilmiötä, tulivuorta, jolla heidän jumalansa viha tuhosi pyhän vuoren häpäisijät. Ja aina kun purkauksen kohina heikkeni, kuului heidän uskonintoinen huutonsa:

— Tabu! tabu! tabu!

Maunganamun aukosta purkautui tosiaankin tavaton määrä höyryä, hehkuvia kiviä ja laavaa. Se ei ollut vain tavallinen suihkulähde samaan tapaan kuin Hekla-vuoren lähellä Islannissa, vaan Hekla itse. Kaikki nämä tuliset ainekset olivat tähän saakka pysyneet Maunganamun sisällä, koska Tongariron aukot riittivät paineen purkamiseen; mutta kun sille avattiin uusi aukko se syöksähti ulos hurjalla voimalla, ja tasapainon takia olivat saarella toiset purkaukset tänä yönä tavallista heikompiä.

Kun oli kulunut tunti tämän tulivuoren puhkeamisesta, valui laajoja, hehkuvia laavavirtoja sen rinteitä pitkin. Kokonainen legioona rottia riensi ulos pesistään.

Koko yön tulivuori oli toiminnassa, rajuilman raivotessa taivaalla sellaisella vimalla, että se herätti Glenarvanissa levottomuutta. Purkaus repi aukon reunoja.

Paaluitauksen takana piileksivät eurooppalaiset tarkkailivat ilmiön pelottavaa kehitystä.

Aamu valkeni. Tulivuoren raivo ei hellittänyt. Sakeita, kellertäviä höyryjä yhtyi liekkeihin; laavavirtoja kiemurteli joka puolella.

Silmä tarkkana ja sydän levottomana Glenarvan kurkisti aitauksen raosta ja tähysti villien leiriä.

Maorit olivat paenneet lähiylängöille, jonne purkaukset eivät ulottuneet. Vuoren juurella oli tuli kärventänyt muutamia heistä. Kauempana, pahin suunnalla, oli laava saavuttanut parikymmentä hökkeliä, jotka vielä savusivat. Seelantilaiset olivat kokoontuneet ryhmiin siellä täällä ja silmäilivät Maunganamun liekehtivää huippua uskonnollisen kauhun vallassa.

Kai-Kumu ilmestyi soturiensa keskelle, ja Glenarvan tunnisti hänet. Päällikkö tuli sitten vuoren juurelle saakka sille puolelle, jonka laava oli säästänyt, mutta ei noussut edes sen ensimmäiselle rinteelle.

Siellä hän kädet ylhäällä kuin loitsuja lukeva noita teki joitakin temppuja, joiden tarkoituksen vangit oivalsivat. Kuten Paganel oli arvannut, Kai-Kumu julisti kostonhimoisen vuoren entistä pyhemmäksi tabuksi.

Pian sen jälkeen villit poistuivat jonossa kohti pahia kiemurtelevia polkuja pitkin.

— He lähtevät! Glenarvan huudahti. — He jättävät vartiopaikkansa! Jumalan kiitos! Meidän sotajuonemme on onnistunut! Rakas Helena, kunnan kumppanit, me olemme nyt kuin kuolleet ja kuopatut! Mutta tänä iltana, ensi yönä, me nousemme kuolleista, lähdemme haudastamme, pakenemme pois näiden raakalaisheimojen luota!

Ei ole vaikea kuvitella udupassa vallinnutta riemua. Heillä oli jälleen toivoa. Rohkeat retkeilijät unohtivat menneet ja tulevat ja ajattelivat vain nykyhetkeä. Eikä kuitenkaan ollut suinkaan helppoa tavoittaa mitään eurooppalaista asumusta näillä tuntemattomilla seuduilla. Mutta saatuaan Kai-Kumun eksytytyksi he kuvittelivat pelastuneensa kaikista Uuden Seelannin villoista!

Majuri puolestaan ei salannut sitä syvää halveksuntaa, jota maorit olivat hänessä herättäneet, eikä häneltä puuttunut sanoja haukkuakseen heitä. Siitä tuli suorastaan kilpailu Paganelin ja hänen välillään. He nimittivät heitä auttamattomiksi naudoiksi, typeriksi aseiksi, Tyynenmeren hölmöiksi, Bedlamin villeiksi, antipodien pölkkypäiksi jne.

He eivät hevin väsyneet.

Kokonainen päivä täytyi vielä odottaa ennen lopullista lähtöä. Se käytettiin retken suunnittelemiseen. Paganel oli huolellisesti säilyttänyt Uuden Seelannin kartan ja saattoi siitä etsiä varmimmat tiet.

Neuvoteltuaan päättivät karkurit lähteä itään Plenty-lahtea kohti. Sinne oli kuljettava tuntemattomien, mutta arvatenkin asumattomien seutujen halki. Tottuneina suoriutumaan luonnonesteistä ja voittamaan muut vaikeudet he pelkäsivät ainoastaan maorien kohtaamista. Niinpä he halusivat kaikin mokomin vältellä näitä ja pyrkiä itärannikolle, minne lähetyssaarnaajat ovat perustaneet muutamia asutuksia. Lisäksi oli tämä saaren osa tähän saakka säästynyt sodan hävityksiltä, eivätkä alkuasukkaiden sissijoukot liikuskelleet siellä päin.

Taupo-järveltä Plenty-lahteen oli arviolta noin satakuusikymmentä kilometriä. Kymmenen päivän matka, kuusitoista kilometriä päivässä. Se kävisi päinsä, ei tosin vaivattomasti, mutta tässä uljaassa joukossa ei kukaan välittänyt matkan pituudesta. Lähetyksille päästyä levättäisiin siellä odotellessa otollista tilaisuutta pyrkiä Aucklandiin, sillä tähän kaupunkiin he yhä aikoivat.

Kun kaikesta tästä oli sovittu, pidettiin villoja silmällä iltaan saakka. Vuorenjuurella heitä ei enää näkynyt ainoatakaan, ja kun pimeys peitti Taupon laakson, ei myöskään näkynyt tulia, jotka olisivat osoittaneet siellä olevan maoreja. Tie oli siis auki.

Kello yhdeksän oli pilkkopimeä, ja Glenarvan antoi lähtömerkin. Hänen kumppaninsa ja hän alkoivat Kara-Teten kustannuksella aseistettuina ja varustettuina varovasti laskeutua Maunganamun rinteitä. John Mangles ja Wilson kulkivat edellä korvat ja silmät auki, pysähtyivät pienimmänkin risahduksen kuullessaan ja etsivät vähäisintäkin valonpilkettä; jokainen suorastaan ryömi vuorenrintettä alas sulautuakseen paremmin siihen.

Huipulta noin kuusikymmentä metriä laskeuduttuaan saapuivat John Mangles ja hänen matruusinsa sille vaaralliselle kannakselle, jota villit olivat itsepuolustaneet. Jos onnettomuudeksi maorit pakolaisia viekkaampina olivat vain teeskennelleet poistuneensa paikalta houkutelukseen heidät luokseen, jos keinotekoinen tulivuori ei ollutkaan erehdyttänyt heitä, niin se tulisi ilmi juuri tällä kohdalla. Kaikesta luottavaisuudestaan ja Paganelin leikinlaskusta huolimatta Glenarvan vapisi jännityksestä. Heidän pelastumisensa oli kokonaan niiden kymmenen minuutin varassa, jotka tarvittiin tämän matalan harjanteen ylittämiseen. Hän huomasi suonenedontapaisesti tarrautuneensa lady Helenan käsivarteen ja sydämensä tykyttävän kiivaammin.

Palaamista takaisin hän ei tosin ajatellutkaan, eikä myöskään John. Kaikkien seuraamana ja pimeän turvin nuori kapteeni astui kapealle harjanteelle, varovasti pysähtyen, kun jokin irtautunut kivi vierähti

rinnettä alas. Jos villit vielä olivat väijyksissä, tämän oudon kolinan täytyi antaa merkki molemmilta puolilta aloitettavaan kiivaaseen tulitukseen.

Madellen kuin käärmeet tätä viettävää kannasta myöten pakolaiset pääsivät vain hitaasti eteenpäin. Saavuttuaan alimmalle kohdalle oli John Mangles vain kahdeksan metrin päässä alkuasukkaiden edellisen päivän vartiopaikalta; sitten harjanne kohosi jokseenkin jyrkästi noin puolen kilometrin verran metsikköä kohti.

Tämän matalan osan yli päästiin kun päästiinkin onnellisesti; pieni joukko alkoi ääneti kavuta ylöspäin. Metsää ei näkynyt, tiedettiin vain, että se oli siellä, ja ellei mitään väijytystä ollut viritetty, Glenarvan toivoi olevansa siellä turvassa. Mutta hän muisti, että se merkitsi myös tabun suojeluksen loppumista. Kohoava vuorenharjanne ei enää kuulunut Maunganamuun, vaan Taupo-järven itäpuoliseen vuoriryhmään. Niinpä piti pelätä sekä villien pyssynluoteja että suoranaista käsikähmää.

Kymmenen minuutin ajan hiipi joukko huomaamatta ylänköä kohti. John ei vielä voinut erottaa tummaa metsää, mutta sen piti olla korkeintaan kuudenkymmenen metrin päässä.

Äkkiä hän pysähtyi, melkein peräytyi. Hän luuli kuulleensa jonkin rasahduksen pimeässä. Hänen epäröimisensä pysäytti perässä tulevat.

Hän pysyi liikkumatta niin kauan, että toiset kävivät levottomiksi. Odotettiin. Minkä tuskan vallassa, sitä on mahdoton kuvata! Olisiko pakko kääntyä ja pyrkiä takaisin Maunganamun kukkulalle?

Mutta havaitessaan, ettei epäilyttävä rasahdus toistunut, John jatkoi kiipeämistään.

Pian metsä häämötti pimeässä. Muutaman askelen jälkeen se oli saavutettu, ja pakolaiset piiloutuivat puiden tiheään lehvistöön.

KAHDEN TULEN VÄLISSÄ.

Yö suosi pakoa; sen turvin piti siis päästä pois Taupo-järven vaarallisilta tienoilta. Paganel ryhtyi joukon oppaaksi, ja hänen merkillinen paikallisvaistonsa oli taas avuksi tämän vaikean vaelluksen aikana vuoristossa. Hän liikkui hämmästyttävän taitavasti pimeässä, valiten empimättä melkein näkymättömiä polkuja ja pysyen varmasti suunnassa, josta hän ei poikennut. Hänen kykynsä nähdä pimeässä oli sitä paitsi hänelle suureksi hyödyksi, ja kissansilmillään hän saattoi nähdä pienimmätkin esineet, vaikkei valoa ollut vähääkään.

Kolme tuntia marssittiin taukoa pitämättä pitkin loivaa itärinnettä. Paganel kääntyi hiukan kaakkoon päästäkseen Kaimanawan ja Wahiti-selänteiden väliseen kapeaan solaan, josta kulkee tie Aucklandista Hawkes-lahteen. Kun tästä rotkosta olisi päästy, hän aikoi poiketa tieltä ja pyrkiä rannikolle maakunnan asumattomien seutujen kautta korkeiden vuorijonojen suojassa.

Kello yhdeksän aamulla oli kuljettu yhdeksäntoista kilometriä kahdessatoista tunnissa. Enempää ei naisilta voinut pyytää. Siinä oli muuten sopiva leiripaikka. Pakolaiset olivat saapuneet solaan, joka erottaa molemmat vuorijonot. Oberlandin tie jäi oikealle ja jatkui etelään. Paganel teki kartta kädessään mutkan koilliseen, ja kello kymmenen saapui joukko eräänlaiselle äkkijyrkälle, vuoresta ulkonevalle kielekkeelle.

Ruokatarvikkeet otettiin esille säkeistä ja saivat hyvän menekin. Saniaiset, joita Mary Grant ja majuri eivät aikaisemmin olleet halunneet syödä, kelpasivat nyt heille. Taukoa jatkui kello kahteen saakka iltapäivällä, minkä jälkeen taas marssittiin itäänpäin, kunnes illalla pysähdyttiin kolmentoista kilometrin päähän vuorista. Pian nukkuivat kaikki taivasalla.

Seuraavana päivänä oli matkalla tuntuja hankaluuksia. Heidän piti näet kulkea omituisen, tuliperäisiä järviä, kuumia ja rikkipitoisia lähteitä sisältävän alueen halki, joka on Wahiti-selänteiden itäpuolella. Silmillä oli siitä enemmän iloa kuin jaloilla. Joka puolen kilometrin päässä oli tie poikki, ja esteiden kiertäminen oli perin väsyttävää. Mutta luonnon suurenmoiset ilmiöt tarjosivat vaihtelevuudessaan outoa katseltavaa!

Tällä viidenkymmenen neliökilometrin laajuisella alueella esiintyi maanalaisen tulen voima kaikissa muodoissa. Ihmeen kuulakkaita, miljoonien hyönteisten asumia suolapitoisia lähteitä pulppusi seelantilaisten teepensaiden viidakoista, levittäen kirpeää palaneen ruudin käryä ja jättäen maahan valkoista, häikäisevän lumen näköistä sakkaa. Niiden kirkas vesi oli kiehuvan kuumaa, kun taas toiset

lähiset lähteet näyttivät olevan hyytyneitä. Jättimäisiä saniaisia kasvoi niiden partaalla sellaisissa oloissa, jotka vastasivat siluurikauden kasvullisuutta.

Kaikkialla näkyi höyrystyneitä vesipatsaita kohoavan maasta kuin suihkulähteitä puistossa, toisten pulputessa jatkuvasti, toisten vain tietyn välein, kuin jonkin oikullisen Pluton tahdosta. Ne olivat amfiteatterin tapaan luonnonpengermillä toinen toistaan korkeammalla kuin nykyaikaiset altaat; niiden vedet sekoittuivat toisiinsa vähitellen valkoisten höyrypilvien alla ja uurtaen jättiläisportaiden puoliksi läpinäkyviä astimia loivat kokonaisia järviä kiehuvilla ryöpyillään.

Kauempana esiintyi lämpimien lähteiden ja pauhaavien suihkujen asemesta rikkilähteitä. Maa näytti olevan aivan täynnä suuria rakkoja; ne olivat puoliksi sammuneita tulivuorenkraatereita, joiden halkeamista nousi kaasuja. Ilma oli sakeana rikkihapon pistävää ja vastenmielistä hajua. Rikki peitti maata ohuena kuorena ja kiteytyneinä ryhminä; vuosisatojen kuluessa tänne oli kasautunut laskemattomia hedelmättömiä rikkauksia, ja tältä vielä miltei tuntemattomalta Uuden Seelannin alueelta saa teollisuus vastedes noutaa lisää raaka-ainetta, jos Sisilian rikkikaivokset joskus ehtyvät.

On helppo ymmärtää, mitä rasituksia pakolaisten oli kestettävä kulkiessaan näiden luonnonesteitä täynnä olevien seutujen läpi. Leiripaikkoja oli vaikea löytää, eikä metsästäjä havainnut siellä ainoatakaan lintua, jonka Olbinett olisi katsonut kynimisen arvoiseksi. Siksi täytyi tyytyä enimmäkseen saniaisiin ja makeisiin bataatteihin, laihaan ravintoon, joka ei ollut omiaan virkistämään pikku joukon nääntyneitä voimia. Jokainen halusi siis mahdollisimman pian päästä tältä karulta ja autiolta seudulta.

Kesti kuitenkin neljä päivää, ennen kuin tämä kiusallinen alue oli sivuutettu. Vasta 23. päivänä helmikuuta Glenarvan saattoi kahdeksankymmenen kilometrin päässä Maunganamusta leiriytyä erään nimettömän vuoren juurelle, joka oli merkitty Paganelin karttaan. Hänen silmiensä eteen levisi pensaita kasvavia tasankoja, ja horisontissa näkyi taas suuria metsiä.

Se oli hyvä enne, sillä ehdolla kuitenkin, ettei näiden seutujen asuttavuus ollut houkutellut sinne kovin monta asukasta. Tähän saakka eivät retkeilijät olleet nähneet ainoatakaan maoria.

Tänä päivänä MacNabbs ja Robert ampuivat kolme kiwiä, jotka arvokkaasti täyttivät paikkansa leirin pöydässä, mutta totta puhuen vain hetkiseksi, sillä muutamassa minuutissa oli ne syöty nokasta kynsiin saakka.

Bataattien ja perunoiden välillä Paganel teki ehdotuksen, joka hyväksyttiin yksimielisesti.

Hän ehdotti, että tälle nimettömälle vuorelle, jonka laki noin tuhannen metrin korkeudessa häipyi pilviin, annettaisiin Glenarvanin nimi, ja piirsi huolellisesti skotlantilaisen lordin nimen karttaansa.

On tarpeetonta kertoa loppumatkan jokseenkin yksitoikkoisia tapahtumia. Vain pari kolme erikoisempaa tapausta sattui tällä taipaleella järviltä Tyynelle valtamerelle.

Koko päivä marssittiin metsien läpi ja lakeuksien poikki. John määräsi suunnan auringon ja tähtien mukaan. Taivas oli heille suopea ja säästi sekä kuumuudelta että sateelta. Mutta siitä huolimatta hidastutti yhä lisääntyvä väsymys jo niin kovia kokeneita matkalaisia, niin että he hartaasti toivoivat saapuvansa jollekin lähetyksasemalle.

He puhelivat kuitenkin ja pitivät toisilleen seuraa, vaikka eivät enää kaikki yhdessä. Joukko jakautui ryhmiin, eivätkä synä olleet erimielisyydet vaan uupumuksen mukanaan tuoma halu pysytellä omissa oloissaan.

Glenarvan asteli useimmiten yksin ajatellen *Duncanian* ja sen miehistöä sitä enemmän, mitä lähemmäksi rannikkoa tultiin. Hän unohti ne vaarat, jotka vielä uhkasivat heitä Aucklandiin saakka, muistellen vain murhattuja matruusejaan, eikä hän päässyt tästä hirveästä ajatuksesta eroon.

Harry Grantista ei enää puhuttu. Mitäpä se olisi hyödyttänytkään, kun hänen hyväkseen ei enää voitu yrittää mitään? Jos kapteenin nimi vielä mainittiin, se tapahtui vain hänen tyttärensä ja John Manglesin välisissä keskusteluissa.

John ei ollut muistuttanut Marylle, mitä tämä oli sanonut hänelle viimeisenä yönä Wareatuassa; hienotunteisuus kielsi häntä vetoamasta sanaan, joka oli lausuttu äärimmäisen epätoivon hetkellä.

Puhuessaan Harry Grantista teki John vielä ehdotuksia etsiskelyn jatkamiseksi. Hän vakuutti Marylle, että lordi Glenarvan ei jättäisi epäonnistunutta yritystä sikseen, ja perusti tämän käsityksen siihen, että asiakirjan alkuperää ei voitu epäillä. Harry Grant oli siis jossakin; vaikka siis täytyisi etsiä läpi koko maailman, hänet viimein löydettäisiin. Mary ihastui näistä sanoista, ja samat ajatukset ja toiveet yhdistivät Johnin ja hänet. Lady Helena otti usein osaa heidän keskusteluihinsa, mutta ei antautunut

niin toiveikkaisiin kuvitelmiin, vaikka karttoikin palauttamasta toisia surulliseen todellisuuteen.

Sillä välin MacNabbs, Robert, Wilson ja Mulrady metsästelivät etäännyttä kovin kauas muista, ja kukin heistä toi riistaa aterioiden täydennykseksi.

Paganel pysytteli yhä phormium-vaippaansa kääriytyneenä erillään äänettömänä ja miettivänä.

Ja kuitenkin on mieluisa velvollisuutemme lisätä, että siitä luonnonlaista huolimatta, joka saa parhaatkin luonteet muuttumaan tyytymättömiksi ja katkeroitumaan koettelemuksissa, vaaroissa, vaivoissa ja kieltämyksissä, nämä kaikki onnettomuustoverit pysyivät yhdessä, ystävinä, kukin valmiina uhraamaan henkensä toistensa puolesta.

Helmikuun 25. päivänä tien katkaisi virta, joka ei voinut olla muu kuin Paganelin kartalle merkitty Waikari. Sen yli pääsi kuitenkin kahlaamaan.

Kaksi päivää perätysten kuljettiin pitkin pensaita kasvavia tasankoja; puolet Taupo-järven ja rannikon välisestä matkasta oli tehty kohtaamatta alkuasukkaita, mutta voimatkin alkoivat olla lopussa.

Sitten tuli suunnattomia, loputtomia metsiä, samantapaisia kuin Australiassa, mutta täällä oli kumipuiden tilalla kauripetäjiä. Vaikka nelikuukautisen matkan aikana olikin saatu nähdä monia ihmeitä, ihastuivat Glenarvan ja hänen kumppaninsa kuitenkin vielä kerran nähdessään nämä jättiläishongat, jotka olivat Libanonin seetrien ja Kalifornian mammuttipetäjien arvoisia kilpailijoita. Nämä kaurit, joille kasvitieteilijät ovat antaneet nimen "agathis australis", kohosivat kolmenkymmenen metrin korkeuteen, ennen kuin oksia edes alkoi haarautua rungosta. Ne kasvoivat erillisinä puistikkoina, lukemattomina ryhminä, jotka levittivät vihreitä lehtiään kuudenkymmenen metrin korkeuteen.

Muutamat näistä männyistä, jotka vielä olivat nuoria, tuskin sata vuotta vanhoja, muistuttivat Euroopassa tavattavia punahonkia; niiden tumma latvus päättyi suippoon kartioon. Mutta vanhemmat puut, viiden, kuuden vuosisadan ikäiset, muodostivat suunnattomia vihreitä, sikin sokin haaraantuneiden oksien kannattamia teltoja. Nämä Seelannin metsän patriarkat olivat ympäröimältään jopa viisitoistakin metriä, eivätkä retkikunnan jäsenten käsivarret yhteensä olisi ylettyneet niiden ympäri.

Kolme päivää marssittiin näiden laajojen holvikaarien alla savisella maalla, jota ihmisjalka ei vielä ennen ollut polkenut. Sen näki selvästi siitä pihkaisen kumin määrästä, jota monin paikoin oli kertynyt kaurien juurelle ja olisi moniksi vuosiksi riittänyt alkuasukkaiden tarpeisiin.

Metsästäjät tapasivat suuria kiwi-parvia, jotka ovat harvinaisia maorien asuttamilla seuduilla. Koirien vainoamina ovat nämä merkilliset linnut paenneet luoksepääsemättömiin aarniometsiin. Niistä saatiin nyt retkikunnalle runsaasti terveellistä ravintoa.

Kerran Paganel sai kaukaa nähdä eräässä tiheässä pensaikossa pari jättiläiskokoista lintua. Hänen luonnontutkijavaistonsa heräsivät, hän huusi tovereitaan, ja väsymyksestään huolimatta majuri, Robert ja hän riensivät pyydystämään näitä eläimiä.

Maantieteilijän kiihkeän uteliaisuuden saattoi ymmärtää, sillä hän oli tunnistanut tai luullut tunnistavansa nämä linnut moa-nimisiksi dinormis-lajiin kuuluviksi, joiden monet oppineet ovat arvelleet kuolleen jo sukupuuttoon. Mutta tämä sattuma vahvisti oikeaksi Hochstetterin ja muiden matkustajain mielipiteen, että näitä Uuden Seelannin siivettämiä jättiläisiä todella vielä on olemassa.

Nämä moat, megatheriumin ja pterodactyluksen aikalaiset, joita Paganel ajoi takaa, olivat varmaankin lähes kuuden metrin korkuisia; ne olivat suunnattoman suuria ja arkoja kamelikurkia, sillä ne pakenivat tavattoman nopeasti. Eikä luoti pysäyttänyt niiden pakoa. Muutamien minuuttien takaa-ajon jälkeen saavuttamattomat moat katosivat suurien puiden taakse, ja metsästäjät olivat vain menettäneet ruutia ja tuhlanneet voimiaan.

Tänä iltana, 1. päivänä maaliskuuta, Glenarvan ja hänen toverinsa pääsivät vihdoinkin suunnattomasta kaurimetsästä ja leiriytyivät tuhatkuusisataaviisikymmentä metriä korkean Ikirangi-vuoren juurelle.

Lähes sataneljäkymmentä kilometriä oli nyt edetty Maunganamusta, ja rannikolle oli vielä melkein viisikymmentä kilometriä. Oli laskettu voitavan suorittaa koko matka kymmenessä päivässä, mutta ei arvattu ottaa huomioon seudun kaikkia odottamattomia esteitä.

Mutkat, esteet, epätäydelliset paikanmääritykset olivat myös pidentäneet matkaa viidenneksellä, ja onnettomuudeksi olivat matkailijat Ikirangi-vuorelle saapuessaan aivan näännyksissä.

Kuitenkin vaadittiin vielä ainakin kaksi pitkää päivämatkaa rannikolle saapumiseen, ja nyt olivat uudet voimat, äärimmäinen varovaisuus jälleen tarpeen, kun lähestyttiin seutua, missä usein liikkuu

alkuasukkaita.

Jokainen ponnisteli kuitenkin voittaakseen väsymyksensä, ja seuraavana aamuna lähti joukko jälleen liikkeelle päivän koittaessa.

Oikealle jäävän Ikirangin ja vasemmalle tuhannenkahdensadan metrin korkeuteen kohoavan Hardyvuoren välinen matka oli perin rasittava. Siellä oli puolentoista kymmenen kilometrin taival aivan täynnä eräänlaisia taipuvia rihmoja, joita syystä on sanottu "kuristusliaaneiksi". Joka askeleella ne tarttuivat käsivarsiin ja sääriin ja kietoutuivat tiheine kiemuroineen ruumiin ympäri kuin käärmeet. Kaksi päivää täytyi kulkea eteenpäin kirves kourassa ja taistella tätä tuhatpäistä lohikäärmettä, tien tukkivaa, itsepintaista kasvistoa vastaan, jonka Paganel olisi halunnut luokitella Zoophyteihin kuuluvaksi.

Näillä tasangoilla metsästäminen oli mahdotonta, eivätkä metsästäjät enää voineet täydentää eväitä, kuten ennen. Ruokavarat alkoivat olla lopussa, eikä voitu hankkia uusia; veden puutteessa ei voitu sammuttaa ponnistusten kiihdyttämää janoa.

Glenarvanin ja hänen seuralaistensa kärsimykset olivat nyt kauheimmillaan, je ensimmäistä kertaa he olivat heittämässä kaiken toivon.

Eivät enää kävelleen, vaan laahustaen, loppuun kiusattuina, vain jokaista muuta tunnetta kauemmin elävän itsesäilytysvaiston kannustamina he vihdoin saapuivat Lottinin niemelle Tyynenmeren rannalle.

Siellä oli muutamia autioita majoja, sodan äskettäin hävittämän kylän raunioita, hoitamattomia viljelyksiä, kaikkialla ryöstön ja tulipalon jälkiä. Ja kohtalo oli täällä varannut kovaonnisille kulkijoille uuden ja kauhean koettelemuksen.

He harhailivat pitkin rantaa, kun noin kilometrin päässä näkyi joukko villejä, jotka aseitaan heilutellen riensivät heitä kohti. Kun toisella puolella oli meri, Glenarvan ei voinut paeta, ja kooten viimeiset voimansa hän oli juuri ryhtymässä puolustustoimiin, kun John Mangles huusi:

— Kanootti! Kanootti!

Kahdenkymmenen askelen päässä siitä oli todellakin rannalle jätetty kolmen airoparin ruuhi. Sen työntäminen vesille, siihen hyppääminen ja pakoonlähtö tältä vaaralliselta rannalta sujui parissa tuokiossa. John Mangles, MacNabbs, Wilson ja Mulrady istuutuivat soutamaan, Glenarvan tarttui peräsimeen, molemmat naiset, Paganel ja Olbinett ja Robert ryhmittivät hänen lähelleen.

Kymmenen minuutin kuluttua oli ruuhi puolen kilometrin päässä ulapalla. Meri oli tyyni; pakolaiset pysyivät äänettöminä.

John, joka ei halunnut poistua kovin kauas merelle, aikoi juuri antaa määräyksen, että piti ohjata pitkin rantaa, kun hänellä jäi äkkiä airo ilmaan.

Hänen silmiinsä osui kolme ruuha, jotka lähtivät Lottinin niemestä takaa-ajamaan heitä.

— Merelle, merelle! hän huusi. — Ja parempi vaikka hukkuu!

Neljän soutajansa voimalla ruuhi kiiti taas ulappaa kohti. Noin puoli tuntia he jaksoivat pitää välimatkan entisenä, mutta uupuneiden miesten voimat loppuivat pian, ja toiset kolme ruuha lähestyivät huomattavasti. Tällä hetkellä oli välimatkaa tuskin kahta kilometriä; nyt ei siis ollut mitään mahdollisuutta välttää villien hyökkäystä, jotka pitkillä pyssyillään varustettuina jo valmistautuivat ampumaan.

Glenarvan seisoi kanootin perässä tähystäen taivaanrantaan kuin jotakin yliluonnollista apua hakien. Mitä hän odotti? Mitä hän tahtoi? Oliko hänellä jokin aavistus?

Äkkiä hänen katseensa välähti, ja hän ojensi kätensä erästä pistettä kohti.

— Laiva! hän huusi. — Ystävät, laiva! Soutakaa! Soutakaa lujasti!

Kukaan neljästä soutajasta ei kääntynyt katsomaan tätä odottamatonta laivaa, sillä nyt ei ollut varaa hukata ainoatakaan aironvetoa. Paganel yksin nousi pystyyn ja käänsi kaukoputkensa Glenarvanin viittaamaan suuntaan.

— Niin on, hän sanoi, — se on laiva, höyrylaiva! Se ajaa täyttä vauhtia ja tulee meitä kohti! Kestävyyttä, kunnan kumppanit!

Pakolaiset ponnistivat jälleen voimansa, saivat kanootin vauhdin paranemaan ja välimatkan pysymään entisellään vielä puoli tuntia. Höyrylaiva tuli yhä enemmän näkyviin; pian saattoi erottaa sen molemmat

mastot, joiden ympäri purjeet oli kääritty, ja mustan savun paksut tuprut. Glenarvan antoi peräsimen Robertille, tarttui maantieteilijän kiikariin ja tarkkaili laivan pienimpiäkin liikkeitä.

Mutta sitten John Mangles ja hänen kumppaninsa huomasivat lordin piirteiden vääntyvän, kasvojen kalpenevan ja kaukoputken putoavan hänen kädestään. Yksi ainoa sana selitti hänen äkillisen epätoivonsa.

— *Duncan!* Glenarvan huudahti. - *Duncan* ja merirosvot!

— *Duncan!* John huusi päästäen airon kädestään ja hypäten pystyyn.

— Niin, kuolema on edessä täälläkin! Glenarvan mutisi tuskan murtamana.

Se oli todellakin *Duncan*, siitä ei voinut erehtyä, Glenarvanin huvialus, merirosvoja miehistönään! Majuri ei voinut olla kiroamatta karkeasti ääneen. Tämä oli jo sentään liikaa!

Ruuhi oli tällä välin jätetty oman onnensa nojaan. Minne sitä ohjaisi! Minne pakenisi? Oliko mahdollista valita joko merirosvot tai villit?

Villien lähimmästä veneestä ammuttiin laukaus, ja luoti sattui Wilsonin airoon. Muutamin aironvedoin lähestyttiin silloin *Duncania*.

Huvipursi kulki täyttä vauhtia eikä ollut enää kuin vajaan kilometrin päässä. Kun missään ei enää näkynyt pelastusta, John Mangles ei enää tiennyt, minnepäin käskisi ohjaamaan tai mitä muutenkaan oli tehtävissä. Molemmat naisparat olivat kauhusta suunniltaan polvistuneet rukoilemaan.

Villit ampuivat jatkuvasti, ja luoteja satoi ruuhen ympärillä. Silloin kuului ankara pamaus, ja laivan kanuunan ampuma kuula lensi pakolaisten päiden yli. Kahden tulen väliin joutuneina pakolaiset pysyivät liikkumatta paikallaan *Duncanin* ja alkuasukkaiden kanoottien välillä.

Hurjana epätoivosta John Mangles tarttui kirveeseensä. Hän aikoi hakata kanootin kappaleiksi upottaakseen sen ja onnettomat toverinsa, kun Robert huusi:

— Tom Austin! Tom Austin! Hän on laivalla! Minä näen hänet! Hän on tuntenut meidät! Hän heiluttaa lakkiaan!

Johnin iskuun noussut kirves vaipui alas.

Toinen kuula vinkui hänen pänsä yli ja murskasi keskeltä kahtia lähimmän kolmesta ruudesta, samalla kun *Duncanin* kannelta kajahti hurraa-huuto.

Säikähtyneet villit kääntyivät pakoon rantaa kohti.

— Apuun, apuun, Tom! John Mangles oli huutanut kaikuvalla äänellä.

Ja muutaman silmänräpäyksen jälkeen olivat nuo kymmenen pakolaista turvassa *Duncanin* kannella tietämättä, miten kaikki oli oikein käynyt ja ymmärtämättä tapahtumista yhtään mitään.

MIKSI DUNCAN RISTEILI UUDEN SEELANNIN RANNIKOLLA.

Olisi turha yrittää kuvata Glenarvanin ja hänen ystäviensä tunteita, kun heidän korvissaan soivat vanhan Skotlannin laulut. Heidän astuessaan *Duncanin* kannelle säkkipillin puhaltaja täytti soittimensa ilmalla ja puhalsi Malcolmin klaanin kotiseutulaulun, ja voimakkaat hurraa-huudot tervehtivät lordin paluuta laivalleen.

Glenarvan, John Mangles, Paganel, Robert, jopa itse majurikin itkivät ja syleilivät toisiaan. Alussa oli vain riemua ja huumausta. Maantieteilijä oli kerrassaan hullaantunut; hän hyppi ja tähtäili kaukoputkellaan villien ruuhia, jotka nyt näkyivät saapuvan rantaan.

Mutta kun laivan miehistö huomasi Glenarvanin ja hänen seuralaisensa repaleiset vaatteet ja rasittuneilla kasvoilla kauheiden kärsimysten jäljet, ilon purkaukset loppuivat. Laivalle oli palannut haamuja niiden pelottomien, terveyttä uhkuvien retkeilijöiden sijasta, jotka kolme kuukautta sitten toiveikkaina olivat lähteneet etsimään haaksirikkoisia. Sattuma, yksinomaan sattuma oli tuonut heidät takaisin tälle laivalle, jota he eivät enää odottaneet näkevänsä, mutta kuinka loppuun kulutettuina ja

heikossa kunnossa.

Mutta ennen kuin Glenarvan ajattelikaan lepoa tai nälän ja janon pakottavien tarpeiden tyydyttämistä, hän halusi kuitenkin kysyä Tom Austinilta syytä hänen oloonsa näillä vesillä.

Minkä vuoksi *Duncan* risteili Uuden Seelannin itärannikolla? Mistä johtui, ettei se ollut Ben Joycen käsissä? Minkä onnellisen sattuman kautta oli Jumala toimittanut sen pakolaisten reitille?

Miksi? Kuinka? Minkä takia? Kysymyksiä sateli tuhkatiheään Tom Austinin vastattaviksi. Vanha merimies ei tiennyt ketä kuunnella, vaan päätti sitten ottaa huomioon yksinomaan lordi Glenarvanin ja vastata vain hänelle.

— Entä rosvot? Glenarvan kysyi. — Mitä olette tehnyt niille?

— Rosvotko? Tom Austin vastasi äänellä, joka osoitti, ettei hän ymmärtänyt, mistä oli puhe.

— Niin. Ne roistot, jotka hyökkäsivät laivan kimppuun?

— Minkä laivan? Tom Austin kysyi. — Teidän armonne laivanko?

— Niin, niin, Tom! *Duncanin*. Tulihan Ben Joyce laivalle.

— Minä en tunne Ben Joycea; en ole koskaan nähnyt häntä, Austin vastasi.

— Ette koskaan nähnyt! Glenarvan huudahti kummissaan vanhan merimiehen vastauksesta. — Sanokaa siis minulle, Tom, minkä vuoksi *Duncan* risteilee tällä hetkellä Uuden Seelannin rannikolla?

Jos Glenarvan, lady Helena, neiti Grant, Paganel, majuri, Robert, John Mangles, Olbinett, Mulrady, Wilson eivät käsittäneet vanhan merimiehen hämmästyä, niin kuinka he itse hämmästyivätäkään, kun Tom vastasi tyynellä äänellä:

— *Duncan* risteilee täällä teidän armonne käskystä.

— Minunko käskystäni! Glenarvan huudahti.

— Niin, mylord. Minä olen vain noudattanut teidän 14. päivänä tammikuuta lähettämänne kirjeen ohjeita.

— Minun kirjeeni! Minun kirjeeni! Glenarvan huusi.

Retkeilijät kertyivät tiiviimmin Tom Austinin ympärille ja tuijottivat häntä jännittyneinä. Oliko siis Snowy-joella laadittu kirje saapunut *Duncanille*?

— Malttia! Glenarvan sanoi. — Yritetään selvittää asia, sillä minä taidan nähdä unta. Oletteko te saanut erään kirjeen, Tom?

— Olen, kirjeen teidän armoltanne.

— Melbournessako?

— Melbournessa, juuri kun sain laivan vauriot korjatuksi.

— Ja se kirje...

— Ei ollut kirjoitettu teidän käsialallanne, mutta oli teidän allekirjoittamanne, mylord.

— Se on sama kirje. Minun kirjeeni toi teille eräs Ben Joyce-niminen rosvo.

— Ei, vaan Ayrton-niminen matruusi, *Britannian* toinen perämies.

— Niin, Ayrton tai Ben Joyce, hän on sama henkilö. No, mitä se kirje sisälsi?

— Se määräsi minut lähtemään viipymättä Melbournesta ja risteilemään pitkin itärannikkoa...

— Australian vesillä! Glenarvan huusi niin tuimasti, että vanha merimies hämmentyi.

— Australianko! Tom toisti hölmistyneenä. — Ei toki, vaan Uuden Seelannin!

— Australian, Tom, Australian! Glenarvanin kumppanit vakuuttivat yhdestä suusta.

Austin oli pyörtyä. Glenarvan puhui hänelle niin vakuuttavasti, että hän pelkäsi erehtyneensä kirjettä lukiessaan. Olisiko hän, tunnollinen ja tarkka merimies, tehnyt tällaisen virheen? Hän punastui eikä

osannut sanoa mitään.

— Rauhoittukaa, Tom, lady Helena sanoi. — Kaitselmus on sallinut...

— Mutta ei sentään, hyvä rouva, suokaa anteeksi, vanha Tom keskeytti jälleen toinnuttuaan. — Ei! Se ei ole mahdollista! Minä en ole erehtynyt! Ayrton luki kirjeen samoin kuin minäkin, ja hän se juuri tahtoi päinvastoin saada minut lähtemään Australian rannikolle!

— Ayrtonko? Glenarvan huudahti.

— Hän juuri! Hän selitteli minulle, että se oli erehdys ja että te käskitte minun tulla tapaamaan teitä Twofold-lahteen!

— Onko teillä kirje tallella, Tom? majuri kysyi perin jännittyneenä.

— On, herra MacNabbs, Austin vastasi. — Minä menen hakemaan sen.

Austin kiiruhti kajuuttaansa keulapuolelle. Sen hetken, kun hän oli poissa, katselivat kaikki toisiaan äänettöminä, paitsi majuri, joka tuijottaen Paganeliin sanoi käsivarret ristissä rinnallaan:

— Totisesti minun jo täytyy sanoa, Paganel, että se olisi hiukan liikaa!

— Mitä? hämmästyti maantieteilijä, joka selkä kumarassa ja silmälasit otsalla näytti jättiläiskokoiselta kysymysmerkiltä.

Austin palasi. Hänellä oli kädessään Paganelin laatima ja Glenarvanin allekirjoittama kirje.

— Lukekaa itse, mylord! vanha merimies sanoi.

Glenarvan otti kirjeen ja luki:

— Käsky Tom Austinille lähteä merelle viipymättä ja tuoda *Duncan* 37. leveysasteen kohdalle Uuden Seelannin itärannikolle!

— Uuden Seelannin! Paganel huudahti hypähtäen.

Ja hän tempasi kirjeen Glenarvanin käsistä, hieroi silmiään, pani lasit nenälleen ja luki hänkin.

— Uuden Seelannin! sanoi hän äänenpainolla, jota on mahdoton kuvata. Kirje putosi hänen kädestään.

Samassa hän tunsu jonkun tarttuvan olkapäähänsä. Hän kääntyi ympäri ja seisoivat vastapäätä majuria.

— No, Paganel-parka, MacNabbs sanoi vakavasti, — olipa sentään onni, että te ette lähettäneet *Duncania* Kotsinkiinaan!

Tämä pila teki lopun maantieteilijästä. Alkoi valtava hohotus, joka tarttui koko laivaväkeen. Paganel harppoi edestakaisin kuin mielipuoli, piteli molemmin käsin päätään, repi tukkaansa. Hän ei enää tiennyt, mitä teki, eikä mitä tahtoi tehdä! Hän astui konemaisesti perähytin portaita alas, harppoi pitkin välikantta, hoippuen ja huutoen ja joutui vihdoinkin keulapakalle. Siellä hänen jalkansa osuivat köysikasaan, ja hän kompastui. Sattumalta hän tarttui toisella kädellään erääseen nuoraan.

Äkkiä kuului kauhea pamahdus. Keulapakkaan sijoitettu kanuuna oli lauennut ja ampunut tyynelle vedenpinnalle täyden panoksen rautaromua. Onneton Paganel oli nykäissyt vielä latingissa olevan kanuunan sytytysnuoraa, ja hana oli iskenyt nallihattuun. Siitä tämä ukkosenjyrähdys. Maantieteilijä lennähti taaksepäin keulapakan portaita alas ja kieri miehistön osastoon asti.

Pamauksen herättämää hämmästyä seurasi pelästyksen huuto. Arveltiin että oli tapahtunut onnettomuus. Kymmenen matruusia syöksyi välikannelle, ja pian he kantoivat sieltä täysin hervotonta Paganelia. Eikä hän edes puhunut.

Pitkä ruumis vietiin perähydn puolelle. Kunnan ranskalaisen kumppanit olivat epätoivoissaan. Majuri, joka aina toimi lääkärinä vakavissa tapauksissa, ryhtyi riisumaan onnetoman Paganelin pukua sitoakseen hänen haavansa; mutta tuskin hän oli tarttunut kuolevaan, kun tämä ponnahti pystyyn kuin sähköiskusta.

— Ei koskaan! hän huudahti, ja käärien laihan vartalonsa ympärille vaatteiden riekaleet napitti nuttunsa omituisen innokkaasti.

— No, no, Paganel! majuri sanoi.

— Ei, sanon minä!

— Täytyyhän tutkia...

— Te ette tutki!

— Te olette kukaties katkaissut ... MacNabbs jatkoi.

— Olen, Paganel vastasi nousten seisomaan pitkille jaloilleen, — mutta sen kyllä kirvesmies korjaa.

— Minkä sitten?

— Sen pylvään, joka katkesi pudotessani.

Nyt purskahtivat kaikki jälleen nauruun. Tämä vastaus oli rauhoittanut kaikki kelpo Paganelin ystävät; hän oli ilmeisesti selviytynyt ehjin nahoin seikkailustaan keulapakan kanuunan kanssa.

— Joka tapauksessa, majuri ajatteli, — on tuo maantieteilijä merkillisen ujo!

Mutta toinnuttuaan onnettomuudestaan Paganelin piti kuitenkin vastata erääseen kysymykseen, jota ei voitu välttää.

— Nyt, Paganel, Glenarvan sanoi hänelle, — vastatkaa suoraan. Tunnustan kyllä, että teidän hajamielisyysenne on ollut suureksi onneksi. Ilman teitä olisi *Duncan* varmasti joutunut rosvojen haltuun; ilman teitä olisimme jälleen maorin käsissä! Mutta sanokaa minulle Jumalan nimessä, mikä ihmeen ajatus, mikä yliluonnollinen mielenhäiriö sai teidät kirjoittamaan Uuden Seelannin nimen Australian sijasta?

— Niin, totta vie! Paganel huudahti. — Se johtui... Mutta samassa hänen katseensa osui kapteeni Grantin lapsiin, ja hän vaikeni äkkiä; sitten hän lausui:

— Mitä sille mahtaa, rakas Glenarvan, minä olen mieletön, hullu, auttamaton olento, ja minä kuolen maailman hajamielisimmän miehen nahoissa...

— Ellei teitä nyljetä, majuri lisäsi.

— Nyljetäkö! maantieteilijä huudahti raivostuneena. — Onko se jokin vihjaus...?

— Mikä vihjaus, Paganel? MacNabbs kysyi tyynellä äänellä.

Välikohtauksesta ei ollut seurauksia. *Duncanin* salaisuus oli saanut selityksensä; ihmeellisesti pelastuneet matkalaiset tahtoivat vain mennä mukaviin hytteihinsä ja tulla sitten syömään.

Mutta kun lady Helena ja Mary Grant, majuri, Paganel ja Robert olivat poistuneet jäivät Glenarvan ja John Mangles puhuttamaan vielä Tom Austinia.

— No, vanha Tom, Glenarvan sanoi, — vastatkaa minulle. Eikö käsky lähteä risteilemään Uuden Seelannin rannikolle tuntunut teistä kummalliselta?

— Tuntui, teidän armonne, Austin vastasi, — minä olin hyvin hämmästynyt, mutta minulla ei ole tapana pohtia saamiani määräyksiä, ja siksi minä vain tottelin. Olisinko voinut menetellä toisin? Jos en olisi noudattanut kirjeessä antamaanne määräystä ja olisi tapahtunut onnettomuus, enkö minä olisi ollut siihen syyllinen? Olisitteko te menetellyt toisin, kapteeni?

— En, Tom, John Mangles vastasi.

— Mutta mitä te ajattelitte? Glenarvan kysyi.

— Ajattelin, mylord, että Harry Grantin etu vaati menemään sinne, minne käskitte minun mennä. Ajattelin, että uusien tietojen johdosta te lähtisitte jollakin laivalla Uuteen Seelantiin ja että minun tuli odottaa teitä tämän saaren rannalla. Lähtiessäni Melbournesta en muuten ilmoittanut määränpäättä, ja miehistö sai tietää sen vasta aavalla merellä, kun Australian rannikko jo oli häipynyt silmistämme. Mutta silloin sattui laivalla tapaus, joka minua suuresti oudostutti.

— Mikä se oli, Tom? Glenarvan kysyi.

— Se, että kun perämies Ayrton kuuli *Duncanin* määränpään päivää myöhemmin kuin olimme lähteneet vesille...

— Ayrton, Glenarvan huudahti. — Onko hän siis laivalla?

— On, mylord.

— Ayrton täällä! Glenarvan toisti katsoen John Manglesiin.

— Se on ollut Jumalan tahto! nuori kapteeni vastasi.

Hetkiseksi välähti kummankin mieleen salamannopeasti Ayrtonin käytös, hänen kauan valmistelemansa kavallus, Glenarvanin haavoittaminen, Mulradyn murha, Snowyn soihin syöstyn retkikunnan kärsimykset, tuon roiston koko menneisyys. Ja nyt mitä ihmeellisimmistä yhteensattumasta roisto oli heidän vallassaan.

— Missä hän on? Glenarvan kysyi innokkaasti.

— Eräässä keulapuolen hytissä, Tom Austin vastasi, — ja häntä pidetään vartioituna.

— Miksi?

— No, kun Ayrton näki laivan purjehtivan Uuteen Seelantiin, hän raivostui ja yritti pakottaa minut muuttamaan laivan suuntaa, uhkasi ja vihdoin yllytti miehiäni kapinaan. Silloin huomasin, että hän on vaarallinen kaveri, ja ryhdyin varotoimiin häntä vastaan.

— Entä sitten?

— Sitten hän on ollut hytissään, yrittämättäkään pyrkiä ulos.

— Hyvä on, Tom.

Tällä hetkellä Glenarvania ja John Manglesia kutsuttiin peräkajuuttaan. Aamiainen, jonka tarpeessa he niin suuresti olivat, oli valmis. He istuivat pöytään eivätkä maininneet mitään Ayrtonista.

Mutta kun matkalaiset aterian jälkeen voimistuneina ja virkistyneinä palasivat kannelle, Glenarvan ilmoitti heille perämiehen olevan laivalla. Samalla hän sanoi aikovansa kuulustella häntä.

— Voinko minä jäädä pois? lady Helena pyysi. — Minun täytyy sanoa, rakas Edward, että sen raakalaismaisen miehen näkeminen olisi minulle hyvin kiusallista.

— Tästä tulee ristikuulustelu, Helena, selitti lordi Glenarvan. — Pyydän sinua jäämään. Ben Joycen on kohdattava kaikki uhrinsa kasvoista kasvoihin!

Lady Helena antoi myöten. Mary Grant ja hän istuutuivat lordi Glenarvanin viereen. Heidän ympärilleen asettuivat majuri, Paganel, John Mangles, Robert, Wilson, Mulrady ja Olbinett, kaikki, jotka olivat joutuneet kokemaan roiston kavaluuden. Laivan miehistö, joka ei vielä käsittänyt tapauksen vakavuutta, pysyi hiljaa ja ääneti.

— Tuokaa Ayrton esiin! Glenarvan käski.

AYRTON ELI BEN JOYCE.

Ayrton tuli näkyviin. Hän astui kannen yli varmoin askelin ja sitten portaita myöten perähyttiin. Hänen silmänsä olivat synkät, hampaat yhteen purrut, kädet nyrkissä. Hänen olemuksessaan ei ollut uhmaa eikä myöskään nöyryyttä. Tultuaan lordi Glenarvanin eteen hän pani käsivartensa ristiin mykkänä ja tyynenä, odottaen kysymyksiä.

— Ayrton, Glenarvan sanoi, — täällä me siis olemme, te ja me, tässä *Duncanissa*, jonka te aioitte luovuttaa Ben Joycen rosvojoukole!

Perämiehen huulet vavahtivat hieman. Äkillinen puna nousi hänen liikkumattomille kasvoilleen. Ei katumuksen puna, vaan epäonnistumisen häpeä. Tällä aluksella, jonka kapteeniksi hän oli havitellut, hän oli vankina, ja hänen kohtalonsa ratkaistaisiin muutamassa minuutissa.

Mutta hän ei vastannut. Glenarvan odotti kärsivällisesti. Ayrton pysyi vain itsepintaisesti vaiti.

— Puhukaa, Ayrton. Mitä teillä on sanomista? Glenarvan aloitti jälleen.

Ayrton epäröi; hänen otsansa rypistyi syviksi viivoiksi; sitten hän sanoi tyynellä äänellä:

— Minulla ei ole mitään sanomista, mylord. Olen tyhmyyksissäni joutunut kiinni. Tehkää kuten hyväksi näette.

Sitten hän käänsi katseensa lännessä leviävään rannikkoon eikä näköjään välittänyt lainkaan, mitä hänen ympärillään tapahtui. Hänet nähdessään olisi voinut luulla, ettei hänellä ollut tämän vakavan asian kanssa mitään tekemistä. Mutta Glenarvan oli päättänyt pysyä kärsivällisenä. Hän tahtoi saada tietää erinäisiä seikkoja Ayrtonin salaperäisestä elämästä, varsinkin siitä, mikä koski Harry Grantia ja *Britanniaa*. Hän jatkoi siis kuulusteluaan tavattoman lempeästi ja pakottaen sydämenlyöntinsä täysin rauhoittumaan.

— Minusta tuntuu, Ayrton, hän sanoi, — että te ette sentään kieltäydy vastaamasta muutamiin kysymyksiin, joita haluan teille tehdä. Ensinnäkin, onko minun puhuteltava teitä Ayrtoniksi vai Ben Joyceksi? Olitteko vai ette *Britannian* toinen perämies?

Ayrton pysyi vaiti ja katseli yhä rantaa. Hän ei ollut kuulevinaankaan kysymystä.

Glenarvan, jonka katse välähti, jatkoi perämiehen kuulustelua.

— Tahdotteko sanoa minulle, miksi jätitte *Britannian*, ja miksi olitte Australiassa?

Sama hiljaisuus, sama liikkumattomuus.

— Kuunnelkaa minua tarkoin, Ayrton, Glenarvan jatkoi. — Teillä on syytä avata suunne. Puhuminen on teidän viimeinen keinonne, se voidaan katsoa hyväksenne. Viimeistä kertaa, tahdotteko vastata kysymyksiini?

Ayrton käänsi katseensa Glenarvaniin ja katsoi häntä silmiin.

— Mylord, hän sanoi, — minulla ei ole mitään vastaamista. Todisteiden hankkiminen minua vastaan on oikeuden, ei minun itseni tehtävä.

— Ne on helppo hankkia! Glenarvan vastasi.

— Helppoko, mylord? Ayrton vastasi. — Teidän armonne näyttää minusta luulevan liian paljon. Minä puolestani vakuutan, että Temple Barin parhaan tuomarin olisi vaikea todistaa, kuka minä olen! Kuinka voitaisiin näyttää toteen, miksi olen tullut Australiaan, koska kapteeni Grant ei ole kertomassa sitä? Kuka todistaa, että minä olen poliisin kuuluttama Ben Joyce, kun en koskaan ole ollut poliisin käsissä ja kumppanini ovat vapaina? Kuka teitä lukuunottamatta voi todistaa minun tehneen mitään moitittavaa, saati rikosta? Kuka voi todistaa, että minä olen aikonut anastaa tämän laivan ja luovuttaa sen rosvoille? Ei kukaan, kuulkaa, ei kukaan! Teillä on epäluulonne, olkoon, mutta ihmisen tuomitsemiseksi tarvitaan todisteita, ja niitä todisteita teillä ei ole. Kunnes toisin todistetaan, minä olen Ayrton, *Britannian* toinen perämies.

Ayrton oli kiihtynyt, mutta oli pian taas alkuperäisen kylmäkiskoinen. Hän arveli varmaankin, että hänen selityksensä päättäisi kuulustelun; mutta Glenarvan sanoi jälleen:

— Ayrton, minua ei ole kukaan tuomari määrännyt teitä kuulustelemaan. Se ei ole minun asiani. Mutta on tärkeätä, että molemminpuoliset suhteemme ovat tarkoin selvillä. Minä en pyydä teiltä mitään, mikä voisi tuomita teidät. Se on oikeuden asia. Mutta te tiedätte, mitä minä etsin, ja voitte yhdellä sanalla palauttaa minut kadottamilleni jäljille. Tahdotteko puhua?

Ayrton pudisti päätänsä kuin mies, joka on päättänyt vaieta.

— Tahdotteko sanoa minulle, missä kapteeni Grant on? Glenarvan kysyi.

— En, mylord, Ayrton vastasi.

— Tahdotteko ilmoittaa, missä *Britannia* hukkuu?

— En sitäkään.

— Ayrton, Glenarvan jatkoi melkein rukoillen, — mikäli tiedätte Harry Grantin olinpaikan, tahdotteko sanoa sen hänen lapsiraukoilleen, jotka eivät odota muuta kuin sanaa teidän suustanne?

Ayrton epäröi. Hänen kasvopiirteensä muuttuivat. Mutta sitten hän sanoi hiljaisella äänellä:

— En voi, mylord.

Ja hän lisäsi kiivaasti kuin olisi moittinut itseään hetkellisestä heikkoudesta.

— En. Minä en puhu. Hirttäkää minut, jos tahdotte!

— Vai hirttäkää! Glenarvan huudahti äkkiä suuttuneena.

Sitten hän maltoi mielensä ja sanoi vakaalla äänellä:

— Ayrton, täällä ei ole tuomareita eikä pyöveleitä. Heti kun poikkeamme maihin, teidät jätetään Englannin viranomaisten käsiin.

— Sitä pyydänkin! perämies vastasi.

Sitten hän palasi tyynin askelin vankilakseen määrättyyn hyttiin, ja kaksi matruusia sijoitetuin hänen ovelleen pitämään silmällä hänen pienimpiäkin liikkeitään. Kuulustelussa mukana olleet olivat suutuksissaan ja alakuloisia.

Kun Glenarvan ei saanut Ayrtonia puhumaan, mitä mahdollisuuksia hänellä enää oli? Ilmeisesti toteutettava Edenissä tehty suunnitelma palata Eurooppaan ja luovuttava ajatuksesta tuonnempana ryhtyä uudelleen nyt epäonnistuneeseen yritykseen, sillä nythän näyttivät *Britannian* jäljet olevan auttamattomasti hukassa, asiakirjaa ei voinut mitenkään tulkita toisin, eikä 37. leveysasteella enää ollut edes mitään muuta mannerta; *Duncanin* oli siis vain käännytävä paluumatkalle.

Neuvoteltuaan ystäviensä kanssa Glenarvan keskusteli yksityiskohtaisemmin John Manglesin kanssa paluuta koskevista seikoista. John tarkasti säiliöt; hiilivarasto riittäisi korkeintaan kaksi viikkoa. Niinpä oli välttämätöntä hankkia lisää polttoainetta lähimmässä satamassa.

John ehdotti Glenarvanille, että suunnattaisiin kurssi Talkahuanon lahteen, missä *Duncan* jo kerran oli täydentänyt varastonsa ennen lähtöään kiertomatkalleen. Se oli suora reitti ja tarkalleen 37. leveysasteella. Sieltä alus lähtisi runsaasti varustettuna etelään, kiertäisi Kap Hornin ja palaisi Skotlantiin Atlantin kautta.

Tämä suunnitelma hyväksyttiin ja koneenkäyttäjälle annettiin käsky lisätä vauhtia. Puoli tuntia myöhemmin kuljettiin Talkahuanoa kohti merellä, joka oli Tyyni-nimensä arvoinen, ja kello kuusi illalla häipyivät Uuden Seelannin viimeiset vuoret horisontin lämpimiin usviin.

Nyt alkoi siis paluumatka. Murheellinen hetki rohkeille etsijöille, jotka palasivat lähtösatamaan ilman Harry Grantia! Laivamiehistökin, joka lähtiessä oli ollut niin hilpeä, niin luottavainen, oli masentunut ja alakuloinen, kun piti palata Eurooppaan. Näistä kunnan matruuseista halusi kyllä jokainen nähdä jälleen kotimaansa, mutta kaikki olisivat vielä kauan uhmanneet meren vaaroja kapteeni Grantin etsinnöissä.

Niinpä Glenarvanin paluuta tervehtineitä riemuhuutoja seurasi pian apeus. Ei ollut enää alinomaista yhteyttä matkustajien kesken, ei niitä keskusteluja, jotka ennen pitivät heidät virkeinä. Kukin pysytteli omissa oloissaan kajuuttansa yksinäisyydessä ja harvoin saapui yksi tai toinen *Duncanin* kannelle.

Se mies, jossa matkailijain surulliset tai iloiset tunteet tavallisesti ilmenivät vilkkaimpina, Paganel, joka tarvittaessa olisi keksinyt jotain, oli nyt synkkä ja hiljainen. Häntä tuskin nähtiin. Hänen luontainen puheliaisuutensa, hänen ranskalainen eloisuutensa olivat vaihtuneet mykkyYTEEN ja alakuloisuuteen. Hän vaikutti vielä masentuneemmalla kuin hänen toverinsa. Kun Glenarvan puhui etsinnän jatkamisesta, Paganel pudisti päätään kuin ihminen, joka ei toivo enää mitään ja jonka vakaumus *Britannian* haaksirikkoisten kohtalosta näytti olevan lopullinen. Oli ilmeistä, että hän uskoi heidän auttamattomasti eksyneen jäljiltä.

Laivalla oli kuitenkin yksi mies, joka saattoi sanoa viimeisen sanan tästä onnettomuudesta, mutta hän pysyi yhä vaiti. Se oli Ayrton. Tämä konna tiesi epäilemättä ainakin haaksirikon tapahtumapaikan, vaikka ei olisi ollut selvillä kapteenin nykyisestä olinpaikasta. Mutta jos Grant löytyisi, hän voisi tietysti todistaa Ayrtonia vastaan. Niinpä tämä pysyi itsepintaisesti vaiti. Siksi häntä vihattiin kiivaasti, varsinkin matruusit, jotka tahtoivat löylyttää hänet.

Monta kertaa Glenarvan uudisti yrityksensä saada perämies puhumaan. Lupaukset ja uhkaukset olivat hyödyttömiä. Ayrtonin härkäpäisyys oli mennyt niin pitkälle ja oli niin käsittämätön, että majuri alkoi epäillä, tiesikö hän oikeastaan mitään. Samaa mieltä oli muuten maantieteilijä, jonka yksityiseen käsitykseen Harry Grantin kohtalosta se sitä paitsi soveltui.

Mutta ellei Ayrton tiennyt mitään, miksei hän tunnustanut tietämättömyyttään? Siitähän ei ollut mitään vahinkoa hänelle. Hänen äänettömyytensä vaikeutti uuden suunnitelman laatimista. Oliko perämiehen löytymisestä Australiassa pääteltävä, että Harry Grantkin oli samalla mantereella? Ayrton oli ehdottomasti saatava puhumaan.

Huomatessaan puolisonsa ponnistukset turhiksi lady Helena pyysi lupaa vuorostaan koettaa murtaa

perämiehen vastarinnan. Siinä missä mies ei ollut onnistunut voisi nainen lempeydellään ehkä onnistua. Eikö siinä tule esiin ikuinen tarina sadun myrskystä, joka ei pysty tempaamaan viittaa matkamiehen yltä, kun taas pieninkin päiväsäde nostaa sen heti? Glenarvan, joka tiesi nuoren vaimonsa älykkyyden, antoi hänelle vapaat kädet toimia.

Sitten 5. päivänä maaliskuuta vietiin Ayrton lady Helenan hyttiin. Mary Grantin piti olla läsnä keskustelussa, sillä tytön vaikutus saattoi olla suuri, eikä lady Helena tahtonut laiminlyödä mitään menestymisen mahdollisuutta.

Tunnin ajan olivat molemmat naiset hytissä *Britannian* perämiehen kanssa, mutta heidän keskustelustaan ei saatu tietää mitään. Mitä he olivat puhuneet, mitä perusteluja käyttäneet saadakseen ilmi rosvo salaisuuden, kaikki tämän kuulustelun yksityiskohdat jäivät tuntemattomiksi. Mutta erotessaan Ayrtonista he eivät näyttäneet onnistuneen, vaan heidän kasvoistaan näkyi ilmeinen pettymys.

Kun perämies saatettiin hyttiinsä, matruusit uhkailivat häntä kiukkuisesti. Mutta Ayrton kohautti vain olkapäitään, mikä yllytti miehistön raivoa, niin että sen hillitsemiseksi tarvittiin suorastaan John Manglesin ja Glenarvanin väliintuloa.

Mutta lady Helena ei luovuttanut. Hän halusi taistella loppuun saakka tätä kovasydämisyyttä vastaan ja meni seuraavana päivänä itse Ayrtonin hyttiin välttääkseen kohtaukset, joita miehen näyttäytyminen laivan kannella aiheutti.

Kaksi pitkää tuntia oli hyvä ja lempeä skotlannitar yksin rosvoapäällikön luona. Glenarvan käveli hermostuneen kiihtyneenä hytin lähetyvillä, milloin haluten yrittää tätäkin keinoa viimeiseen saakka, milloin kutsua vaimonsa pois tästä kiusallisesta keskustelusta.

Mutta kun lady Helena tällä kertaa palasi, hänen kasvonsa olivat luottavaiset. Oliko hän saanut tietää salaisuuden ja onnistunut koskettamaan säälin viimeisiä säikeitä onnettoman miehen sydämessä?

MacNabbs, joka ensin huomasi hänet, ei hyvin ymmärrettävästi uskonut menestykseen.

Kuitenkin miehistön keskuuteen levisi heti huhu, että perämies oli vihdoinkin suostunut lady Helenan pyyntöön. Se vaikutti kuin sähkö. Kaikki matruusit kokoontuivat kannelle nopeammin kuin jos Tom Austinin vihellys olisi kutsunut heitä töihin.

Glenarvan oli rientänyt vaimonsa luo.

— Onko hän puhunut?

— Ei, lady Helena vastasi. — Mutta minun pyynnöstäni Ayrton haluaa päästä sinun puheillesi.

— Ah, Helena-kulta, sinä olet onnistunut!

— Niin toivon, Edward.

— Oletko antanut mitään lupaus, joka minun on vahvistettava?

— Yhden ainoan, ystäväni, nimittäin sen, että sinä käytät kaikkea vaikutusvaltaa lieventääksesi häntä odottavaa kohtaloa.

— Hyvä, rakas Helena. Ayrton saa tulla heti.

Lady Helena meni hyttiinsä Mary Grantin saattamana, ja perämies tuotiin salonkiin, jossa lordi Glenarvan häntä odotti.

SOPIMUS.

Kun perämies oli tuotu lordin luo, poistuivat vartijat.

— Te olette halunnut puhutella minua, Ayrton? Glenarvan sanoi.

— Olen, mylord, perämies vastasi.

— Minuako yksin?

— Niin, mutta minä arvelen, että olisi parempi, jos majuri MacNabbs ja herra Paganel olisivat läsnä keskustelussa.

— Miksi se olisi parempi?

— Minun takiani.

Ayrton puhui tyynesti. Glenarvan katsoi häntä tarkoin; sitten hän toimitti sanan MacNabbsille ja Paganelille, jotka noudattivat heti hänen kutsuaan.

— Me kuuntelemme, Glenarvan kehotti, kun hänen molemmat ystävänsä olivat istuutuneet pöydän ääreen.

Ayrton kokosi ajatuksiaan hetken ja sanoi sitten:

— Mylord, yleisen tavan mukaan on jokaisessa kahden asianosaisen välisessä sopimuksessa tai kaupassa läsnä todistajia. Sen vuoksi olen pyytänyt herrojen MacNabbsin ja Paganelin läsnäoloa. Sillä suoraan puhuen tahdon esittää teille erästä sopimusta.

Glenarvan, joka oli tottunut Ayrtonin tapoihin, ei hätkähtänyt, vaikka kaupanteko tuon miehen ja hänen välillään tuntui oudolta.

— Mitä te haluatte esittää?

— Seuraavaa. Te haluatte minulta erinäisiä tietoja, jotka saattavat olla teille hyödyllisiä. Minä haluan teiltä muutamia etuja, jotka ovat minulle arvokkaita. Annetaan molemmin puolin, mylord. Sopiiko vai ei?

— Mitä ne tiedot ovat? Paganel kysyi.

— Ei, Glenarvan sanoi, — mitä ne edut ovat?

Ayrton nyökkäsi osoittaen ymmärtävänsä eron.

— Edut, joita pyydän, ovat seuraavat. Mylord, teillähän on edelleenkin aikomus jättää minut englantilaisten viranomaisten käsiin?

— Niin on, Ayrton, sehän on oikeus ja kohtuus.

— Sitä en kiellä, perämies vastasi tyynesti. — Niinpä te ette suostuisi laskemaan minua vapaaksi?

Glenarvan epäröi, mitä vastaisi tähän täsmälliseen kysymykseen. Siitä, mitä hän sanoisi, riippui kenties Harry Grantin kohtalo. Mutta oikeudentunto voitti, ja hän sanoi:

— En, Ayrton, minä en voi laskea teitä vapaaksi.

— En sitä pyydäkään, perämies vastasi ylpeästi.

— Mitä sitten tahdotte?

— Keskitien, mylord, minua odottavan hirsipuun ja vapauden välillä, jota ette voi minulle myöntää.

— Ja se on...?

— Että jätätte minut jollekin autiolle Tyynen valtameren saarelle antaen mukaani, mitä tarvitsen ensi alkuun. Tulen sitten toimeen mikäli voin ja kadun, jos saan aikaa!

Glenarvan, joka ei ollut odottanut tällaista käännettä, katsahti ystäviinsä, mutta nämä pysyivät vaiti. Muutaman silmänräpäyksen mietittyään hän vastasi:

— Ayrton, jos suostun pyyntöönne, ilmoitatteko te minulle kaikki, mitä haluan tietää?

— Kyllä, mylord, tarkoitan kaikki, mitä tiedän kapteeni Grantista ja *Britanniasta*.

— Koko totuuden?

— Niin.

— Mutta kuka takaa...?

— Hm, näen kyllä, mikä teitä epäilyttää, mylord. Se, että täytyy luottaa minuun, pahantekijän sanaan! Se on totta! Mutta mitäs sille mahtaa? Tilanne on sellainen. Täytyy suostua tai olla suostumatta.

— Minä luotan teihin, Ayrton. Glenarvan sanoi yksinkertaisesti.

— Ja siinä teette oikein, mylord. Muuten, jos petän teitä, onhan teillä aina tilaisuus kostaa.

— Millä tavalla?

— Tulemalla noutamaan minut saarelta, mistä en ole voinut paeta.

Ayrtonilla oli vastaus kaikkeen. Hän halusi selvittää vaikeutensa, antamalla pyytämättä todisteet itseään vastaan. Kuten kävi ilmi, hän esitti "kauppaa" ilmeisesti rehellisessä mielessä. Oli mahdotonta osoittaa täydellisempää luottamusta. Ja kuitenkin hän meni vielä pitemmälle suorudessa.

— Mylord ja hyvät herrat, hän lisäsi, — minä haluan saada teidät uskomaan että pelaan avoimilla korteilla. En yritä pettää teitä ja annan teille uuden todisteen rehellisyydestäni tässä kaupassa. Minä menettelen avoimesti, kun itse puolestani luotan teihin.

— Puhukaa, Ayrton, Glenarvan vastasi.

— Mylord, minulla ei ole vielä teidän sanaanne, että suostutte ehdotukseeni, enkä kuitenkaan epäile sanoa teille, että tiedän Harry Grantista oikeastaan perin vähän.

— Vähän! Glenarvan huudahti.

— Niin, mylord, ne seikat, jotka minulla on teille ilmoitettavana, koskevat oikeastaan minua; ne ovat henkilökohtaisia ja tuskin auttanevat takaisin kadottamillenne jäljille.

Glenarvanin ja majurin kasvoilla näkyi selvä pettymys. He luulivat perämiehen tietävän jotain tärkeää, mutta nyt hän tunnusti, että hänen tietonsa olivat melkein arvottomia. Paganel puolestaan pysyi tyynenä.

Mutta kuinka olikaan, tämä Ayrtonin tunnustus, jonka hän teki niin sanoaksemme ilman vakuuksia, liikutti erikoisesti hänen kuulijoitaan, varsinkin kun hän lisäsi:

— Niinpä tiedätte tilanteen, mylord; kauppa on vähemmän edullinen teille kuin minulle.

— Yhdentekevää, Glenarvan sanoi. — Minä suostun ehdotukseenne, Ayrton. Saatte sanani, että lasken teidät maihin jollekin Tyynen valtameren saarelle.

— Hyvä on, mylord, perämies vastasi.

Oliko tuo omituinen mies onnellinen tästä päätöksestä? Sitä olisi voinut epäillä, sillä hänen värähtämättömät kasvonsa olivat täysin tunteettomat. Näytti siltä kuin hän olisi hieronut sopimusta jonkun toisen puolesta.

— Minä olen valmis vastaamaan, hän sanoi sitten.

— Meillä ei ole teille kysymyksiä, Glenarvan sanoi. — Kertokaa meille, mitä tiedätte, Ayrton, sanomalla aluksi kuka olette.

— Hyvät herrat, Ayrton vastasi, — minä olen todellakin Tom Ayrton, *Britannian* toinen perämies. Minä lähdin Glasgowista Harry Grantin laivalla 12. päivänä maaliskuuta 1861. Kolmetoista kuukautta kuljimme yhdessä Tyynen valtameren vesillä etsien jotakin edullista paikkaa skotlantilaisen siirtolan perustamiseksi. Harry Grant oli mies, joka oli luotu saamaan aikaan suuria, mutta usein meidän välillämme sattui kiivaita riitoja. Hänen luonteensa ei sopinut minulle. Minä en osaa taipua; mutta Harry Grantia on mahdoton vastustaa, kun kerran jokin päätös on tehty, mylord. Hän on rautainen mies itseään ja muita kohtaan. Kuitenkin uskalsin nousta vastarintaan. Koetin nostattaa laivaväen kapinaan ja anastaa laivan. Teinkö väärin vai en, se on sivuasia. Oli miten oli, Harry Grant ei epäröinyt, ja 8. päivänä huhtikuuta 1862 hän laski minut maihin Australian länsirannalle.

— Australianko? majuri sanoi keskeyttäen Ayrtonin kertomuksen. — Sittenhän te olitte jättänyt *Britannian* ennen sen poikkeamista Callaon, jossa hänen viimeiset tiedonantonsa on päivätty?

— Niin, perämies vastasi, — sillä *Britannia* ei minun aikanani milloinkaan poikennut Callaossa. Minä puhuin teille Callaosta Paddy O'Mooren maatilalla, kun teidän kertomuksestanne huomasin hänen käyneen siellä.

— Jatkakaa, Ayrton, Glenarvan sanoi.

— Minut oli siis jätetty melkein autiolle rannalle, mutta vain kolmenkymmenen kilometrin päähän

Länsi-Australian pääkaupungin, Perthin vankiloista. Rannalla harhaillessani tapasin joukon juuri karanneita vankeja. Minä liityin heihin. Mylord, minun ei kai tarvitse kertoa elämästäni kahden ja puolen vuoden aikana. Mainitsen vain, että minusta tuli vankikarkurien päällikkö nimeltä Ben Joyce. Syyskuussa 1864 saavuin irlantilaisen maatilalle. Pääsin sinne rengiksi, jolloin käytin todellista Ayrton-nimeäni. Odottelin siellä tilaisuutta jonkin laivan kaappaukseen. Se oli päätavoitteeni. Kaksi kuukautta myöhemmin saapui *Duncan*. Käydessänne irlantilaisen luona, mylord, te kerroitte kapteeni Grantin koko tarinan. Minä sain tietää, mitä siihen saakka en tiennyt, *Britannian* käynnin Callaossa, sen viimeiset, kesäkuussa 1862, kaksi kuukautta minun laivalta eroni jälkeen päivätyt tiedot, löytämämme asiakirjan, laivan joutumisen haaksirikkoon jollakin kohtaa 37. leveysasteella ja vihdoinkin ne vakavat syyt, joita teillä oli Harry Grantin etsimiseen Australian mantereelta. Minä en epäröinyt. Päätin kaapata *Duncanin*, mainion laivan, joka olisi jättänyt vanaveteensä Britannian laivaston nopeimmat alukset. Mutta sillä oli pahoja vaurioita korjattavana. Minä annoin sen siis lähteä Melbourneen, esittelin itseni teille *Britannian* toiseksi perämieheksi, mikä olikin totta, ja tarjouduin opastamaan teidät haaksirikkopaikalle, jonka sijoitin Australian itärannikolle. Näin opastin teidän retkikuntanne Victorian maakunnan halki, karkulaisjoukkoni milloin seuratessa matkan päässä, milloin kulkiessa edellä. Mieheni tekivät Camden Bridgellä tarpeettoman rikoksen, koska *Duncan* telakalle jouduttuaan ei olisi voinut päästä käsistäni ja sellainen laiva vallassani olisin hallinnut valtamerta. Saatoin teidät siis epäluulojanne herättämättä Snowy-joelle asti. Hevoset ja juhdat myrkytin gastrolobiumilla. Ajoin vankkurit Snowyn suohon. Minun käskystäni ... mutta tiedättehän loput, mylord, ja saatte olla varma, että ilman herra Paganelin hajamielisyyttä olisin nyt *Duncanin* kapteenina. Sellainen on tarinani, hyvät herrat; ikävä kyllä se ei voi johtaa teitä Harry Grantin jäljille, ja te näette, että olette tehnyt huonon kaupan.

Perämies vaiken, pani tapansa mukaan käsivarret ristiin rinnalleen ja odotti. Glenarvan ja hänen ystävänsä olivat ääneti. He tunsivat, että tämä pahantekijäksi omituinen mies oli kertonut koko totuuden. Syy *Duncanin* kaappauksen epäonnistumiseen ei ollut riippuvainen hänen tahdostaan. Hänen rikostoverinsa olivat saapuneet Twofold-lahden rannalle, kuten Glenarvanin löytämä vangintakki osoitti. Siellä he olivat päällikkönsä käskyn mukaan väijyneet laivaa ja vihdoinkin kyllästyneinä odottamaan palanneet rosvo- ja murhapolttoammattiinsa Uuden Etelä-Walesin alueille. Majuri ryhtyi ensimmäisenä jatkamaan kyselyä saadakseen *Britanniaa* koskevat tiedot tarkistetuiksi.

— Siis 8. päivänä huhtikuuta 1862 teidät laskettiin maihin Australian länsirannikolle? hän kysyi.

— Aivan niin, Ayrton vastasi.

— Tiedättekö, mitä suunnitelmia Harry Grantilla silloin oli?

— Vain ylimalkaisesti.

— Kertokaa kuitenkin, Ayrton, Glenarvan sanoi. — Pieninkin vihje voi johtaa meidät jäljille.

— Se, mitä voin sanoa, mylord, ei kerro juuri mitään. Kapteeni Grantilla oli aikomus käydä Uudessa Seelannissa. Mutta sitä hänen suunnitelmaansa ei ollut toteutettu minun laivalla ollessani. Voi siis olla mahdollista, että *Britannia* Callaosta lähdettyään on mennyt tutkimaan Uuden Seelannin alueita. Se sopisi yhteen asiakirjassa mainitun päivämäärän kanssa, fregatin haaksirikko kun ilmoitetaan siinä tapahtuneeksi 27. päivänä kesäkuuta 1862.

— Ilmeisesti, Paganel sanoi.

— Mutta, Glenarvan huomautti, — mitään asiakirjassa säilyneistä sanankatkelmista ei voi sovittaa Uuteen Seelantiin.

— Siihen minä en voi vastata mitään, perämies sanoi.

— No niin, Ayrton, Glenarvan sanoi. — Te olette pitänyt sananne, minä pidän omani. Me harkitsemme, mille Tyynenmeren saarelle teidät jätämme.

— Sillä ei ole suurta väliä, mylord, Ayrton vastasi.

— Palatkaa hyttiinne, Glenarvan sanoi, — ja odottakaa päätöstämme.

Perämies poistui kahden matruusin saattamana.

— Tuosta rikollisesta olisi voinut tulla kunnan mies, majuri sanoi.

— Olisi kyllä, Glenarvan vastasi. — Hän on tarmokas ja älykäs. Miksi hänen lahjojensa pitikin kääntyä rikoksen poluille?

— Entä Harry Grant?

— Pelkään että hänet on kadotettu lopullisesti! Lapsiraukat, kukapa voisi sanoa heille, missä heidän isänsä on?

— Minä, Paganel vastasi. — Minä voin.

Tavallisesti niin puhelias ja maltiton maantieteilijä oli Ayrtonin kuulustelun aikana sanonut tuskin sanaakaan. Hän kuunteli huulet yhteen puristettuina. Mutta tämä viimeinen sana vastasi monta muuta ja sai Glenarvanin heti hypähtämään pystyyn.

— Tekö, hän huudahti, — tekö, Paganel? Tiedättekö siis, missä kapteeni Grant on?

— Kyllä, sikäli kuin sitä voi tietää, maantieteilijä vastasi.

— Ja mistä te sen tiedätte?

— Samasta iänikuisesta asiakirjasta.

— Ah! majuri sanoi peräti epäuskoisena.

— Kuulkaa ensin, MacNabbs, Paganel jatkoi, — ja kohauttakaa olkapäitänne vasta sitten! Minä en ole puhunut aikaisemmin, koska te ette olisi minua uskonut. Toiseksi se olisi ollut hyödytöntä. Kun päätän tehdä sen nyt, se johtuu siitä, että Ayrtonin käsitys tukee täydellisesti minun olettamustani.

— Siiskö Uusi Seelanti? Glenarvan kysyi.

— Kuunnelkaa ja päätelkää, Paganel vastasi. — Erehdykseeni, joka on pelastanut meidät, on olemassa eräs tietty syy. Juuri silloin, kun kirjoitin kirjettä Glenarvanin sanelun mukaan, askarrutti nimi Seelanti aivojani. Tehän muistatte, että olimme vankkureissa. MacNabbs oli kertonut lady Helenalle rosvojen historian ja antanut hänelle numeron Australian ja Uuden Seelannin Uutisia, joka kertoi Camden Bridgen tapaturmasta. No, juuri silloin, kun kirjoitin, lojui tuo lehti maassa niin taitettuna, että sen nimestä näkyi vain kaksi tavua. Ne tavut olivat *aland*. Mikä välähdys leimahtikaan mielessäni! *Aland* oli juuri eräs englantilaisessa asiakirjassa ollut sana, jonka olimme siihen saakka luulleet merkitsevän *maihin*, mutta joka oli loppuosa nimestä *Zealand*.

— Mitä! Glenarvan huudahti.

— Aivan, Paganel jatkoi syvän vakaumuksen äänellä, — tämä tulkinta oli jäänyt juolahtamatta mieleeni siksi, että olin aina käyttänyt ranskalaista asiakirjaa, joka oli muita täydellisempi, mutta josta tämä tärkeä sana puuttuu.

— Ohoo! majuri sanoi, — eiköhän tuossa ole liikaa mielikuvitusta, Paganel, ja etteköhän unohda liian vähällä entisiä päätelmiänne?

— Kyselkää, majuri, minä olen valmis vastaamaan.

— No, MacNabbs sanoi, — mitä merkitsee sana *austra*?

— Samaa, mitä se oli alussa. Se merkitsee vain eteläisiä seutuja.

— Hyvä. Entäs tavu *indi*, joka ensimmäisellä kerralla oli katkelma sanasta *indiens* — intiaanit — toisella kerralla sanasta *indigenes* — alkuasukkaat?

— Niinpä niin, kolmannen ja viimeisen kerran, Paganel vastasi, — se on ensimmäinen tavu sanasta *indigence* — hätä!

— Entä *contin*? MacNabbs huudahti, — onko se vieläkin *continent* — mannermaa?

— Ei, koska Uusi Seelanti on vain saari.

— No...? Glenarvan kysyi.

— Rakas lordi, Paganel vastasi, — minä selitän teille asiakirjan kolmannen tulkintani mukaan, ja te voitte sitten päättää. Teen vain kaksi huomautusta. Ensiksi: unohtakaa mikäli mahdollista entiset tulkinnat ja älkääkään tehkö ennakkoon mitään päätelmiä; toiseksi eräät kohdat tuntuvat teistä väkinäisiltä, ja on mahdollista, että niissä erehdyn, mutta ne ovat toisarvoisia sanoja, muiden muassa sana *agonie*, joka minua häiritsee, mutta jota en voi selittää toisin. Muuten on tulkintani pohjana ranskalainen asiakirja, eikä saa unohtaa, että sen on kirjoittanut englantilainen, jolle ranskankielen omituisuudet eivät voineet olla täysin tuttuja. Näillä edellytyksillä aloitan.

Ja joka tavun hitaasti lausuen Paganel luki seuraavat lauseet:

— 27. päivänä kesäkuuta 1862 fregatti Britannia Glasgowista upposi pitkän kamppailun jälkeen eteläisillä merillä Uuden Seelannin (englanniksi Zealandin) rannikolla. Kaksi matruusia ja kapteeni Grant pääsivät sinne maihin. Siellä he _conti_nuellemant (jatkuvasti) julman hädän uhreina ovat heittäneet tämän asiakirjan ... pituus- ja 37° 11' leveysasteelle. Tuokaa heille apua taikka he ovat hukassa.

Paganel lopetti. Hänen tulkintansa oli mahdollinen. Mutta juuri siksi, että se tuntui yhtä todennäköiseltä kuin entisetkin, se saattoi olla yhtä väärä. Glenarvan ja majuri eivät siis ryhtyneet kiistelemään siitä. Mutta kun *Britannian* jälkiä ei ollut tavattu Patagonian eikä Australian rannikolla niillä seuduilla, missä 37. leveysaste leikkaa näitä maita, olisi todennäköisyys Uuden Seelannin puolella. Tämä Paganelin huomautus vaikutti hänen ystäviinsä.

— Sanokaa minulle sitten, Paganel, Glenarvan lausui, — miksi te olette pitänyt tätä tulkintaa salassa jo noin kaksi kuukautta?

— Koska en tahtonut herättää teissä turhia toiveita. Muuten, mehän olimme matkalla Aucklandiin juuri asiakirjassa mainitun leveysasteen kohdalle.

— Mutta sitten, kun jouduimme pois suunnasta, miksi ette silloin puhunut?

— Siksi, että vaikka tulkinta olisi ollut oikea, se ei olisi voinut pelastaa kapteenia.

— Mistä syystä, Paganel?

— Jos oletamme, että kapteeni Harry Grant on joutunut haaksirikoon Uuden Seelannin rannikolla, ja koska häntä ei kahteen vuoteen sen jälkeen ole ilmestynyt ihmisten ilmoille, niin hän on varmaan joutunut haaksirikon tai seelantilaisten uhriksi.

— Niinpä te olette sitä mieltä...?

— Että voi mahdollisesti löytää joitakin jälkiä haaksirikosta, mutta että *Britannian* haaksirikkoiset ovat auttamattomasti hukkuneet!

— Tästä on paras pysyä vaiti, ystäväni, Glenarvan sanoi, — ja antakaa minun valita aika, milloin ilmoitan tämän surusanoman kapteeni Grantin lapsille.

HUUTO YÖSSÄ.

Miehistö sai pian kuulla, että Ayrtonin tiedot eivät olleet selvittäneet kapteeni Grantin olinpaikan arvoitusta. Pettymys oli suuri, sillä laivalla oli luotettu perämieheen, mutta tämä ei tiennyt mitään, mikä saattoi johtaa *Duncanian* *Britannian* jäijille.

Suunta pysytettiin siis ennallaan. Nyt oli enää valittava se saari, jonne Ayrton jätettäisiin.

Paganel ja John Mangles tutkivat laivan karttoja. Juuri tällä 37. leveysasteella oli yksinäinen, Maria-Teresa-niminen saari, keskellä valtamerta kohoava kallio, jolle on kolmetuhattaviisisataa peninkulmaa Amerikan ja tuhatviisisataa peninkulmaa Uuden Seelannin rannikolta. Pohjoisessa lähin maa oli Ranskan suojeluksessa oleva Pomotun saaristo, etelässä ei mitään ennen etelänavan ikuisia jääkenttiä. Laivat eivät käyneet tällä yksinäisellä saarella. Se oli täysin eristyksissä muusta maailmasta. Vain myrskylinnut levähtivät siellä pitkillä taipaleillaan; useilla kartoilla ei tätä Tyynen valtameren huuhtelemaa kalliosaarta ollut edes merkitty.

Jos missään, niin ainakin tällä ihmisreiteiltä syrjään heitetyllä saarella oli yksinäisyys ehdoton. Sen paikka ilmoitettiin Ayrtonille. Hän suostui elämään siellä kaukana vertaisistaan, ja keula käännettiin Maria-Teresiaa kohti. Tällä hetkellä olisi aivan suora viiva kulkenut *Duncanin* emäpuun, saaren ja Talkahuanon lahden kautta.

Kahta päivää myöhemmin kello kaksi ilmoitti tähystäjä maata olevan näköpiirissä. Se oli Maria-Teresa, matala, pitkänomainen, tuskin aaltojen yläpuolelle nouseva, suuren kovakuoriaisen näköinen saari. Se oli vielä kolmenkymmenen meripeninkulman päässä laivasta, jonka keula kynti laineita kuudentoista solmun vauhdilla tunnissa.

Vähitellen saaren muoto piirtyi selvemmäksi. Länteen laskeva aurinko valaisi kokonaisuudessaan sen oikulliset ääriviivat. Muutamia matalia kukkuloita kohosi siellä täällä selvemmin näkyviin.

Kello viisi John Mangles luuli erottavansa kevyen savupatsaan kohoavan taivaalle.

— Onko se tulivuori? hän kysyi Paganelilta, joka kaukoputkellaan tähyili tätä uutta maata.

— En tiedä mitä ajatella, maantieteilijä vastasi. — Maria-Teresia on vähän tunnettu paikka. Mutta en ihmettelisi vaikka se olisi syntynytkin merenpohjan mullistuksesta, jolloin se voisi olla tuliperäinen.

— Mutta jos se on syntynyt tulivuoren purkauksessa, sanoi Glenarvan, — eikö se sitten voisi uudessa purkauksessa taas hävitä?

— Se on tuskin luultavaa, Paganel vastasi. — Sen olemassaolo on tiedetty jo useita vuosisatoja, mikä antaa joltisenkin takuun. Kun Julia-saari ilmestyi Välimereen, se ei pysynyt kauan näkyvässä, vaan katosi jo muutamien kuukausien kuluttua.

— Hyvä, Glenarvan sanoi. — Arveletko, John, että voimme laskea maihin ennen yötä?

— En, mylord. En uskalla pimeässä viedä *Duncania* rannikolle, jota en tunne. Minä risteilen hiljaa edestakaisin ja huomenna lähetämme veneen maihin.

Kello kahdeksan illalla häämötti Maria-Teresia vain tummana, tuskin näkyvänä varjona, vaikka oltiin ainoastaan viiden meripeninkulman päässä. *Duncan* laski yhä lähemmäksi.

Kello yhdeksän näkyi hyvin kirkas tulenhohde loistavan pimeydessä. Se pysyi paikallaan eikä sammunut.

— Tuo näyttäisi vahvistavan sitä oletusta, että siellä on tulivuori, Paganel sanoi huolellisesti sitä tutkien.

— Tältä matkalta pitäisi meidän kuitenkin kuulla rätinää, joka aina seuraa purkausta, mutta itätuuli ei tuo vähintäkään ääntä korvaamme, John Mangles huomautti.

— Tosiaan, Paganel sanoi, — tuo tulivuori hehkuu, mutta ei jyrise. Ja kuitenkin voisi lisäksi sanoa, että se vuorotellen loistaa ja sammuu kuin majakka.

— Te olette oikeassa, John Mangles jatkoi, — emmekä kuitenkaan ole majakkarannikolla. Kas, siellä on toinenkin tuli! Tällä kertaa aivan rannalla! Katsokaa! Se liikkuu, se vaihtaa paikkaa!

John ei erehtynyt. Oli tosiaan ilmestynyt toinen tuli, joka näytti välillä sammuvan ja taas äkkiä syttyvän.

— Saarella on siis asukkaita? Glenarvan kysyi.

— Ilmeisesti villejä, Paganel vastasi.

— Mutta silloin emme voi jättää sinne perämiestä.

— Ei, majuri vahvisti, — se olisi sentään villeillekin liian huono lahja.

— Etsikäämme siis jokin toinen autio saari, sanoi Glenarvan, joka ei voinut olla hymyilemättä MacNabbsin hienotunteisuudelle. — Minä olen luvannut säästää Ayrtonin hengen ja tahdon pitää sanani.

— Olkaamme joka tapauksessa varuillamme, Paganel lisäsi. — Seelantilaisilla on raaka tapa pettää laivoja liikkuvilla tulilla, kuten muinoin Cornwallin asukkailla. Maria-Teresian asukkaat saattavat tuntea sen menettelyn.

— Pysäytä neljännespeninkulman päähän, John huusi perää pitävälle matruusille. — Huomenna auringon noustessa saamme tietää, mitä siellä tapahtuu.

Kello yksitoista siirtyivät matkustajat ja John Mangles hytteihinsä. Keulan puolella käveli vahti laivan kannella. Peräpuolella oli vain ruorimies paikallaan.

Tällä hetkellä nousivat Mary Grant ja Robert peräsalongista kannelle.

Kapteenin molemmat lapset nojasivat kaidetta vasten ja katselivat alakuloisina välkähtelevää merta ja *Duncanin* kimmeltävää vanavettä. Mary ajatteli Robertin tulevaisuutta; Robert ajatteli samoin sisarensa kohtaloa. Molemmat muistelivat isäänsä. Oliko hän vielä elossa, heidän rakastettu isänsä? Vai täytyikö siitä toivosta luopua? Mutta ei, mitä olisi elämä ilman häntä? Mitä heistä tulisi ilman isää? Kuinka olisi heidän käynyt jo nyt ilman lordi Glenarvania, ilman lady Helenaa?

Koettelemusten kypsyttämä poika arvasi sisarensa ajatukset. Hän tarttui

Maryn käteen.

— Mary, hän sanoi, — ei saa milloinkaan antautua epätoivoon. Muista, mitä isämme sanoi: — Rohkeus korvaa maan päällä kaikki. Säilyttäkäämme siis se sitkeä rohkeus, joka nosti hänet kaiken yläpuolelle. Tähän asti sinä olet tehnyt työtä minun puolestani, sisko, tästedes tahdon minä vuorostani tehdä työtä.

— Rakas Robert! neito vastasi.

— Minun täytyy sanoa sinulle eräs asia, Robert jatkoi. — Ethän suutu, Mary?

— Miksi minä suuttuisin, Robert?

— Etkä estä minua?

— Mitä sinä aiot? Mary kysyi levottomana.

— Sisko! Minusta tulee merimies...

— Jätätkö minut? neito huudahti puristaen veljensä kättä.

— Minun täytyy, sisko! Minusta tulee merimies niin kuin isästämme, merimies niin kuin kapteeni Johnista! Mary, rakas Mary, kapteeni John ei ole vielä menettänyt kaikkea toivoa! Sinä voit luottaa niin kuin minäkin hänen ystävyyteensä. Hän on luvannut tehdä minusta hyvän, etevän merimiehen, ja sillä aikaa me etsimme isää yhdessä! Sano, että suostut, sisko! Se, mitä isämme olisi tehnyt meille, on meidän velvollisuutemme, minun ainakin, tehdä hänelle! Minun elämälläni on tarkoitus, jolle se on kokonaan pyhitetty: etsiä, alati etsiä häntä, joka ei olisi meitä kumpaakaan milloinkaan unohtanut! Mary rakas, kuinka hyvä isämme olikaan!

— Ja jalo ja ylevä! Mary jatkoi. — Tiedätkö, Robert, että hän oli jo maamme kunniakkaimpia ja että hän olisi kuulunut suurmiestemme joukkoon, ellei kohtalo olisi keskeyttänyt hänen matkaansa?

— Ettenkö sitä tietäisi! Robert sanoi.

Mary Grant syleili Robertia. Lapsi tunsu kyynelten valuvan otsalleen.

— Mary! Mary! hän huudahti. — Sanokoot ystävämme mitä tahansa, minä toivon vielä ja toivon aina. Isän kaltainen mies ei kuole tehtäväänsä täyttämättä!

Mary Grant ei voinut vastata. Nyhkytykset tukehduttivat häntä. Tuhat ajatusta liikkui hänen mielessään, kun hän sai kuulla, että Harry Grantia aiottiin lähteä uudestaan etsimään ja että nuoren kapteenin uhrautumisella ei ollut rajoja.

— Eikö herra John ole vielä lakannut toivomasta? hän kysyi.

— Ei, Robert vastasi. — Hän on veli, joka ei milloinkaan jätä meitä. Minusta tulee merimies, eikö totta, sisko, merimies etsiäkseni isääni hänen kanssaan! Suostuthan sinä siihen?

— Miksen suostuisi! Mary vastasi. — Mutta erota toisistamme! hän kuiskasi sitten.

— Sinä et jää yksin, Mary. Minä tiedän sen. Ystäväni John on sen minulle sanonut. Lady Helena ei päästä sinua luotaan. Sinä olet nainen, sinä voit, sinun tulee ottaa vastaan hänen hyväntekeväisyyttään. Siitä kieltäytyminen olisi kiittämättömyyttä. Mutta miehen, sen on isä sanonut minulle sata kertaa, miehen pitää olla oman onnensa seppä.

— Mutta kuinka käy rakkaan, niin muistorikkaan kotimme Dundeessa?

— Me säilytämme sen, sisko kulta! Ystävämme John ja myös lordi Glenarvan ovat järjestäneet kaikki hyvin. Hän pitää sinua Malcolmin linnassa kuin omaa tyttärtään. Lordi on sen sanonut Johnille, ja John on sanonut minulle. Sinä olet siellä kotonasi aina niiden luona, joiden kanssa voit puhua isästämme, kunnes John ja minä kerran tuomme hänet takaisin. Ah, kuinka ihana päivä siitä tuleekaan! huudahti Robert, joka loisti innosta.

— Veljeni, lapseni! Mary vastasi, — kuinka onnellinen isä olisikaan, jos voisi kuulla sanasi! Sinä olet isän näköinen, Robert! Kun kasvat mieheksi, olet varmaan ihan samanlainen kuin hän!

— Jumala suokoon, Mary! Robert sanoi punastuen ylpeydestä.

— Mutta kuinka voimme osoittaa kiitollisuuttamme lordi ja lady Glenarvanille? Mary Grant sanoi sitten.

— No, se ei ole vaikeaa! Robert selitti luottavaisena. — Rakastaa heitä, kunnioittaa heitä, sanoa se heille, syyleillä heitä ja kerran, ensimmäisen tilaisuuden tullen, kuolla heidän puolestaan!

— Päinvastoin pitää sinun elää heidän hyväkseen! huudahti neito peittäen veljensä otsan suudelmin.
— He pitävät enemmän siitä — ja minä myös.

Sitten mitä ihanimpiin haaveisiin vaipuneina kapteenin lapset katselivat toisiaan yön utuisessa hämyssä. Mutta ajatuksissaan he vielä keskustelivat, kyselivät ja vastailivat. Tyyni meri keinui pitkinä maininkeina, ja potkuri loi pimeyteen valoisan pyörteen. Silloin sattui outo ja todella yliluonnollinen ilmiö. Muuan niistä magneettisista yhteyksistä, jotka salaperäisesti liittivät ihmismielen toiseen, sai sisaren ja veljen yhtäikaa, samassa silmänräpäyksessä saman harha-aistimuksen valtaan. Keskeltä vuoroin pimeitä ja kimmeltäviä aaltoja Mary ja Robert luulivat kuulevansa äänen, jonka syvä ja valittava sointi sai heidän sydämensä väräjämään.

— Tulkaa apuun! tämä ääni huusi.

— Mary! Robert sanoi. — Kuulitko? Kuulitko?

Ja äkkiä kumartuen kaiteen yli molemmat tähystivät jännittyneinä yön syvyyksiin.

Mutta he eivät nähneet edessään mitään muuta kuin loputtomana ulottuvan pimeyden.

— Robert, Mary sanoi kalpeana liikutuksesta, — minä luulin... Niin, minä luulin samaa kuin sinä... Meillä on kummallakin kuumetta, Robert..!

Mutta samassa kuului uusi huuto ja tällä kertaa niin selkeä ja tuttu, että molemmat huusivat vastaan yhtäikaa:

— Isä, isä...

Se oli liikaa Mary Grantille. Mielenliikutuksen murtamana hän lyyhistyi pyörtäneenä Robertin syliin.

— Apuun! Robert huusi. — Sisareni, isäni! Apuun!

Vahtimatuusit riensivät paikalle, sitten John Mangles, lady Helena, Glenarvan, jotka olivat äkkiä heränneet huutoon.

— Mary kuolee, ja isä on tuolla! Robert huusi viitaten merelle. Hänen sanansa olivat käsittämättömiä.

— Niin juuri! hän toisti. — Isä on tuolla! Minä kuulin isäni äänen.
Ja Mary kuuli sen niin kuin minäkin!

Samassa Mary Grant tointui ja huusi kuin suunniltaan joutunut:

— Isä, isä on tuolla!

Onneton neito nousi, kumartui laidan yli ja yritti hypätä mereen.

— Mylord! Lady Helena! hän toisti kätet ristissä, — minä sanon, että isä on tuolla! Minä vakuutan, että kuulin hänen äänensä aalloilta kuin valituksen, kuin viimeisen hyvästin!

Silloin tyttöroukka sai taas kouristuskohtauksen. Hän huitoi ympärilleen. Hänet täytyi viedä hyttiinsä, ja lady Helena lähti mukaan hoivatakseen häntä, mutta Robert toisteli yhä:

— Isä on tuolla! Minä olen siitä varma, mylord!

Tämän surullisen kohtauksen todistajat päätyivät lopulta käsitykseen, että kapteenin molemmat lapset olivat kokeneet harha-aistimuksen. Mutta kuinka saada heidän kovin kiihtyneet aistinsa rauhoittumaan?

Glenarvan yritti kuitenkin. Hän tarttui Robertin käteen ja sanoi:

— Kuulitko sinä isäsi äänen, rakas lapseni?

— Kuulin, mylord. Tuolta, keskeltä maininkeja. Hän huusi: — Tulkaa apuun!

— Ja tunsitko äänen?

— Tunsinko hänen äänensä, mylord? Tottakai minä sen tunsin, vannon sen! Sisareni kuuli sen ja tunsikin kuten minäkin! Kuinka voitte luulla, että olisimme molemmat erehtyneet? Mylord, lasketaan vene ja mennään hänen avukseen!

Glenarvan huomasi kyllä, ettei hän voinut rauhoittaa poikaparkaa. Hän koetti kuitenkin vielä viimeistä keinoa ja kutsui paikalle perämiehen.

— Hawkins, hän kysyi tältä, — tähän olitte ruorissa sillä hetkellä, kun neiti Mary sai kohtauksensa?

— Niin olin, mylord, Hawkins vastasi.

— Ettekö nähnyt tai kuullut mitään?

— En mitään.

— Siinä näet, Robert.

— Jos se olisi ollut Hawkinsin isä, Robert vastasi hellittämättömän tarmokkaasti, — niin Hawkins ei sanoisi, ettei hän kuullut mitään. Se oli minun isäni, mylord, minun isäni, minun isäni..!

Robertin ääni tukahtui nyyhkytykseen. Kalpeana ja äänettömänä hän vuorostaan menetti tajuntansa. Glenarvan kantoi Robertin vuoteeseensa, ja liikutuksen valtaama lapsi vaipui pian syvään horrokseen.

— Orporaukat! John Mangles sanoi. — Jumala koettelee heitä ankarasti.

— Niin, Glenarvan sanoi, — liian suuri suru on saanut molemmat, vieläpä samalla hetkellä kokemaan samanlaisen harha-aistimuksen.

— Molemmat! Paganel mutisi. — Se on outoa! Sitä ei tiede pitäisi mahdollisena.

Sitten kurkottaen vuorostaan partaan yli ja jännittäen kuuloaan Paganel viittasi kaikkia olemaan hiljaa ja kuunteli. Kaikkiällä vallitsi syvä hiljaisuus. Paganel huusi kovalla äänellä. Kukaan ei vastannut.

— Se on outoa! maantieteilijä toisti palaten hyttiinsä. — Yhteiset ajatukset ja suru ei riitä selittämään tätä ilmiötä.

Seuraavana, 8. päivänä maaliskuuta, kello viisi aamulla päivän sarastaessa olivat matkustajat, Robert ja Mary muiden mukana, sillä heitä oli ollut mahdoton saada pysymään poissa, taas koolla *Duncanin* kannella. Jokainen tahtoi tutkia tätä maata, jota eilen nähtiin vain epämääräisesti.

Kaukoputket tarkkailivat uteliaasti saarta. Laiva sivuutti sen rantoja noin puolentoista kilometrin päässä, niin että saattoi nähdä pienimmätkin yksityiskohdat. Äkkiä Robert kirkaisi. Hän väitti näkevänsä kaksi miestä, jotka juoksivat ja huitoivat, ja kolmannen heiluttavan lippua.

— Englannin lippu! John Mangles huudahti, joka oli tarttunut kaukoputkeensa.

— Se on totta! Paganel huudahti, kääntyen innoissaan Robertin puoleen.

— Mylord, Robert sanoi liikutuksesta vapisten, — mylord, ellette tahdo, että menen saareen uimalla, käskekää laskea vene vesille. Ah, mylord, minä pyydän polvillani saada ensimmäisenä nousta maihin!

Kukaan läsnäolijoista ei uskaltanut puhua. Mitä! Tällä 37. leveysasteen koskettamalla saarella kolme haaksirikkoista miestä, englantilaisia! Ja jokaisen mieleen palasi eilisiltainen tapahtuma, Robertin ja Maryn silloin kuulema huuto. Lapset eivät ehkä olleet erehtyneet kuin yhdessä kohden: he olivat saattaneet kuulla äänen, mutta oliko se voinut olla heidän isänsä avunhuuto? Ei, tuhat kertaa ei, sen pahempi! Ja heitä odottavaa kauheaa pettymystä peläten jokainen ajatteli, että tämä uusi koettelemus ylittäisi heidän voimansa. Mutta heitä ei voinut estää? Lordi Glenarvanilla ei ollut rohkeutta siihen.

— Veneeseen! hän huudahti.

Minuutissa oli vene laskettu vesille. Kapteenin molemmat lapset, Glenarvan, John Mangles ja Paganel kiiruhtivat siihen, ja se kiiti nopeaa vauhtia kuuden matruusin voimakkaasti soutuessa.

Parinkymmenen metrin päässä rannasta päästi Mary kimeän huudon:

— Isäni!

Rannalla seisoivat kahden muun välissä. Hänen kookas ja voimakas vartalonsa, hänen samalla lempeät ja päättäväiset kasvonsa osoittivat selvää yhdennäköisyyttä Mary ja Robert Grantin piirteiden kanssa. Hän oli nähtävästi se mies, jota molemmat lapset olivat niin usein kuvailleet. Heidän sydämensä ei ollut heitä pettänyt. Se oli heidän isänsä, se oli oikea kapteeni Grant.

Kapteeni kuuli Maryn huudon, levitti kätensä ja kaatui hiekalle kuin salaman iskemänä.

TABOR-SAARI.

Ihminen ei kuole iloon, sillä isä ja lapset tointuivat jo ennen kuin oli ehditty laivalle. Kuinka kuvata tätä kohtausta? Sanat eivät siihen riitä. Koko miehistö itki nähdessään näiden kolmen olennon syleilevän äänettömästi toisiaan. Laivan kannelle saavuttuaan vaipui Harry Grant polvilleen. Hurskas skotlantilainen tahtoi koskettaessaan sitä, mikä hänelle oli isänmaan kamaraa, kiittää ennen kaikkea Jumalaa pelastumisestaan.

Sitten lady Helenan, lordi Glenarvanin ja heidän kumppaniensa puoleen kääntyen, hän lausui heille kiitoksensa liikutuksesta väräjäväällä äänellä. Lyhyellä matkalla saarelta laivalle olivat hänen lapsensa muutamain sanoin kertoneet hänelle *Duncanin* koko historian.

Miten suunnattomassa kiitollisuudenvelassa hän olikaan tälle jalolle naiselle ja hänen kumppaneilleen! Eivätkö kaikki, lordi Glenarvanista viimeiseen matruusiin saakka, olleet kamppailleet ja kärsineet hänen puolestansa? Harry Grant toi tulvivan sydämensä kiitollisuuden tunteet esiin niin koruttomasti ja ylevästi, hänen miehekkäitä kasvojansa kirkasti niin puhdas ja lempeä liikutus, että kaikki tunsivat saaneensa runsaan korvauksen kärsimistään vaivoista. Itse järkähtämättömän majurinkin silmä oli kostunut kyyneleistä, joita hän ei kyennyt pidättämään. Kunnianarvoisa Paganel puolestaan itki kuin lapsi, joka ei ajattelekaan salata kyyneliään.

Harry Grant ei kyllästynyt katselemaan tytärtään. Mary oli hänestä kaunis, viehättävä! Hän sanoi sen suoraan moneen kertaan, ottaen lady Helenan todistajaksi ikään kuin ollakseen varma, ettei hänen isänrakkautensa erehdyttänyt häntä. Sitten hän kääntyi poikansa puoleen.

— Kuinka hän on kasvanut! Oikein jo iso mies! hän huudahteli ihastuneena.

Ja hän tuhlassa näille kahdelle niin rakkaalle olennolle tuhansia hyväilyjä, joita kahden vuoden eron aikana oli kertynyt hänen sydämeensä.

Robert esitteli hänelle vuoron perään kaikki ystävänsä ja osasi elävöittää sanojaan, vaikka hänellä oli jokaisesta sanottava samaa. Sillä olihan asia niin, että kukin heistä oli poikkeuksetta ollut sydämellisen hyvä molemmille orvoille. Kun tuli John Manglesin vuoro, kapteeni punastui kuin nuori tyttö ja hänen äänensä vavahti hänen vastatessaan Maryn isälle.

Lady Helena kertoi sitten kapteeni Grantille matkan vaiheet ja sai hänet ylpeilemään sekä pojastaan että tyttärestään.

Harry Grant sai kuulla nuoren sankarin urotyöt ja kuinka poika jo oli maksanut lordi Glenarvanille osan isänsä velasta. Sitten vuorostaan John Mangles puhui Marysta sellaisin sanoin, että Harry Grant, jolle lady Helena oli parilla sanalla antanut asianomaisen vihjeen, laski tyttärensä käden nuoren kapteenin uljaaseen kouraan ja kääntyen lordi ja lady Glenarvanin puoleen sanoi:

— Mylord ja te, mylady, siunatkaamme lapsiamme!

Kun kaikki oli kerrottu ja toistettu tuhanteen kertaan, Glenarvan selitti Harry Grantille Ayrtonia koskevat seikat. Grant vahvisti perämiehen puheen todeksi, mitä tuli hänen laskemiseensa Australian rannikolle.

— Hän on älykäs ja rohkea mies, jonka kiihkeä luonne on vienyt pahuuden tielle, hän lisäsi. — Toivottavasti mietiskely ja katumus muuttaa hänet!

Mutta ennen kuin Ayrton vietiin saarelle, tahtoi Harry Grant tarjota uusille ystävilleen kalliosaarensa antimia. Hän kutsui heitä käymään metsämajassaan ja istahtamaan toisen Robinsonin pöytään. Glenarvan ja hänen vieraansa suostuivat mielihyvin. Robert ja Mary Grant halusivat hartaasti nähdä ne yksinäiset paikat, missä kapteeni oli niin paljon heitä ikävöinyt.

Vene pantiin kuntoon, ja kapteeni, hänen molemmat lapsensa, lordi ja lady Glenarvan, majuri, John Mangles ja Paganel astuivat pian saaren rannalle.

Muutamassa tunnissa oli Harry Grantin valtakunta tarkastettu. Se oli oikeastaan merenalaisen vuoren huippu, tasanne, jossa oli runsaasti basalttikallioita ja tulivuorenpurkauksen jätteitä. Maan geologisten vaiheiden aikana oli tämä vuori vähitellen noussut Tyynen valtameren syvyyksistä maanalaisen tulen toimiessa; mutta jo vuosisatoja sitten oli tulivuori sammunut, ja sen tukkeutunut kraateri oli nyt merestä nousseena saarena. Sitten kehittyi pinnalle multaa, ja kasvimaailma valtasi tämän uuden alueen; ohikulkevat valaanpyytäjät jättivät sinne kotieläimiä, vuohia ja sikoja, jotka lisääntyivät luonnon tilassa, ja tällä valtameren keskelle ilmestyneellä saarella oli kaikkea tarvittavaa.

Kun *Britannian* haaksirikkoiset olivat pelastuneet sinne, he ryhtyivät järjestelemään luonnon rikkauksia. Kahdessa ja puolessa vuodessa saivat Harry Grant ja hänen molemmat matruusinsa siellä paljon aikaan. Monta eekkeriä huolellisesti viljeltyä maata antoi laadultaan mainioita vihanneksia.

Vierailijat saapuivat vehreiden kumipuiden varjostamaan asuntoon; sen ikkunoiden edessä levisi valtava meri auringonsäteissä kimallellen. Harry Grant siirrätti pöytänsä kauniiden puiden varjoon, ja kaikki istuutuivat sen ääreen. Vuohenlapa, nardisleipää, muutamia kulhoja maitoa, pari kolme villin sikurin juurta, puhdasta ja raikasta vettä — siinä ainekset, joista tämä yksinkertainen ja arkaadian paimenten arvoinen ateria oli valmistettu.

Paganel oli ihastuksissaan.

Hänen vanhat Robinson-haaveensa kihosivat hänelle päähän.

— Tuolla Ayrton-lurjuksella ei tosiaan ole syytä valittaa! hän huudahti haltioissaan. — Tämä saarihan on paratiisi!

— Niin, Harry Grant vastasi, — paratiisi tämä oli kolmelle haaksirikkoisparalle, jotka taivas pelasti tänne, mutta minä pahoittelen, että Maria-Teresia ei ole laaja ja hedelmällinen saari, jossa olisi virta puron sijasta ja oikea satama eikä ainoastaan pientä, ulapan aaltojen pieksämää poukamaa.

— Minkä vuoksi, kapteeni? Glenarvan kysyi.

— Koska silloin olisin laskenut tänne sen siirtolan perustan, jonka tahdon lahjoittaa Skotlannille Tyynessä valtameressä.

— Ah, kapteeni Grant, Glenarvan sanoi, — te ette siis ole luopunut aatteestanne, joka teidät on tehnyt niin tunnetuksi vanhassa isänmaassamme?

— En, mylord, ja Jumalan ja teidän avullanne olen pelastunut vain toteuttaakseni sen. Köyhille veljilleni vanhassa Kaledoniassa, kaikille kärsiville on saatava uudella maalla turva kurjuutta vastaan! Rakkaalla isänmaallamme tulee olla näillä vesillä oma, aivan oma siirtolansa, nauttiakseen siellä edes hiukan sitä itsenäisyyttä ja vaurautta, jota siltä puuttuu Euroopassa.

— Ah, tuo on hyvin sanottu, kapteeni Grant, lady Helena vastasi. — Se on kaunis suunnitelma ja jalon mielen arvoinen! Mutta tämä saari...?

— Ei, rouva, tämä kallio riittää korkeintaan muutamille siirtolaisille, mutta me tarvitsemme laajaa ja rikkasta maata.

— Hyvä on, kapteeni, Glenarvan huudahti, — tulevaisuus on meidän ja me etsimme yhdessä sellaisen maan.

Harry Grant ja Glenarvan puristivat lämpimästi toistensa käsiä sopimuksen vahvistukseksi.

Sitten kaikki halusivat juuri tällä saarella, tässä matalassa majassa kuulla *Britannian* haaksirikkoisten tarinan kahden pitkän erakkovuoden ajalta. Harry Grant koetti täyftää uusien ystäviensä toivomuksen.

— Minun tarinani, hän sanoi, — on sama kuin kaikkien jollekin saarelle joutuneiden Robinsonien, jotka voimatta luottaa muuhun kuin Jumalaan ja itseensä tuntevat velvollisuudekseen puolustaa henkeänsä luonnonvoimia vastaan. Kesäkuun 26. ja 27. päivän välisenä yönä 1862 murskautui kuusipäiväisen myrskyn runtelema *Britannia* Maria-Teresian kallioihin. Meri myllersi, pelastumiseen ei ollut mahdollisuuksia, ja koko onneton miehistöni hukkui. Ainoastaan kaksi matruusiani, Bob Learce, Joe Bell ja minä pääsimme rannalle parinkymmenen turhan ponnistuksen jälkeen.

Se maa, jonne olimme joutuneet, oli autio saari, kolme kilometriä leveä, kahdeksan pitkä, keskikohdalla kasvoi kolmisenkymmentä puuta, oli muutamia nurmikoita ja raikasta vettä sisältävä lähde, joka onneksi ei milloinkaan kuivunut. Vaikka olin yksin kahden matruusin kanssa tässä kolkassa, en joutunut epätoivoon. Luotin Jumalaan ja ryhdyin päättäväisesti ponnistelemaan. Bob ja Joe, rohkeat onnettomuustoverini ja ystäväni, auttoivat minua tarmokkaasti.

Me aloitimme niin kuin Daniel Defoen ihanne-Robinson, meidän esikuvamme, keräämällä laivan jäännöksiä, työkaluja, hiukan ruutia, aseita, pussillisen kallisarvoisia siemeniä. Ensimmäiset päivät olivat tuskallisia, mutta pian saimme metsästämyllä ja kalastamalla turvatuksi ravinnon, sillä viljejä vuohia oli runsaasti saaren sisäosassa ja merieläimiä sen rannoilla. Vähitellen toimeentulomme muuttui säännölliseksi.

Minä tunsin tarkoin saaren aseman haaksirikosta pelastamieni kojeiden avulla. Tiesin siis, että olimme joutuneet kauas laivojen kulkuväylältä ja että ainoastaan sattuma voisi meidät pelastaa.

Ajatellen yhä rakkaitani, joita en enää luullut saavani nähdä, alistuin tähän koettelemukseen, ja molempien lasteni nimet liittyivät jokapäiväisiin rukouksiini.

Me työskentelimme ahkerasti. Pian oli useita eekkereitä maata kylvetty *Britannian* siemenillä; perunat, sikuri ja suolaheinä olivat terveellisenä vaihteluna tavalliseen ruokaamme; sitten vielä muut vihannekset. Otimme kiinni muutamia vuohia, jotka helposti kesyyntyivät. Meillä oli maitoa ja voita. Nardusta, jota kasvoi purojen kuivuneissa uomissa, leivottiin mukiinmenevää leipää, eikä elämän aineellinen puoli enää herättänyt mitään pelkoa.

Me olimme rakentaneet asumuksen *Britannian* laudoista; se peitettiin huolellisesti tervatuilla purjeilla, ja sen tiiviissä suojassa kului sadekaus onnellisesti. Silloin tehtiin monta suunnitelmaa, haaveiltiin monenlaista, ja paras niistä nyt on toteutunut.

Minulla oli aluksi aikomus uhmata merta laivanpirstoista tehdyllä veneellä, mutta lähimpään maahan, Pomotun saaristoon, oli puolitoista tuhatta peninkulmaa. Mikään vene ei olisi kestänyt niin pitkää matkaa. Niinpä luovuin siitä ja odotin pelastuvani ainoastaan kaitselmuksen ansiosta.

Ah, lapsiraukkani! Kuinka usein olemmekaan rannan kallioilta tähystelleet laivoja ulapalla! Koko tänä aikana ilmestyi horisonttiin vain pari kolme purjetta heti taas kadotakseen! Me emme enää toivoneet, mutta emme vielä olleet epätoivoisia.

Sitten, eilen, olin noussut saaren korkeimmalle kukkulalle, kun huomasin lännessä hiukan savua. Se suureni. Pian tuli näkyviin laiva. Se tuntui suuntaavan meitä kohti.

Mutta eikö se menisi ohi tämän saaren, missä sillä ei ollut mitään satamaa?

Ah, mikä jännityksen päivä, ja mikä ihme, ettei sydämeni haljennut rinnassani! Toverini sytyttivät tulen eräällä Maria-Teresian kukkulalla. Yö tuli, mutta alus ei antanut mitään merkkiä, että meidät oli huomattu! Tuossa oli kuitenkin pelastus! Joutuisimmeko katselemaan, kun se menisi ohi?

En enää epäroinyt. Pimeys lisääntyi. Laiva saattoi kulkea saaren ohi yön kuluessa. Heittäydyin mereen ja uin sitä kohti. Toivo kolminkertaisti voimani. Haloin aaltoja yliluonnollisella tarmolla. Olin jo pääsemässä laivaan, vain viidenkymmenen metrin päässä siitä, kun se kääntyi!

Silloin päästin ne epätoivoiset huudot, jotka vain lapseni kuulivat, ja jotka eivät olleet harha-aistimusta.

Sitten palasin rannalle, näännyksissä, liikituksen ja väsymyksen voittamana. Molemmat matruusini tapasivat minut puolikuolleena. Se oli kauhea yö, tämä viimeinen saarella viettämämme, ja me luulimme jääneemme iäksi eristetyiksi, kun aamun sarastaessa huomasin laivan purjehtivan pitkin rantaa hiljaista vauhtia. Teidän veneenne laskettiin vesille... Meidät oli pelastettu ja — voi taivaan jumalaista hyvyttä! — minun lapseni, rakkaat lapseni olivat siinä ojentamassa minulle käsiään!

Harry Grantin kertomus päättyi Maryn ja Robertin hyväilyihin. Ja vasta nyt sai kapteeni kuulla, että hänen oli pelastuksestaan kiittäminen sitä hieroglyfistä asiakirjaa, jonka hän kahdeksan päivää haaksirikon jälkeen oli sulkenut pulloon ja laskenut aaltojen vietäväksi. Mutta mitä ajatteli Jacques Paganel kapteeni Grantin kertomuksen aikana! Kelpo maantieteilijä pyöritteli tuhannetta kertaa päässään asiakirjan sanoja. Hän palautti mieleensä peräkkäin nuo kolme tulkintaa, joista jokainen oli väärä. Millä tavoin tämä Maria-Teresian saari sitten oli mainittu meren syömissä papereissa? Paganel ei voinut hillitä itseään kauempaa, vaan tarttui Harry Grantin käteen.

— Kapteeni, sanokaa nyt vihdoinkin, mitä noissa selittämättömissä papereissa luki?

Maantieteilijän kysymys herätti kaikkien uteliaisuuden, sillä nyt saataisiin kuulla arvoituksen yhdeksän kuukautta hämäränä pysynyt ratkaisu!

— Niin, kapteeni, Paganel kysyi, — kyllähän te tarkalleen muistatte asiakirjan sanamuodon?

— Sanasta sanaan, Harry Grant vastasi, — eikä ole kulunut päivääkään, etten olisi kerrannut mielessäni sanoja, jotka olivat ainoa toivomme.

— Ja mitkä ne ovat, kapteeni? Glenarvan kysyi. — Sanokaa, sillä meidän turhamaisuutemme on saanut kovan kolauksen.

— Minä olen valmis siihen, Harry Grant vastasi, — mutta teidän tiedätte, että menestymisen toiveita lisätäkseen olin pannut pulloon kolme eri kielillä kirjoitettua asiakirjaa. Minkä niistä haluatte kuulla?

— Eivätkö ne ole samanlaisia? Paganel huudahti.

— Ovat, yhtä nimeä lukuunottamatta.

— No, esittäkää ranskalainen asiakirja, Glenarvan lausui; — se oli näet parhaiten säilynyt, ja se on pääasiallisesti ollut tulkintamme perustana.

— Mylord, se kuuluu sanasta sanaan näin, Harry Grant sanoi.

— 27. päivänä kesäkuuta 1862 fregatti Britannia Glasgowista upposi tuhannenviidesadan lieuen päässä Patagoniasta, eteläisellä pallonpuoliskolla. Kaksi matruusia ja kapteeni Grant ovat päässeet Tabor-saarelle...

— Mitä? Paganel keskeytti.

— Missä he, Harry Grant jatkoi, — jatkuvasti julman hädän uhreina ovat heittäneet tämän asiakirjan 153 pituus- ja 37° 11' leveysasteelle. Tuokaa heille apua tai he ovat hukassa.

Kuullessaan nimen Tabor oli Paganel hypähtänyt pystyyn; sitten hän ei voinut enää hillitä itseään, vaan huudahti:

— Kuinka niin, Tabor-saari? Tämähän on Maria-Teresia!

— Aivan oikein, herra Paganel, Harry Grant vastasi, — Maria-Teresia englantilaisilla ja saksalaisilla kartoilla, mutta Tabor ranskalaisilla!

Samassa osui hirvittävä nyrkinisku Paganelin olkapäähän, niin että hän horjahti. Totuus pakottaa sanomaan, että se tuli majurilta, joka ensimmäistä kertaa rikkoi säädylliset tapansa.

— Maantieteilijä! MacNabbs sanoi syvästi halveksien.

Mutta Paganel ei ollut edes huomannut majurin iskua.

Mitä se olikaan verrattuna siihen maantieteelliseen iskuun, joka häneen oli sattunut!

Niinpä siis, kuten hän nyt kapteeni Grantilta kuuli, hän oli vähitellen päässyt lähemmäksi totuutta. Hän oli selvittänyt melkein koko arvoituksellisen viestin. Vuoronperään nimet Patagonia, Australia ja Uusi Seelanti olivat näyttäneet hänestä eittämättömän varmoilta. *Contin*, alussa *continent*, oli vähitellen saanut todellisen merkityksensä *continue*. *Indi* oli merkinnyt vuoron perään *indiens* ja *indigenes*, sitten vihdoin *indigence*, joka oli sen todellinen merkitys. Ainoastaan tuo vaillinainen sana *abor* oli pettänyt maantieteilijän älyn. Paganel oli itsepintaisesti pitänyt sitä osana verbistä *aborder*, vaikka se oli erisnimi, Tabor-saaren ranskalainen nimi, juuri sen saaren, missä *Britannian* haaksirikkoiset olivat! Sitä erehdystä oli tosin vaikea välttää, kun *Duncanin* kartoilla tämän saaren nimenä oli Maria-Teresia.

— Vähät siitä! Paganel repi tukkaansa, — minun ei olisi pitänyt unohtaa, että sillä oli kaksi eri nimeä! Se on anteeksiantamaton virhe, Maantieteellisen seuran sihteerille sopimaton erehdys! Minä olen häpäissyt itseni!

— Mutta, herra Paganel, lady Helena sanoi, — eihän tämä ole näin vakavaa!

— Ei, rouva, ei! Minä olen pelkkä aasi!

— Ettekä edes oppinut aasi! majuri huomautti muka lohduttaen.

Kun ateria oli päättynyt, Harry Grant asetti kaikki tavarat paikoilleen talossaan. Hän ei ottanut sieltä mukaansa mitään, haluten antaa rehellisen miehen rikkaudet perinnöksi rikolliselle.

Palattiin laivalle. Glenarvan aikoi lähteä vielä samana päivänä ja antoi määräyksen perämiehen maihinviennistä. Ayrton tuotiin perähyttiin ja näki edessään Harry Grantin.

— Se olen minä, Ayrton, Grant sanoi.

— Te juuri, kapteeni, Ayrton vastasi osoittamatta minkäänlaista hämmästyksiä tavatessaan Harry Grantin. — No, enpä ole pahoillani nähdessäni teidät hyvissä voimissa.

— Näyttää siltä, Ayrton, että tein erehdyksen laskiessani teidät asuttuun maahan.

— Niin näyttää, kapteeni.

— Te siirrytte minun tilalleni tälle autiolle saarelle. Toivottavasti se saa teidät katumaan.

— Olkoon niin! Ayrton vastasi tynnellä äänellä.

Sitten Glenarvan sanoi perämiehen puoleen kääntyen:

— Te pysytte, Ayrton, siis päätöksessänne, että teidät on jätettävä autiolle saarelle?

— Niin pysyn, mylord.

— Onko Tabor-saari teille sopiva?

— Täydellisesti.

— Sitten kuulkaa viimeiset sanani, Ayrton. Täällä te olette eristettynä kaikista maista, vailla mahdollisuuksia päästä yhteyteen muiden ihmisten kanssa. Ihmeitä ei tapahdu usein, ettekä te voi paeta tältä saarelta, jonne *Duncan* teidät jättää. Te jääte yksin Jumalan silmien alle, joka näkee sydänten pohjaan, mutta te ette ole kadotettu ettekä tietymättömissä, kuten kapteeni Grant. Niin arvoton kuin lienettekin ihmisten muistettavaksi, tulevat ihmiset teitä muistamaan. Minä tiedän, missä te olette, Ayrton, minä tiedän, mistä teidät löydän, enkä unohda sitä milloinkaan.

— Jumala varjelkoon teidän armoanne, perämies vastasi yksinkertaisesti.

Nämä olivat viimeiset Glenarvanin ja perämiehen välillä vaihdetut sanat. Vene oli valmiina. Ayrton astui siihen.

John Mangles oli ennakolta käskenyt viedä saarelle muutamia laatikoita säilykkeitä, työkaluja, aseita ja joukon ruutia ja lyijyä.

Perämies saattoi siis työllään tulla toimeen; häneltä ei puuttunut mitään, ei edes kirjoja, joiden joukossa oli englantilaisille niin rakas raamattu.

Eron hetki oli tullut. Miehistö ja matkustajat olivat kannella. Useimmat tunsivat ahdistusta. Mary Grant ja lady Helena eivät voineet salata liikutustaan.

— Onko se välttämätöntä? nuori rouva kysyi mieheltään. — Onko välttämätöntä, että tuo onneton jätetään tänne?

— On, Helena, lordi Glenarvan vastasi. — Se on sovitus.

Tällä hetkellä lähti John Manglesin johtama vene liikkeelle. Ayrton seiso, yhä ilmeettömänä, otti lakin päästään ja tervehti vakaasti.

Glenarvan paljasti päänsä ja hänen mukanaan koko laivaväki, kuten tehdään kuolevalle ihmiselle, ja vene etääntyi syvän hiljaisuuden vallitessa.

Maihin tultaessa Ayrton hyppäsi rannalle, ja vene palasi laivalle.

Kello oli silloin neljä illalla ja peräkannelta saattoivat matkustajat nähdä perämiehen, käsivarret ristissä rinnalla, seisomassa liikkumatta kuin kuvapatsas kalliolla, laivaa katsellen.

— Lähdemmekö, mylord? John Mangles kysyi.

— Lähdemme, John, Glenarvan vastasi liikuttuneempana kuin tahtoi näyttää.

— *Go ahead!* Eteenpäin! John huusi koneenkäyttäjälle.

Höyry pihisi putkissa, potkuri pieksi vettä, ja kello kahdeksan katosivat Tabor-saaren viimeiset kukkulat yön pimeyteen.

JACQUES PAGANELIN VIIMEINEN HAJAMIELISYYS.

Yksitoista päivää saarelta lähtönsä jälkeen, 18. päivänä maaliskuuta, *Duncan* sai näkyviinsä Amerikan rannikon ja ankkuroi seuraavana päivänä Talkahuanon lahdella.

Se palasi sinne viisi kuukautisen matkan jälkeen, jolloin se noudattaen tarkoin 37. leveysastetta oli kiertänyt maapallon ympäri. Tämän muistettavan retkikunnan jäsenet olivat ensimmäisinä *Travellers' Clubin* aikakirjoissa kulkeneet Chilen, pampan, Argentiinan tasavallan, Atlantin, Tristan da Cunhan saarten, Intian valtameren, Amsterdamin saarten, Australian, Uuden Seelannin, Tabor-saaren ja Tyynen

valtameren poikki. Heidän ponnistuksensa eivät jääneet tuloksettomiksi, vaan he toivat takaisin isänmaahansa *Britannian* haaksirikkoiset.

Ei ainoatakaan niistä uljaista skotlantilaisista, jotka olivat lähteneet matkalle lordinsa kutsusta, puuttunut nimihudossa, kaikki palasivat vanhaan Skotlantiin, ja tämä matka muistutti vanhan tarinan taistelua "ilman kyyneleitä".

Kun *Duncan* oli täydentänyt varastonsa, se kulki pitkin Patagonian rannikkoa, kiersi Kap Hornin ja kiiti sitten Atlantin valtameren poikki.

Matkalla ei tapahtunut mitään erikoista. Laivalla oli kaikki pelkkää iloa. Mikään ei enää pysynyt salassa, ei edes John Manglesin rakkaus Mary Grantiin.

Tai pysyipä sentään. Eräs salaisuus kiusasi vielä MacNabbsia. Miksi Paganelin takki oli aina tiukasti napitettu ja miksi hän piti vielä kaulaliinaa, joka ulottui korviin saakka? Majuria halutti saada tietää syy tähän omituiseen tapaan. Mutta täytyy sanoa, että huolimatta MacNabbsin kyselyistä, vihjailuista ja epäluuloista Paganel ei avannut takkiaaan.

Ei silloinkaan, kun *Duncan* kulki päiväntasaajan poikki ja kannen palkit olivat sulaa viidenkymmenen asteen kuumuudessa.

— Hän on niin hajamielinen, että luulee olevansa Pietarissa, majuri sanoi nähdessään maantieteilijän kääriytyneenä suureen viittaan, ikään kuin elohopea lämpömittarissa olisi ollut jäänyt.

Vihdoin, 9. päivänä toukokuuta, viisikymmentä päivää Talkahuanosta lähdön jälkeen John Mangles näki Kap Clearin majakan. Alus laski Pyhän Yrjön salmeen, kulki Irlannin meren poikki ja saapui 10. päivänä toukokuuta Clyden lahteen. Kello yksitoista se ankkuroi Dumbartonissa. Kello kaksi päivällä saapuivat sen matkustajat Malcolmin linnaan ylämaalaisten hurraa-huutojen kaikuessa.

Kohtalo oli siis määrännyt, että Harry Grant ja hänen molemmat kumppaninsa pelastuivat, että John Mangles menisi vihille Mary Grantin kanssa Pyhän Mungon vanhassa kirkossa, missä pastori Paxton, sitä ennen yhdeksän kuukautta rukoiltuansa isän pelastuksen puolesta, siunasi hänen tyttärensä ja hänen pelastajansa avioliiton! Samoin oli määrätty, että Robertista tulisi merimies kuten Harry Grantista ja John Manglesista ja että hän jatkaisi heidän kanssaan isänsä suuria suunnitelmia lordi Glenarvanin suojeluksessa.

Mutta oliko määrätty, että Jacques Paganel ei kuolisi poikamiehenä? Arvattavasti.

Sankarillisten tekojensa jälkeen maantieteilijä ei tietenkään voinut välttää kuuluisuutta. Hänen hajamielisyytensä hurmasi Skotlannin ylhäisön seurapiirit. Hänestä suorastaan kilpailtiin, eikä hän millään voinut noudattaa kaikkia hänelle lähetettyjä kutsuja.

Ja tällöin tapahtui, että eräs rakastettava kolmikymmenvuotias neiti eikä sen vähempää kuin majuri MacNabbsin serkku, itsekin hiukan omalaatuinen, mutta hyväsydäminen ja vielä viehättävä, ihastui maantieteilijän eriskummallisuuteen ja tarjosi hänelle kättään ja sydäntään. Sen mukana tuli vielä miljoona puntaa, mutta siitä vaiettiin.

Neiti Arabellan tunteet eivät jättäneet Paganelia suinkaan kylmäksi, mutta hän ei uskaltanut kosia.

Majuri ryhtyi välittäjäksi näiden kahden, toisiaan varten luodun sydämen kesken. Hän jopa huomautti Paganelille, että avioliitto oli "viimeinen hajamielisyys", minkä hän voisi itselleen sallia.

Paganel, joka jostakin ihmeellisestä syystä ei saanut sanotuksi ratkaisevaa sanaa, oli pulassa.

— Eikö neiti Arabella miellytä teitä? MacNabbs kysyi häneltä vähän väliä.

— Oh, majuri, hän on hurmaava! Paganel huudahti, — tuhat kertaa liian hurmaava ja totta puhuakseni hän miellyttäisi minua enemmän, jos hän olisi vähemmän viehättävä! Jospa hänellä olisi edes jokin puute!

— Olkaa rauhassa, majuri vastasi, — kyllä hänellä niitä on ja useampia kuin yksi. Täydellisimmälläkin naisella on niitä aina osansa. Niinpä, Paganel, onko asia sovittu?

— Minä en uskalla, Paganel vastasi.

— No mutta, oppinut ystäväni, miksi epäröitte?

— Minä en ole kyllin arvokas neiti Arabellalle, maantieteilijä vastasi itsepäisesti.

Ja siihen se jäi.

Vihdoin kun hellittämätön majuri eräänä päivänä pani hänet ahtaalle, hän ilmoitti lopulta vaitiolon lupausta vastaan, erään erikoisuuden, joka oli omiaan suuresti helpottamaan hänen tuntomerkkiensä toteamista, jos hän joskus saisi poliisin kintereilleen.

— Joutavia! majuri huudahti.

— Asia on kuten sanon, Paganel vakuutti.

— Vähät siitä, kelpo ystävänä!

— Niinkö luulette?

— Päinvastoin, te olette sitten vielä erikoisempi. Sehän vain lisää teidän henkilökohtaisia ansioitanne. Se tekee teistä Arabellan uneksiman miehen, jolla ei ole vertaa!

Ja majuri jätti järkähtämättömän vakavana Paganelin mitä kalvavimman levottomuuden valtaan.

MacNabbsin ja neiti Arabellan välillä käytiin lyhyt keskustelu.

Kahta viikkoa myöhemmin vietettiin komeat häät Malcolmin linnassa. Paganel oli komea, joskin kaulaan saakka napitettu, ja neiti Arabella häikäisevä.

Ja maantieteilijän salaisuus olisi ainiaaksi jäänyt hämärän peittoon, ellei majuri olisi puhunut siitä Glenarvanille. Sitä kautta se kulki lady Helenalle, joka kuiskasi siitä sanan rouva Manglesille. Lyhyesti, tämä salaisuus joutui rouva Olbinettin korviin, ja kohta sen tiesivät kaikki.

Niiden kolmen päivän aikana, jolloin Paganel oli maorien vankina, hänet oli *tatuoitu* jaloista olkapäihin saakka, ja hänellä oli rinnassaan heraldinen kiwin kuva, joka siivet levällään nokki hänen sydäntään.

Se oli ainoa tällä suurella matkalla sattunut seikkailu, joka aina vaivasi Paganelia, jota hän ei milloinkaan antanut anteeksi Uudelle Seelannille; tämä seikka myös monista kehotuksista ja hänen omasta koti-ikävästään huolimatta esti häntä palaamasta Ranskaan. Hän pelkäsi tekevänsä koko Maantieteellisen seuran pilapiirtäjien ja sanomalehtien irvistettäväksi, kun hänet, sen sihteeri, oli tatuoitu Uudessa Seelannissa.

Kapteeni Grantin paluusta Skotlantiin tuli kansallistapahtuma ja Harry Grantista vanhan Kaledonian tunnetuin mies. Hänen poikansa Robert on ruvennut isänsä ja kapteeni Johnin tavoin merimieheksi, ja lordi Glenarvanin suojeluksessa ryhtynyt suunnittelemaan skotlantilaisen siirtokunnan perustamista Tyynen valtameren alueelle.

End of Project Gutenberg's Kapteeni Grantin löytyminen, by Jules Verne

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK KAPTEENI GRANTIN LÖYTYMINEN ***

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE

THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase “Project Gutenberg”), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. “Project Gutenberg” is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation (“the Foundation” or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase “Project Gutenberg” associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of

this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than “Plain Vanilla ASCII” or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original “Plain Vanilla ASCII” or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, “Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation.”
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain “Defects,” such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the “Right of Replacement or Refund” described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work

is provided to you 'AS-IS', WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™'s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation's EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.